EUGENIU N. GIURGEA
Subdirector General în Institutul Geologic al României

N. 67

din biblioteca
Ilui Mareșal Averescu

DIN

TRECUTUL ȘI PREZENTUL BASARABIEI

BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE BUCOVINA, I. E. TOROUȚIU
222 — Calea Victoriei — 222
1928

DIN TRECUTUL ȘI PREZENTUL BASARABIEI

I

CONSIDERAȚIUNI SOCIALE

După 106 ani de stăpânire rusească, care a fost așa de vitregă din toate punctele de vedere pentru neamul românesc, în 1918 Basarabia, acest pământ rupt din trupul vechii Moldove a revenit iarăși la locul ei grație schimbării formei de guvernământ și a revoluției ce a domnit și încă domnește și astăzi în foasta Rusie, pe de o parte; iar pe de alta datorită redeșteptării naționale, care s'a manifestat în sufletul unui grup de români-moldoveni, cari au știut la timp să insufle în spiritul sătenilor dorința de libertate și de scuturare a jugului străin.

In felul acesta s'a putut pregăti și proclama independența republicii moldovenești a Basarabiei, iar după câtăva vreme s'a putut face alipirea definitivă a acestei provincii la vechiul Regat.

Armata română alături de acest grup de oameni înfăptuitori ai unirii a avut un rol mare de îndeplinit, căci având în vedere vremurile turburi dela finele anului 1917 și începutul lui 1918, fără ea s'ar fi continuat starea de anarhie și complectă dezordine, pe care revoluțiunea rusă o introdusese în Basarabia. In armata română acel grup de moldoveni, ce au condus tot timpul până la sfârșit întreaga mișcare, și a pus toată încrederea și toate speranțele lor de viitor pentru fericirea acestei provincii românești dintre Prut și Nistru.

Grație acestei armate, care odată cu venirea ei a adus

şi liniştea în Basarabia, acei câţiva români-moldoveni cu dorinţa numai de bine pentru neamul din care făceau parte, au avut putinţa de a lucra mai departe la marea operă începută de dânşii, aşa că în scurtă vreme toate dorinţile lor naţionale precum şi tendinţele generale urmărite de întreg neamul nostru s'au realizat pe deplin.

Dar, dacă în sufletul adevăraţilor români-basarabeni, cari ajutau cu acţiunea lor toate năzuinţele unui întreg popor oprimat, se manifesta o mare bucurie, nu este mai puţin adevărat, că se găseau pe vremuri foarte numeroşi indivizi în Basarabia, cari regretau amar vechea dominaţiune rusească.

Foştii mari proprietari din această provincie românească, dintre cari mai mult de 87% erau străini (ruşi, evrei, ukrainieni, bulgari turci, armeni, greci etc.) datoresc în marea lor majoritate averea ce le a rămas, precum şi viaţa lor şi a familiilor numai armatei române, care a ştiut să ia la vreme cele mai energice măsuri în contra străinilor, turburători ai ordinei publice şi distrugători a tot ceeace cu multă trudă şi greutate se ridicase pe diversele moşii din Basarabia.

Şi ceeace trebue cu durere să recunoaştem, este faptul că tocmai mulţi din acei mari proprietari scăpaţi dela moarte pe vremuri de către soldaţii noştri, în 1918, în timpul când lucra comisia agrară a *„Sfatului Ţării"*, la noua lege de expropiere şi împroprietărire, ca recunoştinţă pentru aceasta nu mai găseau cui să se adreseze şi să se plângă în contra armatei noastre şi în contra administraţiei româneşti din această provincie.

Nu ne-am mirat de loc de această atitudine, şi nu ar fi trebuit să curioziteze pe nimeni dintre ai noştri, dacă ne-am fi gândit numai un moment la faptul, că sufletul tuturor acestora era *pe acele vremuri* străin sau înstrăinat de tot ceeace era românesc.

Şi pentru ca să ne dăm mai bine seamă despre toate aceste lucruri, va trebui să privim în mod retrospectiv rolul, pe care l'a avut pătura conducătoare rusească pentru poporul rus, precum şi situaţiunea generală socială, care predomina în întreaga Rusie, şi ca atare deci, şi în Basarabia la sfârşitul anului 1917 şi începutul anului 1918.

Pătrunderea spiritului revoluţionar în păturile sociale ruseşti, situaţiunea la Odesa şi în Basarabia înainte şi în timpul războiului.

Revoluţia rusească, care a isbucnit, după cum se ştie, în primăvara anului 1917 se poate considera ca o rezultantă firească a antagonizmului, ce exista de mult între clasele sociale din marele imperiu.

Una dintre aceste clase, care era cea conducătoare, a marilor proprietari sau nobili, era clasa privilegiată, iar cealaltă, aşa zisa clasă a *„mujicilor"* forma pătura oprimată a poporului rus. Ea nu avea niciodată nicăiri cuvântul său. Totul se făcea în numele ei, însă nimic pentru dânsa.

Clasa privilegiată rusească avea o mentalitate cu totul specifică, mentalitate pe care şi-a format'o în şcoala secundară şi mai ales în cea superioară.

De oarece în Rusia învăţământului primar nu i s'a dat în totdeauna decât un rol cu totul secundar, de aceea şcoala secundară, care urma acestui învăţământ nu a avut niciodată o bază solidă, pe care să se poată întemeia. Cu un caracter de libertate, ce se dădea copilului, ce de cele mai multe ori era dus la esces, şcoala primară rusească a scos generaţiuni întregi de copii, cari au pătruns în şcoala secundară cu o mare doză de indisciplină, şi cu sufletul plin de tot felul de nemulţumiri şi superstiţii, ceeace nu cadrează nici cu vârsta copilului, şi nici cu rolul social, pe care aveau să-l joace mai târziu toate aceste elemente, cari trebuiau să formeze aşa zisa clasă cultă şi conducătoare a foastei Rusii.

Pe când elevii şcoalelor din apus, precum şi acei din şcoalele primare româneşti erau obligaţi a se supune diferitelor ordine reglementate, cei din şcoalele ruseşti nu erau supuşi decât numai parţial unor astfel de ordine, aşa încât nici mai târziu în şcoala secundară, precum şi nici în învăţământul superior, ei nu au fost în stare de a-şi da seamă de ceeace înseamnă spiritul de disciplină şi cât de necesar este el într'un stat, care doreşte a păşi mai departe pe calea progresului economic şi social.

Şi dacă faptul se petrecea astfel cu toţi şcolarii din toate clasele sociale ale foastei Rusii, el se datoreşte împrejurării că pedagogii ruşi au fost crescuţi în acelaş fel, aşa încât ei nu au putut admite în şcoala rusească decât tot acelaş spirit de libertate, în care ei înşişi au fost crescuţi şi educaţi.

Prin sistemul rusesc educativ se căuta a se da o prea mare importanţă comentariilor asupra literaturii lor naţionale, comentarii, ce aveau la baza lor ideea politică şi socială pusă sub diferite forme. Acest lucru a făcut ca să se imprime în mintea încă crudă a copiilor un ce cu totul aparte, care de sigur nu putea să cadreze nici cu vârsta şi nici cu putinţa lor de concepţiune bazată pe o experienţă, care la o etate aşa de fragedă, este egală cu zero.

În lămuririle, pe cari le dădeau elevilor profesorii asupra operilor literare ruseşti, se făcea totdeauna paradă de cel mai strașnic umanitarizm manifestat prin numeroase şi variate categorii de noţiuni, cari aveau la baza lor ideea internaţionalistă. Cu chipul acesta s'a creiat un tineret cu o mentalitate cu totul specială, şi care avea şi are o aversiune pentru anumite opere mari, literare ce aparţin celorlalte ţări ale Europei. Aceste opere străine sunt considerate de ei cu totul inferioare lucrărilor similare ruseşti.

Adept al unei şcoli, unde internaţionalizmul a fost pus pe întâia treaptă tânărul rus nu a fost în măsură de a cunoaşte viaţa, nevoile ţării precum şi acelea ale neamului din care făcea parte. El nu avea căpătat din şcoală de asemeni nici simţimântul de iubire a propriei sale patrii. Indiferenţa aceasta pentru tot ce era naţional se manifesta mai mult în universitate, unde învăţătura juca rolul cel mai secundar, pe prima treaptă fiind pusă în, preocuparea studentului politica socială şi desfrânarea. Şi dacă se găseau şi unii studenţi, cari se aplicau cu toată inima ştiinţii, pe care o îmbrăţişaseră, aceştia erau însă foarte puţini, astfel că se pierdeau în marea masă a celor dintâi.

Unii dintre bărbaţii de stat ai foastei Rusii, cari îşi primiseră cultura şi educaţunea în şcoalele străine, începuseră să-şi dea seamă de greşitele sisteme pedagogice, cari se întrebuinţau în şcoala rusească. Dar lucrul acesta venise deja prea târziu, pentrucă mii şi zeci de mii de inşi,

căpătaseră deja acele principii de educaţe greşită, pe cari aveau să le aplice mai târziu în societate.

Unul dintre aceşti oameni de stat, ruşi, a fost Petre Struwe, care în lucrarea sa *„Viechi"* ocupându-se de revoluţia rusească din 1905 (care a fost preludiul celei din 1917) arată slaba concepţiune rusă, când este vorba de iubire de ţară şi de neam etc. Această concepţiune, zice el, nu este datorită decât sistemului greşit, în care sunt educaţi copiii ruşi în şcoală. Şi ceeace bătea mai mult la ochi când examinai mai de aproape un tânăr rus (lucru de care şi Struwe s'a îngrozit) era marea superficialitate culturală precum şi lipsa lui de experienţă şi de cunoştinţă pentru tot ceeace este real şi lipsit de idei fanteziste.

Acest om de stat al fostului imperiu împreună cu alţi câţiva adepţi ai metodelor de educaţiune occidentală s'a silit a readuce pe aşa zişii intelectuali ruşi la spiritul de realitate, căutând a le dezvolta în spirit şi conştiinţa naţională. Toate sforţările lor însă nu au reuşit, de oarece ideea internaţionalistă prea adânc pătrunsese în spiritul acelor oameni, cari se bucurau de o cultură cât se poate de redusă.

Această idee internaţionalistă căpătată în şcoala rusească se perfecţiona mai târziu, când tânărul ajungea în mijlocul societăţii, unde el întâlnea pe internaţionaliştii altor naţiuni veniţi în Rusia cu scopul tocmai de a dezvolta mai mult această doctrină, care a avut ca urmare fatală a aplicabilităţii ei, dezagregarea fostului imperiu rus.

Pentru majoritatea dintre naţionaliştii străini, cari erau conştienţi perfect de rolul şi datoria ce o aveau de îndeplinit către neamul din care ei făceau parte, propaganda în Rusia a ideilor lor, doctrinare nu era decât o obligaţiune pe care le o incumba spiritul lor naţional şi iubirea de patria, căreia ei aparţineau. Cei mai mulţi dintre dânşii, oameni foarte culţi şi exacţi la datoria, pe care o aveau de îndeplinit, s'au folosit admirabil tocmai de această inconştienţă rusească, şi au căutat să facă a pătrunde cât mai adânc ideea de dezagregare socială, care este consequenţa fatală a tuturor teoriilor internaţionaliste.

Aceşti apostoli, reprezintanţi ai diverselor state din Europa de Mijloc, alături de evrei, cari prin însăşi situaţiunea lor nu pot fi decât numai internaţionalişti, au cău-

tat să dea Rusiei lovitura de grație în acest fel tocmai în momentul când puterile Marii Antante aveau cea mai mare nevoe în războiul trecut de armata ei, pentru a termina cât mai repede în favoarea lor luptele începute încă din 1914.

In felul acesta prin urmare s'a putut ajunge la marea revoluțiune rusă din 1917, și ideea ei a fost îmbrățișată cu atâta căldură de către clasele sociale orășenești, cari s'au adăpat mai mult la această școală internaționalistă. La țară ideea nu a putut pătrunde de cât cu dificultăți, și numai în mod rezleț. Săteanul rus, în complecta stare de inconștiență, în care trăește păstrează cu multă îndărătnicie caracterul conservativ atât din punctul de vedere social, cât și economic.

In orașele și târgurile din sudvestul foastei Rusii, unde în baza ukazelor imperiale aveau voe să se stabilească și anumiți străini, acolo teoriile maxiste au prins mai multe rădăcini, pentrucă și propaganda lor a fost mult mai mare, străinii conștienți fiind, că sosise timpul favorabil pentru ei de a se ridica ca neam pe ruinile fostului imperiu rus.

După modul cum s'au făcut ultimele așezări de refugiați evrei în Podolia, Basarabia și Herson îți dá impresia unui plan de mai înainte bine stabilit, în virtutea căruia s'au ocupat de ei unele dintre cele mai frumoase și mai productive provincii ale foastei Rusii. Toate aceste regiuni mai aveau și au avantajul, că au eșire la Marea Neagră posedând două mari porturi de desfacere sau de intrare a produselor, Odesa și Nikolaev. In trecut aceste porturi garantau scurgerea tuturor produselor nu numai din aceste trei foaste gubernii ale Rusiei ci chiar și a altor regiuni mult mai îndepărtate de mare.

Și acest plan de așezare a evreilor pare a se realiza în cea mai mare parte. Și dacă în Basarabia el nu s'a putut pune în totul în aplicare, se fac astăzi încercări de către actualii conducători ai Rusiei sovietice, ca să se aplice în altă parte. Așa, în ziarul „Dimineața" cu data de 3 August 1924, am avut ocaziunea cu toții de a citi o informațiune privitoare la *„Colonizarea evreilor în Crimeea"*, în care se spunea, că guvernul sovietic dorește a coloniza pe evrei atât în Ukraina, pe lângă satele evrești, cari au luat ființă sub împărăteasa Caterina II, cât și în Crimeea, precum

și dealungul țărmului Mării Negre. Pentru început s'au dat deja 300.000 de acri de pământ. Informațiunea mai spune: „că guvernul actual rus (care în bună parte este format din străini) a început negocieri cu marile organizațiuni evreești din Europa și America pentru a le decide să ajute pe viitorii coloniști cu mijloacele necesare pentru cumpărare de mașini agricole, semințe, precum și pentru cumpărarea de case. Guvernul s'a declarat gata să permită societăților evreești străine de a trimite reprezentanți în colonii pentru apărarea intereselor economice ale coloniștilor, dar organizația politică și administrativă nu va trebui să difere de obicinuitele forme sovietice".

Numai așa fiind lucrul se poate explica fanatizmul la evreii refugiați sau localnici ai Basarabiei, cari făceau odinioară toate sforțările în a căuta mijloacele de a dărâma organizațiunea de stat din această provincie. Și dacă actualmente lucrurile par a fi domolite, ele se găseau însă într'o fază cu totul acută în anii 1918 și 1919. Ei doreau pe acele vremuri cu tot dinadinsul ca să capete locul principal în administrarea Basarabiei, după cum l'au căpătat la conducerea Ukrainei.

In baza considerațiunilor mai sus expuse putem afirma prin urmare, cu oarecare siguranță, că școala în primul loc, iar în al doilea loc străinii conlocuitori cu rușii au fost factorii determinanți, cari au conlucrat la întinderea revoluției rusești, și odată cu aceasta la căderea unui imperiu, care părea atât de formidabil, dar care în realitate era așa de șubred, cum a fost imperiul rus.

Prima grijă a străinilor a fost ca să facă a pătrunde anarhia în armată, așa ca să nu mai aibă ei nici o grijă de împotrivire din partea acestei forțe, singura care menținea sistemul de guvernământ absolutist al imperiului. Din cauza propagandei făcute de străini în rândurile armatei ruse, de pe la începutul primăverii și în vara anului 1917 soldații au început a părăsi rândurile și a încerca să se întoarcă acasă de pe diferitele fronturi, pe cari se găseau. Basarabia, care se găsea imediat înapoia frontului român, împreună cu Moldova s'au văzut la un moment dat invadate de zeci de mii de soldați ruși, care în cea mai complectă debandadă militară, ce am văzut vreo dată se întorceau de pe frontul român, care rămăsese apărat numai de către soldații noștri, apărare pe care au făcut'o în mod atât de eroic până la sfârșit.

Trădarea rusească se produsese, şi vina nu era atât a acestor soldaţi inconştienţi de ceeace fac, cât mai cu seamă a conducătorilor Rusiei, cari s'au lăsat a fi momiţi de elementele străine, cari nu au dorit progresul statelor europene, ci cari s'au gândit numai la propriul folos al neamurilor lor.

Atât oraşele Moldovei, cât şi ale Basarabiei erau pline de soldaţi ruşi, şi după ce treceai Prutul la Ungheni nu putei vedea pe la gări decât sute şi mii de soldaţi, cari forfoteau în toate părţile, şi cari nu aveau nici un scop şi nici o destinaţie bine definită spre care să se îndrepte.

Cu tot acest mare număr de ruşi, se auzea chiar în 1917, în Basarabia vorbindu-se mult românește, ceeace putea să arate ori cărui străin, cât de românesc este acest pământ, care era călcat atunci de acele zeci de mii de oameni, cari pentru fapta lor imorală de trădare a cauzei noastre şi a foştilor noştri aliaţi, nici nu trebuiau să fie calificaţi ca oameni.

Cei mai mulţi dintre aceşti soldaţi, dintre cari numai unii doreau ca să se întoarcă în Rusia, vindeau obiecte militare, cari aparţinuseră odinioară ministerului de război rus. Cu banii adunaţi dela vinderea acestor lucruri ei căutau să cumpere tutun sau „Wotki", două din produsele de consumaţiune, cari intră direct în însăşi viaţa şi natura poporului rus. S'au întâmplat cazuri, când grupe de soldaţi în Basarabia şi Moldova de Nord pentru 5 litri de alcool rafinat, au dat în schimb proprietarilor câte un tun de artilerie, cu cai şi cu întreg arnaşamentul.

Ori, acest lucru ne arată tocmai spiritul de depravare, care exista în clasele ruseşti, şi cât de puţin era dezvoltat în spiritul acestor clase sociale simţul de datorie şi ideea de patrie.

Evident că ideile revoluţionare distruseseră tot ceeace era organizat în societatea rusească, aşa încât spiritul de disciplină ce făcea fală odinioară fostului imperiu, nu mai exista în armata rusă. Şi de lucrul acesta am avut ocazie să mă conving prima dată în următoarea împrejurare. Plecând din Chişinău la Odesa în interes de serviciu, în August 1917, am ajuns în acest din urmă oraş pe la 1½ noaptea. Pe peronul gării o mare îmbulzeală de hamali, cari vroiau cari mai de cari să servească pe pasageri, sau mai bine zicând să se îngrămădească, ca să poată fura cât

mai neobservaţi de nimeni diverse lucruri de ale călătorilor, după cum s'a petrecut faptul cu un coş al unei doamne, care a dispărut din ochi ca prin farmec.

Cum în oraş nu era permis de mers la o oră aşa de înaintată, fiind decretată, dragă doamne, o oarecare stare de asediu, de aceea a trebuit ca toată lumea sosită cu trenul să rămână în gară până a doua zi dimineaţa la orele şapte. Dar chiar de ar fi fost permis de mers, tot nu ar fi plecat nimeni, de oarece risca să fie devalizat sau împuşcat în stradă de tâlhari, cari mişunau cu sutele, cu toată paza relativă, ce exista.

In timpul şederii pasagerilor în sala de aşteptare a gării, care era mai mult un grajd decât o sală de aşteptare, între alţii, un soldat rus dormea pe două scaune. In acest timp un ofiţer rus, care nu avea nici un loc, şi care era obligat a sta în picioare, vine şi în mod extrem de delicat cere soldatului să-i dea şi lui un scaun. Soldatul atunci îi răspunde: *„nu mă scula din somn ofiţerule"*, continuând a dormi şi mai departe. Ofiţerul foarte jenat mai cu seamă din cauza prezenţii noastre, a românilor s'a retras fără să zică nici o vorbă, ducându-se în altă parte a sălii, unde a rămas a sta tot în picioare.

Imediat în urmă vine, însă un soldat rus rănit, şi care fără să zică ceva celuilalt soldat ce dormea pe cele două scaune, îi trage cu totul bruse scaunul de sub picioare. El cade atunci pe jumătate jos, spre satisfacţia noastră, a tuturor, şi mai cu seamă a ofiţerului rus, care observase cu toată atenţiunea această scenă.

La vederea tuturor acestor lucruri cu toţii (românii) am rămas foarte surprinşi şi din acel moment cu toţii ne-am făurit în minte ideea nestrămutată, că disciplina în armata rusă era ceva care trebuia să rămână numai de domeniul istoriei. Disciplina dispăruse atât în Basarabia, cât şi în celelalte părţi ale Rusiei din cauza marelui număr de propagandişti străini, ce erau însărcinaţi a face să dispară tot ce mai rămăsese din fosta organizaţiune de fier a armatei ruseşti. Propaganda era făcută pe două căi, în primul loc pe cale pur socială, iar în al doilea pe cale comercială, dovedindu-se soldaţilor ruşi, cât de necesare sunt pentru populaţiunea civilă toate produsele ce se găseau în depozitele armatei. Se făceau adevărate tranzacţiuni între aceşti propagandişti şi între deţinătorii mate-

rialelor din depozite, așa încât din ei se recrutau toți negustorii ambulanți, cari mișunau pe stradele Odesei, ale Chișinăului sau a celorlalte orașe și târguri ale Basarabiei. Populațiunea civilă cumpăra diverse produse dela acești vânzători, cari erau foarte brutali cu cumpărătorii, mai cu seamă atunci când aceștia din urmă se opuneau a da prețurile exagerate, pe cari le cereau. In majoritatea cazurilor toate aceste lucruri ei le aveau gratis, așa că pentru ei nu era nici un risc. Nici odată nu puteau să aibă nici un fel de pierdere chiar dacă ar fi făcut vânzarea și pe un cost mai scăzut.

Față de toate aceste lucruri, cari se petreceau sub ochii tuturor nimeni nu reclama, pentru că nimeni în foasta Rusie nu mai era pe acele vremuri cu tragere de inimă pentru lucrul public, iar noțiunea de patrie dispăruse cu desăvârșire. Ca atare nimeni nu mai putea fi ascultat și nimeni nu mai putea lua măsuri. Cei ce au avut pe mâna lor furniturile militare sau cei însărcinați cu administrarea bunurilor armatei rusești au ajuns în urmă oameni de milioane.

In unele convorbiri, pe cari le-am avut cu ofițerii ruși, mi s'au povestit fapte de escrocherie, cari pot să fie date ca exemplu. Așa de pildă, în timpul revoluției, la tribunalul de la Harkov judecătorii făceau să dispară din arhive dosare întregi, cum a fost cazul cu dosarul colonelului rus Ivan Ignatiev, din intendență, care în timpul primei ofensive a generalului Brussilov în Galiția, a luat cartușele dintr'un mare depozit de lângă Moghilev și a înlocuit pulberea din ele cu nisip, realizând astfel un câștig de 13.065.000 ruble-aur, numai în timp de trei săptămâni. Lucrul s'a mușamalizat, și ca rezultat a fost retragerea dezastroasă a armatelor rusești din Galiția, și lupta ce a trebuit să o ducă soldații în retragere cu ciomege în loc de arme de foc.

Se citează de asemeni cazul unui general Mezentzov, tot din administrație, care în depozitele mari ale armatei de la Minsk în loc să aibă 351 de vagoane de pesmeți, făină etc., a avut 351 de vagoane de lăzi cu nisip amestecat cu făină, sigilate de către comandantul manutanței centrale. Această fraudă, la care au luat parte pe lângă el și alții i-a produs numai lui neînsemnata cifră de 8.600.000 ruble-aur. Rezultatul a fost că în ofensiva rusă dela Minsk o parte

din armatele ruse au stat trei zile în tranșee fără să mănânce nimic decât numai rădăcini de erburi și să bea apă.

Dar cazuri de acestea au fost foarte numeroase, însă noi nu am putut ca să le controlăm prea mult din cauza situațiunii delicate pe care o aveam în Odesa, și a cercetărilor, pe cari trebuia să le facem în interesul nostru.

In adevăr eu personal fusesem chemat de către fostul profesor Gh. Murgoci, care deja avea o însărcinare din partea guvernului în chestiunea Basarabiei. Dau mai jos și textul scrisorii de chemare din partea lui, pentru ca cititorul să vadă și scopul venirii în Basarabia și Odesa. (Am rămas cu o copie a scrisorii originalul fiindu-mi distrus într'o zi când am fost devalizat de bolșevici pe stradele Odesei).

Chișinău, 12 August 1917.
Biroul de cenzură militară, posta Botoșani.
Pentru domnul Eugeniu N. Giurgea.

„Având o însărcinare din partea guvernului român în Basarabia, și pe care cu prima ocazie vei ști-o, îți trimit prin acest curier special această scrisoare, pe care te rog să o consideri ca o chemare oficială, pe care ți-o fac".

„Eu sunt de mai multă vreme în Basarabia, și împreună cu alții de aci pregătim evenimente importante, cari se vor produce, cred cât de curând. Pentru lucrarea de etnografie asupra Basarabiei, pe care trebue să o întocmesc în legătură cu alte lucrări, ce se vor face în viitor aci, am nevoe de un ajutor, și de aceea cum te cunósc de mai bine de 20 de ani, te rog a veni imediat singur sau cu doamna, pentru mai multă vreme la Odesa, unde la universitate vei lucra în cel mai strict secret asupra repartiției și numărului populației Basarabiei".

„Această lucrare vei face-o în laboratorul profesorului Nabokih, geolog, care ne-a pus la dispoziție atât biblioteca cât și una din salele de laborator, în care vei putea lucra. Trebue să știi, că Nabokih, chiar dacă nu știe exact pentru ce am venit în Basarabia, cu toate acestea el bănuește ceva, și de aceea trebue să fii destul de circumspect".

„Lucrările acestea de etnografie le vom publica, de oarece odată și odată ele vor servi foarte mult cauzei noastre, naționale".

„Te aştept pe Luni, la Odesa, la universitate, pe la orele zece dimineaţa, întrebându-mă la laboratorul profesorului Nabokih".

„Sănătate şi bun început la lucru".

(ss) *Gh. Murgoci*

Din aceste rânduri se poate vedea deci, că însărcinarea mea era de aşa natură, încât trebuia să stau cât mai puţin de vorbă cu militari sau cu persoane din administraţie, cari la orice moment s'ar fi putut întreba, ce rost aveam la Odesa. Cu toate acestea curiozitatea a fost mare, aşa că de multe ori nu am putut ca să o înfrânez, de oarece erau multe lucruri, cari mi se păreau prea interesante, pentru ca să nu fie cunoscute şi de noi.

Aşa fiind lucrul, trebue să constatăm, că cu toată incultura poporului rus, cu toate acestea toate aceste acte detrădare au dezgustat pe mulţi dintre soldaţi, pentru că faptele ori de câte ori s'a căutat să fie acoperite de unul sau de altul, se auzeau totuşi, aşa că acţiunea agenţilor propagandişti devenea din ce în ce mai eficace, argumentarea lor bazându-se pe lucruri cu totul reale.

Situaţiunea anarhică din Odesa

Revoluţiunea încetul cu încetul mergea progresând, aşa încât pe străzi şi prin localurile publice sau chiar prin casele particulare se ţineau pretutindeni mitinguri de către soldaţi, cari se adunau cu sutele mai cu seamă la colţurile străzilor, ca să asculte pe câţiva, cari le vorbeau în senzul de a căuta mijloacele pentru a deposeda de avere pe cei bogaţi în primul loc, şi apoi de a găsi modalitatea de călătorie spre a se întoarce acasă.

Am asistat la vreo patru din aceste mitinguri, cari s'au ţinut la Chişinău şi la Tighina, dar cel mai important pe care l'am văzut a fost unul din Odesa.

In ziua de 17 Octomvrie, 1917 la colţul străzilor Deribasovskaja şi Ekaterininskaja văzând o aglomerare enormă de lume am bănuit numai decât că este un miting, şi cum înţelegeam rusește, am căutat să mă strecor şi eu în acea mulţime, ca să aud ce se vorbeşte.

Pătrunzând până aproape de vorbitori am asistat la o cuvântare ţinută de către 5 soldaţi evrei şi 2 ruşi fugiţi de pe frontul român, şi în care se spunea, că germanii aduseseră foarte multă armată de pe frontul occidental, şi

că dacă ruşii nu închee mai de grabă pacea, vor fi pierduţi. Deşi se discuta ceva, ce era în contra intereselor statului rus, cu toate acestea acea mulţime inconştientă, care mă înconjura şi asculta pe oratori, aproba tot ce se spunea.

In mulţime am putut recunoaşte şi pe câţiva foşti ofiţeri ruşi, cari deşi aveau rupţi epoleţii, cu toate acestea tot se puteau cunoaşte prin faptul că erau mai îngrijiţi şi mai curaţi. Ei bine, uitându-mă la aceşti ofiţeri, cari ascultau pe oratori vorbind nu am putut să recunosc pe faţa lor nici întristare şi nici îngrijorare, după cum poate ar fi fost natural să fie, ci o impasibilitate absolută, ca şi cum ceeace se petrecea, era foarte natural să se întâmple.

Deşi străin de ruşi, cu toate acestea am avut o amărăciune mare în sufletul meu şi am căutat să ies din acea mulţime, plecând trist cu gândul la faptul cât de singuri rămăsesem noi, românii pe un front aşa de mare şi cu un duşman în faţă atât de înverşunat în contra noastră, cum erau germanii, ungurii, bulgarii şi turcii.

Toată această mare de soldaţi, cari forfoteau pe străzile Chişinăului şi ale Odesei nu făcea altăceva toată ziua decât consuma seminţe de floarea soarelui sau de dovleac, aşa că aleele de prin grădinile publice ale oraşelor din Basarabia sau din Odesa aveau o pătură destul de groasă de coji de seminţe, pe cari nu le mai mătura nimeni.

Activitatea comercială, care exista în stil mare odinioară în oraşele Basarabiei şi mai cu seamă în portul Odesa şi Nicolaev încetase acum aproape cu desăvârşire. Numai din când în când mai veneau din Basarabia puţine vagoane încărcate cu mărfuri, cari se îndreptau spre portul Odesa. Multe din aceste vagoane nici nu ajungeau la destinaţie, de oarece erau devalizate pe drum de către cete de soldaţi ruşi, cari se transformaseră în adevărate cete de briganzi, ce furau şi jefuiau tot ce le eşea în cale.

In portul Odesa, care forma odinioară fala Rusiei de sud, nu se putea vedea în toamna anului 1917 decât pe ici, pe colo câte o corabie sau vapor, cari făcea câte un mic trafic de mărfuri între diversele porturi ruseşti din Marea Neagră. Veneau din regiunea Donului şi din Carcaz ceva mai multe vase încărcate cu produse alimentare, cari erau destinate pentru România, dar a căror încărcătură era luată şi furată de soldaţii ruşi, lucrurile fiind vândute apoi de ei pe pieţele Odesei.

Soldaţii români, cari se găseau la Odesa erau puţini, aşa încât ei nu puteau să păzească în mod eficace toate aceste depozite. Mulţi dintre ai noştri au fost omoraţi de aceşti banditi tocmai din cauză că se opuneau la prădarea acestui material, care era proprietate a statului român.

Mult din materialul adus pentru România a fost depozitat în diverse puncte ale Basarabiei, iar pentru paza lui a trebuit să aducem armată regulată, românească, pentru ca să se pună în siguranţă aceste materiale ale noastre, şi cari valorau zeci şi sute de milioane.

Majoritatea dintre jefuitori nu erau de asemeni decât diverşi muncitori din portul Odesa, demobilizaţi, şi cari din cauza stagnării afacerilor nu mai aveau posibilitate de câştig. Ei prădau seara, iar ziua ţineau mitinguri, cari nu-i priveau, şi cari erau cu totul dăunătoare siguranţei statului rus. La aceste întruniri se vorbea ceasuri întregi fără ca să se poată lua de multe ori vreo hotărâre, aşa încât adunarea se risipea plecând fiecare ameţit de vorbe dar fără ca să ştie în fond ce s'a discutat.

Aproape în totdeauna oratorii, cari luau cuvântul la aceste întruniri nu aveau nici o pregătire culturală, precum şi nici o sistematizare a noţiunilor în vorbire. Depărtarea de la subiectul propus la începutul cuvântării era ceva foarte obicinuit, aşa că la urma discuţiei se ajungea la ceva, care era cu totul îndepărtat de subiectul dintâi.

La o alta dintre aceste întruniri, la care am asistat de asemeni, a fost acea din ziua de 28 Septemvrie, 1917, orele 3½ p. m., pe strada Preobrajenska din Odesa. Acolo am avut ocaziunea de a vedea un mare număr de *„tavarăşi"*, iar în mijlocul lor suit pe soclul statuei generalului Worontzov le vorbea un soldat evreu, într'o rusească foarte stricată. Curios să aflu despre ce e vorba, mă adresez în jargon unui alt soldat evreu, ce se găsea lângă mine, care îmi comunica că până la venirea mea se vorbise despre nişte cutii de sardele, ce fuseseră găsite la un depozit al armatei de lângă gară, şi pe care nu ştiau cum să-l împărtească. Dar de o dată dela această conversaţie, la care pe lângă orator luaseră parte la discuţii şi un număr mare de auditori, oratorul a deschis o altă conversaţie, comunicând că 7 ruşi şi 58 de dezertori evrei din armata rusă erau acuzaţi de corupţiune şi daţi judecăţii. Terminul de judecată trebuia să fie pe ziua de 29 a lunii Septemvrie la aşa zisul tribunal revoluţionar al poporului.

Aceşti corupători făcuseră propagandă printre soldaţii unei divizii militare, care prin escepţie mai menţinea încă ordinea, fiind formată din cazaci de la Don, în senzul că un regiment întreg să se predea în masă nemţilor la luptele dela Snyatin, lucru ce s'a şi întâmplat. Cel ce vorbea mai cu convingere la acest miting a spus între altele următoarele: *„tavarăşi, cu puşca în mână vom merge ca să „omorâm pe membrii tribunalului, dacă nu vor achita pe „fraţii noştri, cari au luptat şi au murit pentru oligarhia „rusească şi pentru pacea, pe care de sigur noi, ruşii cu „toţii o dorim"*.

O aprobare generală au avut aceste cuvinte scoase pe un ton foarte tragic de către orator, din partea întregii asistenţe. Cei cari aprobau mai mult pe acest soldat evreu, erau vreo 20 sau 30 de coreligionari de ai săi, cari stăteau în spatele şi în imediata lui apropiere. Eu, bine înţeles nu am aplaudat, şi din această cauză la un moment dat mă văd lovit la mână de un camarad, care mi-a şi strigat în acelaş timp, că mă străpunge cu baioneta, dacă nu aplaud. I-am ripostat imediat, că din cauza războiului sunt paralitic de o mână, aşa că nu o pot mişca de loc. Am fost crezut numai decât, dar după vreo două trei minute am căutat să o şterg cât era lucru cu cinste, temându-mă ca nu care cumva să caute a se convinge de contrariul.

In timpul cuvântării pe faţa multora dintre cei prezenţi vedeam o impasibilitate revoltătoare, mai cu deosebire, când oratorul pronunţa cuvintele *„sărmanul popor rus"*, sau alte analoage.

Stând ceva mai departe de fostul meu vecin, care mă lovise, am rămas totuşi în apropiere de acest grup de soldaţi, de oarece eram curios să ştiu ce rezoluţiune au luat. In fine după discuţiuni fără sfârşit au luat rezoluţiunea, ca să meargă cu toţii la o băcănie pe strada Greciska, unde să consume cât mai intens fără să plătească bine înţeles, iar a doua zi să meargă cât mai mulţi înarmaţi la tribunalul revoluţionar, pentru ca să omoare pe toţi membrii.

In legătură cu toate acestea, în ziua de 3 Octomvrie, 1917, după ce mă despărţisem la universitate de profesorul Gh. Murgoci, şi stând pe o bancă pe Nikolaevski-Bu-

levard, unde citeam o lucrare rusească asupra Basarabiei, am auzit o muzică militară, ce intona *„Marseilleza"*, însă cu totul fals, încât un francez s'ar fi îmbolnăvit la auzul unei asemenea melodii. Era un cortegiu întreg de manifestanți, cari veneau pe bulevard de pe strada Puşkinskaja. Această manifestație era organizată de către bolşevicii ruşi şi de către dezertorii români şi evrei, cari părăsiseră cu de la sine putere rândurile armatei noastre. Manifestanții purtau fel de fel de stindarde roşii şi albe, precum şi placarde de pânză cu fel de fel de inscripții revoluționare. Senzul acestor inscripțiuni era privitor la barbariile războiului, la lupta ce trebue să o ducă clasele de jos contra nobilimii, precum şi la distrugerea castelor sociale.

Din distanță în distanță acest cortegiu, care era format din diverse corporații de meseriaşi şi lucrători, era completat cu câte o companie de soldați ruşi şi evrei-ruşi, cari strigau: *„pace, jos clasele conducătoare"*. Soldații erau îmbrăcați în uniforme ruseşti, extrem de murdari, unii dintre dânşii beți purtând şi baionetă la armă.

Iți făcea o impresie dintre cele mai grozave şi mai triste acest amestec al armatei în luptele politice; mai cu seamă că armata prin însăşi natura ei rămâne elementul de ordine şi disciplină, pe care se poate baza organizațiunea unui stat modern.

Printre multele drapele, cu mare durere în sufletul meu am constatat şi prezența a câtorva româneşti purtate de câțiva soldați dezertori. Se striga în româneşte către dezertori: *„Jos România, jos oligarhia română, jos guvernul de călăi, trăiască pacea şi republica română"*.

Iți făcea scârbă să te uiți la acei oameni, cari nu aveau nici cel mai mic scrupul, şi nici cea mai mică considerațiune de pământul patriei, unde s'au născut, precum şi pentru Marele nostru Rege, care a suferit împreună cu noi, cu toți, toate rigorile războiului pentru întregirea neamului, lucru atât de mult dorit de zecimi de ani, de întreaga suflare românească. Am căpătat toți acei români, ce eram martori la acest trist spectacol un dezgust pentru acești oameni, cari căutau să ne pângărească în fața străinilor drapelul nostru, național, în timp ce bieții soldați români mureau cu miile pe câmpiile Moldovei, în luptele crâncene, ce trebuiau să le dea cu un inamic atât de puternic.

Când tot acest cortegiu a ajuns în fața statuei lui Richelieu, s'a unit cu un grup destul de mare de prizonieri austriaci şi germani, cărora li se dăduse drumul, şi cari strigau în limba germană: *„trăiască pacea universală, jos războiul, jos oligarhia internațională"*.

Toate aceste mişcări de stradă produse de un amalgam de apaşi, vagabonzi, anarhişti şi alți oameni, cari făceau parte din pleava societății îți producea în suflet numai mâhnire şi trebuiai să te întrebi cu drept cuvânt, dacă țara aceasta, care a fost odată Rusia, va mai putea vreodată să se ridice sub forma unui stat unitar aşa cum a mai fost, şi nu sub forma unor republici federative sovietice, cum este astăzi.

Dacă observai însă mai de aproape spiritul şi caracterul general al manifestației, se putea întrezări, că totul era forțat şi nimic din inimă şi convingere. Erau interese ascunse, cari nu puteau să nu se evidențieze căutşi de patin, când întreg cortegiul era deschis de către germani şi alți străini îmbrăcați în uniformă rusească.

Şi, dacă judecăm în treacăt chestiunea din punct de vedere politic şi economic, trebue să admitem că pentru germani pacea pe acele vremuri era o necesitate economică, de oarece eminamente nu mai puteau rezista. Starea populațiunii germane sub raportul alimentației era dintre cele mai precare. Tot ce ştiința germană putuse să inventeze în direcția surogatelor alimentare, a făcut, numai ca să se poată prepara pe cale artificială cât mai mari cantități de produse, cari să aibă calitatea aproape a adevăratelor alimente.

Tendința nemților şi a austriacilor era de a ocupa cu ori ce preț sudul Rusiei. Acest lucru era o chestie de vitalitate pentru ambele țări. Pe de o parte ne încercuiau pe noi, iar pe de alta pentru că armatele găseau cantități nesfârşite de depozite alimentare lăsate de către armata rusă. În majoritatea lor toate aceste conserve alimentare erau depozitate în guberniile Podolia, Basarabia, şi Herson.

Odată cu scoaterea noastră şi a rușilor din luptă germanii tindeau a-şi mări atât rezistența militară, cât mai cu seamă rezistența economică. În ultimul timp, înainte de a pătrunde germanii în Rusia, după cum povesteau ofițerii italieni, ce făceau serviciul sub drapelul austriac, situațiunea în Germania era aproape disperată. Rația alimen-

tară era cu totul redusă pentru populația civilă, așa încât pentru grăsime nu se admitea decât numai cantitatea de 50—80 grame pe timp de șase zile de cap de locuitor. Tot pentru același interval de timp se dădea de persoană 750 grame de făină de grâu, 330 grame de cartofi și 270 grame semințe de grâu. Aceste din urmă două feluri de mâncare în timp de 48 de ore. La soldați li se dădea carne de cal de două ori pe săptămână.

Când au ajuns germanii de au coprins și Ukraina, atunci atât soldații, cât și ofițerii erau mai bine hrăniți. Ei luau chiar pe front fiind, dimineața un ceai, la amiazi o supă și un fel de mâncare, legume sau carne, iar seara un fel de mâncare de legume sau carne și o prăjitură. Hrana o găseau totdeauna caldă atât ofițerii cât și soldații, de oarece în Rusia ei ne mai dând adevărate lupte ca la început, aveau vreme bucătăriile de campanie, ca să urmărească în deaproape trupa.

Pe lângă aceste manifestații, cari se făceau zilnic în diferitele orașe ale Rusiei, ceeace aducea o demoralizare în păturile sociale înalte rusești, erau diverșii agenți, cari erau plătiți de puterile centrale, și cari aveau rolul de a produce fel de fel de știri, de a scorni tot felul de versiuni, cari de cari mai fanteziste, pentru ca cu mijlocul acesta să se producă o cât mai mare disensiune în păturile superioare ale fostei nobilimi rusești. Ori ce neînțelegeri, ori cât de mici ar fi fost ele între diversele autorități sau clase sociale, ele erau speculate în chipul cel mai infam de toți acești agenți străini, cari nu urmăreau decât să pescuiască în apă turbure. Toate zvonurile și știrile fără importanță cari se colportau zilnic nu aveau alt scop, decât de a detrage atențiunea conducătorilor Rusiei dela evenimentele externe, cari se precipitau pe zi ce mergea în favoarea puterilor centrale.

Toate chestiunile de ordine externă erau lăsate a fi tratate de către Lenin, care venise deja la putere, și care era înconjurat de o pleiadă de străini, cari mai târziu aveau să dispună de întreaga soartă a fostului imperiu rus.

In Basarabia, ca și în celelalte părți ale Rusiei toată presa era în mâinile străinilor, și de oarece cenzura rusească era iluzorie, de aceea se strecurau în jurnale tot felul de informațiuni false, cari în edițiile de dimineață ale ziarelor erau expuse într'un fel, iar în cele de seară

erau în parte sau în totalitate desmințite, dându-se faptelor cu totul alte forme și interpretări.

S'a căutat a se exploata însăși firea rusească, care era cât se poate de amatoare de știri, și de aceea pentru a se putea satisface gustul publicului atât de inconștient, se publicau știrile cele mai senzaționale. Toate aceste știri aveau profunde efecte în masa elaselor muncitoare, pentru că acești muncitori fără a cugeta prea mult se revoltau și imediat porneau la manifestații pe strade.

Așa, a fost lansată știrea complect prematură despre luarea Petrogradului, când nemții au dat marea lor ofensivă dela Riga, și care cu toată indolența și indiferența rușilor pentru patria lor a produs totuși în cercurile rusești de sus o mare consternare și deprimare morală. In același timp la bursele din Chișinău și Odesa s'au produs enorme scăderi a valorilor, ceeace a făcut ca să se îmbogățească într'un ceas o mulțime de agenți, cari au jucat cu titlurile rusești.

La Odesa în special, misiții de bursă, cari se cifrau cu miile (greci, evrei și armeni) și al căror sediu erau cele trei mari cafenele: Robinat, Fanconi și Suisse, au făcut afaceri strălucite din pricina panicilor de bursă, ce se produceau prin colportare de știri false.

Dela marile cafenele din Chișinău, Odesa și Kiew, precum și de la marile restaurante porneau toate informațiunile de ordin economic precum și toate combinațiunile și speculațiunile politice posibile și imposibile. La Robinat și Fanconi, în Odesa se adunau toți acei, cari erau direct interesați în chestiunile economice și politice ale României, și tot aci se făureau tot felul de planuri infernale la adresa noastră, mai cu seamă după ce în Ianuarie, 1918 armatele române au intrat în Basarabia. Tot în aceste localuri se adunau toți acei rău voitori, cari făceau spirite malițioase la adresa italienilor, când germanii înaintau vertiginos asupra Veneției. In fine tot aci se adunau tot felul de cămătari improvizați și recrutați din străini fugiți de pe frontul nostru sau din școalele militare. Aceștia se manifestau totdeauna ca cei mai neîmpăcați dușmani pentru tot ce se găsea în țara noastră ca chestie de organizațiune politică sau socială.

Veneau, de asemeni aci toți acei, cari căutau să spioneze conversațiunile și mișcările românilor și a românilor-ba-

sarabeni,precum şi ale ofiţerilor francezi, pentru ca apoi tot ce aflau să comunice prin alţi interpuşi comandanţilor armatelor ţărilor centrale.

Inainte de căderea guvernului Kerenski şi venirea lui Lenin la putere, se căuta de către străinii ce locuiau în Rusia ca odată cu venirea bolşevicilor la treburile statului, să se poată ridica şi ei, aşa încât puterea să fie numai fictiv în mânele ruşilor, în realitate însă să fie ei stăpâni a acestei nesfârşite ţări, după cum a şi fost lucrul în urmă.

Relativ la această chestiune, imi amintesc, că găsindu-mă într'o zi pe la începutul lui Octomvrie, 1917 la cafeneaua Fanconi, lângă masa mea s'au aşezat trei evrei, cari nu au voit să comande nimic, când i-a întrebat chelnerul. La început ei au discutat mai tare (în jargon) diverse chestiuni casnice, cari pentru mine, care trăgeam cu urechea nu aveau nici o importanţă. Mai pe urmă însă pe un ton ceva mai scăzut (totuşi îi puteam auzi) unul din ei care era mai tânăr a pus în discuţie chestiunea declarării Odesei ca portofranc la Marea Neagră.. Au discutat apoi condiţiunile, în cari s'ar putea face acest lucru, pentru că spunea el (lucru ce am notat aproape textual imediat ce am eşit din cafenea afară): „Rusia se găseşte în stare de „descompunere, şi ca atare ar fi păcat să pierdem această „ocazie atât de favorabilă pentru noi". A mai spus încă „ceva, dar nu am putut auzi, iar mai departe a continuat: „Noi suntem adevăraţii conducători ai Rusiei, şi când „suntem stăpâni pe un popor aşa de bogat, cred că ne vom „putea să ne fixăm în mod definitiv o părere proprie şi un „plan bun al nostru de lucru". Un alt tovarăş, care stătea „în dreapta lui îl întrerupe şi îi zice: „Bine, dar de ce Lö„vensohn nu este de aceiaşi părere, şi pentru ce ascară la „întrunire nu a vorbit aşa". Şi apoi a continuat: „Trebue „să facem tot posibilul, ca să luptăm contra autorităţilor „ukrainiene, şi bine ar fi să reuşim, căci dacă vor veni „bolşevicii la putere, tot noi îi vom conduce, căci ei sunt „foarte proşti".

In tot acest interval de timp eu mă făceam că citesc cât mai aprofundat jurnalul „Odeski Listok", pe care îl aveam la mine.

Am regretat mult că conversaţia, la care am fost martor a fost întreruptă din pricina chelnerului, care a venit a doua oară şi a întrebat pe cei trei clienţi, dacă nu doresc

de astă dată a consuma ceva. Răspunsul a fost negativ, la care chelnerul a ripostat, că dacă nu consumă, să nu ocupe masa zadarnic. Faţă de această argumentaţiune făcută pe un ton relativ destul de ridicat, onorabilii s'au găsit complect dezarmaţi, hotărând a continua discuţiunea în stradă pe trotuar, unde bine înţeles costa şi mai ieftin!

Am căutat să reflectez după plecarea lor asupra întregii discuţiuni, şi din ea se deslipea ideea, că partidul evreesc în acele vremuri era complect organizat în Rusia şi lucra pe tărâm naţional şi religios în contra ukrainienilor.

Voind să mă conving mai bine de acest lucru, cu altă ocaziune, am căutat să intru în discuţie cu un doctor evreu din Odesa, A. Bruno, care avea acum o oarecare platformă socială şi care venea la fosta mea gazdă, din strada Marazlievska No. 40 A. După mai multe conversaţiuni, pe cari înadins le căutam, am plecat cu convingerea că pe acele vremuri evreii vroiau să profite de împrejurări, şi bazaţi pe numărul mare ce-l aveau în Podolia de Jos, Herson şi Basarabia, să pună mâna pe aceste regiuni, şi să formeze de o camdată un fel de stat federativ, iar Odesa să rămână port internaţional sub ocârmuirea lor.

In acest timp presa străină din Basarabia şi Odesa era grozav îndreptată în potriva noastră în momentul când trupele române au început a pătrunde pe teritoriul provinciei noastre dintre Prut şi Nistru. De sigur că se dejucau unele planuri, pe cari aceşti străini le făcuseră asupra Basarabiei.

La Odesa, în timpul avansării armatelor române în Basarabia se scoteau câte două sau trei ediţii de ziar, în cari se spunea tot ce fantezia omenească era în stare să conceapă. Se vorbea numai de jafuri şi omoruri din partea soldaţilor şi ofiţerilor noştri, precum şi de depozedări de averi imense. Şi dintre ziarele, cari se ocupau mai mult cu răspândirea acestor feluri de ştiri, şi cari erau înadins trimise din Odesa în Basarabia, erau: *„Goloss revoluţie"*, *„Novosti dnea"*, şi apoi ziarul dezertorilor români, *„Lupta"*

Mulţi dintre ruşii înşişi erau revoltaţi de cele, ce se scriau în aceste jurnale, considerându-le ca adevărat provocătoare şi atâtătoare a opiniei publice.

Inainte de a se ocupa Chişinăul şi Tighina de către trupele române, în aceste oraşe precum şi în Odesa se citiau

ediţiile speciale ale gazetelor cu mult nesaţ. Se formau grupuri de oameni în jurul unuia, care le citia conţinutul gazetei. Cum cei mai mulţi dintre ascultători nu ştiau carte, cel ce le citia putea să le spună cele mai strasnice imposibilităţi de pe lume, căci el ştia prea bine, că nimeni dintre ei nu putea ca să-l controleze.

Asupra celor câţiva oameni mai luminaţi la minte din Basarabia sau alte părţi ale Rusiei în ultimul timp astfel de informaţiuni nu-şi mai produceau efectul dorit, de oare ce erau cu desăvârşire convinşi de neverosimilitatea lor. Ce folos însă că aceştia erau foarte puţini la număr, şi apoi încă şi pierduseră din autoritatea morală, pe cari ar fi putut să şi-o exercite asupra maselor inconştiente ale poporului, cari nu ştiau nici ce se petrece cu ţara lor, şi nici ce va trebui să se facă pe viitor. Cuvântul acestora în alte împrejurări ar fi fost foarte bine plasat, şi ar fi avut rezultatul dorit, în acele împrejurări de revoluţie şi dezordine, în care se găsea Rusia însă acest cuvânt nu ar fi făcut decât rău, ţinându-se socoteală tocmai de ura, care exista între diversele clase sociale.

Şi, în privinţa chestiunii asupra luptelor de clasă am căutat ca să am părerea foştilor boeri ruşi. De aceea într'o convorbire avută în franţuzeşte în ziua de 27 Octomvrie, 1917, la Odesa cu contele Kapnitzki, care a fost în urmă omorât de către bolşevici la Nikolaev, şi care era un om foarte cult şi cu totul versat în chestiunile politice de stat, la întrebarea mea, ce crede despre luptele de clasă, cari se dau în Rusia, el mi-a răspuns următoarele: *„Dom-„nul meu, ca rus nu m'aş bucura de ceeace se petrece la „noi, ca polon ce sunt însă, mă bucur grozav, pentrucă am „convingerea nestrămutată, că poporul rus îşi sufere soar-„ta, pe care o merită".*

„Nu este admisibil, ca o nobilime rusă de 2—3 milioane „de oameni să se lase a fi doborâtă sau murdărită în noroi „de 2—3 sute de mii de agenţi străini, fără ca ea prin in-„termediul celor 10—12 milioane de ştiutori de carte să nu „încerce a reacţiona. S'a arătat acum lumii, că putreziciu-nea statului rus nu era numai jos, ci începea de sus. Se zi-„cea că statul rusesc era un corp de lut cu picioarele de „nisip. Imediat ce picioarele au început a se mişca, corpul „s'a sfărâmat în zeci şi mii de bucăţi.

„Eu nu mai am nici o speranţă nici în armata rusă, şi

„cu atât mai mult în flotă, care este mai mult decât ori „când sub acţiunea şi conducerea indirectă a comandamen-„tului flotei germane din Baltica, şi pentru care motiv ea „cea dintâi a dat tonul dezordinii".

Şi în adevăr aceste cuvinte au fost un mare adevăr, pentru că imediat ce s'a încheiat armistiţiul între Rusia şi Germania, aproape toţi soldaţii şi marinarii, cari îşi mai păstrau posturile lor, au plecat imediat, fraternizând cu soldaţii germani, şi aprovizionându-i cu tot felul de materiale, pe cari din belşug le avea armata rusă. Din această pricină în primele zile după armistiţiu intendenţa germană aproape că numai avea grijă de alimentarea soldaţilor de pe frontul de est, cari căpătaseră de toate de la soldaţii ruşi.

Retragerea armatelor ruseşti de pe frontul românesc şi dezordinile ce s'au produs în legătură cu aceasta.

Armatele ruseşti în retragerea lor de pe frontul românesc s'au dedat la jafuri şi prădăciuni şi în privinţa aceasta Basarabia a avut foarte mult de suferit, de oarece toată trecerea acestor armate se făcea pe aici.

De pe frontul românesc două drumuri mari de scurgere au avut aceste armate, şi anume: Unul prin Galaţi-Reni-Basarabeasca-Tighina-Tiraspol, iar cel de al doilea, prin Ungheni-Călăraşi-Chişinău-Tighina-Tiraspol. Corespundeau aceste drumuri de scurgere tocmai cu cele două direcţiuni de cale ferată, ce constituia legătura între Basarabia şi Moldova.

In afară de aceste două mari drumuri de scurgere mai exista încă o cale ferată îngustă făcută de ruşi ocazional, ce lega Huşul cu staţiunea Bucovăţ. Dar pe această linie se puteau scurge mult mai puţini, de oarece capacitatea ei de încărcare era redusă, aşa încât tot celelalte două direcţuni rămâneau pentru a se scurge grosul trupelor ruseşti.

Dar, din cauză că trenurile erau neîncăpătoare pentru a duce către Tiraspol, Odesa, Kiev etc. toate trupele, ce veneau în dezordine din Moldova, de aceea grosul acestei mulţimi, cu cai, tunuri, echipament etc., s'a reîntors pe jos luând direcţiunea judeţelor Bălţi şi Soroca spre Nistru.

In drum toate conacurile marilor proprietari au fost prădate şi aproape complect deteriorate, iar altele arse

cu totul. S'ar fi părut unui străin la prima vedere, care ar fi vizitat în urmă locurile, că cei mai strașnici dușmani ai poporului rus au trebuit să fi fost pe acolo.

Acelaș lucru s'a petrecut și cu regiunea de sud a Basarabiei, din județele: Ismail, Cahul și Cetatea Albă, unde soldații de pe front erau ajutați la prădarea proprietăților de către însăși populațiunea unora dintre sate. De remarcat aci a fost faptul, că numai coloniștii germani și cu românii-moldoveni, au fost acei, cari s'au opus cum au putut acestor hoarde sălbătăcite, ce fuseseră odinioară faimoasa armată rusă.

Armatele nu mai erau conduse de ofițeri, cari nu mai aveau nici o autoritate asupra soldaților, și în cel mai bun caz ele erau divizate în detașamente, cari erau conduse de către un „*Praporcik*", om ce nu știa a se conduce pe el, dar încă un întreg detașament de soldați. Când revoluția a luat proporțiuni mai mari atunci atât în Basarabia, dar mai cu seamă peste Nistru au fost omorâți ofițerii din ordinul sovietelor soldățești, cari aveau atunci toată conducerea resturilor de armată rusă.

Această dezordine era nu numai în armata de uscat, ci mult mai mare la flotă. Și în legătură cu aceasta trebue să spunem că prin luna Ianuarie, 1918 se găsea ancorat în portul Odesa printre alte vase și vaporul de război rus „*Almaz*", precum și vasul de comerț românesc „*Durostor*", cari au servit bolșevicilor ca să omoare pe ofițerii ruși și să închidă pe ele pe românii noștri, civili sau militari cei mai mulți trimiși de guvern cu diferite însărcinări pe lângă autoritățile rusești.

După cum relatau zilnic jurnalele revoluționare: „*Goloss Revoliuție*", „*Lupta*", precum și dintre ziarele obicinuite, „*Odeski Listok*", pe vasul de război Almaz, în fiecare zi erau omorâți ofițeri ruși, și sistemul de a-i omorâ era următorul:

Ofițerii dezbrăcați complect erau unși pe corp cu grăsime, așezați pe puntea de sus a vaporului pe o scândură înclinată, ce era de asemeni unsă cu grăsime. Li se lega de picioare o greutate, și apoi corpul era lăsat, ca să lunece în mare. Cu chipul acesta în fundul mării corpurile acestor nefericiți stăteau ridicate în sus, în picioare, de oarece greutatea nu le permitea, ca să se ridice la suprafață. Aceste corpuri se balansau în timpul hulei marine în dreapta și în stânga. Lucrul a fost constatat de către niște scafandri germani, dintre cari unul a înebunit de groază, când a văzut spectacolul din fundul mării.

Tratamentul românilor din partea autorităților rusești în timpul și după ocuparea Basarabiei

Din cauza intrării armatelor românești în Basarabia toți românii, cari se găseau peste Nistru refugiați sau însărcinați de guvernul român cu diverse chestiuni în legătură cu situațiunea momentană a lucrurilor, nu mai puteau să fie bine văzuți de către ruși, și de aceea începusem atât în Odesa, cât și în celelalte orașe ale Rusiei, să fim prigoniți cu toată furia de către bolșevici.

Dezertorii din armata românească formaseră la Odesa comitetul central, revoluționar român, care avea de scop de a înteți lupta de clasă în România și a distruge orice intenție de alipire a Basarabiei la patria-mumă.

Acest comitet revoluționar ruso-român își avea sediul în ultimul timp în localul fostului consulat românesc, care plecase în momentul, când bolșevicii au declarat război României, și când și Ministrul nostru dela Petrograd, fusese arestat temporar împreună cu personalul legației și cu alți români, ce se găseau în Petrograd. Se transformase astfel acel local al consulatului dintr'o casă elegantă, întreținută în cele mai bune condițiuni, într'o maghernițâ ordinară vizitată toată ziua de tot felul de individizi dubioși, cari stăteau toată vremea în legătură cu șefii conducători ai secției revoluționare, românești.

Când pe la finele lui Decemvrie, 1917 și începutul lunii Ianuarie, 1918 venise ordin dela Petrograd, ca să se aresteze pe toți românii, atunci noaptea pe la oteluri sau locuințe particulare umblau tot felul de marinari ruși, conduși de către evrei-români (dezertori de pe front), cari împreună cu alți vagabonzi ridicau de pe la case pe compatrioții noștri, transportându-i la „*Rumcerod*", care era autoritatea centrală, care funcționa în Odesa, și care era în directă legătură cu alte autorități similare, secundare, ce se găseau și cari funcționau în diferitele orașe și târguri basarabene.

La rumcerod, care era instalat în fostul palat rezervat Țarului, și care în timpurile normale trebuia să fi fost de o frumusețe uimitoare, nimic nu mai rămăsese din splendoarea de odinioară. La intrarea principală erau două oglinzi colosale de cristal venețian, cari aveau o valoare foarte mare, dar care acum erau într'o stare deplorabilă. Sticla era sgâriată cu fel de fel de diamante de către bolșevici, diamante cari erau furate de prin magazinele marilor bijutieri. Oglinzile erau lovite cu bastoanele, așa că lipseau părți din ele. Erau svârlite pe jos, bucăți, cari fiecare din ele reprezinta o mare valoare.

In salele mari de recepțiune ale Tarului, cari aveau odinioară un parchet admirabil mișunau acum zilnic sute de soldați, cu rost și fără rost, și cari mâncau continuu semințe de floarea soarelui, aruncând cojile pe jos. Prin frumoasele vestibule și culoare cu săli mari, prin cari odinioară se preumblau doamnele elegante ale nobilimii rusești, cu tavane pictate și aurite era așezat un strat gros de murdărie, provenită din praf, semințe de floarea soarelui, coji de dovleac, făină etc. Nimeni pe acele vremuri numai știa nici ce este igiena, și nici cum trebue o autoritate publică să se prezinte ca local înaintea cetățenilor, cari o vizitează având fiecare felurite treburi.

Venind ordinul, ca să se prezinte toți românii la comitetul revoluționar (pe la inceputul lui Ianuarie, 1918) aveai ocazia să vezi spectacolul cel mai desplăcut, de oarece mulți dintre românii, cari s'au prezentat, și cari nu au avut bani la dânșii, ca să poată plăti prețul răscumpărării lor dezertorilor din armata română, au fost trimiși imediat la închisoare în beciurile dela rumcerod, în mod provizor, pentru ca de acolo să-i trimită mai departe la închisoarea orașului, la Turn.

In seara zilei de 7 Ianuarie, 1918 mi-a venit și rândul meu ca să mă prezint la rumcerod, fiind anunțat de o bandă de 6 inși de evrei-români, cari voiau chiar să mă ridice și să mă ducă între puști până la localul autorității centrale, revoluționare. Am parlament cu ei, și i am determinat a mă lăsa până a doua zi, când trebuia să mă prezint înaintea ministrului de justiție, comisar al poporului. A doua zi foarte punctual, la ora nouă dimineața m'am găsit la rumcerod în fața acestei personalități, care era un

nespălat, fără guler, fără cravată, șezând într'o cameră, într'o murdărie de nedescris. Când am intrat el ședea picior peste picior și fuma o havană (care între noi fie vorba, trebuia să fi fost și ea furată de pe undeva).

In aceeași cameră se mai găseau încă alți doi funcționari niște analfabeți, cari sgâriau numai niște hârtie, precum și o dactilografă, evreică. La unul din aceste birouri, care după urmele de frumusețe, ce îi rămăsese trebue să fi aparținut odinioară vreunui aghiotant de al Țarului, stătea un individ mic de stat, cu barbișon, care am aflat că era un român dela Ploești, și care de pe un registru, ce-l avea dinainte dădea toate informațiunile asupra fiecărui român, comisarului poporului pentru justiție.

Cum am avut grija, ca toate hârțile și lucrările mele asupra Basarabiei să le las totdeauna în biblioteca laboratorului fostului profesor Nabokih, la întrebarea comisarului poporului, când îi predau lucrările mele (se vede că fusese informat de ceva, dar nu știa complect), i-am răspuns, că toate sunt lucrări de geologie și agrogeologie, și ori când le țin la dispoziție. Mi-a răspuns că de astfel de lucrări nu are vreme să se ocupe acum revoluția rusă.

Eu toate filele cu date statistice privitoare la populația Basarabiei și toate hârțile cu repartiția acestei populații pe județe le-am vârât printre mapele unor vechi dosare rusești cari de zeci de ani nu mai fuseseră controlate de nimeni. Când aveam nevoe de ceva scoteam numai câte o foae, pe care o aveam bătută la mașina de scris cel puțin în trei copii. Fiecare din aceste copii erau ascunse în locuri diferite.

Văzând acest comisar al poporului, că nu poate scoate dela mine nimic, după o serie de întrebări fără nici o importanță, a dat ordin sentinelei, ce mă păzea să mă ducă la comitetul revoluționar român, ca să mi dea un bilet de liberă petrecere în Odesa și în Basarabia, ca unul ce nu făceam parte dintre parlamentari țării, asupra cărora bolșevicii și-au îndreptat toată furia lor. Pe acest bilet al comitetului revoluționar scria că sunt bine cunoscut lui, o formă prototipică care era comună pentru toți. Acest comitet revoluționar român punea în vedere tuturor celor, ce se prezentau lui, ca după fiecare trei zile, fiecare era obligat să se prezinte la rumcerod, și să prezinte o notă informativă asupra întregii lui activități.

Eu însă, când m'am văzut liber, am zis adio, până la plecarea mea din Odesa nu m'am mai prezentat niciodată, de oare ce știam că fiecare prezentare mă costa câteva ruble, pe cari trebuiam să le dau în semn de deosebită considerațiune, ce trebuia să aibă fiecare pentru această autoritate rusească!!! Cu multă precauțiune lucram în laboratorul profesorului Nabokih, unde împreună cu fostul profesor Gh. Murgoci aranjam toate chestiunile privitoare la populația Basarabiei și la repartiția terenurilor arabile.

Odată cu intrarea trupelor române în Basarabia, toți agenții străini, cari mișunau peste Nistru, văzând planurile lor căzute; ei deveniseră foarte obraznici cu românii, adresându-le de multe ori fără nici un motiv cuvintele cele mai josnice și triviale. In special vânzătorii de ziare erau de o obrăznicie crasă, de oarece mai toți erau străini, și nu ruși. In una din zile voind a cumpăra dela unul din acești vânzători ziarul românesc *„Depeșa“*, el pe un ton foarte obraznic îmi răspunde, ce? ziarul „Lupta“ nu-ți place? Acest ziar voi, românii, îl veți citi curând cu forța. Foarte liniștit i-am răspuns, că până ce va veni acea vreme să mi dea „Depeșa“. Dar nici nu am apucat a termina vorba, când un soldat român, care venea cu o motocicletă îi prinde vânzătorului acesta în mod involuntar un capăt al paltonului, și astfel l'a luat pe sus cu dânsul. Fugea naționalistul meu, de credeai, că are motor la picioare. In timpul acesta îi și sburase și toate jurnalele din mână, și ca un desperat striga la soldat să oprească.

Această obrăznicie a străinilor față de-ai noștri și față de ruși devenise și mai mare din momentul, când guvernul lui Lenin prin intermediul praporcikului Krilenko, care era comisar al poporului pentru război, dăduse ordin ca să fie smulse cu totul insignile ofițerești, așa încât nimic să nu se mai cunoască lucru ce era fără precedent în analele armatei ruse. Vedeai în felul acesta pe bieții ofițeri triști, descurajați, și neîndrăznind măcar a privi pe soldații, pe cari îi întâlneau de altfel pretutindeni. Intr'o zi pe o stradă din Odesa am asistat involuntar la o scenă, pe care nici odată în viața mea nu aș mai dori să o văd. Un colonel rus, tânăr, care nu-și scosese încă gradele de pe umăr și dela șapcă mergea pe stradă, când un soldat se desprinde dintr'un grup de cinci inși, se repede asupra colonelului, și adresându-i niște vorbe injurioase, îi rupe epoleții, pe care îi calcă în picioare, și i dă și șapca jos, lovindu-l peste cap. Ofițerul surprins de acest act samavolnicesc, nu a zis nimic, s'a suit într'o trăsură și a plecat cu capul gol, în timp ce lumea ce se adunase foarte impasibilă privea toată această scenă fără a lua partea ofițerului.

Soldatul și a aprins o țigară în urmă, și răzând împreună cu ceilalți, și a continuat drumul mai departe. Atmosfera era de așa natură, încât dacă ofițerul s'ar fi împotrivit, risca să fie împușcat imediat.

Din cauza lipsei de disciplină în armată, ce zilnic se simțea tot mai mult, și pentru motivul că toate orașele din aceste regiuni se umpluseră de soldați fugiți de pe front, cari nu aveau de lucru, se înmulțiseră bandiții într'un chip extraordinar. Ziua în amiaza mare veneau înarmați până în dinți, în camioane automobile de ale armatei, amenințau pe portarii caselor cu moartea, intrau în lăuntru și cu revolverele întinse cereau locatarilor ca să le dea bani, juvaeruri, și tot ce aveau mai scump. Incărcau apoi din lucruri, cari credeau ei că pot fi desfăcute pe un preț mai mare, și apoi plecau. Dacă locatarii aveau vreme să telefoneze, să vină miliția orașului în ajutor, atunci aveai ocazia să asiști la o adevărată luptă cu puști și mitraliere între bandiți și milițieni. De cele mai multe ori bandiții aveau grijă să pună mâna mai întâi pe telefon și să tae firele astfel, ca să nu mai poată nimeni comunica cu comisariatul.

In modul acesta erau devastate atât în orașele Basarabiei cât și în marile centre de peste Nistru, diferite oteluri mari, sau case particulare.

Pe la începutul anului 1918, în Odesa se petrecea acest lucru mai cu deosebire, unde se găseau români. Așa de pildă la otelul Richelieu, pe la 9 Ianuarie, orele 11 noaptea un grup de vreo 60 de bandiți, după ce au amenințat cu moartea pe portar, 15 dintre ei au intrat în lăuntru și pătrunzând în camere pe la pasageri, le-au luat lucruri de îmbrăcăminte și bani în valoare de 32.000 de ruble-aur, sumă care și astăzi are o destul de mare importanță. La ieșire au plecat nesupărați de nimeni, de oarece dăduseră ordin pasagerilor, ca 15 minute după plecarea lor nici o ușă să nu se deschidă, căci în caz contrar vor da

foc întregului otel. Când au plecat pe poartă, au dezlegat pe portar, şi i-au dat bacşiş 20 de kopeici (vreo 50 de bani), recomandându-i că aceasta nu este ultima oară, când vin. I-a dat de grijă ca pe viitor să aibă pasageri tot aşa de bogaţi, după cum a avut şi de rândul acesta.

Cam tot în timpul acesta se înfiinţase de câţiva români, cari doreau să se îmbogăţească într'o noapte, un club, numit „*Clubul Român*". La inaugurarea lui, care se făcuse prin Decemvrie, 1917 asistase de altfel şi consulul nostru. Acest local era destinat ca să fie localul de întâlnire a tuturor românilor, spre a se putea ţine diverse consfătuiri în legătură cu diferitele evenimente, ce priveau Basarabia şi ţara întreagă, care gemea greu (mai mult de jumătate din ea) sub jugul străin. La nceput clubul îşi păstrase mai mult sau mai puţin acest caracter, însă mai târziu, când au început a pătrunde şi ruşi în el, s'a transformat într'un adevărat tripou, unde se adunau toţi jucătorii de cărţi.

Ca să pot scrie aceste câteva rânduri şi despre această manifestaţiune nenorocită de pe vremuri, a trebuit să mă duc şi eu odată, ca să mă conving de ceeace se petrecea în lăuntru.

Se juca mai mult bacara, şi tocmai în seara când eram şi eu un rus se plângea că pierduse 29.300 ruble aur. Imediat a comandat o porţie de caviar (de oarece era şi restaurant) şi o sticlă de vin de Şaba (Cetatea Albă), ceeace dovedea, că pierderea celor 29.300 de ruble era egală cu pişcătura unui purece. Acesta de altfel cocheta în acelaş timp cu o doamnă română, ce se găsea la o masă din apropiere, şi privind această telegrafie fără fir, mi-am formulat atunci în minte noţiunea, că alianţa noastră cu Rusia, nu mai rămăsese decât doar între sexe, şi era singura, care mai putea să dea ceva roade, căci de alianţă politică dela stat la stat nu mai vorbea nimeni.

Aşa fiind lucrul, acest club destul de elegant a fost prădat în împrejurările următoare :

Pe la orele 3 dimineaţa au intrat 16 indivizi înarmaţi, au legat pe toţi oamenii de serviciu, şi apoi intrând în sala de joc au strigat „*Ruki wer*" (mâinile sus). Şi apoi unul din ei a adăogat „*să nu se sperie nimeni, căci căutăm un spion*". In acest timp pe când unii dintre banditi stăteau cu revolverele întinse, gata să tragă la orice împotrivire, alţii perchiziţionau lumea, luând domnilor toţi banii, iar doamnelor toate bijuteriile sau alte lucruri de valoare, ce le aveau. Unei singure doamne ruse i s'a luat bijuterii în valoare de aproape 400.000 ruble-aur. Banii, ce s'au luat, au fost de 150.000 ruble-aur. Un bancher evreu din Odessa în timpul percheziţiei a avut un acces de inimă şi a murit pe loc. Un singur român nu a fost jefuit, de oarece banditii când au deschis uşa, nu l'au văzut, el stând tot timpul în dosul ei. Când banditii s'au retras trăgeau continuu focuri de armă, pentru ca nimeni să nu-i poată urmări. Ei au dispărut fără a li se putea da de urmă.

După această ispravă clubul a fost închis, însă conducătorilor le părea rău, de oarece pierdeau din mână o foarte frumoasă afacere. De aceea după o lună au hotărât a-l deschide din nou. De astă dată jocul de cărţi nu se mai făcea noaptea, ci ziua numai între orele 2—8 p.m.

In această perioadă a revoluţiei, în oraşele Basarabiei, precum şi în alte părţi se auzeau în timpul nopţii împuşcături continui, mari explozii, bubuituri de granate, cari în liniştea relativă a nopţii produceau cea mai mare deprimare, mai cu seamă, că vecinic te găseai dezarmat în faţa acelor grupe de banditi, cari din zi în zi deveneau mai numeroşi.

Dacă în oraşele Basarabiei majoritatea acestor banditi era formată din soldaţi din armata de uscat, în Odessa şi Nikolaev contingentul cel mai mare îl dădeau marinarii. Nu de puţine ori aveai ocazie ca să vezi pe străzile mari ale Odessei automobile-platforme încărcate de marinari mergând în picioare şi cu puştile întinse, ameninţându-i la fiecare pas pe nevinovaţii trecători. Aceştia se duceau să dea atacuri îndrăzneţe, asupra marilor case de unde aveau să prade totul. In genere tot ce aceşti marinari furau de prin oraş (Odessa) duceau pe vaporul de război „*Sinope*", care era ancorat în port. Vasele de război „*Donetz*" şi „*Kubanetz*", cari au venit mai târziu, au adus un contingent destul de mare de briganzi, cari erau doritori de furt, de oarece la Sevastopol, de unde veniseră ei luaseră de-arândul casele marilor bogătaşi ruşi, şi le prădaseră. Acolo nu mai aveau ce prăda, şi de aceea veniseră la Odessa.

In aceste împrejurări triste, în cari ne găseam, prin

fostul profesor Gh. Murgoci ni s'a comunicat, că la Chișinău era o mare fierbere și în acelaș timp o luptă aprigă, care se dădea între membrii partidului național moldovenesc și ruși, cari nu vedeau cu bunăvoință tendințele separatiste ale românilor-moldoveni pentru Basarabia. Mi-a mai comunicat în acelaș timp, că trebuia să lucrez cât se poate de intens, de oarece este nevoe la Chișinău de întreg materialul statistic pentru reforma agrară, ce avea să se facă în urmă, în Basarabia. In adevăr, în urma acestei noi vești date de către fostul meu profesor, am căutat să lucrez și dimineața, și după amiazi în laboratorul profesorului Nabokih, unde eram mai la adăpost de toate presupunerile din partea rușilor.

Luptele pe stradă premergătoare luptelor mari dela 14—17 Ianuarie, 1918

Situațiunea politică peste Nistru devenea din ce în ce mai grea, și neînțelegerile între ukrainieni și bolșevici din ce în ce mai acute. Lupte mici fără de mare importanță se dedeau din când în când între unii și între alții, cari au mers în urmă destul de departe până în ziua de 2 Decemvrie, 1917, când au avut loc lupte în toată regula între cele două mari tabere.

In această zi, ducându-mă ca de obicei, dimineața pe la 8½ la laborator, cu o hartă a Basarabiei la mine, și pe care trebuia să o predau profesorului Gh. Murgoci, am auzit în drum împușcături de armă, cărora de altfel nimeni nu le mai dădea nici o importanță. Ajuns la laborator, profesorul Nabokih ni a spus imediat, că e mai bine, ca să ne ducem imediat acasă, de oarece este precis informat că se prepară o mare luptă civilă. Imediat am plecat cu profesorul Murgoci și cu domnul Protopopescu-Pake, actual geolog șef la Institutul Geologic al României, și care lucra de asemeni în acel laborator. Despărțindu-mă în piața Soborului de cele două persoane, am plecat singur înainte, când am observat grupuri de marinari, cari opreau pe trecători și îi cercetau prin buzunare. Natural că trecând și eu prin fața unui asemenea grup, a trebuit să fiu executat pe loc. M'au întrebat dacă nu sunt român, și apoi dacă nu am hărți militare sau manifeste ukrainiene (ei fiind niște bolșevici). Le-am răspuns că nu am nici

o hartă, deși aveam una a Basarabiei prinsă între căptușeala și fața dela vestă. Nu era o hartă militară, ci una cu diverse însemnări etnografice, cu toate acestea dacă ar fi găsit'o o pățeam urât, de oarece cât erau de proști nu și ar fi dat socoteala ce este, și m'ar fi aranjat poate chiar pe loc, împușcându-mă.

Aveam asupra mea 15½ ruble, iar un evreu pe care îl devalizase în acelaș timp avea 3318 ruble. Ni-au luat banii dela amândoi mulțumindu-ne, și dându-ne câte un bon de restituire a sumelor. Dar aceasta era numai o formă, pentrucă nici unul din acei cari au căpătat asemenea bonuri nu a putut să mai ia o singură copeică îndărăt.

Mergând mai departe, spre casă observam că împușcăturile erau din ce în ce mai dese, și în acelaș timp grupuri, grupuri de cameni și femei, fugeau pe stradă și se băgau în gangurile dela case. Aceste împușcături veneau din spre gară, unde se dădea o luptă aprigă între bolșevici și ukrainieni. Bolșevicii nu voiau sub nici un motiv să recunoască *„Rada Ukrainiană"*, care era autoritatea lor centrală. Era autoritatea unui stat nou, de ale cărei dispoziții bolșevicii nu țineau cont. De altfel în această perioadă toate ordonanțele ce se lipeau pe pereții zidurilor erau scrise în două limbi, în rușește și în limba ukraineană. Mai târziu limba rusă fusese cu totul înlocuită de pe la diversele autorități cu cea ukraineană.

După o zi întreagă de lupte ukrainienii au rămas stăpâni pe situație, așa că bolșevicii au trebuit să renunțe deocamdată la supremația politică în Ukraina de sud. Mai târziu însă ei au câștigat această supremație, de oarece ukrainienii erau complect dezorganizați, așa încât nu aveau decât cu greu la îndămână mijloacele de luptă, în primul loc pentru a distruge anarhia, care tindea spre punctul ei culminant, iar în al doilea loc pentru a pune baze noi pentru așezemintele lor naționale.

Situația politică din Basarabia

In timpul când peste Nistru se dădeau continui lupte între bolșevici și ukrainieni, în Basarabia se constituise *„Sfatul Țării"*, care se deschisese cu foarte mari greutăți în ziua de 27 Noemvrie, 1917.

A fost o mare serbare pentru întreaga populațiune a

provinciei noastre, de oarece această instituție de stat întrupa în sine ideea de stat național român, în care să se cuprindă pe viitor și această provincie.

Cu această ocaziune s'a făcut un serviciu religios, la care au participat toți reprezintanții de frunte ai Basarabiei, serviciu, care a fost făcut de către actualul Arhiepiscop și Mitropolit al provinciei noastre. La această solemnitate oficială, unde pentru prima oară limba întrebuințată a fost cea românească, au luat parte și regimentele de infanterie și cavalerie basarabeană (formate numai din români-moldoveni), cari se constituiseră cu doue, trei luni mai înainte prin stăruința fără seamăn a soldaților români-moldoveni de pe front și a câtorva moldoveni cu simțimântul național și cari erau grupați împrejurul conducătorilor ziarului *„Cuvânt Moldovenesc"*.

Acest parlament al Basarabiei, *„Sfatul Țării"*, în aceeași zi când în Odessa și alte orașe ale Rusiei de sud se dădeau lupte de stradă a proclamat această provincie ca *„Republică Moldovenească"*. Din el făceau parte, așa după cum hotărâse comisiunea alcătuită pentru organizarea lui, următoarele persoane: (după lucrarea „La răspântie", de D. Bogos, Chișinău 1924).

I. — *Deputați ostași :*

Morari Anatolii, Cernăuțeanu Nicolae, Mârza Dumitru, Morari Alexandru, Pântea Gherman, Crihan Anton, Buzdugan Nicolae, Tanțu Vasile, Turcan Leon, Epuri Boris, Bolocan Ștefan, Ignatiuc Ioan, Holban Ștefan, Tudor Iorgu, Siniclin Elefterie, Buiuc Ilarion, Roșca Grigore, Creangă Ioan, Știrbăț Chiriac, Silistri, Prancnițki, Ciobanu Grigore, Dragomir, Zubac, Ciornei, Moldovanu, Zberea, Tudor Ioan, Turcuman, Saloboi Toma, Bulat, Nichitiuc Teodor, Rugină Vasile, Cijevski Vasile, Surucean Nicolae.

II. *Marinari moldoveni din Odesa.*

Păscăluță, Gafenco, Secară Vasile.

III. *Organizațiile ostașilor moldoveni din Novo-Ghiorghievsk.*

Pălii Eftimie.

IV. *De pe frontul român.*

Mare Gheorghe, Scobiola Andrei, Cazaclip Grigore.

V. *Sovietul gubernial al deputaților țărani.*

Arman Ștefan, Atanasiu, Boeșan, Dubileac, Dumitraș-

co, Etkul, Ivan Inculeț, Burding, Budean Grosu, Grama, Diaconovici, Caraiman, Cocârlă, Codean Ioan, Bujniță, Rudiev Vasile ,Stavriev, Talambiți, Cereser, Iurco, Erhan Pantelimon, Cojocariu Teodor, Cotoros, Cristea, Cărăușu.

VI. *Comitetul central al partidului național.*

Pantelimon Halipa, Ioan Pelivan, Mihail Gropa, Dr. Daniil Ciugureanu, Teofil Ioneu, Nicolai Costin.

VIII. *Societatea culturală a românilor din Basarabia.*

Nicolae Alexandri.

VIII. *Asociația profesorilor moldoveni.*

Ștefan Cociar, Teodor Neaga.

IX. *Preoțimea moldovenească.*

Arhimandritul Gurie, preotul Alexandru Baltaga.

X. *Uniunea Cooperativelor.*

Gheorghe Buruiană, Teodor Coropcean, Vladimir Chiorăscu.

XI. *Liga culturală a femeilor moldovene.*

Dr. Elena Alistar.

XII. *Societatea studenților moldoveni.*

Vladimir Bogos, Vlad Cazacliu, Nicolai Văluță.

XIII. *Ukrainieni.*

Ciumacenko, Budnicenko, Olenic, Tichochod, Comendant, Machedon, Botnariu, Curdinovski, Starenki, Mitchevici.

XIV. *Germani.*

Almendingher, Von Lesch.

XV. *Poloni.*

Datkevici, Pomorski.

XVI. *Bulgari și Găgăuți.*

Anatolii Novacov, Stoeanov, Misircov, Cara.

Greci și Armeni.

Pantelimon Synadino, Bajbeuc-Melikov.

XVIII. *Zemstva* Chișinău.

Prochorenko, Podlesnăi.

XIX. *Presa.*

Vasile Harea, Onisifor Ghibu, Gherman, Minciună.

XX. *Zemstva Soroca.*

Petre Codean.

XXI. *Primăria orașului Chișinău.*

Alexandru Schmidt, Neculai Moghileanski, Spivac.

XXII. *Primăria Orhei.*

Mihail Maculeţki.
XXIII. *Căile Ferate.*
Neculai Codrean, Glavce, Grubski.
XXIV. *Uniunea Israelită.* Doamna Grünfeld, Prono, Prujinar, Grimberg, Rabinovici, Covarski.
XXV. *Socialiştii poporani.* Stern.
XXVI. *Social-democraţi.* Sadagurski.
XXVII. *Corpul judecătoresc.* Luzghin.
XXVIII. *Baroul.* Kircorov.

In acest nou parlament, care după cum se vede era format din toate categoriile de naţionalităţi ale Basarabiei şi din cele mai importante categorii de asociaţiuni cetăţeneşti, prevala, după cum era şi natural să fie, elementul moldovenesc. El avea marea misiune de a da poporului basarabean pământul, care de drept era a lui, dar care era stăpânit de străini, aceasta în primul loc, iar în al doilea de a scutura pe deplin de jugul rusesc această provincie şi de a o alipi la patria-mumă.

Greutăţi enorme se puneau în cale din cauza acţiunii active, pe care o duceau internaţionaliştii şi străinii din această provincie. Aceştia se convinseseră deja, că blocul moldovenesc, care se formase nu avea altă ţintă decât aceea de a desface lanţurile de fier, în care Basarabia era încătuşată de mai bine de o sută de ani.

Aceşti buni români-moldoveni, cari se gândeau la fericirea provinciei şi la poporul ei, vedeau că armata basarabeană, naţională, care se înjghebase nu putea să ajungă, ca să amelioreze pe deplin starea socială şi să înlăture anarhia, care exista aci, ca şi în celelalte provincii ruseşti. Această armată trebuia încurajată şi mărită în acelaş timp. Trebuia în acelaş timp să fie făcută cunoscut existenţa ei şi păturilor dela ţară, cari habar nu aveau de ceeace se plămădea la Chişinău în această direcţiune.

De aceea pentruca să se poată ridica în sufletul românilor-moldoveni simţimântul naţional, şi pentru ca cei mai mulţi dintre ei să fie câştigaţi sufleteşte pentru lupta comună, ce o duceau reprezintanţii şi luptătorii pentru cauza românească a Basarabiei, de aceea s'a organizat de către *„Sfatul Ţării"*, în ziua de 25 Decemvrie, 1917 o serbare naţională, cu care ocazie avea să se sfinţească drapelele regimentelor. Cu acea ocazie s'a dat următorul ordin armatei republicii moldoveneşti (după lucrarea domnului D. Bogos, amintită mai sus).

ORDIN ARMATEI REPUBLICII MOLDOVENEŞTI
No. 12.
26 Decemvrie 1917

Chişinău

§ I.

„In ziua de 25 Decemvrie a fost parada armatei Republicii „Moldoveneşti, şi s'au dat drapelele unităţilor. Ordinea per„fectă în prezentarea militară, însufleţirea naţională, toate „au făcut o impresie bună asupra asistenţii.

„Mulţi, cari au fost la parada văzând realizarea visului „lor, al idealului naţional, vor socoti aceste ceasuri ca cele „mai frumoase din viaţa lor. Insăşi natura se părea, că pro„tejează momentul suprem, şi splendidul şi luciosul soare „basarabean privea cu razele sale bucuroase spre cetăţenii şi „armata Republicii Moldoveneşti".

„Soldaţi,

„Din mâinile Prezidentului instituţiei înalte *„Sfatul Tării"* „aţi primit drapelele. Apărând aceste drapele, soldaţii mor, „dar niciodată nu cedează. Juraţi şi voi, că până la ultima „picătură de sânge veţi apăra patria voastră natală şi veţi „face zid împotriva anarhiei care a căşunat atâtea răni „scumpei noastre ţări. Veţi şterge lacrimile mumei voastre. „In numele serviciului militar vă aduc mulţumiri".

„Locţiitorul vremelnic al comisarului general, militar,
Şeful Statului Major
(ss) Căpitan *Bogos*
Prim Aghiotant
(ss) Căpitan *Berezowski*

Acest manifest a produs cea mai frumoasă impresie în sufletele moldoveneşti, şi a stabilit o legătură şi o unire între comandamentul suprem al armatei republicii şi între noile unităţi formate.

Cu toate acestea forţele moldoveneşti nu ar fi putut în realitate să facă faţă tuturor împrejurărilor, şi de aceea mulţi dintre conducătorii Basarabiei îşi puneau deocamdată speranţa în concursul soldaţilor ardeleni, cari se găseau pe teritoriul rusesc, şi cari aveau dorinţa de a veni în Basarabia şi a lupta mai departe pe frontul român.

Pentru ca să se poată vedea ce este de făcut cu aceşti ardeleni, cari ar fi fost atât de necesari pe acele vremuri

noii republici formate, s'au trimis doi delegați la Kiev, ca să se vadă ce este cu acești soldați români. In acelaș timp delegații aveau însărcinarea de a face să se înlesnească cât mai mult trimiterea ardelenilor către frontul român.

Așa era situațiunea în momentul deschiderii *„Sfatului Țării"* care în ziua de 2 Decemvrie, 1917, după cum s'a spus mai sus a proclamat Republica Moldovenească în mod oficial. In acea zi au fost foarte multe discuții asupra numelui, pe care trebuia să-l poarte noua republică, și străinii din parlament susțineau cu tărie, ca ea să se cheme *„Republica Basarabeană"*.

De sigur, când s'au gândit la acest nume, au avut în vedere, ca să se păstreze numele vechiu, rusesc nedându-se nota adevăratului nume, care să arate în acelaș timp și numele poporului, care locuește pământul acestei regiuni. In adevăr, numele de *„Republica Basarabeană"* nu arată nimic din drepturile etnice ale românilor, cum a arătat în urmă denumirea de *„Republica Moldovenească"*, denumire ce i s'a dat prin stăruința fără seamăn a deputaților din *„Blocul Moldovenesc"*.

Peste cinci zile dela proclamarea republicii moldovenești, adecă în ziua de 7 Decemvrie, 1917, *„Sfatul Țării"* formează și lista persoanelor, cari au constituit primul guvern al Republicii Moldovenești. După ziarul *„Ardealul"* cu data de 10 Decemvrie 1917 numele persoanelor, cari au intrat în guvern, au fost următoarele :

1. *Pantelimon Erhan*, prim director și director de agricultură (fracțiunea țărănească).
2. *Vladimir Cristi*, director de interne (blocul moldovenesc).
3. *Ioan Pelivan*, director al externelor (blocul moldovenesc).
4. *Ștefan Ciobanu*, director al instrucției publice (blocul moldovenesc).
5. *Teodosie Cojocaru*, director al războiului (fracția țărănească).
6. *Nicolai Codreanu*, director al comunicațiilor (blocul moldovenesc).
7. *Teofil Ioncu*, director al finanțelor (blocul moldovenesc).

8. *B. Grinfeld*, director al controlului (partidului comunist).
9. *N. Savenco*, director al justiției (partidul ukrainian).

Ca fapt social și politic, constituirea guvernului moldovenesc era pentru noi, românii, de o importanță capitală, de oarece acesta împreună cu parlamentul Basarabiei a fost preludiul independenții și a unirii acestei provincii cu patria-mumă.

Toate aceste persoane, cari compuneau guvernul, aveau una dintre cele mai mari sarcini pe spinarea lor, de care ce în Basarabia totul era de făcut și de aranjat atât în direcțiunea stabilirii pe alte baze a proprietății rurale, cât mai cu deosebire în direcțiunea orientării politice, pe care avea mai departe să o ia această provincie.

Guvernul basarabean, ce se formase, precum și celelalte, ce au venit în urmă, nu dispuneau de elemente moldovenești pentru a le pune în diversele dregătorii publice, pentruca în felul acesta să se poată întemeia deodată o guvernare pur moldovenească. Tot mecanizmul statului era purtat numai de cinovnici (funcționari) ruși, cari căutau pe toate căile să zădărnicească acțiunea națională întreprinsă de către blocul moldovenesc, format de acea pleiadă de oameni cu frumoase simțiminte strămoșești, de cari își va aduce aminte pe veci istoria neamului nostru.

Cinovnicii ruși căutau ca împreună cu soldații ruși întorși de pe frontul român, să fraternizeze și să facă a se mări din ce în ce mai mult starea de anarhie, care devenise cât se poate de mare, și care se manifesta mai cu deosebire în județul Bălți, de oarece de acolo, după cum s'a zis mai sus, treceau toate resturile foastei armate imperiale, rusești, cari veneau cu trenurile noastre până la Ungheni.

Situația internă devine din ce în ce mai grea, și către finele lui Decemvrie, 1917 revoluția rusească în Basarabia începuse a fi în toiul ei. Atunci guvernul Republicii Moldovenești a trimis doi mandatari la Iași, ca să arate guvernului român starea desperată, în care se găsește *„Moldova dintre Prut și Nistru"*. Se arată cu această ocaziune, că singura scăpare a Basarabiei ar fi numai intrarea armatelor române pe teritoriul ei, și curățirea acestui teritoriu de bolșevici.

Acești emisari ai guvernului basarabean precum și alții din blocul moldovenesc au fost intenționat atacați de bolșevici, așa că la aceștia nu a fost vorba numai de un simplu furt, ci de un atentat politic în toată regula, atentat ce a fost organizat pe sub mână de către străinii, cari nu vedeau cu ochi buni pierderea acestei provincii dela trupul Rusiei.

Dar, evenimentele se precipitau cu multă repeziciune, mai cu seamă că emisarii ruși împreună cu rusificații lucrau din răsputeri ca să nu se orienteze politica Basarabiei către România. Cu toată acțiunea lor, însă, și cu toate că armatele bolșevice au bătut pe românii ardeleni, cari veneau dela Kiev în ajutorul Republicii Moldovenești, cu toate acestea adevărații moldoveni-români din guvernul provinciei au reușit a face, ca să ajungă o cerere oficială a noii republici la guvernul român dela Iași.

Prin această cerere Basarabia pretindea României, ca armatele să pătrundă pe teritoriul ei și să o apere de armatele bolșevice. Această armată românească, ce trebuia să ocupe Basarabia, trebuia să stea la dispoziția guvernului din Chișinău. In urma acestei cereri guvernul român s'a executat imediat, trimițând armată sub comanda marelui nostru general Ernest Broșteanu, care a ocupat treptat, treptat Basarabia, venind din spre nord către sud și alungând astfel bandele de bolșevici, ce stăteau în cale, punând astfel în siguranță avutul marilor proprietari, atât cât mai rămăsese după devastările făcute de hoardele rusești.

Arestarea Ministrului nostru la Petrograd și situațiunea creată românilor în Rusia și Basarabia

Dacă în Basarabia lucrurile luaseră o turnură așa de serioasă, și dacă bolșevicii făceau toate sforțările spre a câștiga cât mai mult teren, situația era și mai grea în celelalte părți ale Rusiei de Sud, unde din zi în zi situațiunea românilor devenea mai critică.

Această situațiune critică în afară de hotarele Basarabiei era provenită tocmai din cauza pasului hotărât, pe care oamenii acestei provincii l'au făcut în direcțiunea dezlipirii ei de Rusia, și a independenții ce i-o dăduseră.

De aceea pe la începutul lui Ianuarie, 1918 într'un număr din ziarul bolșevic *„Goloss Revoluție"* apăruse un articol foarte insultător la adresa țării noastre precum și diverse informațiuni, cari nu ne erau de loc favorabile. In acelaș timp, aproape concomitent cu apariținea acestor informațiuni false, s'a făcut pe străzile Odesei o manifestație pentru pacea generală. In corpul cortegiului se găseau și dezertorii de pe frontul român, precum și câțiva români renegați, cari mergeau în urma unui car funebru, pe care era așezat un cosciug înfășurat cu steagul nostru îndoliat. Acest cosciug, după cum am fost informat mai târziu, reprezinta înmormântarea poporului român de pretutindeni. In urma lui mergea încet o muzică, care cânta marșul funebru a lui Chopin.

Românul, prin firea lui nu are spiritul revoluționar, însă când ai noștri au văzut acest spectacol, pe fața fiecăruia din cei ce priveau se vedea ura și disprețul iar din cuvintele lor reeșea dorința netăgăduită de răzbunare.

Teama bolșevicilor în acele vremuri era, ca nu cumva noi, românii, împuternicindu-ne prin alipirea Basarabiei, să facem a se întrona din nou în Rusia dominațiunea țaristă. Nu ni-am putut nimeni niciodată explica cum ar fi putut trece vreodată cuiva prin minte un asemenea lucru, mai cu seamă când vedeau, situațiunea grea, politică, în care ne găseam în timpul și după încheerea păcii dela Brest-Litowsk.

Explicațiunea, pe care o dădeau bolșevicii pentru menținerea acestei păreri și temeri a lor, era aceea că românii ar fi voit a se uni cu armatele generalilor Kornilov și Kaledin, pentruca împreună să dea lovitura definitivă armatelor bolșevice. In adevăr generalul Kornilov, când a făcut revoluția în Octombrie, 1917, avea intențiunea de a răsturna guvernul Kerenski, de a întrona dictatura militară, de a organiza armata și de a lupta până la exterminarea tuturor bolșevicilor și a agenților străini, cari misunau în diversele părți ale Rusiei. El înțelegea prea bine situațiunea disperată a țării sale și își dădea seamă, că guvernul Kerenski nu este decât precursorul regimului bolșevic, care a urmat imediat la putere.

In cazul când acțiunea generalului Kornilov ar fi reușit, Rusia ar fi fost alături de aliați la masa verde, însă nu s'ar fi putut ști în cazul acesta, dacă și noi aveam alipită Basarabia la patria-mumă.

Armata lui Kornilov, când a fost vorba de ofensivă în contra bolşevicilor şi a lui Kerenski, l'a trădat, aşa că el a fost prins prizonier, de unde apoi a scăpat. Dar, după scăparea lui din închisoare situaţiunea externă, politică nu mai era aceeaşi. Convorbirile pentru pace dela Brest-Litowsk erau deja destul de avansate, iar bolşevicii îşi întăriseră puterea în interior dezorganizând ultimele formaţiuni militare, ruseşti, în cari se mai păstra ordinea şi disciplina. Singura armată, pe care se mai conta, era a lui Kaledin, şi de aceea generalul Kornilov, imediat ce a scăpat din închisoare, a plecat în regiunea Donului, cu speranţa, că împreună cu Kaledin vor putea organiza o armată, cu ajutorul căreia să lupte cu succes în contra bolşevicilor, sau eventual în contra trupelor germane, cari începuseră a înainta pe teritoriul rus.

Alături de Kornilov a venit şi generalul Alexeev, împreună cu câţiva ofiţeri din armatele aliate, pentru a instrui trupele, ce rămăsese credincioase ordinei şi disciplinei.

Bolşevicii nu erau în măsură însă de a-şi da seamă de întreaga acţiune a acestor generali, şi de aceea ei îşi continuau acţiunea destructivă, îngrijaţi fiind numai de acţiunea României, de care nu ştiau decât foarte puţin, şi mai puţin ştiau încă de viitoarea soartă a Basarabiei.

Din cauza tuturor acestor lucruri, pe la 25 Decemvrie, 1917 se vedea în Odesa pretutindeni o mare fierbere şi pregătire din partea bolşevicilor, cari se aşteptau atât dela apus (din partea României), cât şi dela răsărit (armatele generalilor ruşi aliaţi) la mari evenimente de ordin politic. In această zi profesorul Gh. Murgoci mă anunţă, că trebue să plece la Chişinău pentru a aduce material nou necesar hărţii şi lucrării statistice, etnografice a Basarabiei, lăsându-mi mie sarcina să continuu mai departe lucrările de climatologie asupra acestei provincii, ajutat fiind şi de profesorul rus Tocilowski, care era un om foarte cult şi în acelaş timp era şi un filoromân.

In ziua de 2 Ianuarie, 1918, ducându-mă la laborator, profesorul Tocilowski îmi anunţă ca noutate de senzaţie a zilei, telegrama din ziarul *„Odeskï Listok"*, prin care se arăta arestarea Ministrului român, reprezentantul ţării noastre la Petrograd.

Am rămas înmărmurit la auzul acestui lucru, care era

fără precedent în analele diplomatice şi în acelaş timp atât eu cât şi toţi românii noştri ne-am simţit copleşiţi de un simţimânt de îngrijorare simţindu-ne fără nici un sprijin în acea mare masă de anarhişti. Toată intelectualitatea rusă a blamat acest act puţin delicat al guvernului rus, şi în urma presiunii făcute asupra lui Lenin din partea miniştrilor plenipotenţiari ai celorlalte state, ministrul nostru, ce fusese arestat în seara zilei de 31 Decemvrie, 1917, a fost pus în libertate. Când a plecat dela închisoare, care era departe de centrul oraşului, a rugat să i se aducă o trăsură, lucru ce i-a fost refuzat; dar în acel moment s'a anunţat ministrul Franţei, care a venit să-l ia cu automobilul, şi să-l ducă până la legaţiunea română dela Petrograd. (Aşa anunţau ziarele locale).

Pe cât a fost de mare consternarea şi întristarea în inimile tuturor românilor, când a venit vestea despre arestarea ministrului nostru, pe atât a fost de mare bucuria, când telegramele au adus vestea despre eliberarea lui.

După petrecerea acestor evenimente politice la Petrograd, lucrurile au mers înăsprindu-se din ce în ce mai mult între români şi bolşevici, înăsprire, care mergea crescând pe măsură ce trupele române avansau în Basarabia. De asemeni, bolşevicii nu puteau admite de loc hotărârea luată de către comandantul român ca împreună cu comandamentul rusesc să stârpească bolşevizmul din resturile armatei ruse, care se mai găsea încă pe frontul român şi în Basarabia.

In acelaş timp în ziarele ruseşti începură să apară fel de fel de informaţiuni falşe, toate cu tendinţa de a înăspri cât mai mult relaţiunile între noi şi ruşi pe deoparte, iar pe de alta între blocul moldovenesc şi celelalte partide din Basarabia.

In ziua de 5 Ianuarie a plecat ultimul tren în spre România. Dela acea dată, până după venirea nemţilor în Odesa, românii au rămas cu totul izolaţi, pierzând orice comunicaţie cu ţara. Unii dintre ai noştri hotărâseră cu câteva zile înainte, de a pleca, însă precipitarea evenimentelor a fost aşa de repede, încât orice plecare a fost imposibilă.

In acest interval de timp ukrainienii în tocmai ca şi moldovenii noştri luptau la Kiev din răsputeri în contra bolşevicilor, şi luptele de stradă au ţinut acolo şase zile,

în care timp au căzut deoparte și dealta mulți morți și răniți. Lupta a rămas nedecisă, de oarece Rada ukraineană a putut să lucreze și mai departe ca instituție independentă de autoritatea centrală, rusă dela Moscova.

Dezordinile din Odesa, în cursul lunii Ianuarie, 1918

In Odesa, după o liniște relativă din zilele de 8 și 9 Ianuarie, 1918, au urmat evenimente groaznice, la cari bieții români au trebuit să fie martori.

In noaptea de 10 spre 11 Ianuarie toată lumea a fost deșteaptă de o detunătură puternică de tun, care era semnalul dat de bolșevici, că puterea a trecut din acea a ukrainienilor, în mâna lor. Adică aceasta însemna, că pe viitor toată conducerea Odesei și a altor regiuni din Ukraina să intre în mâna comitetelor de lucrători și soldați. Populația ne știind deocamdată ce este acest semnal, a crezut că este semnul adevăratei revoluții și a masacrului românilor și a nobililor pe care cu câteva zile mai înainte îl trâmbițaseră marinarii ruși.

După această puternică detunătură s'au auzit toată noaptea altele, ce proveneau din exploziile granatelor de mână dela luptele, ce se dădeau între milițieni și bandele de bandiți, ce mișunau prin toate părțile.

A doua zi lucrurile păruseră a se mai liniști, cu toate acestea se auzeau continui împușcături, cari veneau din spre gară. In acelaș timp însă bandele de bandiți se înmulțiseră foarte tare, și din această cauză lumea nu mai umbla pe stradă cu trăsuri particulare, ci mai mult pe jos, pentrucă acești bandiți devalizau toate persoanele din trăsuri. De asemeni, oamenii și în special românii, ca să nu fie dezbrăcați ziua mare de către acești bandiți, luau pe ei ce aveau mai prost. Deși miliția orașului se încerca să lupte contra lor, cu toate acestea mare lucru nu putea să facă.

In legătură cu aceasta, în ziua de 13 Ianuarie, dimineața, pe strada Krasnâi-Piriulog din Odesa mergea în goană un automobil, în care se aflau patru bandiți stând în picioare, și cari trăgeau focuri asupra publicului. Un bătrân din apropiere precum și o femee au fost omorâți pe loc. Când automobilul a ajuns aproape de Preobrajenska, doi milițieni dela colțul străzii au aruncat asupra automobilului două granate de mână, cari au produs o detunătură extraordinară. Doi dintre bandiți au fost omorâți pe loc. La unul dintre bandiți lipseau picioarele cu totul, găsindu-se la o distanță de vre-o 50 de metri mai departe. Ceilalți doi au căutat să fugă, de oarece automobilul era complect stricat, însă au fost prinși și legați de către un grup de milițieni. Automobilul, care era de asemeni extrem de deteriorat a fost urcat pe o platformă și dus de pe acel loc, care se transformase într'un fel de loc de pelerinaj pentru curioși.

De oarece bolșevicii se simțeau stăpâni pe putere, căutau să facă ce vroiau, cu toată opunerea gardei orășenești, care era ultima reminiscență a spiritului de ordine și de disciplină, ce existase odată în foasta Rusie. Ei intrau de multe ori câte 80 sau 100 prin marile restaurante, și cereau să fie serviți. La plecare nu plătea nimeni nimic, ci dădeau un bon de a rumcerodului, care nu avea nici o valoare. Din această cauză mulți negustori de prin orașele Rusiei au rămas săraci fiind obligați a da bolșevicilor consumațiuni gratuite. Cei mai mulți dintre ei și-au închis localurile. Pe de altă parte nici vechii clienți ai restaurantelor nu mai veneau să consume, de oarece era cât se poate de desplăcut, să stai alături de toți acești indivizi nespălați, cari aveau adesea obiceiul ca în timpul mesei să-și sufle nasul în șervet.

Un ofițer rus ne povestea, că în ziua de 12 Ianuarie, 1918 găsindu-se împreună cu mai mulți la masă la restaurantul „*Londra*" din Odesa (unul dintre cele mai mari restaurante), pe la orele 3½ din zi au intrat înlăuntru vre-o sută cinci zeci de marinari, cari au dat afară pe toți comesenii, după ce le luaseră mai înainte paltoanele dela garderobă, și cari s'au instalat ca să fie serviți.

Tot în acest interval de timp, pentrucă marinarii aveau enorm de mulți bani la ei, cari bine înțeles toți erau de furat, se duceau la operă în bainoir sau la parter împreună cu amantele lor, îmbrăcate în cele mai scumpe rochii de mătase, dar pe cari nici nu știau cum să le poarte, așacă la operă era teatru în teatru. Toată această lume aleasă scuipa pe jos, mânca semințe de floarea soarelui și își suflau nasul cu mult brio chiar în timpul pasajelor celor mai melodioase din opere, așa încât aveai impresia că vre-o pușcă de salon a făcut explozie. Se ghionteau în sta-

luri sau loje şi izbucneau în hohote de râs tocmai în momentele când pe scenă se desfăşura acţiunea în cele mai tragice împrejurări. Unii adormeau de al binelea în scaun, neînţelegând nimic din piesă.

Aşa de înapoiaţi în cultură erau toţi aceşti membri ai comitetelor revoluţionare, încât la o reprezintaţie de operă unul din ei a avut o eşire cu totul comică şi cu totul aparte. Intr'o seară din Ianuarie 1918 se juca piesa *„Evghenie Aneghin"* de Tschaikowski. In piesa aceasta au apărut pe scenă diverse personagii între cari şi ofiţeri ruşi, cari purtau epoleţi. Atunci un tavarăş din teatru a tras cu revolverul pe scenă, invocând motivul, că toţi trebue să fie îmbrăcaţi în uniformă de soldat, căci aşa cere *„răspublica"*. N'a fost nimeni atins, cu toate acestea, s'a produs o panică de nedescris. Cel ce a tras cu revolverul a fost imediat ridicat de către personalul operei, care a avut de luptat în acelaş timp şi cu alţi tavarăşi, cari săriseră în ajutorul lui. Reprezentaţia a continuat în urmă.

In acest timp, când situaţiunea în oraşele Rusiei era aceasta, la Brest-Litovsk germanii puneau condiţii grele acestei ţări, şi printre altele erau şi acelea, ca: Finlanda şi Ukraina să rămână libere, iar Curlandia, Liflandia şi Polonia să facă parte din confederaţia germană. Dar concomitent cu toată această acţiune germană în diferitele oraşe ale Rusiei apăreau afişe şi placarde mari, ce anunţau baluri mascate, serate şi alte diverse serbări, la cari populaţiunea de jos rusească pierdea nopţi întregi, făcând cele mai mari orgii.

Numărul bandelor înmulţindu-se, ei s'au constituit în adevărate societăţi şi cluburi zise *„Cluburile anarhiştilor"*, aşa că pungăşiile, ce se făceau erau de mai înainte şi foarte sistematic organizate. Nimeni nu mai putea eşi din casă după şase ore seara. Abia se auzea câteodată câte un trecător grăbit, ca să ajungă mai degrabă la casa lui, unde zădarnic se credea mai la adăpost. Din timp în timp se auzeau paşi mulţi, noaptea târziu, ce treceau deodată, atunci fiecare ştia că toţi aceia nu erau decât bandiţi, cari se duceau să dea vre-o lovitură.

Din cauză că lumea nu putea eşi nicăiri seara, de aceea teatrele sufereau foarte mult, şi pentru aceasta direcţiunile s'au plâns la *„Clubul marinarilor şi a soldaţilor"* din *Worontzowski Dworetz*. Direcţia acestui club a publicat

atunci în marile ziare cotidiane un anunţ, prin care se impunea comitetelor anarhiste, ca să recomande membrilor să nu facă nici un fel de operaţie nici pe strade, nici în casele particulare în seara zilei de 9 Ianuarie, 1918, ca să se poată duce lumea la operă, de oarece reprezentaţia era în beneficiul unor actori şi a unor marinari fără lucru. Preşedintele clubului central anarhist, tot pe calea publicităţii a răspuns comitetului marinarilor, că încuviinţează acest lucru, şi că a luat toate dispoziţiunile în consecinţă .In adevăr în seara de 9 Ianuarie nici un comisariat din Odesa n'a înregistrat vre-un furt sau vre-o devalizare de locuinţă particulară. Nu s'a făcut nicio arestare. Şi apoi să mai zici că la bolşevici nu este ordine????!!

In serile următoare însă totul a intrat în normal, aşa că furturile se ţineau lanţ. Nimeni nu era surprins, când se striga *„Naliot" (pradă)*. Dar dacă persoanele mai bine nu puteau eşi, nu tot acelaş lucru se petrecea cu servitoarele, cari aveau bilete speciale date de către clubu-rile anarhiste, şi cari în toate nopţile umblau pe strade şi luau parte la balurile marinăreşti, cari erau aproape în fiecare seară. Servitoarele au ajutat de minune marinarilor şi soldaţilor la devalizarea caselor, pentrucă s'a constatat că ele erau acelea, cari denunţau pe stăpânii lor, dacă au sau nu bani. De cele mai multe ori bandiţii erau întovărăşiţi de dânsele în casele, ce erau devalizate. Ele le arătau ascunzişurile, unde erau bani sau alte lucruri de valoare.

Războiul Civil

Dacă până pela 8 sau 10 Ianuarie am asistat în diferite oraşe ale Rusiei la nişte simple lupte poate fără mare importanţă, cari s'au dat între ukrainieni şi bolşevici, dela această dată înainte către finele lunii putem spune că am fost martorii unui război civil în toată puterea cuvântului.

Motivul principal al acestui război civil, era faptul că ukrainienii au lăsat să intre armatele româneşti în Basarabia, fără a se opune. Faptul acesta era nedrept, dar un motiv de luptă era necesar, ca să fie găsit. De fapt principala cauză era că ukrainienii nu vroiau să recunoască supremaţia bolşevică şi mai cu deosebire supremaţia străinilor pe pământul ţării lor, supremaţie care de fapt se ac-

centua din ce în ce mai mult, cu toate că la Brest-Litowsk se făceau promisiuni formale nemţilor şi se iscăleau acte oficiale, cari garantau cu totul independenţa Ukrainei.

De aceea cu toată acalmia aparentă, care era în zilele de 13 şi 14 Ianuarie, 1918, cu toate acestea se vedea că ceva se pregăteşte, şi de astă dată ceva foarte serios.

In ziua de 14 Ianuarie, fiind cu doi prieteni pe la orele 3½ pm. pe stradă, un ofiţer rus, pe care îl cunoşteam, colonelul Sinitzin se apropie de noi şi ne comunică cu totul confidenţial, că cu începere de astăzi să avem provizii mai multe acasă şi în tot cazul românii este bine ca să nu mai iasă de loc pe stradă. Ne-a mai comunicat atunci, că are informaţiuni absolut precise, că chiar în acea zi înainte de ora 7 pm. bolşevicii vor ataca grupele de ukrainieni, ce păzesc oraşul. Prin urmare deci războiul civil se apropia de începutul său.

In adevăr pe la orele 6½ pm. se vedeau pe stradă grupe de marinari înarmaţi până în dinţi, cari parcurgeau străzile în lung şi în lat. Nimic nu ni se părea însă ceva mai aparte, decât cum se petreceau lucrurile de obicei. Adunătură de oameni, pungaşi de buzunare, cocote, cari mişunau pe toate străzile, şi încolo nimic deosebit.

Pe la orele 7 fără un sfert s'a auzit însă o bubuitură formidabilă, ce am aflat după vreo două zile, că a fost produsă de explozia unei bombe aruncată de un ukrainian dintr'un balcon într'un grup de marinari. Efectul produs de această explozie nu l'am putut cunoaşte, dar trebue să fi fost formidabil, de orece am avut impresia unui cutremur de pământ. După câteva minute dela această detunătură au început salve de puşti şi de mitraliere aproape în toate părţile oraşului. Zgomotul cel mai grozav venea din spre teatru şi gară. Lupta se dădea mai teribilă în lungul străzii Puşkinskaja, de pe care după trei zile, dela începerea luptei se putea încărca care întregi de tuburi goale, de gloanţe.

Toată noaptea de 14 spre 15 Ianuarie s'au auzit împuşcături, cari către dimineaţă au început să se rărească. A doua zi se părea că lucrurile se mai liniştiseră, când deodată pe strada Marazlievska au început a trece grupe de ukrainieni înarmaţi, cari mergeau încet şi se adăposteau când după copacii de pe stradă, când după stâlpii de lumină electrică. Pela 9½ dimineaţa a început o groaznică luptă în stradela numită *„Sabanski Piriulog“* .Din această luptă ukrainienii au eşit învinşi şi au început a fugi îndărăt în spre Mănăstirea Trinităţii (Troitzka). In turnul acestei mănăstiri ei au aşezat două mitraliere, cu cari trăgeau continuu în grupele de bolşevici, cari ocupaseră parcul cel mare de pe malul mării *„Alexandrewski Park“*.

Acest parc era tocmai peste drum de locuinţa, pe care o ocupam, aşa încât în momentul când lupta era în toi, o bombă a explodat chiar în faţa casei, şi atunci lumea ce era grămădită într'un gang ca să vadă lupta a căzut la pământ de groază. Toţi s'au sculat afară de două persoane, cari muriseră.

In acelaş timp stricându-se un geam dela casă, doi bolşevici de groaza morţii au căutat să intre în lăuntru. Ei erau galbeni la faţă ca nişte cadavre, tremurând şi cu fălcile aproape încleştate încât la început nici n'au putut vorbi. Ca arme unul avea o puşcă Manlicher, iar celălalt o puşcă revolver cu o ţeavă extrem de lungă, de un sistem, pe care nu-l văzusem niciodată. Armele au fost confiscate de către personalul casei, iar lor li s'au dat drumul pe o ieşire lăturalnică a casei în strada Kanatnaja.

Pe la orele 5½ după amiazi lupta a mai diminuat, pentruca apoi să înceapă şi mai grozav. Pe la 7½ s'a auzit deodată o detunătură neobicinuită şi grozav de puternică. Aceasta era prima lovitură de tun trasă de pe vasele de război, cari se găseau în largul mării. Erau vasele cuirasate *„Rostislav“* şi *„Sinope“* cu tunuri de 240 cm. Se mai trăgea de asemeni încă din 5 tunuri, ce erau aşezate pe o colină lângă *Langeron* şi din 6 tunuri de coastă, ce erau aşezate la *Petite Fontaine*. Toate loviturile de tun aveau ca ţintă nişte căzărmi şi retranşamente ukrainiene, cari se găseau aproape de gara centrală a oraşului.

Toate lucrurile şi pereţii caselor se cutremurau groaznic din cauza acestei canonade, aşa că dintr'un moment într'altul ţi se părea că casele trebuiau să se prăbuşească. Ne deprinsesem şi cu această reprezintaţie şi ajunsesem după zgomot să putem distinge de ce categorie de tunuri au fost trase loviturile. Pe cer se puteau vedea urmele luminoase, pe cari le lăsau proectilele, ce traversau văzduhul în toate direcţiile. Lupta a continuat fără încetare toată noaptea.

A doua zi dimineaţă am putut vedea sub ziduL ce în-

conjura parcul Alexandrewski cadavrul mai multor marinari, iar mai departe printre copaci se vedea un rănit, care striga, dar care nu avea putere să se ridice. A stat așa el până au sosit cătiva brancardieri, cari l'au ridicat chiar sub ploaea de gloanțe, și l'au dus la un lazaret. De altfel lazarete de acestea erau mai multe, mai dinainte pregătite, în diferite punete ale orașului. Cadavrele au stat pe locurile lor până a treia zi, seara, adică la 16 Ianuarie, când lupta era aproape pe sfârșite.

Luptătorii erau formați din niște îndivizi dezmățați, cu hainele rupte, prăpădiți de oboseală și de nesomn, oameni din treapta cea mai jos a societății, și cari din punct de vedere moral nu mai aveau nimic de pierdut. Aveau haine de marinari sau civile și fiecare cu câte două benzi pline cu cartușe. In timpul luptei aceștia se uitau pe geamuri pe la parterele locuinților să vadă dacă nu este chip de a fura ceva, pentru ca apoi să dezerteze dela luptă imediat.

Toți acești luptători erau plătiți de către sovietul din Odesa cu câte 25 de ruble pe zi, de persoană. Mulți însă și-au vândut puștile, pe cari le-au băut, așacă și-au făcut un venit ceva mai mare.

In noaptea de 16 spre 17 Ianuarie lupta a continuat cu oarecare intermitență, și abia în ziua de 17 Ianuarie dimineața s'a terminat cu înfrângerea complectă a ukrainienilor. Toată lumea a fost curioasă să vadă adevăratul câmp de luptă dela Kulikovo-Pole, unde erau căzărmile ukrainienilor. Acolo nu erau decât mase de ruini fumegânde și zeci de cadavre ale nenorociților de ukrainieni, cari au preferat să moară cu toții decât să se predea bolșevicilor. Nu s'a putut afla exact câți bolșevici au murit, dar ceeace se poate spune, e că pe toate străzile pe unde treceai, trebuiai să vezi zeci de cadavre de ale marinarilor, sau de ale altor prăpădiți, cari pentru 25 de ruble și-au dat viața la poalele stindardului roșu.

In ziua de 17 Ianuarie, primul trecător, pe care l'am văzut era un vânzător de jurnale, un cozmopolit, părlit de tot, dar care făcea propagandă pe la case, pentruca lumea să cumpere ziarul *„Goloss Revoluție"*, care coprindea informațiuni fanteziste, privitoare la jafurile și omorurile, pe cari armata română le făcea în Basarabia. Din această cauză toți de prin toate părțile se uitau la noi, românii, cu cea mai mare ură, și nu trecea ocazie, dacă erai

recunoscut că ești român, să nu-ți spună: *„ceasul vostru nu este departe"*.

Cu toate aceste amenințări, am rămas foarte impasibili, de oarece eram deprinși cu toate aceste laude ale lor. Și în adevăr, că așa a fost. Cu toate acestea pe unii dintre români i-au ridicat de pe la casele lor și i-au închis, maltratându-i în chipul cel mai neomenos. Grozavă ciudă aveau bolșevicii pe deputații români, dar mai cu seamă pe ofițerii noștri, pe cari îi numeau *„Apărători ai burjuilor"*.

De oarece lupte de acestea se dădeau și în alte localități, și de oarece cu Basarabia nu aveam absolut nici o legătură, de aceea nimeni nu știa precis, ce se petrece în noua republică moldovenească. Nistrul era pentru noi ca o barieră de netrecut, și pe cari mulți nu mai credeau a-l trece îndărăt.

Când lucrurile s'au mai liniștit, românii au căutat să plece cu trăsurile în Basarabia, pe la Ovidiopol, însă și pe aici era cât se poate de riscant de a te duce, de oarece te întâlneai neapărat cu trupe de soldați vagabonzi, cari făcuseră parte din armata a 9-a rusă, și cari se retrăgeau în dezordine prin sudul Basarabiei. Cu toate acestea multe dintre familii au plecat în adevărate caravane întovărășite și de soldați români, înarmați, soldați, ce se găseau pe la diferite comandamente militare românești ce erau prin Odesa. Intâmplarea fericită a făcut, ca aproape toți ai noștri să ajungă cu bine în Basarabia, fără ca să aibă neajunsuri prea mari pe drum.

Inaintarea germanilor în Ukraina, cuprinderea Odesei și a Hersonului

In această vreme, când luptele de stradă erau la modă mai pretutindeni în Rusia, se mai găseau încă pe ici pe colo detașamente ruse, cari se împotriveau nemților.

Dar rezistența lor era așa de slabă, încât germanii înaintau zeci de kilometri pe zi, mergând pe lângă Nistru către Marea Neagră. După ce au ocupat gara Jmerinka, care este un nod rusesc de cale ferată, ei au pus stăpânire pe linia Jmerinka-Odesa, așa că trupele lor au înaintat o parte în eșaloane pe jos, iar o altă parte cu trenul.

Deși dușmani,, cu toate acestea în Odesa, Nikolaev și Herson, germanii erau așteptați cu cea mai mare nerăb-

dare de către populația civilă, convinși fiind toți că se va face ordine, și se va astâmpăra anarhia, care domina pretutindeni.

Intre timp se formase o armată așa zisă de voluntari, în cari intrau cei mai mulți dezertori de pe frontul nostru, și care avea rolul de a lupta în contra armatei române, ce înainta în Basarabia. Intâlnirea a avut loc și din vreo 780, câți plecaseră, numai vreo 200 s'au întors înapoi, după cum se afirma chiar la rumcerod, restul avuseseră deafface cu românii noștri, cari le-au dat de cheltuială.

In urma acestei mari victorii, ura contra românilor devenise și mai mare, așa încât s'au dedat bolșevicii până la venirea germanilor la tot felul de persecuții în contra noastră. Cei mai mulți dintre români s'au ascuns, așa că nu au mai putut fi găsiți mai cu seamă că lucrul era așa de ușor în starea de dezordine administrativă, în care ne găseam la Odesa.

Ceeace enerva foarte mult pe bolșevici, era apropierea germanilor, ei fiind convinși, că nu vor mai putea nimic să fure. De aceea ei au căutat să se pregătească și în acest scop au chemat toată flota dela Sevastopol. In felul acesta, pe la finele lunii Fevruarie, 1918 se găsea în portul Odesei aproape vreo 25 de vase de război și altele de transport, cari aveau de scop de a opune germanilor rezistență. Pe de altă parte aceste vase erau destinate de a înlesni fuga marinarilor ruși la Sevastopol.

Când te uitai în port și vedeai acele uriașe vase de o putere extraordinară, dacă ar fi fost pe mâini bune, ai fi avut impresia, că niciodată nemții nu ar fi fost în stare de a coprinde Odesa. Dar aceste vase erau comandate în cel mai bun caz de câte un praporcik, care era certat cu desăvârșire cu cultura.

Cu trei zile înainte de a intra germanii, toți vagabonzii împreună cu marinarii de pe vasele proaspăt sosite în port au dat un adevărat asalt tuturor caselor bogătașilor din oraș. Au luat cu ei tot și au dus pe vase. Pe cheiurile din port nu vedeai decât fel de fel de lucruri, ca piane lângă saci cu făină, bidoane cu untdelemn, saci cu cartofi, diverse serviciuri de masă de porțenul cel mai fin, alături de butoae de scrumbii sau perdele fine de mătase etc. Era cu adevărat un amalgan de tot ce mintea omenească își putea

închipui. Ei bine, toate aceste lucruri au fost încărcate și transportate în urmă la Sevastopol.

Pentruca să sperie pe orășeni, și ca să poată intra în diverse case particulare marinarii anunțaseră într'o seară *„Noaptea Sfântului Bartolomeu“* pentru toți burjuii (nobilii) și pentru toți românii, din cauza cărora Rusia a pierdut Basarabia, căci în adevăr în acel timp toată Basarabia era împânată de trupe românești, bolșevicii fiind aruncați în majoritatea lor peste Nistru.

Important a fost lucru, că n'au mai avut vreme să se gândească la așa ceva, de oarece pe la începutul lui Martie, 1918 germanii se găseau chiar lângă Odesa. Germanii găsindu-se la localitatea Beleaefca, unde se găsesc instalațiunile de apă, cari alimentează orașul Odesa ei au trimis în delegațiune pe trei ofițeri motocicliști la rumcerod cerând comandamentului bolșevic, ca în termen de 6 ore să predea orașul fără ca o singură lovitură de tun să fie trasă de pe vasele de război, din port. In timpul cât delegații nemți tratau această chestiune la rumcerod, bolșevicii de jos, cari făceau de gardă au furat motocicletele delegaților. Când cei dela comandamentul rus au aflat de acest lucru, au dat ordin imediat unui automobil ca să transporte pe ofițerii nemți până în lagăr.

Motocicletele nu s'au mai găsit, și a doua zi toate jurnalele făceau fel de fel de comentarii pe seama acestui lucru, unic în analele diplomatice, și au trebuit să fie rușii ca să facă începutul.

Când au văzut, bolșevicii condițiunile germane așa de categorice, și mai cu seamă când și au dat seamă de forțele mari de trupe de cari dispun, au gândit că orice opunere este zădarnică, și atunci au hotărât a preda orașul căutând a fugi cu toate vasele la Sevastopol. Cel dintâi vas, care a ridicat ancora a fost *„Pameat Mercurii“* urmat de câteva torpiloare și apoi de marile vase de linie, printre cari era și *„Sinope“*. In afară de rada portului rămâsese numai vasul *„Rostislaw“*, care era sortit să bombardeze Odesa după plecarea nemților. Nu a tras însă nici o lovitură de tun, de oarece nemții după intrarea lor avuseseră grija, ca să așeze pe Nikolaevski Bulevard, pe malul mării vreo 40 de tunuri gata la orice încercare de atac a crucișătorului, și cari l'ar fi scufundat imediat.

In acelaș timp germanii mai avuseseră prevederea de

a chema şi câteva torpiloare turceşti (şase), cari s'au instalat imediat în rada portului. Acestea aveau rolul de a apăra flancurile armatei germane.

Lupte s'au dat între nemţi şi bolşevici la Herson, şi cari au fost destul de înverşunate, de oarece au căzut mulţi şi de o parte, şi de alta.

Armatele germane au intrat în ziua de 13 Martie prin toate direcţiunile oraşului instalând imediat comandamentul şi luând imediat dispoziţiunea de a se tipări şi afişa pe zidurile oraşului proclamaţunea de ocupare a Ukrainei de sud, proclamaţiune, ce a fost tipărită în nemţeşte, rusește şi în limba ukraineană. Imediat după intrarea nemţilor nici o împuşcătură nu s'a mai auzit pe stradă, şi nu am mai văzut pe nici un marinar rus. Aceĭ dintre marinari, cari n'au mai încăput pe vase, s'au îmbrăcat civil, căci nemţii i-ar fi împuşcat imediat. S'a dat ordin ca să se depună armele, iar cei ce în timp de 24 de ore nu le-au depus, au fost pe loc executaţi. Nu mai ştia comandamentul german ce să facă cu acea cantitate enormă de arme, pe care populaţiunea civilă o adusese.

Comandamentul german s'a instalat la rumcerodul rusesc, care a fost curăţit şi pus aproape în aceeaşi stare de strălucire, pe care o aveau camerile în timpul domniei Ţarului. Şi ceeace ne-a satisfăcut pe toţi, a fost faptul că germanii au prins câţiva civili, ce făcuseră cu câteva zile mai înainte ca mari oameni la rumcerod, serviciu de comandanţi ai marinarilor, şi cari au fost imediat puşi să frece parchetele şi să facă toată curăţenia necesară.

La două zile după sosirea germanilor toţi străinii am fost chemaţi la comandament. Mă aşteptam ca să fim noi, românii, internaţi cu toate acestea însă faptul a fost cu totul contrar, de oarece ni s'au dat autorizaţie de plecare vizându-ne paşapoartele, cari purtau deja pe ele viza spaniolă; de oarece după plecarea consulatului român noi am fost lăsaţi în seama consulatului spaniol.

Nu am avut o bucurie mai mare decât în momentul, când comandamentul ni a pus în vedere că suntem liberi şi că putem pleca în ţară, lucru pe care l'am şi făcut aproape toţi românii.

Evenimentele din Basarabia în anul 1918

După ce armata română a pătruns în toate părţile în

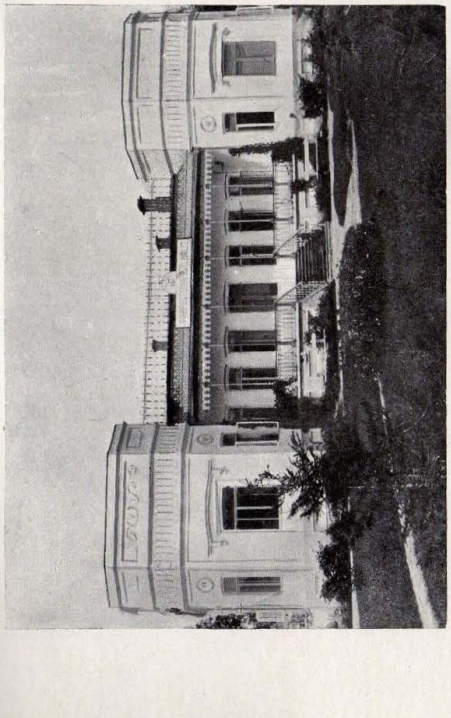

Fig. 1. — Exteriorul fostei zemstve a judeţului Bălţi, în care astăzi este instalată prefectura de judeţ şi unde încă înainte de 27 Martie, 1918, când s'a făcut unirea Basarabiei, s'a decis unirea acestui judeţ cu ţara mumă.

pe cea mai mare parte dintre proprietari în conacurile lor. In acelaş timp au sfătuit pe conducătorii noii republici, că trebue de îndemnat sătenii, ca să cultive cât mai mult pământ, de oarece se simţea nevoe în Basarabia de produse. Nevoea cea mare se simţea însă în biata Moldovă atât cât mai rămăsese în stăpânirea noastră. Nu erau alimente nici pentru populaţia civilă, nici pentru trupele noastre, decât puţine.

De ocuparea Basarabiei de către armata noastră s'au bucurat în primul loc cea mai mare parte dintre românii-moldoveni, iar în al doilea loc mulţi dintre proprietarii ruşi, cari şi vedeau salvat avutul lor. Cei mai înflăcăraţi însă dintre toţi au fost studenţii moldoveni, cari erau şi mai conştienţi de situaţie, şi cari în ziua de 16 Ianuarie, 1918 au lansat către populaţie următorul manifest: (Din lucrarea d-lui Bogos, *„La răspântie"*).

Moldoveni,

„A sosit ceasul, când toată suflarea moldovenească trebue „să serbeze ziua cea mai sfântă, cea mai luminată şi fericită „în viaţa noastră. Acum D-zeu întâiaşi dată a întins mâna „sa de bunăvoinţă către neamul nostru".

„Viaţa poporului moldovenesc acum e chezăşuită pe veci".

„Mult am strădănuit şi am necăjit de jugul străinilor. Dar „dela începutul revoluţiei am suferit şi mai mult chiar dela „ai noştri, moldoveni, potlogari, cari s'au folosit de întunerecul poporului nostru. Ii făgăduiau toate bogăţiile cerului şi „ale pământului şi aduceau duşmănie şi ură în el, ca mai „degrabă să se ucidă el singur. Nici o lumină adevărată nu „a putut căpăta moldovanul nostru".

„Nici o gazetă moldovenească sau rusească nu şi a făcut „datoria sfântă faţă de popor. Cu atât se îndeletniceau ele; „aprindeau focul anarhiei în toate părţile, duşmăneau oamenii „unii faţă de alţii, dădeau prilej numai la ucigănii, tâlhării, „prădăciuni şi blăstămăţii".

„Dar cel mai rău lucru este, că nici un om adevărat bine-„voitor şi iubitor de neam n'a putut să-şi spue cuvântul său „sfânt şi sănătos, pentrucă valul anarhiei şi desfrâbălarea „poporului a scos la faţă printre oameni buni şi oameni răi, „cari făceau toate chipurile să-i înlăture, ba chiar să i „ucidă pe cei buni.

„Iată aceşti oameni, cari au venit ca un blestem în ţara a-„ceasta la începutul revoluţiei ca cânii la hoit, căci până a-„tunci petreceau prin toată Rusia şi nici gând nu aveau de „Basarabia. Au început să facă progovoare de moarte la toţi „moldovenii, cari simţesc moldoveneşte şi cari aveau minte „sănătoasă şi iubire de neam".

„Dar, Dumnezeul Sânt n'a voit moarte la aceşti oameni şi „la întregul popor al nostru. El ni-a trimis pe mama noastră „adevărată, România, care ne-a pune toată rânduiala, ni-a „îndrepta pe o cale adevărată, care ne va duce tot neamul ro-mânesc la mare viitor".

„Să ştiţi voi, hoţi, potlogari şi compania voastră, că dacă „voi ni-aţi vrut moarte nouă şi fraţilor noştri, noi studen-„timea moldovenească vă spunem că noi moarte nu vă vrem, „dar hotărât vă spunem, ca să vă lepădaţi de lucrul vostru „cel scârnav".

„Gândiţi-vă la ce nenorocire aduceţi voi poporul cu fap-„tele voastre scârnave".

„Noi studenţii moldoveni din Basarabia, dela începutul re-„voluţiei sus am ridicat sfântul tricolor al tuturor români-„lor şi cu toate puterile ne-am luptat cu voi".

„Acum vom grămădi toată puterea şi energia tineretului „nostru şi avem să luptăm îndârjiţi cu voi. Dacă aveţi mă-„car o leacă de omenie în sufletul vostru căutaţi-vă de lucru „curat, iar noi din urmă vom striga: Dumnezeu să vă pă-„zească".

„Din partea noastră noi din toată inima curată a tinere-„tului mulţumim Cerului, că a trimis pe mama noastră ade-„vărată, mult aşteptată şi mult dorită de noi".

„Noi vom da tot sprijinul mamei de a curăţi ţara noastră, „partea Moldovei celei vechi de toţi duşmanii marelui ideal „al nostru".

„Trăiască libertatea şi unirea tuturor românilor".

Comitetul studenţilor moldoveni.

Chişinău, 16 Ianuarie, 1918.

Faţă de toate aceste manifestaţiuni naţionale şi patriotice ale bunilor noştri români-moldoveni, străinii făceau în mod făţiş cea mai mare opoziţie, aşa că lucrările atât în Chişinău, cât şi în celelalte localităţi ale Basarabiei mergeau cu foarte multă greutate. Cu toate acestea blocul moldovenesc mergea înainte, aşa că în ziua de 24 Ianua-

rie, 1918, odată cu serbarea naţională, românească, a uni-rii principatelor s'a sărbătorit şi *Independenţa Republicii Moldoveneşti*.

La serbarea oficială, care a avut loc, soldaţii din regi-mentele basarabene, erau acum alături de fraţii lor, solda-ţii români.

Din ochii multor basarabeni, ţărani şi orăşeni, cari au luat parte la această înălţătoare solemnitate, curgeau pi-cături de lacrimi.

Cu toate acestea ruşii nu dezarmau, şi de aceea s'a făcut cunoscut în mod oficial guvernului basarabean de către fostul comandant rus, generalul Ciorbaciov, că de pe te-ritoriul provinciei soldaţii ruşi au ordin, ca să ridice toate depozitele ruseşti şi să le treacă peste Nistru. Atunci gu-vernul tinerii republici prin Preşedintele său de consiliu, Dr. Daniel Ciugureanu a trimis următoarea telegramă domnului preşedinte al Consiliului de Miniştri român; din Iaşi (După aceeaşi lucrare).

Confidenţială, extraurgentă, cu mare precădere.

Excelenţii Sale Domnului Preşedinte al Consiliului de Miniştri

Iaşi

„Divizia II, No: 541, 1916/2/22/20.

„Am onoare a Vă face cunoscut, că astăzi a sosit în Chişi-„nău generalul Vebel din partea generalului Cerbaciov cu în-„sărcinarea de a forma pe teritoriul Republicii noastre arma-„te ruseşti şi de a rechiziţiona depozitele de toate categoriile, „ce armatele ruseşti în retragerea lor le-au lăsat pe terito-„riul nostru".

„Prezenţa generalilor ruşi precum şi intenţiile lor fiind „dăunătoare intereselor superioare siguranţei Republicii „Moldoveneşti, Consiliul de Miniştri printr'o hotărâre ante-„rioară a dispus ca toate depozitele ruseşti, ce se găsesc pe „teritoriul naţional, să rămână proprietatea Republicii, şi a „oprit provizoriu formarea de trupe ruseşti pe teritoriul ei".

„In numele guvernului Republicii Moldoveneşti rog pe Es-„celenţa Voastră să ne informeze dacă are cunoştinţă asupra „acestor chestiuni, şi să ordonaţi comandamentului trupelor

„române din Chișinău, ca să ne dea concursul în caz de nevoe
„pentru salvgardarea marilor noastre interese".

„Chestiunea fiind de mare importanță pentru noi așteptăm
„răspunsul excelenței Voastre, această rugăminte fiind de
„altfel făcută și domnului general, șeful marelui stat major
„român".

„Rog pe Escelența Voastră să primească expresiunea înal-
„tei mele considerațiuni".

Ministru Președinte,
(ss) CIUGUREANU

Acest apel al bunului nostru român, pe atunci Președinte al Consiliului de Miniștri basarabean, a avut răsunetul dorit, de oarece armatele rusești nu s'au mai format pe teritoriul provinciei noastre, iar depozitele au rămas în păstrarea soldaților români, precum și în acea a celor din regimentele moldovenești, cari se formaseră ca armată națională a Basarabiei.

Concomitent cu această acțiune energică, ce se ducea pentru scuturarea cât mai complectă a jugului rusesc, și care se producea în Basarabia, trebue să afirmăm, că și în alte părți ale Rusiei se începuse o oarecare mișcare din partea moldovenilor, cari se găseau ca funcționari sau în alte treburi publice ale fostului imperiu rus.

Această acțiune ne este arătată prin alăturatul articol de gazetă apărut în ziarul „*Priazovskii Krai*", No. 20 din 27 Ianuarie, 1918, ziar, care apărea în orașul Rostov pe Don:

„De curând s'a întors din Basarabia procurorul tribunalu-
„lui din Rostov, domnul I. Cujbă, care intervievat de colabo-
„ratorul nostru, ni-a declarat următoarele:

„Ocupația Basarabiei nu s'a efectuat din inițiativa guver-
„nului român, ci numai în urma intervenției și a invitației
„făcute de guvernul basarabean, „SFATUL ȚARII".

„Românii nu puteau privi cu indiferență la anarhia din
„Basarabia și în înțelegere cu Rada Centrală Ukraineană, au
„început dezarmarea armatelor rusești. Motivul, care a de-
„terminat guvernul Republicii din Basarabia, să recurgă la
„ajutorul românilor era departe de a avea un caracter agre-
„siv".

„Era sub imboldul dorinței de a pune la adăpost interesele
„țării, cceace nu se putea face cu puterile proprii, de oarece

„regimentele moldovenești refuzaseră suprimarea insurecției
„agrare. Toate versiunile cum că românii ar fi introdus în
„Basarabia regimul vechi, și ar fi închis toate instituțiile
„publice, nu sunt bazate pe nimic".

„E de notat, declară la sfârșit domnul Cujbă că situația
„României, care a fost indusă în eroare și atrasă cu forța în
„războiu de Rusia în contra Germaniei și devastată de arma-
„tele rusești, în adevăr este tragică. In loc de ajutor din par-
„tea Rusiei (aceasta-i ironia bizară a soartei) acestei țărișoa-
„re mici i-a venit rolul să dea ajutor Rusiei".

„Istoria va prețui rolul mare, ce l'a avut România în acest
„războiu. Respingând cu eroizm prin propriile ei puteri năvala
„din Iulie, anul trecut (1917) a lui Mackensen asupra Odesei,
„dând armatelor ruse dela începutul războiului 22.000 de va-
„goane numai de grâu, actualmente această țară salvează
„Ukraina și tot sudul Rusiei de devastarea complectă și jaful
„armatelor ruse în retragerea lor de pe front".

„Fără a exagera, se poate spune că fără ajutorul Româ-
„niei nu numai Basarabia, dar și regiunile de sud ale Ukrai-
„nei ar fi fost transformate în pustietăți".

„Și de aceea ca rezultat, dacă pe lângă provincia Bucovinei,
„Transilvaniei și Banatului făgăduite României de către
„aliați, va reveni și Basarabia, ce este populată de români,
„aceasta va fi o compensațiune foarte mică pentru marile
„sacrificii făcute".

Este de observat din toate aceste cuvinte, cu câtă ener gie și siguranță de viitor se exprima un moldovean de al nostru (basarabean) fără teamă de răzbunarea rusească, cu toate că era funcționar în serviciul fostului imperiu rus.

Importanța acestei declarațiuni este cu atât mai mare, cu cât orașul Rostov pe Don se găsea într'una din puținele regiuni rusești, unde era oarecare ordine și liniște. Ca atare deci, cei ce trebuiau să ia cunoștință de toate aceste afirmațiuni făceau parte încă din foasta clasă conducătoa re rusă, care era mai în măsură de a judeca mai profund această chestiune, care ori cum pentru ruși nu putea să fie de loc îmbucurătoare.

Și, dacă acest interview a domnului Cujbă își are importanța lui netăgăduită faptul se datorește și împrejură rii, că toată presa rusă era plină de cele mai mari inexac tități privitoare la acțiunea noastră în Basarabia, și rari oameni pe acele vremuri se încumetau să publice informa țiuni cari să arate adevărata stare de lucruri.

Pe lângă această manifestare dela Rostov, trebue să mai notăm încă şi o alta, cu caracterul unei mişcări tacite, care începuse la Odesa din partea foştilor mari proprietari moldoveni, şi în fruntea acestei mişcări se găseau: principesa Wadbolsky ,născută Cujbă şi fostul doctor Glawce. Aceşti mari proprietari împreună şi cu alţii într'o întrunire secretă, care avusese loc chiar în casa doctorului Glawce au întocmit un apel către M. S. Regele României, prin care se cerea alipirea definitivă a Basarabiei la patria-mumă. Acest lucru se petrecea în luna Ianuarie, 1918. Cu ducerea cererii se însărcinase un delegat special, care avea să meargă la Iaşi. Au venit însă evenimentele politice cunoscute precum şi închiderea frontierii către Basarabia, aşa că de o cam dată această acţiune a rămas zădărnicită, ea având să fie împlinită în urmă pe cale oficială de către guvernul şi oamenii de Stat ai Republicii Moldoveneşti.

Aşa stând lucrul din punct de vedere politic, din punct de vedere economic se poate spune, că se începuse a se lucra, căci oamenii cu suflet românesc dela conducerea Basarbaiei îşi dădeau seamă că numai o reformă agrară, care s'ar fi făcut, ar fi putut ca să ajute la înlăturarea anarhiei, care dăinuia pe o scară foarte întinsă, în această provincie.

Atunci „SFATUL ŢARII", care prin programul său avea ca punct principal reforma agrară, a dat în ziua de 21 Ianuarie, 1918 următoarele instrucţiuni către comitetele pământeşti, cari se formaseră în Basarabia.

Republica Democratică Moldovenească.

Instrucţia agrară către comitetele pământeşti.

Temeiurile Generale.

I. „Din pricina vremurilor grele, ce le trecem noi, acum, „şi fiindcă ţara se află în primejdie de foamete, stăpâni„rea Republicii Democratice Moldoveneşti ia pe seama ei „toate pământurile, cari au fost hotărâte pentru agricul„tură, până când treaba pământului va fi hotărâtă în „mod legal".

II. „Impărţirea pământului de către cei ce-l pot lucra, „se face de către aşezemintele stăpânirii, de comitetele pă„mânteşti de voloste (plasă), de ţinut şi de comitetul ţării".

„Comitetele pământeşti vor îngriji a face:

a) „Inregistrarea (numărarea) tuturor pământurilor şi „a oamenilor, cari sunt în stare să lucreze".

b) „Impărţirea pe loc a pământului slobod şi nesămănat „ori al cui ar fi între oameni, cari îl pot lucra".

c) „Supravegherea schimbărilor şi a mutărilor drepturi„lor de proprietate (stăpânire de pământ)".

d) „Supravegherea ca cu pământul (arătat la a) să nu „se facă nici o speculaţie precum şi îngrijirea ca pămân„tul să fie folosit cât mai bine în ce priveşte sămănarea „lui în anul curent".

e) „Paza moşiilor ,ce au însemnătate pentru gospodăria „sătească, ca ele să nu fie depreţuite de către stăpânii pă„mântului sau de cei ce-l lucrează".

f) „Luarea măsurilor pentru păstrarea moşiilcr, ce au „însemnătate pentru gospodăria sătească de orice încer„cări, cari pot aduce vreo pagubă gospodăriei, şi să nu se „lase ca pământul să se ia cu hapca (pe nedrept)".

III. „Impărţirea pământului între acei, ce-l pot lucra, să „se facă în interesul ţării şi al masei muncitorilor. In in„teresul Statului trebue neapărat păstrată valoarea gos„podărească a moşiilor bine întemeiate, ca atare sunt so„cotite numai acelea, cari vor avea dezlegarea comitete„lor pământeşti, şi trebue luate toate măsurile economice „pentru producerea pânii (recoltei)".

IV. „Comitetele pământeşti trebue să ia măsuri, ca să „facă un fond vremelnic de arendă a pământului, să îm„partă pământul şi să împartă din el pentru lucrul şi fo„losul locuitorilor în scop ca acest pământ să fie cât mai „mult folosit pentru sămănătura producţiei pânii".

„In fondul pământului de arendă intră:

a) „Pământurile particulare, cari se aflau în anul tre„cut în arendă la ţărani, aşişderea pământurile, ce au în„semnătate pentru agricultură (gospodăria sătească) şi „care au fost ale statului (ale Haznalei), a ocârmuirilor „moşiilor, aşezemintelor duhovniceşti de peste graniţă şi „pământurile mănăstireşti".

b) „Pământurile„ cari s'au lucrat în cei trei ani din „urmă numai cu inventarul ţărănesc".

c) „Pământurile, cari se vor da de bună voe în fondul „pământesc de arendă, de către stăpânii lor".

d) „In caz că va fi lipsă de pământ în gospodăriile în „fiinţă ale muncitorilor, se pot lua în fondul pământesc „de arendă şi unele părţi din moşiile, ce au însemnătate

„pentru agricultură și cari se lucrează cu mijloacele stă-
„pânului".

Notă. — „Din pământurile până la 100 de desitine va ră-
„mânea în mâinile stăpânilor tot pământul, pe cari l'au
„lucrat ei singuri în anul trecut. Aceloraș norme se su-
„pun pământurile bisericești și părțile (nadelurile) sluj-
„basilor".

„Se stabilește atât pentru proprietari, cât și pentru aren-
„dașii, cari l'au semănat, și cari singuri au purtat gospo-
„dăria până acum pe o moșie mai mare decât 100 de desi-
„tine următorul procent pentru împărțirea pământului,
„care a fost lucrat anul trecut".

„Dacă moșia are 100—600 de desitine, atunci se dă în
„arendă țăranilor 2/3 din tot pământul. Dela 600 (șase
„sute) în sus 3/4 din pământ. Impărțeala va fi așa, că cu
„cât cineva va avea mai mult pământ, cu atât mai mare
parte i se va lua".

„Această stabilire (statornicire) privește câmpuri-
„le, imașurile naturale și fânețele folosite în gospodărie
„pentru nevoile proprii, astfel că se pune în socoteală tot
„pământul, și cel de câmp, și imașurile, și așa mai de-
„parte. Norma arătată sub c, care se lasă stăpânului pen-
„tru folosire nu poate să fie mai mare decât 100 de desi-
„tine".

V. „Pentru a pune capăt nelegiuirilor și pentru a opri
„anarhia se iau în fondul pământesc de arendă pe baza
„temeiurilor generale și pământurile luate de țărani și ne-
„lucrate, cari trebuesc apoi împărțite cu dreptate".

VI. „In fondul pământesc de arendă intră și pământu-
„rile țăranilor, cari au rămas nelucrate ,cu acea condițiu-
„ne însă (uslovie) că aceste pământuri vor fi scoase din
„fondul pământesc de arendă dacă stăpânii lor se vor o-
„bliga a-și lucra singuri pământurile".

VII. „Toate pământurile semănate ori de cine ar fi, nu
„pot fi împărțite din nou. Aceste semănături rămân pen-
„tru acei, cari le-au făcut".

„Stăpânirea le chezășuește putința de a și strânge roa-
„dele. Toată pânea se va vinde stăpânirii pe prețurile sta-
„tornicite la vreme".

Notă. — „In cas că luarea pământului în mod samavol-
„nic calcă interesele gospodăriei mici, comitetele pămân-
„tești sunt în drept să socotească cheltuelele. pe cari le a
„avut răpitorul cu lucrul și sămănatul pământului și să

„propue celor nedreptățiți, ca să le plătească și să intre în
„folosința pământului".

VIII. „Supravegherea și îndrumarea obștească a comi-
„tetelor pământești de plasă (voloste) și județ o are Mi-
„nisterul de Agricultură și comitetul pământesc al țării
„de pe lângă Ministerul de Agricultură".

IX. „Impărțirea imediată a pământului se face la fața
„locului de comitetele pământești de plasă (voloste)".

a) „Comitetele pământești de plasă se alcătuesc din ur-
„mătoarele persoane: 5 membri părtași dela consiliul de
„plasă (zemstva de voloste), trei locțiitori ai lor. agrono-
„mul sau ajutorul lui, sau instructorul, judecătorul de
„pace și împuternicitul dela Ministerul de Agricultură și
„câte un împuternicit dela fiecare sat din plasă cu dreptul
„de glas sfătuitor și cu glas hotărâtor în trebile, ce privesc
„satul lui. Comitetul pământesc de plasă își alege din păr-
„tașii lui pe președinte și pe tovarășul de președinte. Se-
„cretarul poate fi și din părtașii comitetului, dar și de
„afurea".

Notă. — „In ținutul Ismailului se alcătuesc comitetele
„pământești de plasă după proectul zemstvei de plasă din
„ținut, de aceea toți împuterniciții comunelor, cari intră
„după proectul lor într'o zemstvă de plasă, își aleg comite-
„tul pământesc de plasă vremelnic până la alegerea
„zemstvei de plasă".

b) „Pământurile din cari se alcătuește fondul pămân-
„tesc vremelnic de arendă, alcătuit după cap. IV se îm-
„part de către comitetele pământești în felul următor :
„1. Inainte de toate se stabilește (socotește) cantitatea
„(mulțimea) întregului pământ, a numărului brațelor,
„cari pot să lucreze. 2. Intâi li se dă pământ acelora cari
„n'au de loc sau au puțin pământ. 3. Se hotărăsc imașurile
„pentru vite și fânețele cari nu trebue arate. 4. Impărțirea
„pământului trebue să se facă până la 5 Martie, 1918.
„5. Impărțirea pământului trebue să se facă până la tim-
„pul de semănat; pentru pâinea albă mai devreme, pentru
„popușoi mai târziu și pentru fâneață la sfârșit, dar nu
„mai târziu de 1 Aprilie. 6. Mai intâi li se dă pământ lo-
„cuitorilor din acel sat, în ale cărui hotare se află moșia,
„și apoi și altor locuitori din plasă. 7. Comitetele pămân-
„tești de plasă statornicesc pentru plasa lor normele de
„muncă pentru pământul de împărțit (adecă cât pământ
„poate munci un om) norma aceasta trebue întărită de

„comitetul pământesc ținutal. 8. Predarea pământului „luat pentru lucru se face cu știrea și dezlegarea comitetu- „lui pământesc de plasă".

c) „Toți, cari au luat și au păstrat dreptul de a lua pă- „mânt pentru lucrare, atât pentru semănăturile de pri- „măvară, cât și pentru cele de toamnă, se obligă prin „scris, că vor lucra pământul, așa ca și pe cel luat dela „comitetul pământesc. In caz că ei nu vor lucra pământul „din cauza unei pricini neînsemnate statornicită de comi- „tetul pământesc de plasă, atunci vor plăti o amendă „(straf) de 50—100 de ruble de desitină, fixată (hotărâtă) „de comitetul pământesc de plasă".

Notă.—„a) Toți, cari lucrează pământul sunt datori a da „comitetelor pământești liste (inscrieri), în care trebue să „fie arătată: b) câtimea pământului la care s'a îndatorat, „ca s'o lucreze respectiva persoană. c) că i s'a făcut cu- „noscut ce amendă se va plăti pentru lucrarea pămân- „tului".

IX. „Cât privește pământul, care n'a fost cerut de ni- „meni, și care ar putea să rămână nelucrat, comitetul pă- „mântesc de plasă va aduce aceasta la cunoștința comite- „telor vecine pământești, și va lua măsurile ca el să fie „lucrat".

X. „Pământurile destinate (însemnate) pentru semănă- „turi speciale (sfecle de zahar, tutun, livezile de pomi ro- „ditori și viile, grădinile de zarzavat nu pot fi îm- „părțite, asemenea grădinile și pământurile semănate cu „erburi, cari cresc mai mulți ani".

XI. „Pentru nevoile gospodăriilor de vii și pomături se „lasă atâta pământ de arătură (câmp), cât este neapărată „nevoe, câtimea aceasta se hotărăște de comitetul pămân- „tesc de plasă (câte o desitină de câmp pentru fiecare desi- „tină de cultură specială, dar nu mai mult de 50 de desiti- „ne de gospodărie".

XII. Nu pot fi împărțite nici pământurile institutiuni- „lor (așezemintelor de cultură). Astfel pământul școalelor, „gospodăriile pentru semințe și a școalelor de pomi, pepi- „niere (pitomnice), a crescătorilor de vite de soi și pămân- „turile școalelor de gospodărie sătească, cari se lucrează „cu mijloacele școalelor".

„Hergheliile de cai așezate de foasta stăpânire rusească, „cari se află în Republica noastră au voe să-și lase pentru- „nevoile lor atâta pământ de semănătură, cât le trebue, „dar câtimea pământurilor trebue hotărâtă de respective- „le comitete pământești ținutale".

II. Comitetele pământenești ținutale

„Comitetele pământești ținutale se alcătuesc din urmă- „toarele persoane:

„Câte un împuternicit dela comitetele pământești de „voloste (plasă), câte patru dela adunările zemstvelor ți- „nutale, unul din duma orășană, agronomul zemstvei, ju- „decătorul de pace, un măsurător de pământ și împuterni- „citul Ministerului de Agricultură.

„Comitetele pământești aleg din sânul lor upravа (dere- „gătoria, birou) din trei persoane: președinte, tovarăș de „președinte și secretar, Comitetele ținutale au ședință în intervalurile, pe cari le hotărăsc ele singure".

Obiectul lucrărilor comitetelor pământești ținutale:

a) „Dezbaterea neînțelegerilor între comitetele de „voloste".

b) „Supravegherea și îndrumarea comitetelor pămân- „tești de voloste".

c) „Dezbaterea plângerilor asupra comitetelor pămân- „tești de voloste".

d) „Grija pentru îndestularea cu semințe și inventar „(instrumente pentru gospodărie)".

e) „Comitetele pământești ținutale mai au în seama lor „folosirea (exploatarea) stuhului și a iazurilor, cari se fac „numai cu dezlegarea comitetelor pământești ținutale".

„Prețurile pământurilor se hotărăsc de către stăpânirea „Republicii Moldovenești".

„Toate dările de pe pământ se trimit în visteria Statu- „lui (haznaceaua), care se află sub grija Sfatului Minis- „trilor Republicii Poporale Moldovenești".

III. Despre inventar

1. „Tot inventarul nemișcător se ia după ce va fi îna- „poiat în economii, în seama comitetelor pământești. Din „inventarul acesta se lasă la o parte pentru nevoile mo- „șierului în raport (în legătură) cu câtimea pământului, „ce i s'a lăsat pentru lucrare; inventarul de prisos se vin- „de prin mijlocirea comitetelor pământești țăranilor cari

„n'au de loc, sau au prea puțin inventar cu prețurile, ce „le a avut inventarul înaintea războiului din 1914".

Notă.—*„Comitetele pământești de plasă sunt datoare a „nu vinde inventarul mare ca: locomobile (paroonice), „mașinile de treer și altele la oamenii, cari ar putea să „facă cu ele speculație, de asemeni să nu se îngădue ca în „plasă să fie exploatat în mod nelegiuit inventarul".*

2. *„Tot inventarul viu de muncă se ia după adunarea „lui în economii pe seama comitetelor pământești, cari „lasă partea trebuincioasă din inventar moșierilor, soco- „tindu-se după câtimea pământului, pe care il lucrează. „Cealaltă parte a inventarului viu, adecă a vitelor de „muncă se vinde prin comitetele pământești gospodarilor, „cari n'au de loc sau au puține vite de lucru cu prețurile „stabilite până la 1 Ianuarie, 1918, scăzându-se din ele „20%. Caii de muncă se vând cu prețurile de iarmaroc, „cari se regulează de comitetele pământești și cari nu tre- „bue să întreacă prețul cailor de soiul cel mai prost, cari „se rechiziționează de așezământul militar pentru nevoi- „le lui".*

3. *„Toate vitele nemuncitoare adunate în economii se „iau pe seama comitetelor pământești; din numărul acesta „moșierul are dreptul să-și opreasca atât cât poate să ție „pe pământul lăsat lui, celelalte vite pot să fie vândute „gospodarilor, cari n'au de loc sau au puține vite. Vânza- „rea să se facă sub controlul comitetelor pământești de „plasă pe prețurile statornicite până la 1 Ianuarie, 1918, „și scăzute cu 20%".*

Notă.—*„Hotărârea părții de inventar, care trebue lăsată „pentru nevoile moșierilor și partea, care trebue vândută, „se face de către comitetele pământești, la cari iau parte „și moșierii".*

4.—*„Suma scoasă de pe vânzarea inventarului mort se „depune în felul arătat la cap. IX".*

IV. Despre păduri

1.—*„Exploatarea (folosirea) pădurilor se face numai cu „dezlegarea comitetului însărcinat cu păstrarea păduri- „lor. Comitetele de voloste și cele ținutale sunt datoare „să supravegheze, ca exploatarea pădurilor să fie dreaptă, „ca stăpânii să se țină de taxă și ca poruncile stăpânirii, „cari privesc partea aceasta a gospodăriei sătești să fie în-*

„deplinite. Pentru aceasta comitetele își pun împuternici- „torii lor la toate locurile și condicile, unde se tae pădurea".

2. *„Materialul de pădure tăiat și scos din pădure să- „mavolnic trebue să fie prețuit de anume comisii alcătui- „te pentru asta de comitetele pământești de voloste. Pre- „țuirea trebue să se facă după taxa statorită de stăpâni- „re și paralele trebue trimise în depozitul Sfatului Minis- „trilor, arătându-se drept din ce pădure și la ce mo.ie a „fost luată pădurea".*

„Pentru pagubele cari vor urma din neîndeplinirea da- „toriei sau a stăruinții comitetelor pământești, răspunde- „rea cade asupra tuturor persoanelor din comitete atât în „partea materială cât și în partea penală (răspunderea „înaintea legii)".

„Toate comitetele pământești se susțin din banii țării".

E primită de *„Sfatul Țării"* la 21 Ianuarie, 1918.

Aceste sunt ideile fundamentale, cari au călăuzit pe patrioții noștri români-moldoveni, când s'au gândit la situațiunea economică a republicii basarabene, care era cât se poate de precară din cauza distrugerilor rurale făcute pe de o parte, iar pe de alta din pricina luării de către săteni a pământurilor marii proprietăți așa la voea întâmplării și fără nici o regulă.

După cum se vede din ordonanța de mai sus scrisă în adevăratul dialect moldovenesc-basarabean, se poate deduce caracterul democratic, ce l'au avut ocârmuitorii de pe vremuri ai Basarabiei. Se poate vedea deasemeni, că s'a ținut seamă de toate nevoile culturilor moderne și a crescătoriilor sistematice de animale, când s'a lăsat pe seama marii proprietăți o parte din pământurile, cari serveau pentru culturile speciale precum și pentru creșterile sistematice de animale de prăsilă.

După aceste norme de împărțire generală a fost întocmită mai târziu, în vara anului 1918 legea agrară, care cu mici modificări avea să fie votată și recunoscută și de parlamentul României Mari.

Cu toate lacunele inerente în astfel de împrejurări, lacune din punct de vedere economic și agricol, pe cari le avea acest manifest al guvernului basarabean, cu toate acestea în el sunt principii fundamentale, cari nu arată de loc o totală lipsă de experiență, de conducere, după

cum rușii aveau totdeauna gustul să zică. Cei ce au făcut o critică grozavă și foarte severă acestui manifest, au fost după cum este ușor de înțeles, proprietarii mari. Aceștia nu puteau, natural, să vadă cu ochi buni depcsedarea, ce li se făcea din partea unei păturl sociale, pentru care ei în totdeauna nu au avut decât dispreț și deconsiderare. Acești „mujici", după cum le ziceau rușii din clasa de sus țăranilor moldoveni nu au contat niciodată ca oameni în fața nobilimii ci ca niște simple unelte de lucru, de cari proprietarii s'au servit în toate cazurile, pentru orice lucrări și munci grele, pe cari ei le aveau de executat pentru propriul lor profit.

După ce se face și acest aranjament din punct de vedere economic, stabilindu-se ca o comisiune să lucreze special la întocmirea legii agrare, se iau măsuri de asemeni, ca să se încaseze dările către Stat, lucru care nu a reușit prea mult, de oarece indisciplina și dezordinea pe acea vreme erau prea mari, pentruca să se poată stabili în mod precis sumele, pe cari avea să le plătească fiecare.

Pe de altă parte unii dintre foștii mari proprietari, cari erau devastați aproape complect la moșiile lor, nici nu mai aveau posibilitatea de plată, sau chiar dacă o aveau, pretextau că nu au de unde să plătească dările.

In acelaș timp nici organele fiscale nu și mai puteau face complect datoria, de oarece nu aveau posibilitate pe de o parte de a încasa regulat dările, iar pe de alta chiar dacă le încasau agenții fiscali riscau de a fi devalizați pe drum de către diferiții briganzi, cari mișunau prin satele și drumurile Basarabiei. Pentru toate aceste motive finanțele republicii erau în cea mai mare suferință.

Cu toate acestea acțiunea blocului moldovenesc nu înceta de a merge mai departe, așa încât în lunile Fevruarie și Martie, 1918 membrii săi caută să facă cea mai mare propagandă printre săteni pentru cultivarea pământului, pe de o parte, iar pe de alta infiltrau prin toate mijloacele posibile în pătura țărănească ideea unirii Basarabiei cu patria-mumă. Contra acestei propagande aprige, pe care o făcea blocul moldovenesc, străinii și socialiștii revoluționari făceau o contra propagandă, care era cu desăvârșire contra ideei de unire și de alipire a Basarabiei la patria-mumă.

In acest interval de timp intră în acțiune propaganda

în scris, pe care o fac câțiva scriitori români și ardeleni, cari se găseau pe acele vremuri în provincia noastră. Prin această propagandă scrisă se arăta cine sunt românii și ce menire au ei în concertul politic al statelor europene. La această acțiune a scriitorilor români s'au alipit în urmă și unii învățători, cari au făcut declarația de: *„Trăiască România, mama tuturor românilor"* (România Nouă, 2/II No. 12).

Această propagandă a adus cele mai mari foloase pentru ideea unirii, care prindea tot mai multe rădăcini în sânul populațiunii moldovenești cu toată opunerea, ce o făceau străinii. Autoritățile superioare militare ale republicii, cari prevedeau această unire ezitau de a decreta uniforma militară, pe care soldații basarabeni trebuiau să o poarte, de oarece erau deplin convinși, că în cea mai scurtă vreme acești soldați trebuiau să îmbrace uniforma românească.

Intre timp din cauza propagandei, pe care o duceau membrii blocului moldovenesc, se începea a se vedea efectul ei, căci pretutindeni nu se vorbea decât numai de unire. Primul județ, care a dat tonul, a fost județul Bălți, care în ziua de 2 Martie, 1918 prin zemstva respectivă (a se vedea fotografiile din planșeele 1, 2 și 3) în ședință plenară a proclamat oficial unirea cu România. Această manifestare națională a avut o foarte mare repercusiune în acțiunea ulterioară a ukrainienilor, care prin deputatul lor Țiganko din *„Sfatul Țării"* a și interpelat guvernul noii provincii în privința situațiunii externe. Atunci primul ministru, doctorul Daniel Ciugureanu într'un energic și foarte demn răspuns de un adevărat român, a arătat sus menționatului deputat ukrainian că raporturile dintre Republica Basarabiei și România sunt din cele mai bune și mai mult decât atât Basarabia consideră România ca o soră mai mare mai cu seamă că Ukraina dorea cu tot dinadinsul, ca să ne ia județele Hotin și Cetatea Albă, de oarece, susțineau ei, aceste județe au o populație pur ukrainiană.

In această privință chiar președintele consiliului de miniștri a Republicii, doctorul Daniel Ciugureanu informează adunarea parlamentului moldovenesc în privința acțiunii ukrainiene, citind alăturata adresă, pe care guvernul ukrainian a adresat'o guvernului german, și care a

fost comunicată la Chișinău de către guvernul român (ziarul „România Nouă" din 21 Martie, 1918, No. 51).

„Prin aceasta am cinstea a vă declara, că Sfatul Minis-„trilor Republicii Democratice Ukrainiene Poporale gă-„sește neapărat să aducă la cunoștința stăpânirii impe-„riale germane următoarele:

„Cu toate că cele două popoare demnitare cel ukrainian „și cel moldovenesc locuesc amestecate, nu mai lasă nici o „îndoială faptul că partea de nord a teritoriului Basara-„biei e locuită în cea mai mare parte de locuitori ukrai-„nieni, iar în partea de sud (între gurile Dunării și ale „Nistrului) ei au o majoritate relativă și astfel Basarabia „în privința stării etnografice economice și politice alcă-„tuește o parte nedespărțită din teritoriul Republicii De-„mocratice Ukrainiene".

„Stăpânind o mare parte din malul Mării Negre, unde „în partea din spre apus se află un mare centru economic, „Odesa, cu care la drept cuvânt este legată partea de sud „a Basarabiei, guvernul ukrainian socoate că prin orice „schimbare a granițe ruso-române mai ales în părțile de „nord și sud, se calcă mult interesele economice și politice „ale republicii ukrainiene. Având în vedere că în vremea „de față o parte însemnată a Basarabiei este ocupată de „ostile române, și întrebarea a cui să fie Basarabia de „acum înainte, ar putea să fie un punct de discuție la con-„ferința de pace din București".

„Guvernul republicii ukrainiene socoate cu putință „dezbaterea și rezolvarea acestei întrebări numai dacă „va lua parte și va fi de acord și împuternicitul guver-„nului ukrainian".

Intre timp guvernul basarabean primise invitația de a merge la conferința de pace dela București, la care acceptase, contrar de ceeace se făcuse cu ocaziunea păcii dela Brest-Litowsk. In urma acestei acțiuni a ukrainienilor vădit ostilă românilor basarabeni, se hotărăște a nu se mai merge la București, pentrucă toți deputații blocului moldovenesc se convinseseră că ukrainienii așteptau tocmai o astfel de ocazie pentru a-și aprofunda încă mai mult cererile lor, pe cari le ar fi făcut în această direcțiune.

După ce președintele Consiliului, Dr. Daniel Ciugureanu a citit această adresă oficială deputații din fracția tă-

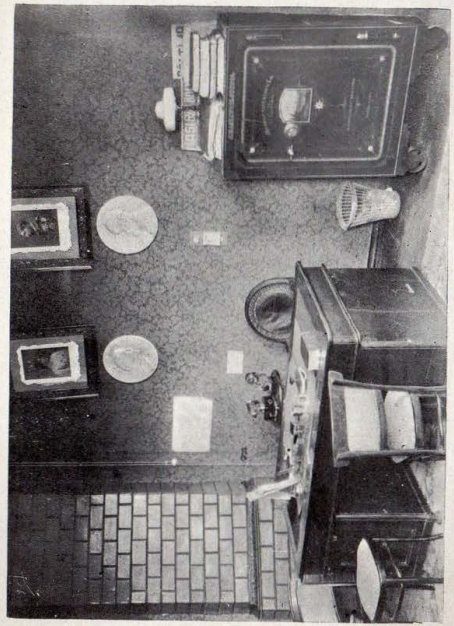

Fig. 2. — Interiorul fostului cabinet al președintelui zemstvei județului Bălți (astăzi cabinetul prefectului de județ), unde s'a emis pentru prima dată ideea unirii Basarabiei cu România.

rănistă, precum şi ruşii cu ukrainienii au început a murmura încurajaţi de sigur de această acţiune a guvernului ukrainian. Atunci Preşedintele Consiliului a avut una dintre cele mai frumoase replice în care a dovedit cel mai mare patriotism românesc, zicând: *„Cine sunteţi D-v.? Oaspeţi, cari aţi fost primiţi şi ocrotiţi în această ţară"*. Aceste cuvinte, cari vor rămâne memorabile în istoria neamului nostru, au fost acoperite de un tunet de aplause din partea membrilor blocului moldovenesc.

Unirea Basarabiei cu România.

După ce judeţul Bălţi declarase unirea cu patria-mumă, acelaş lucru a fost făcut şi de judeţul Orhei, toate acţiuni, cari nu erau decât preludiul unirii generale, care a fost proclamată de către *„Sfatul Ţării"* în ziua de 27 Martie, 1918.

De oarece în acea zi se găsea în Chişinău şi fostul Prim ministru român, Alexandru Marghiloman, care venise să întoarcă vizita guvernului basarabean, de aceea, după cum se aranjase de mai înainte de deputaţii basarabeni, la marea solemnitate a fost invitat şi a şi fost reprezintat şi guvernul român prin însăşi Preşedintele Consiliului de Miniştri.

In această mare zi a neamului românesc, când ultima speranţă a străinilor a fost spulberată; după o ultimă şedinţă cu diverse discuţiuni ale *„Sfatului Ţării"* se citeşte următoarea rezoluţiune, care a fost primită în urmă nu numai de către deputaţii din blocul moldovenesc ci chiar de către cei din fracţia ţărănească.

„In numele poporului Basarabiei *„Sfatul Ţării"* declară: „Republica Moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre „Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră şi vechile ei granite „cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută şi mai bine de ani „dela trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric şi „dreptului de neam, pe baza principiului ca norodele sin„gure să-şi hotărască soarta lor, de azi înainte şi pentru tot„deauna se uneşte cu mama sa, România".

„Această unire se face pe următoarele baze":

1. „Sfatul Ţării actual rămâne mai departe pentru rezol-

„virea și realizarea reformei agrare după nevoile și cererile „norodului. Aceste hotărâri se vor recunoaște de guvernul „român".

2. „Basarabia își păstrează autonomia provincială având „un Sfat al Țării (Dieta) ales pe viitor prin vot universal, „egal, direct și secret, ca organ împlinitor și de administra- „ție proprie".

3. „Competența Sfatului Țării este: votarea bugetelor lo- „cale; controlul tuturor organelor zemstvelor și orașelor și „numirea tuturor funcționarilor administrației locale prin „organul său împlinitor, iar funcționarii înalți sunt numiți „de guvern".

4. „Recrutarea armatei se va face în principiu pe baze te- „ritoriale".

5. „Legile în vigoare și organizația locală (zemstve și ora- „șe) rămân în putere și vor putea fi schimbate de parlamen- „tul român numai ducă ce vor lua parte la lucrările lui și „reprezintanții Basarabiei".

6. „Respectarea dreptului minorităților în Basarabia".

7. „Doi reprezintanți ai Basarabiei vor intra în Consiliul „de Miniștri român, acum desemnați de actualul *„Sfat al „Țării"*, iar pe viitor luați din sânul reprezintanților Basa- „rabiei din parlamentul român".

8. „Basarabia va trimite în parlamentul român un număr „de reprezintanți proporțional cu populația, aleși pe baza „votului universal, egal, secret și direct".

9. „Toate alegerile din Basarabia pentru voloste, sate, ora- „șe zemstve și parlament se vor face pe baza votului univer- „sal, egal, secret și direct".

10. „Libertatea personală, libertatea tiparului, a cuvântului, „a credinții, a adunării și toate libertățile obștești vor fi „garantate prin constituție".

11. „Toate călcările de legi făcute din motive politice în „vremuri turburi ale prefacerii din urmă sunt amnistiate. „Basarabia unindu-se ca fiică cu mama sa, România, parla- „mentul român va hotărâ convocarea neîntârziată a consti- „tuantei, în care vor intra proporțional cu populația și re- „prezintanții Basarabiei aleși prin vot universal, egal, di- „rect și secret spre a hotărâ împreună cu toții înscrierea în „constituție a principiilor și a garanțiilor de mai sus".

„Trăiască unirea Basarabiei deapururi și în totdeauna".

Această declarație se pune la vot, se votează nominativ, și este adoptată cu *86 de voturi pentru;* trei voturi contra și 36 de abțineri. Treisprezece deputați au fost absenți.

După ce ia acest vot, președintele adunării în numele ei roagă pe Primul Ministru român, Alexandru Marghiloman, ca să ia parte la ședință, care era în continuare, și cu care ocazie el pronunță următoarea cuvântare:

Domnilor Deputați,

„In numele poporului românesc și al Majestății Sale Rege- „lui Ferdinand I cu adâncă emoție și cu falnică mândrie iau „act de hotărârea istorică quasiunanimă a Sfatului Țării și „ia rândul meu declar că de astăzi înainte Basarabia este „pentru vecie unită cu România, una și nedespărțită. (Aplau- „se prelungite și îndelung repetate din partea deputaților, „dintre cari mulți plângeau de bucurie)".

„In aceste clipe mari să ne închinăm în fața geniului rasei „noastre, care ne a îngăduit după o despărțire de un veac și „mai bine să ne vedem iarăși reuniți la pieptul României.

„Să ne închinăm înaintea conducătorilor acestei țări, cari „consimt prin voința să devină slujitorii umili ai neamului „românesc. Să ne unim cu toții inimile și să trigăm: Trăias- „că România, una și nedespărțită". (Aplause frenetice, stri- găte de bravo!!).

„Vot odată țin să declar, că hotărârea luată va fi respecta- „tă atât în litera, cât și în spiritul ei". (Tunete de aplause, strigăte de ura!!, din partea deputaților și a întregii asis- tențe).

De toate aceste manifestări naționale a fost pus în cunoștință și restul membrilor guvernului dela Iași, precum și M. S. Regele, care a binevoit a trimite Președintelui Sfatului Țării, următoarea telegramă: (Ziarul „Universul" No. 72/1924).

„Cu o adâncă emoție și cu inima plină de bucurie am „primit știrea despre spontanul act, ce s'a săvârșit la Chi- „șinău".

„Sentimentul național, ce se deșteaptă atât de puternic „în timpul din urmă în inimele moldovenilor de dincolo de „Prut, a primit prin votul înălțător al Sfatului Țării o „solemnă afirmare. Un vis frumos s'a înfăptuit".

„Din suflet mulțumesc bunului Dumnezeu, că mi a dat

„în zile de restriște să văd după o sută de ani pe frații ba-
„sarabeni venind iarăși la patria-mamă. Aduc prinosul
„meu de călduroase mulțumiri Domniilor Voastre și Sfa-
„tului Țării, a cărei patriotică sforțare a fost încoronată
„de succes".

„In aceste momente solemne și înălțătoare pentru patrie,
„de aci înainte comună, vă trimit la toți cetățenii din Ro-
„mânia de peste Prut Regescul Meu Salut înconjurându-vă
„cu aceeași inimă caldă și iubire părintească".

In aceste momente, când mulțumirea sufletească era în inimile tuturor moldovenilor, și când fiecare se părea, că este renăscut pentru o nouă viață, se manifesta tot mai mult din partea rușilor o ură din ce în ce mai mult crescândă în contra noastră.

Din cauza aceasta atât ei singuri, cât și prin instrumentele lor politice, s'au pus pe lucru căutând a împiedeca din toate puterile orice acțiune, pe care oamenii de Stat basarabeni și români voiau s'o întreprindă pentru organizarea politică și economică a acestei provincii.

Printre deputații basarabeni cari făceau parte din blocul moldovenesc această acțiune a rușilor nu făcea decât să înțeleagă din ce în ce mai mult lupta, pe cari ei o dădeau contra elementelor străine. Unii dintre membrii Sfatului Țării se dedeau cam la o parte dela această luptă, însă rămâneau ceilalți, marea majoritate, care făcea toate sforțările pentru a duce lucrurile înainte. Și printre aceștia trebue să menționăm pe cei ce au votat unirea, și cari erau fruntașii moldovenilor, ca: P. Halippa, Dr. D. Ciugureanu, Crihan Anton, I. Inculeț, I. Costin, Vl. Cazacliu, V. Lașcu, I. Pelivan, V. Țanțu, Dr. Cazacu etc., oameni a căror nume vor rămâne încrustate cu litere de aur pe forntispiciul monumentului de granit, ce se va ridica vreo dată în viitor de către bunii români, cari și vor aminti de acest măreț act al unirii, care a fost înfăptuit de dânșii.

Dar, pe lângă acești buni români, cari luptau cu tot sufletul pentru cauza națională, mai erau și de acei deputați, cari n'au votat de loc unirea sau au votat'o cu indoială în sufletul lor. Această luptau cu toată puterea în contra acțiunii întreprinsă de români și de moldoveni, și printre ei putem cita pe: Țiganko, Moghileanski etc. La această acțiune a lor s'au alipit în urmă Schmidt și Alexandru Crupenski.

Acești doi din urmă în cursul anilor 1918 și 1919 au lucrat intens la Paris în contra intereselor noastre, cercând a dovedi în diferite chipuri la conferințile internaționale de pace netemeinicia drepturilor românilor asupra Basarabiei.

Ura în contra noastră era mai mare din partea lui Alexandru Crupenski, care vedea cu ochi foarte răi pierderea moșiilor familiei lui, familie care stăpânea aproape a cincea parte din pământul Basarabiei. Pierdea de asemenea toate prerogativele de boerie, pe cari le căpătase dela ruși, printre care și acea de mareșal al nobilimii. Toate aceste drepturi de proprietate și aceste privilegii sociale, pe cari le avea, le căpătase tocmai din cauză că familia Krupenski din Basarabia a servit în toate împrejurările cauza rusească căutând a lupta pe toate căile contra ridicării sociale și naționale a elementului românesc din provincia noastră dintre Prut și Nistru.

Și ca o dovadă cât de puțin ne iubea pe noi românii acest Alexandru Krupenski, îmi amintesc de o mică istorioară petrecută în după amiaza zilei de 13 August, 1918, la un ceai într'o familie de bună condiție din Chișinău. Printre invitați se găseau mai mulți ofțeri români, iar printre basarabeni se găsea și Alexandru Krupenski. De oarece întâmplarea făcuse ca la masă să stau alături de el, am căutat să conversez cu dânsul, mai cu seamă, că era cineva destul de bine și de cult. Din vorbă în vorbă (discutam în franțuzește, de oarece românește nu vroia să vorbească, deși știa poate tot așa de bine ca și mine) mă întreabă următorul lucru: „desigur că românii și au adus în Basarabia armatele lor numai pentru ca să păzească depozitele, ce le au aci, de oarece această unire cu România (a Basarabiei) este ceva cu totul fictiv. „Și mai departe îmi zice: „când credeți D-v., că aceste armate vor părăsi provincia aceasta rusească?" La această întrebare i-am răspuns: când ultimul rus născut și crescut aci va pleca.

Conversația a încetat ca prin farmec, și până la finele mesei, nu mi-a mai adresat nici o vorbă, deși mie îmi era cu totul indiferent, de oarece mi-am îndreptat privirile în stânga mea, unde am continuat conversația mea cu o doamnă, conversație care mi s'a părut ceva mai plăcută decât acea pe care am avut'o cu Alexandru Krupenski.

După câtva timp a plecat la Paris, şi nu l'am mai văzut, de atunci.

Recunoaşterea Unirii Basarabiei de către Consiliul Suprem

După ce s'a făcut actul unirii, evident că ruşii şi rusificaţii căutau ca să lucreze pe toate căile în străinătate, şi să determine pe reprezintanţii legali ai ţărilor străine de a nu recunoaşte această unire. Ei căutau să facă dovada că alipirea acestei provincii la România era un act samavolnic, şi că noi din punct de vedere etnic nu aveam nici un drept asupra ei.

Cu toate acestea însă oamenii noştri de Stat nu s'au lăsat intimidaţi de loc, aşa că ei au mers înainte cu toate chestiunile, cari prveau interesele superioare ale Basarabiei şi ale României întregi.

In felul acesta delegaţii noştri la conferinţa de pace au căutat prin toate mijloacele să convingă pe reprezintanţii celorlalte naţiuni despre dreptatea cauzei noastre în ceeace priveşte drepturile ce le are România asupra Basarabiei. Punctul nostru de vedere a triumfat, aşa că în ziua de 3 Martie, 1920 Consiliul Suprem al Naţiunilor a admis în mod oficial alăturata deciziune cu privire la alipirea Basarabiei la patria-mumă (după publicaţiunea „La Bessarabie", No. 13 din 25 Martie, 1920, Paris).

„Les principales Puissances Alliées se sont „trouvées jusqu'à présent dans l'impossibilité „de prendre une décision définitive sur la „question bessarabienne, à la fois parce qu'el- „les l'avaient considérée comme une partie de „la question générale roumaine, dont les diffi- „cultés avec le précédent gouvernement rou- „main ont empêché le règlement, et parce qu'el- „les avaient espéré qu'il eut été possible d'ar- „river à un accord amical entre la Roumanie „et la Russie".

„Il semble aux principales Puissances Al- „liées qu'il n'y a plus de raison d'en différer „plus longtemps le règlement. Le Gouverne- „ment roumain a donné la preuve de ses dé- „sirs de résoudre dans l'intérêt de la Rouma-

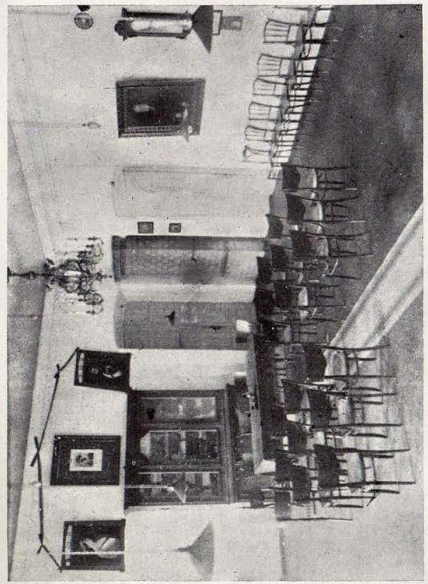

Fig. 5. — Interiorul sălii de şedinţe a zemstvei judeţului Bălţi, unde pentru prima dată înainte de unirea generală a provinciei întregi, s'a luat hotărârea de a se alipi judeţul Bălţi la judeţul Iaşi şi ca atare la vechiul Regat.
Astăzi această sală serveşte ca sală de şedinţe a Consiliului Judeţean.

„nie et de l'Europe en général, les ques-
„tions dont le résultat est en suspens et a sou-
„mis à la décision du Conseil Suprême la ques-
„tion du retrait de ses troupes en Hongrie, en
„se basant sur l'assurance des Principales
„Puissances Alliées. En outre, les Gouverne-
„ments Alliées se rendent compte que la ques-
„tion bessarabienne ne pourrait rester plus
„longtemps indecise, tant dans l'intérêt de la
„Roumanie que dans celui des pays voisins".

„Après avoir pleinement pris en considéra-
„tion tant les aspirations générales de la po-
„pulation de Bessarabie et le caractère moi-
„dave de cette région, au point de vue géo-
„graphique et ethnographique, que les argu-
„ments historiques et économiques, les prin-
„cipales Puissances Alliées se prononcent,
„pour ces raisons, en faveur de la réunion de
„la Bessarabie avec la Roumanie, qui est au-
„jourd'hui formellement proclamée par les re-
„présentants de la Bessarabie, et désirent con-
„clure un traité, pour le reconnaître aussitôt
„que les conditions mentionnées auront été
„remplis".

„Elles considèrent que les intérêts géné-
„raux et particuliers de la Bessarabie seront
„sauvegardés par cette réunion, plus particu-
„lièrement en ce qui concerne ses relations
„avec les pays voisins, et que les droits des
„minorités seront garantis dans les mêmes ter-
„mes que pour les minorités résidant dans les
„autres parties du royaume roumain".

„Les Principales Puissances Alliées se ré-
„servent le droit de soumettre toutes les diffi-
„cultés futures qui pourraient être soulevées
„par une de ces deux questions, à l'arbitrage
„de la Ligue des Nations".

Londres, le 3 Mars, 1920.

Acest act de o aşa de mare importanţă pentru neamul românesc a fost provocat de sigur prin bunavoinţa puterilor aliate în primul loc dar nu este mai puţin adevărat,

că și reprezintanții de pe vremuri ai Basarabiei în guvernul român prin atitudinea lor patriotică au contribuit în cea mai mare măsură la acest lucru.

Pentru aceasta nu avem decât să citâm în mod rezumativ diverse pasagii din discursul domnului I. Inculeț, Ministrul de atunci al Basarabiei, rostit în ședința Camerei Deputaților dela 13 Decemvrie, 1919. (După publicațiunea „La Bessarabie" No. 4 din 1 Ianuarie, 1920, Paris, în traducere):

Condițiile Unirii.

„Pentru a judeca lucrurile drept trebue să ne amintim „de greutățile prin cari a trecut Basarabia, în momentul „când s'a proclamat unirea cu Patria-mumă. Cu tot bolșe„vismul, care dăinuia în această provincie, cu toate pră„dăciunile trupelor ruse, cari se retrăgeau din România, „poporul Basarabiei a avut în el toată puterea de a se de„cide să vină, acolo, unde el a venit (aplause prelungite).

„Făcând unirea Basarabia a pus condițiuni având un „caracter social și economic. In primul loc ea a pus condi„ția ca legea agrară în această provincie să fie realizată „de către „Sfatul Țării" lege, care s'a văzut că este un „ideal către care se tinde deasemeni și în vechiul Regat".

Și mai departe zice: *„Din moment ce noi am fost siguri „că revendicările noastre democratice, adecă sufragiul u„niversal și reforma agrară era asigurată pentru toți ro„mânii, atunci la 26 Octomvrie, anul trecut, noi am re„nunțat la orișice condițiuni și am făcut în întregime uni„rea cu vechiul Regat".*

„Îndrăzneți uneori sau altă dată puțin pretențioși, dar „totdeauna bine intenționați, am fost în măsură de a do„vedi că suntem tot așa de buni români ca și ceilalți. Și „acum, când suntem veniți cu toții aci, suntem convinși „că visurile noastre, naționale și democratice vor fi reali„zate chiar în această Adunare Națională". (Aplause prelungite).

Salvarea nu este în internaționalizm

„Basarabia este o provincie românească, care a fost ui„tată și de Dumnezeu și de D-v. înșiși. E o provincie, care „a fost așa de mult desnaționalizată de țarism, încât pu-

„țini români au putut avea o cultură națională. Cu toate „acestea, această provincie uitată și neglijată a știut să „facă lucruri foarte frumoase".

„Ea a fost aceea, care prima a făcut unirea (aplause „entuziaste)". Ea a început unirea în momentele cele mai „grele, când cele două sferturi din vechiul Regat erau „ocupate de inamic, și când D-v. frați din Transilvania „nu știați care vă va fi soarta. Și tocmai în aceste mamente „critice am venit noi, basarabenii și am dat noi speranța „poporului român" (ovațiuni, aplause prelungite și îndelung repetate).

„Revoluția rusă, domnilor socialiști ni a învățat că sal„varea nu vine pe calea internaționalizmului, ci pe acea a „naționalizmului" (aplauze, ovațiuni).

„Și eu, domnilor am purtat cravată roșie. Am luptat din „toate puterile mele pentru democrația rusă, ceeace mi-a „adus pedeapsa de 3 luni de temniță în minele de cărbuni „dela Don. Și, numai această luptă m'a adus la ferma con„vingere, că salvarea nu putea să vină pentru noi decât „numai pe calea naționalistă. Democrația nu este opusă „naționalismului, ci din contra" (aplause prelungite).

Libertatea alegerilor.

„In ceeace privește chipul cum s'au efectuat alegerile în „Basarabia, cea mai bună probă că ele au fost în întregi„me libere, este ancheta minuțioasă care a fost făcută în „această direcție de o comisiune străină. Această comi„siune a constatat că alegerile în Basarabia au fost efec„tuate într'un astfel de spirit de libertate și de toleranță „așa că ele exprimă așa de real voința majorității româ„nești și a naționalităților minoritare, încât ele îmbracă „haina unui adevărat plebiscit". (Ovațiuni prelungite și entuziaste)".

Această cuvântare din partea unui reprezintant al Basarabiei, din care am dat aceste puține părți în rezumat, și care are un caracter atât de național și de patriotic nu putea să nu aibă repercusiune peste hotare și nu putea să nu influențeze în bine asupra evenimentelor, ce aveau să se petreacă mai târziu în mijlocul Marelui Areopag european, și de cari depindea soarta Basarabiei.

Recunoaşterea Consiliului Suprem a Unirii provinciei noastre de peste Prut cu patria-mumă a fost făcută cunoscut de către domnul I. Pelivan, delegat al Basarabiei la conferinţa păcii. Ea a fost adusă la cunoştinţa Camerei Deputaţilor de către preşedintele său, domnul Profesor N. Iorga, care cu acea ocaziune a pronunţat un mare şi frumos discurs, din care numai rezumativ am putut scoate următoarele: (după publicaţiunea, „La Bessarabie", No. 14 din 12 Aprilie, 1920, Paris).

„Nu pot a lăsa să treacă un singur moment fără a vă „aduce la cunoştinţă una din cele mai fericite noutăţi, „care ne umple inima de bucurie".

„Conferinţa dela Londra, după cum ne-a telegrafiat d-l „I. Pelivan a recunoscut unirea Basarabiei la Patria-„mumă (Camera întreagă în picioare aplaudă cu entu-„ziasm indescriptibil, strigându-se Trăiască România „Mare; Trăiască Vaida, Trăiască Pelivan; Trăiască In-„culeţ)".

„Omul de mare merit, care a contribuit atât prin propa-„ganda sa la acest rezultat frumos, mai adaogă încă în „telegrama sa".

„Justiţia cauzei noastre a triumfat, scuturând ultimele „urme ale jugului moscovit (aplauze prelungite)".

„Basarabia va avea de acum înainte pacea necesară şi „printr'o muncă fără preget ea va putea să-şi asigure des-„voltarea economică şi culturală, şi va putea să contribue de asemeni la prosperitatea întregului popor român (a-plause prelungite, bravo)".

„In aceste momente de mare sărbătoare, şi cu inima pli-„nă de bucurie vă trimit felicitările mele şi vă doresc suc-„ces în greaua muncă pentru reconstituirea forţelor na-ţionale. (Trăiască România Mare şi Puternică)".

Evident, că acest mare act, ce l'au făcut marile puteri în favoarea noastră, nu putea să fie trecut cu vederea de către ruşi, şi de aceea ziarele ruseşti, cari se tipăreau la Paris pe acele vremuri, aveau articole fulgerătoare atât la adresa noastră, cât şi a puterilor, cari au luat această definitivă deciziune. Aşa, de pildă, ziarul lui M. Burtzeff, *„Cauza Comună"* califica această hotărâre a Consiliului Suprem, de *„crimă"* şi de *„spoliaţiune"*.

Dar întrebarea, pe care o puteam pune tuturor acelor ruşi, cari vorbeau astfel, era aceea: In numele cui vor-

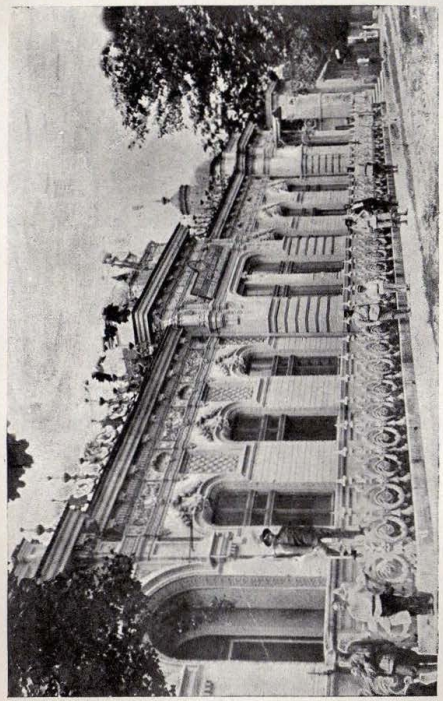

Fig. 4. — Cancelaria fostului Ministru-Delegat al guvernului în Basarabia. (Chişinău; str. Alexandru cel Bun).

beau ei? Cine le dăduse lor această autorizaţiune de a lua cuvântul? In numele cărei Rusii ei protestau? In numele Rusiei ţariste; dar aceasta nu mai exista de mult. Ca atare deci tot ce spuneau nu puteau să spună decât cel mult în numele lor propriu, şi în cazul acesta orice autoritate morală neexistând, ca atare şi propunerile, ce le făceau sau aprecierile, ce le aveau, nu puteau să fie luate în considerare.

S'au încercat ruşii să dovedească, că chestia basarabeană va fi o nouă Alsacie-Lorenă şi o chestiune perpetuă de litigiu între România şi Rusia. Aci însă trebue să le răspundem, că această provincie românească a fost o Alsacie-Lorenă oprimată atât timp, cât ea a fost sub stăpânirea rusească. Astăzi însă trebue să spunem, că atât pentru Alsacia-Lorena franţuzească, cât şi pentru Basarabia noastră românească este la bază unul şi acelaş substrat social şi etnic, aşacă cel puţin atâta vreme cât va fi arborat drapelul francez pe clădirile din Strasburg, va fâlfâi şi tricolorul nostru românesc pe cele din Chişinău.

Evenimente politice şi sociale petrecute după unire

După ce s'a înfăptuit marele act al unirii, s'a produs o acţiune cu totul ostilă României din partea cercurilor panslaviste, acţiune, care s'a resimţit în special în biserică.

Această acţiune era condusă de către foştii Arhierei ruşi din Basarabia şi anume, Anastasie, Arhiepiscop al Basarabiei şi Gavril, Episcop al Cetăţei Albe. Ea se manifesta printr'un curent puternic unionist al Basarabiei de Ukraina sau de foasta Rusie. In direcţiunea aceasta ei lucrau cu toată râvna pentru separatizmul canonic.

Cei ce conduceau această mişcare susţineau cu încăpăţânare scrierea cu litere slavone, precum şi predarea în seminarii a limbii, literaturii şi istoriei ruse. Dacă vroeşte poporul basarabean, spuneau ei, ca să meargă spre o adevărată propăşire culturală în mod implicit se impune, ca să cunoască marea mişcare literară, precum şi operele moderne ruseşti, cari sunt oglinda fidelă a unei civilizaţiuni moderne şi raţionale.

Pe acele vremuri (Mai şi Iunie, 1918) se formaseră în cercurile preoţeşti două curente puternice: unul al preo-

ţilor moldoveni, cari luptau din toată inima pentru întărirea sufletească a unirii, cel de al doilea al preoţilor ruşi şi al preoţilor moldoveni renegaţi, cari neputând vedea decât cu ochi foarte răi unirea cu patria-mumă, luptau din toate puterile tocmai pentru separatizmul canonic regional, de care am amintit mai sus. Preoţii ruşi cunoşteau foarte bine acţiunea sănătoasă întreprinsă de cei moldoveni, şi de aceea ei lucrau cât se poate mai în ascuns, mai cu seamă că se temeau şi de autorităţile româneşti civile şi militare.

In scop de a lucra cât mai temeinic, ei îşi formaseră un cerc, unde discutau diverse chestiuni şi modalitatea de a fi ele puse în practică în senzul vederilor şi a sentimentelor panslaviste. Se temeau de acţiunea preoţilor moldoveni, şi acest lucru se poate vedea din declaraţiunea, pe care episcopul Gavriil a făcut'o în ziua de 12 Iunie, 1918 (după lucrarea: Pandectele române caetul 6, anul I, 1922 pag. 161, de V. Erbiceanu, reprodus în ziarul „Lumea" din 24 Aprilie, 1922 în articolul „Complotul rus în contra Basarabiei" de V. D. Moisiu).

„Aici în Chişinău sunt mulţi preoţi moldoveni, cari lu-
„crează în folosul României, să te păzeşti de ei, căci te ur-
„măresc la tot pasul".

„Ei au făcut de l'au arestat românii pe Ghenadie, ci pro-
„iectează să ne aresteze şi pe noi, dar mai cu seamă egume-
„nul Paisie dela Ismail, care a sosit zilele acestea ia Chi-
„şinău trebue trimis de aici cât mai degrabă, căci altfel ne
„turbură preoţimea".

Ura acestei preoţimi ruse a devenit încă şi mai mare din momentul sosirii ca episcop al Chişinăului al unui român, care temporar avea să îndeplinească funcţiunea de Arhiepiscop al Basarabiei. Acestui episcop şi bun român preoţii ruşi şi rusificaţi au căutat să-i facă cele mai mari mizerii scornind tot felul de minciuni numai ca să producă discreditul său în faţa credincioşilor creştini.

Au mers cu infamia până acolo, încât au lansat zvonul, că noul episcop ar fi intrat cu un câine în biserică pentru prima oară, când a oficiat slujba la Arhiepiscopia din Chişinău.

Din cauza credulităţii unora dintre poporani şi chiar preoţi s'a reuşit pe acele vremuri să se facă mici întruniri eclesiastice, în cari să se discute modalitatea înlăturării înaltului prelat român şi înlocuirea lui cu un altul. Se

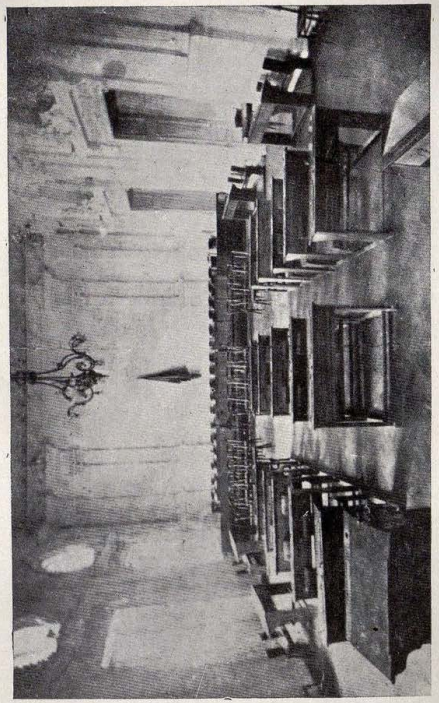

Fig. 5. — Sala de şedinţe a „Sfatului Ţării" din Chişinău, aşa cum se prezenta la 27 Noemvrie, 1918, în momentul când s'a votat legea agrară din Basarabia şi unirea fără condiţiuni.

cerea de asemeni în rezoluţiunile acestor mici congrese preoteşti, ca Ministerul de Instrucţiune şi Mitropolia dela Iaşi să dea complectă autonomie bisericii basarabene. Lucrul nu a reuşit, din cauză că şi ai noştri vedeau desul de bine chestiunea şi înţelegeau că sub masca acestei autonomii se urmărea cât mai mult dezlipirea Basarabiei dela patria-mumă.

In acest timp se observa ceva cu totul special la preoţimea basarabeană şi anume, că pe când înainte de 1917 preoţii moldoveni de pe la oraşe aveau oroare de limba rusă şi întrebuinţau în familiile lor numai limba moldovenească, în 1918 mulţi dintre preoţii moldoveni renegaţi căutau a întrebuinţa în mod aproape făţiş numai limba rusă. Cu copiii lor în casă nu vorbeau decât ruseşte şi admirau tot ce era rusesc.

Cu toată această acţiune a preoţimii rusificate ea vedea că nu-şi poate ajunge curând scopul şi atunci a căutat să recurgă chiar la unele manifestaţiuni de stradă, pentruca să dezvolte fanatizmul religios în populaţiunea incultă, ceeace se credea că va produce efecte cu totul defavorabile în contra acţiunii româneşti.

In Chişinău existau două statui ridicate încă de foasta obladuire rusească ţarilor Alexandru I şi Alexandru II. Aceste statui, dintre cari una imagina ocrotirea Basarabiei şi alipirea la corpul pravoslavnicii Rusiei, erau acoperite cu pânză de către autorităţile noastre, de oarece din punct de vedere naţional ele nu puteau decât să aţâţe sentimentele ruseşti în sufletul tuturor acelora, cari doreau din toată inima, ca Basarabia să se reîntoarcă la sânul Rusiei. Pentru acest motiv s'au adus învinuiri autorităţilor româneşti, că din cauza pânzei ce acopere statuele, nu ploua în Basarabia. Şi de aceea în ziua de 10 Iunie, 1918 s'au adunat atât în grădina catedralei, cât şi împrejurul statuei din faţa Arhiepiscopiei o mulţime de lume din clasa de jos şi în special foarte multe babe, cari vociferau şi aduceau tot felul de injurii la adresa autorităţilor noastre. Unele din ele spuneau: „Numai ţarul Alexandru era acela, „care făcea ca ploaea şi mana să fie în Basarabia şi de a„ceea el trebue să fie descoperit, ca să vadă pe Dumnezeu „şi să ceară ploae".

La această manifestaţie au luat de altfel parte şi foştii ofiţeri ruşi, cari erau îmbrăcaţi ca lucrători sau ca ţă-

rani, și cari atâtau cât mai mult publicul, ca să atace deocamdată cu vorba cât mai mult autoritățile și pe soldații noștri, cari tocmai fuseseră trimiși să facă liniște și în mod cât se poate de pacinic să împrăștie pe manifestanți. In adevăr, în acele vremuri turburi numai de asemenea manifestațiuni fără sens nu mai aveam nevoe. Se impunea să existe cât mai multă liniște și ordine, pentru ca să se poată pune baze cât mai sănătoase organizațiunii românești din această provincie.

Iată, prin urmare cum înțelegea preotimea rusă și foștii ofițeri din armata imperială scăpați de soldații noștri de la o moarte sigură (dacă se întrona și aci bolșevizmul) să răsplătească întronarea ordinei și a disciplinei, pe care armata și administrația română o introdusese acolo. Acest curent panslavist se mărea pe zi ce trecea și se manifesta prin fel de fel de acțiuni dăunătoare intereselor noastre, naționale.

De oarece în vara anului 1918 o comisiune emanată dintre membrii SFATULUI TARII lucra la alcătuirea legii agrare, unde din partea guvernului român erau ca îndrumători: d. Constantin Filipescu, fost consilier technic al Directoratului de Agricultură din Basarabia și regretatul nostru profesor Gh. Murgoci, pe care îl ajuta subsemnatul, de aceea toți rușii au început a lucra în contra înfăptuirii acestei mari opere sociale prin reprezentanții lor ruși, ukrainieni și evrei din SFATUL TARII. Ei nădăjduiau că vor putea produce prin fel de fel de tertipuri disensiuni în sânul deputaților basarabeni-moldoveni, făcând astfel imposibilă întocmirea legii și ca atare și aplicarea ei. Cel ce prezida de obicei ședințele comisiunii era fostul deputat ukrainian, Țiganko, care deși trebuia să fie nepărtinitor în dezbateri, în calitatea sa de președinte, lua totdeauna pe față partea rușilor.

Din comisiune făceau parte și unii dintre marii proprietari, dar cari nu veneau aproape de loc la ședințe, și tocmai aci poate că rezidă greșeala lor din punct de vedere politic și economic (pentru ei), că s'au lăsat cu totul de o parte de luptele politice, pe cari în interesul lor trebuiau să le aducă mai departe, căci în cazul acesta tot ar fi putut să-și mai păstreze poate o cotă mai mare din pământurile lor. Erau prea orbiți însă acești boeri de sentimentalizmul pentru tot ce e rusesc, așa încât au văzut în aceasta lipsă a lor dela ședințe o manifestare ostilă tuturor acțiunilor românești. Pentru noi, românii această acțiune a lor nu putea decât să ne convină foarte bine atât din punct de vedere politic cât mai cu seamă economic.

Cu toată opoziția deputaților ruși, cari făceau să se târăgăneze cât mai mult discuțiunile din ședințe pentru lucruri fără nici o importanță aproape, legea s'a alcătuit și după votarea ei de către parlamentul Basarabiei în ședințele din Noemvrie, acelaș an această adunare națională în ședința dela 26 Noemvrie, acelaș an a proclamat în ciuda tuturor rușilor și rusificaților, *„unirea fără condiții"*.

După ce s'a îndeplinit și acest mare act național, s'au observat foarte multe curente autonomiste, cari s'au manifestat, de oarece mulți dintre basarabeni nu puteau admite o guvernare dela Iași sau București, căci în cazul acesta multe dintre privilegiile lor sociale ar fi fost pierdute.

In acest timp rușii și mai cu seamă ofițerii ruși, o parte dintre foștii mari proprietari precum și rusificații căutau să stea în cea mai strânsă legătură cu generalul rus Denikin, care întrupa împreună cu armata lui ideea țaristă. In el și armatele lui rușii își puseseră speranțele, de oarece acum mai mult decât ori când ei doreau reînvierea trecutului.

Acest general avea nevoe însă de bani pentru întreținerea armatelor sale și de aceea el a făcut apel la toți rușii, ca să-i vină în ajutor. In adevăr foarte mulți dintre dânșii, cari trăiau în provincia noastră s'au executat trimițând în mod discret diverse sume de bani peste Nistru, pentru întreținerea acestor armate.

Mai mult chiar decât atât încă, de oarece în Basarabia existau pe acele vremuri încă vechile bănci românești, cari nu erau lichidate și mai cu seamă banca nobilimii și ceaței țărănească, cari erau administrate numai de ruși, cu ajutorul lor aceștia au putut să lucreze un timp în mod asemenea în interesul general panslavist. Ei considerau capitalurile existente în aceste bănci, ca apanagiul lor, așa că de capitalurile lor ei beneficiau într'o largă măsură. (După ziarul „Lumea No. 1052 din 18 Aprilie, 1922: „Complotul rus contra Basarabiei").

După articolul sus menționat din ziarul „Lumea" se

mai vede, că însuşi generalul Denikin a căutat să se amestece direct în afacerile financiare din Basarabia, de oarece el în calitate de comandant suprem al armatei ruse din Ekaterinodar şi dictator al Rusiei a dat direcţiunii băncii ţărăneşti următoarele ordine cu No. 8358 şi 8360 din 30 Decemvrie, 1918:

Armata voluntară panrusă Ekaterinodar.
No. 8358.

1918, Decemvrie 30

Excelenţei sale directorului sucursalelor basarabene a băncilor funciare a Nobilimii şi ţărăneşti, Chişinău.

Ordin,

Cu referire la raportul No. 217 a colonelului G. S. Litovţev despre situaţia din Basarabia şi starea sucursalelor băncilor funciare a nobilimii şi ţărăneşti, eu, comandantul suprem al armatei voluntare panruse, dictatorul Rusiei, Alexe Denikin, poruncesc:

1. — Tot numerarul aflat în casă în ziua primirii acestui ordin să fie numai decât predat împuternicitului meu, colonelul Litovţev.

2. — Împreună cu colonelul Litovţev trebue să vie împuterniciţii secţiei basarabene a băncilor funciare a nobilimii şi ţărăneşti, prevăzuţi cu cuvenitele acte de identitate personale, şi să cunoască bine şi fundamental toate trebuinţele băncii, care ar putea stabili o legătură permanentă şi stabilă cu comitetul provizoriu pentru conducerea băncilor funciare a nobilimii şi ţărăneşti.

In delegaţie trebue să se arate, că persoanei respective i se încredinţează dreptul de a participa la lucrările congresului în mod direct ca delegat al secţiunilor băncilor din teritoriile ocupate de armata voluntară. Acest act trebue subscris de colonelul Litovţev şi de doi membri din consiliul de administraţie al băncii.

4. — Persoanei împuternicite de excelenţa voastră să i încredinţaţi:

a) Situaţia tuturor capitalurilor date ca împrumut şi în genere cheltuite de secţiunile din Basarabia.

b) Tablou şi evaluarea moşiilor şi întregii averi a băncilor.

c) Darea de seamă şi proectul de buget pe anul 1919.

d) Lista personalului băncii cu arătarea funcţiei, ce a ocupat'o vechimea în serviciu şi salariul primit.

Ordinul trebue să fie executat în timp de 24 ore din momentul primirii lui.

Inaltul comandant al armatei voluntare
panruse şi dictatorul Rusiei.
(ss) *Denikin.*

Preşedintele comitetului provizoriu pentru conducerea băncilor funciare,
(ss) *S. Leadov.*

Cel de al doilea ordin, după cum s'a arătat mai sus purta No. 8360 şi avea următorul coprins:

Armata voluntară panrusă: Exaterinodar.
No. 8360/1918, Decemvrie, 30.

Imputernicire (Delegaţie).

„Prezentatorul acesteia, colonelul regimentului 162 infanterie „Viatka" Grigorie Simonovici Litovţev este împuternicit de guvernul rus, de sub şefia mea, de a primi contra chitanţei sale suma în numerar, ce se va găsi în casa filialelor basarabene a băncilor funciare a nobilimii şi ţărăneşti şi s'o aducă la comitetul provizoriu pentru conducerea băncilor funciare a nobilimii şi ţărăneşti, ce se află în Ekaterinodar".

„Felul împachetării şi transportul numerarului mai sus menţionat, precum şi felul predării trebue să fie stabilite între colonelul Litovţev şi directorul băncii ţărăneşti şi a nobilimii, care este obligat a da tot concursul colonelului Litovţev".

„Iscălitura colonelului este următoarea:
(ss) *Colonelul G. S. Litovţev.*

„Se certifică, că iscălitura colonelului Litovţev a fost depusă în prezenţa noastră, cu mâna sa proprie".

Inaltul comandant al armatei
voluntare panruse.
(ss) *Denikin*

Preşedintele comitetului provizoriu pentru conducerea băncilor funciare a nobilimii şi ţărăneşti"
(ss) *S. Leadov.*

După cum se arată în sus menţionatul articol de ziar, aceste ordine foarte severe ale generalului Denikin s'au primit la Chişinău la direcţiunea băncii în ziua de 9 Ianuarie, 1919. Preşedintele consiliului de administraţie a băncilor a convocat atunci imediat consiliile respective, cari au hotărât a se conforma întocmai menţionatelor ordine.

In felul acesta ruşii dela conducerea băncilor au pus la dispoziţia comandamentului panrus superior suma de 730.000 de ruble „Romanov", cari pe acele vremuri aveau adevărata valoare şi nu moneta hârtie (ruble) emisă în timpul guvernării lui Kerenski, şi de care era plină toată Basarabia.

Toată această acţiune a ruşilor şi a comandamentului lor superior din Ukraina a fost cunoscută imediat de către autorităţile româneşti, cari au luat măsuri pentru liquidarea lor.

Acest lucru însă nu putea de loc să convină statului rus în noua lui formaţiune, aşa cum spera Denikin, ca să-l facă, şi mai cu seamă ruşilor din Chişinău sau din alte părţi din Basarabia, cari vedeau în această liquidare pierderea unei importante surse de bani, de unde se puteau ei întreţine precum şi întreaga lor propagandă panslavistă, pe care voiau să o ducă în Basarabia. Pentru apărarea acestor interese ale lor ei au făcut fel de fel de intervenţii pe la persoanele înalte ale guvrnului nostru.

Această insistenţă, pe care o puneau şi cheltuială, pe care o făceau ruşii pentru păstrarea instituţiei lor, imentând chiar proces Statului român ne arată cât de mare era rolul, pe care l'au jucat şi aveau probabil să-l mai joace încă aceste bănci pentru cauza ţaristă şi pentru panslavismul rus în genere.

Cu toată opunerea lor, însă, nu au putut face nimic, de oarece mai târziu ambele aceste două instituţii au fost liquidate, iar în localul ocupat mai înainte de ele s'a instalat instituţia românească pentru expropiere şi improprietărire, „Casa Noastră".

Situaţiunea agricolă. — Pe timpul când astfel de fapte se petreceau din punct de vedere politic, din punct de vedere economic situaţiunea provinciei nu era tocmai bună, şi ceeace era mai greu, era seceta grozavă, care a bântuit

în cursul anului 1918, şi care amenința recolta şi ca atare alimentaţiunea populaţiei pentru anul următor.

Cu toate aceste greutăţi de ordin economic, însă, şi cu toată scumpetea, care se manifesta tot mai pronunţat în toate direcţiunile autorităţile româneşti lucrau fără preget la aranjarea regimului de proprietate, lucru ce se poate vedea şi din alăturata circulară oficială, care s'a dat cu scop de a se înlesni încasarea dărilor pe de o parte, iar pe de alta de a se dovedi populaţiunii rurale, că pământul pe care intraseră ei în mod samavolnic ca proprietari, trebuiau să-l plătească.

România
Directoratul de Agricultură
din
Basarabia
Serviciul Pământului
No. 4180.

Chişinău, 7 Iulie, 1918

Circulară,

„In şedinţa consiliului de directori dela 26/VI a. c. s'a decis „a se fixa următoarele preţuri de arendă pentru fiecare ju„deţ din Basarabia, în parte şi anume :

Pentru	judeţul	Hotin	70 lei desitina.
„	„	Bălţi	60 „ „
„	„	Soroca	60 „ „
„	„	Orhei	56 „ „
„	„	Chişinău	56 „ „
„	„	Bender	32 „ „
„	„	Akermann	50 „ „
„	„	Ismail	50 „ „
„	„	Cahul	50 „ „

„Preţurile acestea privesc numai câmpul arabil, iar preţu„rile pentru arenda fânelor şi păşunelor se măresc cu 25%.

„In caz de neînţelegere persoanele interesate se vor putea „plânge camerilor de arbitraj, cari se instituesc pe lângă fie„care zemstvă de voloste".

„La rezolvarea chestiunilor de arendă asistă":

1. „Un reprezentant al upravei zemstvei de volcste".
2. „Agronomul sau instructorul de agronom".

3. „Ca președinte, judecătorul de pace din localitate".

„In caz când nu este un agronom titular, domnul prefect al „județului va numi unul din oficiu".

„Aducerea plângerilor la camera de arbitraj nu va opri „perceperea banilor pentru arendă. Deciziunile camerilor de „arbitraj sunt hotărâtoare și nu pot fi apelate".

„Nimeni nu are voe să strângă recolta înainte de a plăti „banii pentru arendă. Cu strângerea banilor pentru arenda „anului 1918 se vor ocupa zemstvele de voloste, având ajuto- „rul organelor respective. Banii se vor vărsa la visteria Sta- „tului".

„Ordonăm tuturor upravelor zemstvelor de voloste a lua „măsuri pentru a strânge banii de arendă pe anul curent la „pământurile Statului, mănăstirilor, bisericilor, băncilor și „a proprietarilor particulari".

„Banii se vor strânge de perceptorii volostelor, cari îi vor „vărsa la visteria Statului, arătând că se încasează la capi- „tolul fondului de pământ".

„Perceptorii vor da chitanță specială pentru banii de a- „rendă".

„Registrele cu chitanțe se vor cumpăra cu mijloacele vo- „lostelor".

„Perceptorii sunt obligați a comunica imediat sumele „strânse upravei de voloste și acestea din urmă vor înainta „situațiuni săptămânale directoratelor de agricultură și fi- „nanțe".

„Locuitorii sunt datori a arăta exact suprafața pământu- „lui semănat și a plăti toată suma de bani pentru arendă".

„Contravenienții vor fi pedepsiți comform legii".

Directorul de Interne,
(ss)*I. Costin*
Directorul de Agricultură,
(ss) *Cateli*
Secretar general al directoratului
de agricultură
(ss) *C. Filipescu*

In baza acestei circulări date o mare parte dintre locuitorii, cari luaseră pământ în stăpânire, au venit la percepții și au achitat arenzile, așa cum fusese ele stabilite de către consiliul directorilor. O altă parte însă nu au voit să achite aceste arenzi pe de o parte din cauză, că nu

aveau cu ce fiind secetă, iar pe de alta din pricina feluritelor acțiuni subversive, cari erau îndreptate de către ruși și rusificați în sensul, că țăranii nu trebue să achite arenzile, pentrucă pământul de drept este al lor. Ori acest lucru era făcut numai pentru ca să se aducă o cât mai mare învrăjbire între clasele sociale din Basarabia, pentruca ei să găsească prilejul de a trage profitul respectiv.

Toate aceste arenzi, pe cari sătenii erau obligați de a le plăti, erau destul de mici în comparațiune cu ceeace erau deprinși a încasa marii proprietari, așa că celor mai mulți nu le ajungeau veniturile spre a trăi, așa cum erau ei deprinși să trăiască. Din această cauză ei au început o ofensivă destul de puternică față de reprezintanții oficiali ai țării, cercând ca să li se plătească integral valoarea pământului expropriat. Ori, pe acele vremuri când împrejurările erau așa de critice pentru țara noastră din punct de vedere financiar, nu era posibil ca să se facă integral această achitare, de oarece technicește vorbind, nu se putea face așa de repede evaluarea pământului și stabilirea cotei, ce s'ar fi cuvenit fiecărui proprietar în parte. Acest lucru s'a făcut mai târziu, ori tocmai această întârziere a constituit partea de vină, care se punea pe spatele autorităților, ce făceau expropierea, fără ca ele de fapt să o aibă. Și, dacă în anumite împrejurări întârzierile au fost ceva mai mari, cauza s'ar datori și faptului, că era o lucrare unică în felul ei expropierea, care nicăeri în altă parte nu se mai făcuse în împrejurări analoage, și ca atare modalitățile de lucru fiind ceva cu totul nou, trebuia să se aibă în vedere o tactică specială pentru a nu se face greșeli prea mari, și pentru a se putea duce până la sfârșit lucrarea cu destul succes.

Articolele din legea agrară, ce priveau expropierea, nu puteau să prevadă decât aliniamentele generale, dar pe lângă dânsele experiența a arătat că s'au găsit și situațiuni cu totul noi în aplicarea acestei legi, cari trebuiau imediat soluționate. Ori, în cazul din urmă trebuiau să se facă interpretări speciale ale legii, cari cereau timp, lucru pe care proprietarii nu puteau și nici nu voiau să-l înțeleagă.

Pentruca proprietarii să poată intra în fonduri, ce reprezintau valoarea pământului lor expropriat, trebuiau să facă în justiție dovadă cu acte de proprietate, pe cari

mulţi nu le aveau din cauză că fuseseră luate de bolşevici. Alteori, şi s'a întâmplat destul de des acest lucru o parte dintre proprietari lipseau şi pământul nu era eşit din indiviziune, aşa încât erau dificultăţi de formă impuse chiar de legile ruse, după cari se făcea judecăta în Basarabia.

Toate aceste lucruri, pe cari nu le putea cunoaşte ori şi cine erau totdeauna speculate din pricina întârzierilor, pe cari le produceau, şi de aceea nu de puţine ori s'au auzit proprietari basarabeni, cari prin fel de fel de vorbe şi teorii căutau să dovedească insolvabilitatea de plată a Statului român faţă de datoriile, ce el le avea pentru exproprierea pământurilor lor.

Dacă unii dintre proprietari dispuneau de multă avere în afară de pământul, ce-l aveau, şi cu toate acestea totuşi făceau gură, aducând fel de fel de învinuiri administraţiei româneşti, nu este mai puţin adevărat, că alţii o duceau mult mai greu ne având surse prea mari de existenţă. Ori, aceştia din urmă trăiau cu te mirai ce, cu toate acestea nu voiau să se pună la muncă fiind deprinşi o viaţă întreagă cu munca uşoară.

Moravurile publice după unire

După cum am zis şi în altă parte, ruşii prin însăşi educaţiunea lor aveau o mentalitate cu totul specială, care îi făcea să aibă o viaţă cu totul aparte.

Atât în societatea din clasa de sus, cât şi în cea de jos evoluţia a avut ca consecinţă directă mărirea numărului de consumatori de alcool pe de o parte, iar pe de alta a făcut să crească desfrânarea.

Copii şi copile de câte 12—16 ani, elevi şi eleve de şcoală, îşi dădeau zilnic fel de fel de întâlniri prin grădinile sau localurile publice şi de multe ori lucrul se petrecea chiar cu ştiinţa părinţilor. Acest lucru ajunsese chiar ceva foarte obicinuit aşa că nu mai impresiona pe nimeni. Ar fi fost curios să fie altfel. La fel de fel de întruniri publice, baluri cu tombolă luau neapărat parte şi copiii, şi prin anii 1921, 1922 astfel de reuniri publice erau foarte dese, aşa că din ele au profitat financiarmente mulţi cari pe orice cale au căutat să realizeze mari beneficii materiale.

Copiii (elevi de şcoală) în aceste localuri publice dansau fel de fel de dansuri de balet, în admiraţia părinţilor, a profesorilor şi a întregii asistenţe.

In adevăr, din punct de vedere al artei coreografice ruşii sunt aproape neîntrecuţi, aşacă unele din aceste atitudini sociale ar putea să fie explicate şi prin moştenirea gustului pentru dans transmisă generaţiunilor de astăzi.

Foştii marî proprietari, cari nu aveau acum prea multe preocupări la gospodăriile lor, frequentau diferitele cluburi, aşa zise ale nobilimii, unde se jucau jocuri de hazard pe sume foarte mari de bani. La aceste cluburi mulţi dintre ruşii, cari fuseseră odinioară în ranguri sociale foarte ridicate sub vechea ocârmuire ajunseseră că se mulţumeau să facă pe crupierii, câştigând astfel zilnic sume mai mari sau mai mici fără grijă şi fără a avea nici o muncă.

Dar, dacă mulţi dintre ei, cari intrau în astfel de localuri aveau dorinţa de a juca, mulţi însă vroiau ca să pună la cale cu alţi ruşi compatrioţi tot felul de uneltiri în contra organizaţiunii româneşti, de Stat în Basarabia.

In primii ani după unire cei mai mulţi dintre aceşti clubişti erau şi foşti ofiţeri ruşi, cari stăteau în cele mai strânse legături cu cercurile ţariste de peste Nistru. Majoritatea acestor ofiţeri aveau ferma convingere în restaurarea Rusiei ţariste şi de aceea mulţi au plecat din Basarabia la prima chemare, pe care le-a făcut'o amiralul rus Kolceag, care reuşise într'un moment dat a-şi alcătui o armată, cu care a putut înfrânge în mai multe rânduri pe bolşevici.

Obiceiurile unei vieţi de trândăvie rămăseseră în clasa de sus a societăţii basarabene, aşa încât ea nu-şi începea activitatea zilnică decât între 10—11 dimineaţa. In genere, în această pătură, în anii primi de după războiu rămăsese obicinuinţa de a se culca seara pe la 1—1½ după miezul nopţii, de oarece masa de seară abia începea pe la 9½ sau 10 pm. Ca atare deci, era şi foarte logic, ca să se facă culcarea la ore aşa de înaintate.

Această societate înaltă, rusească, care era fonrte amatoare de spectacole, a căutat totuşi să boicoteze toate reprezentaţiunile teatrale şi toate manifestaţiunile naţionale, româneşti, mai cu deosebire în primii doi ani după unire. La reprezentaţiile teatrului românesc, care dispunea de o trupă foarte bună, nu vedeai ca public, decât numai români din vechiul Regat, şi maximum câţiva moldoveni-basarabeni, în colo sala era aproape totdeauna goală.

Treptat, treptat însă această stare de lucruri s'a schimbat, așa încât teatrul nostru, românesc a început să fie mai mult vizitat de ruși. Cele mai frequentate erau reprezentațiunile de operetă și apoi revistele. Aceste două categorii de reprezentațiuni, prin muzica și dansurile, ce le aveau, corespundeau în tot cerințelor naturale ale poporului rus.

Foarte amatoare de muzică, societatea basarabeană lua parte în număr foarte mare la concertele simfonice, date de orchestra conservatorului nostru din Iași; și mai cu deosebire venea când se cânta compoziția „1812" a lui Ceaikowski. In această bucată, printre alte frumoase melodii, se găsește și un pasaj, ce conține motivele imnului național rus. Pe fețele multora dintre foștii nobili am putut în mai multe rânduri observa picături de lacrimi ce curgeau. Atunci își aduceau ei aminte de ceeace Rusia a fost, și de modul cum ei în calitate de conducători intelectuali ai fostului imperiu nu au știut cum să se comporte, pentruca astăzi să-și fi putut păstra măcar o parte din ceeace odinioară fusese Rusia.

Dar, dacă la manifestațiunile naționale, românești această societate rusească evita în mod sistematic de a lua parte, nu tot acelaș lucru se petrecea cu diversele reprezentații date de diferiți ruși, muzicanți, dansatori și actori. In acest caz salele erau arhipline, deși ceeace se reprezinta putea să fie ceva cu totul mediocru. Acelaș lucru se petrecea și cu reprezintațiile de cinematograf, în cari subiectele erau luate din viața rusească. Nu mai vorbim aci de reprezintațiile date de trupele evreești, când salele geameau de lume.

Dar acțiunea panslavistă și naționalizmul rus nu se manifestau numai pe tărâmul dramatic, ci și prin presă se căuta a se mări cât mai mult propaganda în favorul străinilor și în defavorul nostru.

Mulți dintre foștii ofițeri ruși de pe vremuri precum și dintre evrei (după unire) s'au îndeletnicit cu introducerea în Basarabia a unui foarte mare număr de publicațiuni și cărți rusești, cari erau editate la Berlin ,Paris, Liège, Varșovia și Praga. Majoritatea din toate aceste cărți aveau în ele principii cu desăvârșire tendențioase la adresa noastră și mai cu deosebire relativ la administrațiunea Basarabiei.

Toate aceste publicațiuni și-au făcut loc mai mult printre

elementele tinere, cum au fost de pildă copii de școală, ceeace a făcut ca tocmai aceste vlăstare tinere să fie cele mai refractare naționalizării românești. Ei nu puteau să judece decât numai cu o minte puțin formată, ceeace-i făcea a deveni cu totul unilaterali, și a vedea în toate acele publicațiuni tocmai contrarul poate de ceeace intenționa un autor conștient de datoria lui morală. Ori, tocmai acesta era și scopul, pe care îl urmărea această publicistică, care nu avea altă tendință de cât tocmai de a mistifica adevărul și de a pune lucrurile într'o lumină de irealitate complectă.

Presa era reprezintată prin foarte multe ziare rusești și nu mai unul sau două românești, și pe cari trebue să le notăm: „Sfatul Țării" și „Cuvânt Moldovenesc". Dintre ambele, cuvântul moldovenesc era citit mai mult decât sfatul țării, pentrucă era răspândit mai cu seamă pe la sate, pe când sfatul țării era citit numai pe la orașe și mai cu seamă în Chișinău.

Printre ziarele rusești erau mai importante: „Viața Basarabiei", „Basarabia Liberă", Besarabskii Craj" etc., toate scrise în limba rusă sau evreiască cum era de pildă ziarul „Der Id". Nici unul din aceste ziare nu dădea absolut nici o atențiune evenimentelor din România. Pentru aceste jurnale imediat după războiu și după unire noi ca și cum nu am fi existat, sau dacă se ocupau și de fapte petrecute la noi, puneau numai de acelea, cari ar fi putut să ne discrediteze în fața străinilor.

In primii ani după unire unii dintre colaboratorii ruși de la aceste ziare au dat marilor cotidiane ruse, cum erau: „Kievskaja Misl", „Odeski Listok" și „Odeski Novosti", cari apăreau în Chiev și Odesa cele mai false informațiuni asupra administrațiunii românești din Basarabia, și de aceea aceste jurnale străine au întreprins cea mai strașnică campanie contra țării noastre, defăimându-ne în toate privințele, dar mai cu seamă în acea a neomenoasei purtări, pe care am fi avut'o cu minoritățile din această provincie.

Orice mișcare socială ar fi fost în vre unul din marile orașe ale Rusiei, ea era imediat cunoscută acestei prese din Basarabia, care ținea în curent populațiunea provinciei noastre cu aceste știri. Dar mai mult decât atât, când s'a produs la Berlin atentatul în contra lui Miliucov, jurnalele rusești din Chișinău au publicat articole, cari erau întocmite de dânsul și prin care el își exprima marea lui

părere de rău pentru pierderea fostului său bun prieten Nabokoff, care a căzut mort în timpul atentatului.

Această presă rusească din cauza spiritului nostru îngăduitor şi tolerant a ţinut multă vreme destul de ridicat nivelul culturii şi acel al tendinţelor naţionale ruseşti. Ori, în sfera de activitate a acestei prese căzuseră şi câţiva dintre moldovenii basarabeni, mai slabi de înger, şi cari în vederile şi părerile lor se înflăcărau de toată această manifestare culturală ce avea un caracter de propagandă panrusă. Propaganda şi ideile preconizate de dânsa le dădea tuturor speranţa renaşterii Rusiei, însă ei uitau frumoasa cugetare a scriitorului român: *„Nu învie morţii, e în zadar copile"*.

Atmosfera foarte ostilă tendinţelor noastre naţionale, pe care o produsese această presă rusească, a avut o repercusiune foarte importantă asupra atitutidii, pe care o luaseră unii dintre funcţionarii publici, ruşi.

In primii ani după unire numărul lor era destul de mare, de oarece moldovenii noştri nu aveau aproape de loc deprinderea treburilor publice, aşa încât am fost nevoiţi a avea ruşi în funcţiunile noastre de Stat, până ce şi ai noştri au început a căpăta această deprindere.

Toţi cinovnicii (funcţionarii) ruşi erau doritori de a se reîntoarce din nou dominaţiunea rusă în Basarabia, şi de aceea ei nu puteau să sufere dominaţiunea românească.

Imediat ce optau pentru funcţiunile noastre de Stat, evident, că conform legii trebuiau să depună cuvenitul jurământ, care implica prin însăşi natura lui supunere către Tron şi legile ţării. Ori, chestiunea jurământului a fost poate una dintre cele mai complicate chestiuni tocmai pentrucă ruşii invocau fel de fel de motive, nu mai ca să nu-l depună. S'a dovedit în urmă, că mulţi dintre dânşii erau în legătură cu diverse organizaţiuni ruseşti de peste Nistru. De la unele din aceste organizaţiuni, unii dintre dânşii s'a dovedit, că primeau diverse sume, aşa că era la mijloc şi o chestie morală de a nu depune cu orice preţ acest jurământ. Pe de altă parte nici nu vciau să-şi dea dimisia din funcţiunile ocupate la noi, pentru că acele fonduri de propagandă nu erau aşa de mari, încât să le garanteze existenţa lor şi a familiilor. Prin urmare, ei se găseau într'o complectă dilemă, din care nu puteau să scoată adevărata concluziune.

Din această cauză au admis sistemul de a tergiversa lucrurile, profitând în această direcţiune tocmai de îngăduinţa noastră a românilor, de oarece li s'au dat termene peste termene de depunere a jurământului.

Unii dintre dânşii mai înflăcăraţi în sentimentele lor naţionale, de la început au dat dimisia din serviciu. Majoritatea lor nu au voit însă să facă acest lucru, ci au căutat să beneficieze de banul nostru, până în ultimul moment, când în fine au fost siliţi de autorităţi de a lua o hotărâre decisivă. Atunci o parte din ei au dimisionat. Lăsând patriotizmul la o parte o altă parte dintre dânşii au depus jurământul de supunere statului român.

Toţi aceşti cinovnici ruşi nu întrebuinţau altă limbă în biurourile instituţiilor noastre, decât numai limba rusă, deşi aproape toţi cunoşteau limba moldovenească, care nu era decât limba noastră, care se vorbea şi în Moldova dintre Carpaţi şi Prut. Prin anii 1918 şi 1919 în biurourile diverselor autorităţi, românește nu vorbeau decât funcţionarii români veniţi din vechiul Regat şi puţini dintre moldovenii-basarabeni.

Funcţionarii ruşi îndemnau continuu pe moldoveni să nu vorbească decât numai ruseşte, din care cauză mulţi dintre aceşti din urmă nu au putut deprinde decât târziu frazeologia adevărat românească în conversaţiunile şi în corespondenţa oficială. Multe dintre autorităţi în primii ani după unire în corespondenţa oficială internă cu alte autorităţi din Basarabia utilizau limba rusă, ca şi cum aceasta ar fi fost limba oficială, cu toate că ordinile erau date contrar. Şi, dintre diferitele autorităţi, cari s'au arătat totdeauna protivnice limbii româneşti şi organizaţiunii noastre, au fost zemstvele şi şcoalele particulare ruseşti, ukrainiene şi evreeşti. Şi unele şi altele căutau pe cât posibil mai mult, să menţină o atmosferă rusească sau de rusificare în Basarabia.

Zemstva Gubernială şi zemstvele judeţene

Din cauza marii întinderi teritoriale, pe care o avea Rusia, nu exista posibilitate de a se da directive în conducerea ţării numai dela Petrograd, şi de aceea s'a căutat a se institui pe lângă fiecare gubernie câte o instituţie publică de care depindeau până la un punct toate celelalte zemstve ţinutale din fiecare provincie în parte. Aceasta era zemstva gubernială.

Zemstvele guberniale aveau în mâna lor în special organizaţiunea economică a guberniei, şi apoi diriguirea şcoalelor, spitalelor, căilor de comunicaţie publică (şoselele şi drumurile) etc. Prin însăşi legea lor de organizare, aceste zemstve trebuiau să aibă comitete de conducere, cari aveau să fie expresiunea exclusivă a micii proprietăţi, care în Basarabia era aproximativ 85% moldovenească. Ori, lucrul nu era aşa în realitate, de oarece la conducerea acestor instituţii erau aproape exclusiv numai ruşi sau altfel de străini, şi numai pe ici, pe colo şi câte un moldovean, răzleţit, şi care în comitet nu avea un rol prea mare. La şedinţile, ce le ţineau membrii consiliului de administraţie, de multe ori se luau rezoluţiuni, fără ca moldovenii să fie totdeauna întrebaţi, deşi aproape totdeauna chestiuni de ale lor erau în cauză.

Aşa fiind lucrul, evident că noi, românii, nu ne puteam aştepta la un sprijin din partea acestor instituţii. Ba, mai mult decât atât, ele lucrau din contra împotriva intereselor naţionale, bazându-se tocmai pe această autonomie, pe care o aveau şi pe toate legile ruseşti, cari erau utilizate în Basarabia, şi cari o ocroteau.

In primele timpuri după unire se încasau dări speciale pentru zemstve, din cari se plăteau o sumedenie de funcţionari ruşi, cari-şi găsiseră un adevărat refugiu în aceste instituţii. Din această cauză precum şi din cauza prerogativelor, pe cari şi le luase zemstva şi mai cu seamă cea gubernială, se creiase un fel de stat în stat, aşa că autorităţile româneşti erau de multe ori împiedecate de a lucra, ceeace prejudicia mult intereselor naţionale, fiind vorba mai cu deosebire de măsurile, pe cari le aveam pe vremuri urgent de luat în vederea aplicării legii agrare.

Pe lângă toate acestea, ceeace se observa la conducerea acestor instituţii, şi în special la zemstva gubernială, era faptul, că se cheltuiau foarte mulţi bani din visteria Statului pentru acoperirea deficitelor rezultate din cheltuelele fără socoteală, cari se făceau. Veniturі nu mai aveau din cauza imposibilităţii de a încasa dările regulat, aşa că în 1918 bugetul tuturor acestor instituţii s'a încheiat în cifră globală cu 4.000.000 lei la venituri şi 48.000.000 lei la cheltueli. Prin urmare nici mai mult, nici mai puţin decât un deficit de 44.000.000 lei, ceeace era enorm, mai cu seamă pe acele vremuri.

Guvernul român prin directoratele respective a acordat

ajutoare financiare Basarabiei, din cari au profitat şi zemstvele, însă împrumuturi nu puteau să fie acordate la infinit de către Stat, mai cu seamă că era vorba de nişte autorităţi, cari aveau în vedere mai mult interesele ruseşti ne ocupându-se de loc de interesele naţionale.

Şi, dintre aceste instituţii, acea care întrupa mai mult ideea şi puterea rusească era fără îndoială zemstva gubernială.

De aceea oamenii de Stat români şi basarabeni de pe vremuri (anul 1918) au hotărât a o desfiinţa şi a lichida afacerile ei, trecând diversele ei instituţii pe la directoratele respective. In modul acesta se trecea în bugetul general al Statului român în mod direct primele instituţii de fond ruseşti, cari sub vechea ocârmuire erau apanagiul unei clase sociale dominante, şi străine de moldovenii noştri din această provincie.

Desfiinţarea s'a hotărât fără prea mult zgomot, aşa că ruşii până în ultimul moment nu voiau să creadă în putinţa desfiinţării acestei instituţii. Ori, lucrul a devenit realitate în ziua de 4 Octomvrie, 1918, când prin Inalt Decret Regal, zemstva gubernială a fost desfiinţată dizolvându-se în acelaş timp şi comisiunea ei interimară de conducere.

Această veste a căzut pe vremuri ca un trăsnet pe capul ruşilor, mai cu seamă că unii dintre conducătorii acestor zemstve aşteptau din contra nişte sume de bani, pe cari le solicitaseră dela Statul român pentru acoperirea unor cheltueli necesitate de instituţiile, pe cari le conduceau.

Sumele au venit, dar ceva mai târziu, ele repartizându-se cu oarecare socoteală, şi nu cum se făcea de ruşi înainte, cărora puţin le păsa de banul public. De astă dată sumele au fost date pe mâna oamenilor din vechiul Regat, cari erau reprezintanţi din partea diverselor directorate, şi cari aveau să lichideze averea în primul loc a zemstvei guberniale. Se începuse a se simţi criza, ce avea să lovească mai tare mai târziu întreaga ţară, şi de aceea şi Ministerul nostru de Finanţe începuse a lua toate măsurile mai din vreme, pentru ca să se facă economiile necesare.

Desfiinţarea Zemstvei Guberniale.

După cum s'a văzut mai sus toate aceste zemstve judeţene, dar mai cu seamă zemstva gubernială a Basarabiei, care întrupa prin însăşi caracterul ei pe toate celelalte

împreună, aveau o autonomie în conducere şi ca atare un fel de independenţă, care de cele mai multe ori te făcea a crede, că există un fel de Stat în Stat.

Ei bine, această situaţiune, care era foarte dăunătoare intereselor noastre naţionale, nu mai putea să dăinuiască şi de aceea în ziua de 4 Octomvrie, 1918 a apărut Inaltul Decret Regal cu No. 2720, prin care se stabilea în mod definitiv desfiinţarea zemstvei guberniale a Basarabiei.

In baza acestui Decret Regal, guvernul Basarabiei de pe vremuri a cerut să ia în primire diversele materiale şi averi, pe cari le avea această zemstvă. In urmă, în ziua de 8 Octomvrie, acelaş an, Primul Director al Basarabiei Dl. Dr. Cazacu a convocat chiar în localul acestei zemstve din Chişinău pe toţi delegaţii directoratelor, cari aveau să ia în primire diversele materiale. Cu această ocaziune s'a încheiat următorul proces-verbal:

Proces-Verbal.

(Protocol)

„Astăzi, 8 Octomvrie, 1918, în baza Decretului Regal No. „2720 din 4 Octomvrie, 1918 s'a procedat de către subsemnaţii, „Dr. Cazacu ,Preşedintele Consiliului de Directori, Dr. Inginer Cerchez, director de studii şi construcţiuni, General Vicol, „şeful serviciului sanitar, E. Giurgea şeful statisticii şi E. „Dumbravă, ca delegaţi ai directoratului de Agricultură; „St. Ciobanu, directorul instrucţiei publice şi cultelor; A. Costin, delegatul Directorului de finanţe, pe de o parte, şi „domnii: V. Ianovski, Ohanov şi T. Suruceanu ca reprezin- „tanţia ai foastei zemstve guberniale a Basarabiei, pe de „altă parte, la predarea şi primirea tuturor serviciilor şi a- „verii aparţinând foastei zemstve guberniale".

„Cu această ocazie D-l Ianovski ni-a prezentat o întâmpi- „nare cu adresa No. 2799 din 8 Octomvrie, 1918, în cercetarea „căreia nu am putut intra nefiind de competinţa noastră, „şi pe care am ataşat'o la acest proces-verbal. După declara- „rea d-lui Ianovski această întâmpinare privea ordinea pre- „dării serviciilor".

„Domnul Ianovski se consideră ca preşedinte al upravei şi „lucrând în numele zemstvei desfiinţate, până la predarea „serviciilor, fiindcă altfel d-sa crede, că n'ar putea da în pri- „mire, iar pentru alte dispoziţiuni nu se crede în drept. Comi- „siunea din partea sa nu crede, că foştii reprezentanţi ai

„zemstvei desfiinţate au altă datorie şi alt drept decât acela „de a face predarea".

„Domnii Ianovski, Ohanov şi Suruceanu, după o consfă- „tuire, ne declară că se consideră ca un colegiu al direcţiei „zemstvei şi ca atare protestând împotriva faptului, că nu „s'a cercetat actul prezentat de d-lor, ataşat la dosar, se supun „hotărârii comisiunii de a preda serviciile în modul următor „în interesul pazei averii".

„Domnul General Vicol va lua în primire tot ce priveşte „serviciul sanitar şi asistenţa, dela domnul T. Suruceanu.

„Domnul Inginer Cerchez va lua în primire tot ce priveşte „serviciul technic, dela d-l Caciulcov.

„Domnii Eugeniu N. Giurgea şi E. Dumbravă vor lua în „primire tot ce priveşte serviciul de agricultură şi statistică, „dela d-l H. Celibidache.

„Domnul St. Ciobanu va lua în primire tot ce priveşte în- „văţământul de la d-l V. Ianovski.

„Domnul A. Costin va lua în primire toate serviciile finan- „ciare şi anume:

„a) Secţia asigurărilor (dela d-l Caciulcov).

„b) Comptabilitatea (dela d-l Gr. Ohanov).

„c) Casa Zemstvei (dela d-l Gr. Ohanov).

„d) Secţia asigurărilor (dela d-l Caciulcov).

„e) Creditul mărunt (dela d-l V. Ghenzul, Alex. Groppa şi „Moşiile se vor preda domnului E. Giurgea de către d-l H. „Celibidachi.

„Muzeul îl va preda domnul Paul Gore, domnului director „de Instrucţie, St. Ciobanu.

„Secretariatul şi arhivele se vor preda de către domnul V. „Ianovski la încheerea actelor de predare, domnului A. „Costin.

„Averea localului zemstvei şi localul însuşi situat în stra- „dele Leovei şi Armeană din oraşul Chişinău se vor preda de „către domnul Caciulcov, domnului A. Costin.

„Lucrurile neprevăzute se vor preda după indicaţiile ulte- „riare ale domnului Prim Director, Dr. Cazacu şi d-l V. Ia- „novski.

„Drept care, s'a încheiat acest proces verbal în triplu „exemplar sub semnăturile celor prezenţi".

Urmează semnăturile.

Din acest proces verbal se vede, prin urmare, că ruşii nu prea vroiau să se despartă aşa uşor de această institu-

ție, care deținea în mâinile sale și situațiunea socială dar mai cu seamă întreaga situațiune economică mai importantă a Basarabiei. Ei aveau intențiunea să tergiverseze lucrurile, în care timp să poată face iarăși fel de fel de intervențiuni pe lângă guvernul român, sperând că poate vor salva din mâinile noastre încă pentru câtăva vreme această instituție, de care aveau absolută nevoe.

Primul Director al Basarabiei de pe vremuri, Dr. Cazacu însă, a dat dovadă cu ocazia lichidării și împărțirii averii acestei instituții de o mare energie, așa încât rușii nu au mai avut încotro, și au trebuit să se supună. Cu toate acestea rușii au căutat să facă fel de fel de greutăți delegaților în timpul predării, invocând fel de fel de pretexte, numai ca să întârzie cât mai mult predarea. Așa de pildă, președintele zemstvei de pe atunci, a prezentat între altele chiar cu începere din ziua de 9 Octomvrie, 1918, adecă de când delegații au început a lucra, o întâmpinare, prin care se prevedea, că conform statutelor zemstvei nu se va putea lua averea în primire, decât dela o comisie formată din trei membri. Președintele acestei comisii va fi un domn membru al upravei, iar membri, un secretar și subsecretar dela fiecare secție respectivă numiți de către zemstvă.

Această întâmpinare era natural scrisă în rusește, de oarece cei dela zemstve multă vreme și pe urmă nici nu au voit să audă de limba română.

Cei mai mulți din delegați au obiectat, că actul va putea să fie cel mult primit și pus la dosar, însă numai atât și nimic mai mult. El nu putea să fie luat sub nici un motiv în considerare, de oarece procesul verbal, ce se încheiase în ziua de 8 Octomvrie, 1918, și care era singurul act legal în baza căruia trebuia să se lucreze, nu îi dea dreptul și nu prevedea nicăeri de a se putea recunoaște vreo comisiune, căreia să i se facă predarea. Această predare trebuia făcută pur și simplu de către membrul respectiv al zemstvei care avusese sub conducerea lui secția respectivă.

De oarece această comisiune nu se mai forma, și de oarece timpul trecea, de aceea delegații (parte din ei) s'au văzut nevoiți de a supune cazul primului director, care a hotărât în ultima instanță, că dacă rușii se poartă astfel, atunci se va lua în primire și de alt funcționar superior

al secției, pe răspunderea însă a membrului respectiv al zemstvei.

Procedându-se astfel la lucrări, rușii au căutat să se opună și pe alte căi delegaților noștri, și printre aceste opuneri, pe cari ei le-au făcut unora, era și aceea de a nu voi să iscălească procesele verbale parțiale de predare și primire. Chiar subsemnatul a avut de întâmpinat foarte multe dificultăți cu fostul director al statisticii din Basarabia, N. Moghileanski, care se opunea regulat și categoric la predarea materialelor de statistică și mai cu deosebire la predarea acelora ce priveau chestiunile de etnografie ale Basarabiei. Într'o zi opunându-se cu desăvârșire la iscălirea procesului verbal, am fost nevoit, ca să i adresez cuvintele următoare: „Voiți a iscăli, sau în caz con-„trar eu trebue să mă retrag de oarece nu am vreme de „pierdut cu fel de fel de discuții și parafraze, pe cari D-v. „zilnic mi le faceți". In urma acestei intervenții, mai cu seamă că ori când aveam la dispoziție și forța publică, și rușii știau aceasta, atât Moghileanski cât și ajutorul său au iscălit procesul verbal.

Dar, ceeace ce căutau rușii a feri mai mult de noi, erau actele cu caracter bănesc, pe cari trebuiau ei să ni le prezinte ca acte justificative ale diverselor sume, pe cari zemstva le luase dela guvernul român.

La serviciul central de statistică a Basarabici N. Moghileanski, directorul acestui serviciu oridecâte ori era vorba de sume sau conturi, pe cari trebuia să le prezinte, tot de atâtea ori spunea, că nu știe absolut nimic, fără ca să justifice această neștiință.

Cu ajutorul statisticii Basarabiei, fostul guvern rus a căutat să întocmească un recensământ al populației în legătură cu un recensământ agricol pentru întreaga provincie. Ori, tocmai când trebuiau să se centralizeze lucrările a venit revoluția rusă, așa că în aceste lucrări a fost o adevărată debandadă. Multe din fișe s'au pierdut, iar multe dintre ele nici nu fuseseră complectate de către locuitori, așa încât în unele județe lipseau părți din comuni sau din plăși. Ca atare deci, recensământul nu mai prezenta nici o valoare. Cu toate acestea rușii de la zemstvă insistau ca datele să fie centralizate, de oarece lucrarea era făcută bine încă de foastele lor autorități. In tot cazul pentru dânșii era egal cât de mare ar fi eșit populațiunea moldovenească, și tocmai din regiunile cele

mai românești lipsea material mai mult. Dar, ceeace era foarte interesant pentru noi, și care arăta cât de multă atențiune dădeau rușii lucrărilor cu caracter etnografic, a fost faptul, că funcționarii dela zemstvă, cari și aduceau în fiecare dimineață ceva de mâncare la birou, sau cari își cumpărau diverse lucruri dela bufet, învăleau diversele lucruri, ca de pildă, șuncă, salam, masline etc., în foile de recensământ, cari nu fuseseră încă controlate. Acest procedeu era aplicat de luni de zile, așa încât lucrul ne dovedea ce temei mai puteam pune pe o astfel de lucrare.

Pe de altă parte recensământul era făcut numai la țară, nu și la orașe, și apoi el a fost comandat tocmai în anul 1917, când o mare parte din lume era plecată din Basarabia, fie pe front, fie în alte părți ale foastei Rusii. Prin urmare el nu încadra și nu dădea imaginea întreagă a populațiunii, ci arăta numai situațiunea populației rurale. Lucrarea era făcută în timpul rechizițiilor rusești, așa încât cum ni am fi putut închipui, că săteanul ar mai fi fost în stare să declare exact fie numărul persoanelor din familia lui, fie mai cu seamă cantitatea de diferite lucruri de consumațiune, pe cari le avea pe lângă casa lui?

Pe baza cifrelor provizorii, ce fuseseră scoase de către fostul director al statisticii rusești, N. Moghileanski, rezulta că din populațiunea basarabeană, cam 16—17% era luată în război. Ori, aceasta după toate datele de ordin militar, în diversele state europene, este imposibil, de oarece un stat, oricare ar fi el nu poate financiarmente vorbind să scoată o armată mai mare decât 10—% din populațiunea sa totală. Dacă din punctul de vedere al numărului de soldați poate că acest lucru ar fi posibil, nu este însă posibil din punct de vedere bugetar mai cu seamă astăzi, când un război este așa de costisitor pentru o națiune.

S'a publicat de către zemstva gubernială și o statistică într'o broșură, care trata toate aceste lucruri. Ori, după părerea noastră ceeace s'a cheltuit au fost bani zădarnici, de oarece lucrul executat nu prezenta nici o importanță. Cu acei bani mai bine se făcea cu totul altă ceva.

Dirijorii zemstvei guberniale căutau să scoată diferite tipărituri, dintre cari multe dintre dânsele erau aproape numai ca să se poată justifica o cheltuială. Dar dacă ne uitam la utilitatea lor, vedeam că era egală cu zero. Cu

toate acestea nu este mai puțin adevărat că s'au făcut mai cu seamă în direcția agriculturii și tipărituri de lucrări destul de importante, cari au influențat în bine mai cu deosebire asupra creșterii de vite, asupra viticulturii, precum și asupra arboriculturii.

Ori cum ar fi, timpul petrecut de către delegații români la zemstva gubernială pentru a lua în primire averea ei, le a putut dovedi, cât de mult ne urau rușii pe noi pe de o parte și cât influențaseră ei cu cultura lor asupra moldovenilor noștri, ce erau răzleți câte unul pe ici, pe colea și cari făceau serviciul în calitate de funcționari la această instituție rusească și care se chema zemstva gubernială a Basarabiei.

Numai vorbim de rușii, cari chiar dacă știau, au voiau totuși să vorbească românește, dar chiar acești moldoveni ai noștri ce erau cinovnici guberniali numai după multă insistență au afirmat, că știu și moldovenește, cu toate că ei cunoșteau această limbă a noastră tot așa de bine ca și noi. Nici unul aproape nu au voit să spună că este moldovean-român de naștere. Rușii le infiltraseră în minte noțiunea, că este cea mai mare rușine pentru cineva, dacă ar spune că este născut moldovean.

Multora dintre acești funcționari moldoveni delegații noștri s'au încercat a le sugera ideea de a servi și mai departe ca funcționari, însă să depună jurământul față de țară și Tron. Majoritatea lor însă au refuzat acest lucru. Au preferat să trăiască în urmă în cea mai neagră mizerie, numai să nu depună jurământul de credință Marelui Nostru Rege.

S'au căit amar de acest lucru mai târziu, atunci când s'au convins că au fost trași pe sfoară de către ruși, dar era deja prea târziu, așa că nici autoritățile noastre, românești nu au mai putut ca să-i primească în serviciile publice.

La ruși se dădea foarte puțină atențiune banului public, așa că controlul de cele mai multe ori era numai o formă foarte vagă. Și, în această privință trebue să facem observațiunea, că zemstva gubernială avea la dispoziție moșii, dintre cari unele foarte frumoase, cari erau administrate de către unul dintre membrii upravei. Și după declarațiunile unor funcționari de ai foastei uprave, aproape niciodată nu se dădea socoteală de către șefii acestor moșii, de cheltuelele, pe cari ei le făcuseră în cursul diferiților

ani. Era un buget aprobat de zemstvă pentru fiecare moşie în parte, dar dacă se întâmpla ca să se cheltuiască în plus peste acest buget, şi cât anume se cheltuia, nu se ştia, de oarece şeful moşiilor nu era obligat absolut să dea vreo lămurire în această chestiune.

S'au întâmplat cazuri, când banul public a fost întrebuinţat de către subalterni dându-i-se altă destinaţiune, fără ca să se ştie ceva la centrala upravei. Aşa putem cita cazul unui profesor, care funcţiona pe vremuri la şcoala de viticultură dela Saharna (Orhei), şi care fusese numit de către directorul acelei şcoale cu şase ani înainte de a se şti la centrala zemstvei din Chişinău. El era plătit din banii upravei ce erau destinaţi a acoperi diverse cheltueli de materiale, precum şi din banii proveniţi din o parte din vânzarea strugurilor şi a fructelor, ce se recoltau din câmpul de experienţă a şcolii. Acest funcţionar nu era trecut nici într'un stat de personal, ci era plătit benevol de către directorul de pe vremuri al şcolii.

S'au întâmplat ca să se dea diferiţilor delegaţi, la cererile lor câte două rânduri de cifre bugetare, anume oficiale, şi atunci te găseai în cea mai mare nedumerire, neştiind care din aceste două cifre poate să fie cea adevărată.

După cum am zis mai sus se publicau de către zemstvă multe lucrări, dar niciodată nu se ţinea socoteală de situaţiunea lor. Nimeni nu ştia nici câte s'au vândut, nici câte s'au dat gratuit, şi nici câte au rămas. Nu exista în această privinţă nici un fel de contabilitate, şi nici un control din partea foştilor conducători ai zemstvei.

Aşa se petrecea şi cu alte lucruri, de aceea cu toate că zemstva ca instituţie era cât se poate de bună, cu toate acestea pentru cauzele văzute mai sus nu a putut să dea rezultatele pe cari le dorise legiuitorul.

Ca atare, zemstva gubernială basarabeană a putut prea bine să fie considerată deci ca o instituţie, unde conducătorii, deşi cei mai mulţi oameni cu mare platformă socială, cu toate acestea majoritatea dintre ei nu au fost specialişti în materie. Cei mai mulţi făceau parte (dacă nu chiar toţi) din aşa zisa clasă privilegiată rusească, care nu s'a putut remarca, afară de puţine escepţiuni decât printr'o totală necunoaştere a lucrurilor în fond. Şi aci putem spune, că dacă zemstva basarabeană s'a menţinut, faptul se datoreşte puterii de inerţie, ce o căpătase prin munca celor câţiva oameni, ce o conduseseră la început, pre-

cum şi prin ordinele autocrate, ce veneau dela instituţia similară centrală, ce era la Petrograd. Dispărând autocratizmul ţarist a dispărut şi zemstva ca orice altă instituţie rusească.

In această instituţie a domnit aproape în totdeauna arbitrarul, şi când ordinea şi disciplina legală dispare dintr'o instituţie, evident că acea instituţie nu poate să meargă bine mai departe. La acest arbitrar s'a mai adăogat încă şi situaţiunea neclară provocată de către revoluţia rusească, aşa încât toate la un loc au contribuit să facă din această instituţie rusească un fel de azil pentru toţi acei, cari nu ţineau socoteală de noţiunea de cont şi contabilitate în regulă.

Când au venit românii ca să facă regulă în aceste servicii, în care era deja interesat şi banul nostru public, unii dintre funcţionarii superiori au căutat să dea bir cu fugiţii, trecând Nistrul în Ukraina, şi printre cei dintâi a fost fostul director al statisticei guberniale a Basarabiei, N. Moghileanski.

Zemstva aceasta avea averi de zeci şi sute de milioane, şi din cauza aceasta, pentruca să se piardă cât mai puţin, toţi delegaţii directoratelor au căutat să lucreze şi să lichideze totul cât mai repede, pentru ca în intervalul cel mai scurt Statul român să intre în stăpânirea unei averi, pentru care numai cheltuia, dar de la care nu avea nici un fel de beneficiu.

Viaţa în Basarabia a foştilor ofiţeri ruşi

Mulţi dintre foştii ofiţeri ruşi, cari nu erau născuţi pe pământul Basarabiei rămăseseră aici, de oarece nu se mai putuseră întoarce îndărăt acasă din cauza bolşevizmului, ce domnea în foasta lor patrie.

Atâta vreme, cât au mai avut la îndemână ceva din rezervele de bani adunate din timpul războiului, au putut duce viaţa, însă acele rezerve nu erau fără sfârşit, aşa că prin anii 1920, 1921 viaţa pentru dânşii deveniseră foarte grea.

După cum am zis în altă parte, unii dintre dânşii s'au făcut crupieri pe la cluburi, alţii însă, oameni foarte de treabă, nu erau deprinşi a duce această viaţă de trântori, şi de aceea căutau să facă, să lucreze ceva pentruca în mod onest să-şi câştige cele necesare traiului.

Erau generali ruşi, cari făceau plicuri din hârtie veche, şi pe cari pe vremuri le vindeau cu 30 de bani bucata. In felul acesta aveau posibilitatea de a câştiga în mod onorabil atâta ca să nu moară de foame. Erau unii, a căror soţii deschiseseră în unele oraşe ale Basarabiei ateliere de flori artificiale sau de păpuşi. Ei bine ei căutau să lucreze în astfel de ateliere, de unde aveau posibilitatea de a câştiga câte ceva. Alţii cumpărau sau vindeau haine vechi făcând tovărăşie în această direcţiune cu negustori, cari de ani de zile aveau această meserie.

Mulţi dintre dânşii însă nu au voit ca să-şi câştige pâinea în mod onorabil, astfel că s'au dedat la fel de fel de escrocherii, şi chiar furturi; şi mai cu seamă au căutat să se pună în serviciul bolşevicilor de peste Nistru, făcând spionaj în detrimentul apărării noastre, naţionale.

Când li s'a oferit la unii ca să ocupe câte un serviciu la Statul român, ei au refuzat, ştiind că odată şi odată vor fi obligaţi a depune legiuitul jurământ, de care ei nici nu voiau să audă. Au preferat să trăiască în mizerie, decât să se facă servitori cinstiţi ai Statului român. Dacă ne gândim mai bine la acest lucru, poate că din punctul lor de vedere aveau de sigur dreptate. Ei trebuiau însă să stea liniştiţi fără a căuta să atace interesele apărării noastre naţionale, căci nimeni nu le făcea şi nici nu le zicea nimic în ţara noastră atât de ospitalieră pentru toţi.

Unii dintre ei, cari săraciseră complect s'au angajat ca supraveghetori la serviciul din restaurante şi aci ei serveau împreună cu doamne de cea mai bună societate rusă. In definitiv era şi este încă un serviciu destul de umilitor pentru ei, faţă de situaţiunea socială anterioară, ce o avuseseră, cu toate acestea era ceva onorabil, căci fiecare ban era câştigat cu destulă trudă.

Aceasta este în adevăr adevărata tragedie rusească, şi poate în lume în vremurile actuale este singurul caz, când o clasă socială este nevoită a-şi părăsi ţara, fiind alungată de cealaltă clasă, pe care ani de arândul a stăpânit'o şi a ţinut'o în cel mai complect întuneric. Nu putea să dureze acest lucru la infinit, dar nici nu ar fi putut crede cineva că în statele Europei se găseşte un popor atât de inconştient, care să-şi alunge clasa cultă, conducătoare, şi să rămână în voea întâmplării atâţea ani pe scama unor conducători străini şi de neam şi de ţară, şi cari nu au voit decât să tragă cele mai mari profite de pe spinarea nenorocitului popor rus.

Viaţa şi lucrul în birourile publice din Basarabia

Este astăzi recunoscut de toată lumea, că ruşii erau dintre cei mai comozi oameni, aşa că atât particularii cât şi funcţionarii publici se mişcau pentru treburile lor cu cea mai mare încetineală, şi când li se obiecta ceva în această direcţiune, aveau toţi un singur răspuns: „este vreme", „si ceas". Lucrările mergeau destul de încet în birourile publice, şi aceasta nu numai din cauza indolenţii lor dar şi din faptul că cea mai mare parte dintre aceşti cinovnici erau lipsiţi de cultură. Ori, această situaţiune de fapt era tocmai în vremuri, când în Basarabia era totul de făcut (şi este încă), şi când erau cele mai mari transformări atât de ordine socială cât şi de ordine economică.

Serviciile publice aveau orariul de la 9 dimineaţa şi până la 1 pm. Dar aceasta era numai pe hârtie, de oarece de fapt când au venit românii de au luat în stăpânire serviciile Statului, cei mai mulţi dintre aceşti funcţionari veneau pe la zece la serviciu. Imediat ce veneau, comandau de la bufetele instituţiilor, ceai, pe care îl beau conversând continuu cu ceilalţi. Aceasta dura până pe la 11 fără un sfert dimineaţa, când se puneau la lucru. Acest lucru ţinea până pe la 11½ când se comanda al doilea rând de ceai, şi când se întreţineau bine înţeles, alte conversaţiuni, poate de o durată ceva mai scurtă de astă dată.

De la ora unu fără două zeci sau fără un sfert, se începea în toate biurourile un fel de mişcare generală, era pregătirea funcţionarilor de plecare după oboseala unei aşa de intense munci, pe care ei o depuseseră dimineaţa???!

După masă la început nu venea nimeni la serviciu, ori cât de mult ar fi fost de lucru, afară de câţiva funcţionari superiori, cari mai păstrau instinctul datoriei şi afară de funcţionarii ce veniseră din vechiul Regat, şi cari cei mai mulţi dintre ei, trăgeau din greu la jug.

Dacă este vorba de funcţionarii financiari, trebue să spunem, că ei nu erau deprinşi să socotească din minte cifrele, ci se serveau şi se servesc şi astăzi de un socotitor de lemn numit „*sciot*" pe care cei mai mulţi dintre dânşii făceau de câte trei sau patru ori aceeaşi adunare sau scădere, aşa încât nenorocitul cetăţean, care avea interese, aştepta la ghişeu până nu mai vedea bine. Şi, chiar dacă acel cetăţean căuta să-l grăbească, era foarte greu ca să-l poţi scoate pe cinovnic din pasul lui.

Pe de altă parte, de multe ori după ce veneau dimineața la birou, aceşti funcţionari ruşi plecau dela serviciu, ca să-şi facă interesele lor proprii prin oraş, fără ca să se sinchisească şi fără să gândească măcar cătuşi de puţin că serviciul sufere. Şefii de multe ori ştiau de acest lucru, dar nu ziceau aproape niciodată nimic, de oarece ei ştiau prea bine, că şi lor trebuia să le vină rândul de a face astfel de lucruri. In tot cazul, în totdeauna interesele lor personale erau puse înaintea intereselor Statului, cari-i plăteau, şi care avea nevoe de munca lor cât mai intensă.

Dar ceeace era de observat în Basarabia, era numărul extraordinar de mare de sărbători, cari se ţineau de către diferitele servicii. Am putea spune că numărul acestor sărbători era aşa de mare, încât trebuia considerată săptămâna numai de 5 zile lucrătoare în loc de şase. Mulţi dintre dânşii a doua zi nu veneau la serviciu după sărbătoare, căci ziceau ei, că este „*spolocanie*" aşa încât numărul zilelor de lucru în modul acesta se reducea încă şi mai mult.

Prin anii 1918, 1919 toată lumea în birourile publice vorbea rusește, ba chiar erau unele servicii publice, cari avuseseră îndrăzneala ca şi corespondenţa oficială să o facă în această limbă. Numai funcţionarii din vechiul Regat vorbeau românește.

Aceştia erau destul de rău priviţi la început, şi de multe ori li se spunea că au venit în Basarabia „ca să strice obiceiurile numai". Era o mentalitate cu totul aparte, şi credinţile de pe atunci pare că ar fi un basm pentru noi, cei de astăzi; dar cu toate acestea ele au fost o realitate.

Mulţi dintre funcţionarii ruşi, cari deşi nu depuseseră încă jurământul de credinţă către Rege, erau totuşi plătiţi din bugetul nostru, făceau în tot felul propagandă, ca să nu fie primită moneta naţională. Deşi biletele de bancă emise sub guvernul lui Kerenski nu mai aveau nici o acoperire monetară, şi deşi ele nu mai puteau să aibă nici o garanţie, cu toate acestea toţi cinovnicii ruşi credeau orbeşte în puterea lor de cumpărare. De aceea de multe ori am avut ocaziunea, ca să vedem în Basarabia pe acele vremuri, funcţionari ruşi, cari se puneau în serviciul cămătarilor, cari cu multă anevoinţă schimbau la început moneta românească.

Şi, dacă pe la oraşe activitatea cinovnicilor ruşi era destul de eficace, mult mai eficace era ea la ţară. Acolo sătenii erau determinaţi, ca să refuze leul nostru şi să nu primească decât rubla „*Romanov*" sau rublele „*Verzi*", cari erau ale lui Kerenski. Cămătarii, cari erau aproape exclusiv numai evrei, aveau de sigur un profit material destul de important tocmai din acest schimb, pe care ei îl făceau pe un curs destul de ridicat. Şi, pentrucă să poată justifica ridicarea schimbului şi ca atare mărirea valorii rublei, de aceea la ţară nici nu voiau să primească de loc leul nostru, afirmând că „*nici pentru aţâţat focul nu este bună hârtia, de oarece este prea mică şi subţire*".

Ceeace era foarte important şi din punct de vedere economic, era faptul, că deşi cursul oficial al rublei era de 1 leu, 60, şi deşi apăruse în toate unghiurile Basarabiei numai moneta falşă, rusească, cu toate acestea rubla Romanov se menţinea ferm pe piaţă la cursul de doi lei. Şi, tocmai aci era acţiunea cinovnicilor ruşi şi a cămătarilor, cari voiau cu orice preţ, să se deprecieze moneta românească.

In tot cazul această tendinţă, care se manifesta în cercurile funcţionăreşti, ruseşti a dăinuit destulă vreme. Cu toate acestea cu începere de prin anul 1922, 1923 lucrurile au început ca să se schimbe, schimbare care s'a făcut în folosul nostru. Şi, de sigur cauza trebue să fie căutată în desnădejdea, ce a cuprins pe funcţionarii ruşi, că Basarabia va mai putea fi vre odată provincie care să facă parte din hinterlandul rus. Toate acţiunile politice de ordin extern şi intern pledau cu totul în favoarea cauzei noastre, aşa că ei începuseră a se convinge de neputinţa acţiunii lor. Cercări sporadice din partea lor au mai fost făcute şi mai târziu, dar toate au rămas fără nici un rezultat favorabil pentru dânşii.

De aceea mulţi dintre dânşii dându-şi la vreme seamă de insuccesul lor în viitor, prin anii 1922, 1923 şi mai târziu au luat hotărârea de a depune în primul loc jurământul şi apoi a nu se mai ocupa cu chestiuni, cari nu le produceau decât numai rău pentru interesele lor personale.

Viaţa economică a Basarabiei dela unire şi până la începutul anului 1922

Dela alipirea Basarabiei cu patria-mumă caracterul vieţii economice a fost cât se poate de schimbător. Nu exista o stabilitate a valorii monezii, şi din această cauză am a-

vut de înregistrat fluctuaţiuni foarte importante, cari erau cât se poate de variabile dela o zi la alta.

Pe de altă parte am avut de înregistrat o specula ilicită în toată puterea cuvântului, care s'a făcut mai cu deosebire cu lucrurile de prima necesitate.

Intru câtva s'a prevăzut de către conducătorii ţării specula aceasta, şi de aceea s'a stabilit dela început cursul rublei la 1,60 lei, dar acest lucru nu a fost prea mult şi cu prea multă atenţiune studiat; aşa că putem zice, că acest curs stabilit a fost ceva aproape cu totul arbitrar. Ceeace credem că a determinat pe guvernanţii noştri de pe vremuri de a stabili acest curs, poate că a fost faptul, că pe atunci şi marca germană faţă de rublă avea cursul tot de 1,60. Dar aceasta nu ar fi fost după simpla noastră părere criteriul cel mai favorabil, care ar fi putut să fie găsit.

Germania avea pe vremuri tot interesul, ca să ţină urcată valoarea rublei ruseşti, de oarece ea fabricase sute de milioane de ruble, hârtie falşă, căci avea tot interesul ca să cumpere fel de fel de materii de aprovizionare din sudul Rusiei. Nemţii voiau să facă toate cumpărăturile cu preţuri exagerate, de oarece pe ei nu-i costa aproape nimic acest lucru, doar numai hârtia şi confecţionarea bancnotelor. In felul acesta ei voiau să mascheze şi să înlocuiască chiar rechiziţiile, pentrucă le dădea mâna să ofere preţurile cele mai urcate posibile, fără ca să poată fi concuraţi de cineva.

Pe acele vremuri în Basarabia circulau două feluri de hârtii de bancă ruseşti, şi anume, după cum am mai amintit şi mai sus, hârtia Romanov şi hârtia Kerenski, sau biletul verde. Şi dacă pe la 1918 ambele aceste bilete de bancă poate ar mai fi avut o oarecare valoare, pe la finele acestui an şi începutul lui 1919, valoarea lor era complect redusă din cauza enormei cantităţi de hârtie falşă, care apăruse pe piaţă. La un moment dat populaţiunea ezita cu desăvârşire de a mai primi rubla Kerenski, de oarece nu se mai ştia, care piesă este bună şi care este falşă. Ei bine, cu toate acestea, cursul rublei era relativ destul de urcat, şi aceasta pentru motivul că ruşii încă mai sperau în restabilirea ţarizmului şi în realipirea Basarabiei la Rusia.

La restaurante sau în alte diverse localuri publice leul românesc era refuzat, şi nu era primită decât numai rubla.

Aceasta a determinat până şi pe funcţionarii publici, ca să se ducă la cămătari şi să cumpere ruble pe curs de doi lei rubla, când cursul oficial era de 1,60 lei; şi pe curs de 1,20 lei rubla, când acest curs oficial se scoborâse numai la 1 leu.

Se refuza schimbul hârtiilor mari româneşti, de 500 sau 1000 de lei, şi nu ţi se dădea la schimb decât numai hârtie Kerenski. Aci, de sigur era un joc al cămătarilor, cari începuseră a simţi că odată şi odată hârtia rusească nu va mai avea valoare, şi ca atare cari căutau să aibă în depozit mai multă hârtie românească. Dacă cereai la schimb hârtie românească divizionară, mulţi erau obligaţi ca să plătească un fel de dobândă, care de multe ori se ridica la 5 lei pentru o sută de lei, ceeace credem, cu toţii, că era enorm, aşa că au fost în măsură de a deveni proprietari urbani sau rurali, din ceeace înainte de războiu erau oameni, cari abia îşi puteau trage sufletul.

Fixarea cursului rublei la un leu, ar fi avut marele avantaj de a nu exista în aceeaşi ţară monezi cu cursuri deosebite, dar ar fi dezavantajat clasa ţărănească, care era deţinătoarea celui mai mare stoc de ruble, totuşi avându-se în vedere că acest stoc de monetă a intrat pe la sate în baza unei specule absolut ilicite, poate că ar fi fost bine ca de la început să se fixeze această cotă a leului faţă de rublă.

Dar pe lângă aceasta, pe acele vremuri mai prezenta şi un alt aspect chestiunea monetară în Basarabia, aspect pe care l'a luat ea în urma decretării împrumutului naţional.

Pentru subscrierile la acest împrumut s'a hotărât egalarea rublei la un leu, dar nu se avusese în vedere şi anularea celui dintâi curs fixat printr'un Decret Regal. In felul acesta se produsese pe piaţa basarabeană o aşa perturbaţie, încât nici cei mai straşnici economişti nu ar fi fost în stare să aducă vre-o soluţionare atât în interesul Statului, cât şi în acel al populaţiei. Atunci guvernul de pe vremuri s'a văzut obligat de a fixa printr'un Decret Regal în mod definitiv cursul rublei la un leu. Cu toate acestea, deşi rubla Kerenski pe la începutul lui 1919 nu mai avea curs decât 0,80 lei, cu toate acestea Directoratul de Finanţe de pe vremuri făcea plăţile socotind rubla tot pe cursul de 1,60 lei. In cazul acesta era o anomalie fără seamăn şi unică în analele economice ale ţărilor.

Poate că o politică financiară mai sănătoasă ar fi fost, dacă dela început, imediat după unire, la o lună sau două s'ar fi procedat la schimbarea rublelor de pe piața basarabeană, căci atunci s'ar fi împiedecat pe de o parte toată specula cu schimbul, iar pe de alta s'ar fi depreciat de o dată o monetă, care prin însăși natura ei nu făcea decât să deprecieze situațiunea noastră financiară, fiind un bilet de bancă, care la baza lui nu mai avea absolut nici o garanție, de nici un fel.

Dar pe lângă chestiunea monetară, propriu zisă, ceeace făcea ca piața basarabeană să aibă un caracter cu totul anormal, era specula grozavă, care se făcea cu diversele materiale. La această ridicare bruscă și aproape treptată a prețurilor au contribuit de sigur mai multe împrejurări, și anume:

1. — Rechizițiile foarte numeroase și mari, cari erau absolut necesare a se face pentru nevoile armatei noastre.

2. — Rechizițiile, cari se făceau pentr unevoile armatelor germane, și cari de cele mai multe ori erau mult mai mari decât acele pentru armatele române. Nemții înșiși, cari începuseră în 1918 a-și organiza birouri de comandatură, dădeau dispoziții mai cu seamă în sudul provinciei ca rechizițiile să se facă pentru armatele lor cât mai complect, iar cantitățile de produse să fie cât se poate mai mari.

3. — In fine contrabandele destul de numercase și de mari, ce se făceau peste Nistru precum și în nordul Basarabiei, în regiunea care era ocupată de austriaci (județul Hotin și nordul județelor Soroca și Bălți.

Nu era o organizație administrativă destul de impunătoare, care să fi stabilit definitiv anumite condițiuni de vindere a materialelor de prima necesitate mai cu deosebire, căci astfel s'ar fi putut cel puțin în parte stăvili specula, care era în floare.

Zădărnicirea acestei specule ilicite a fost făcută în parte numai de către fostul Comisariat General al Basarabiei. Acest Comisariat prin ordonanța No. 3 din 25 Iunie, 1918 hotărăște, ca primăria Chișinăului să introducă în timp de 10 zile sistemul cartelelor pentru făină, zahăr și petrol lampant, fixându-se atât cantitatea, la care avea dreptul fiecare cap de familie, cât și prețul maximal de vindere a materialului.

In acelaș timp se avusese în vedere ca să fie constrânși și comercianții ca să facă declarațiune în acelaș termen de toate produsele, pe cari le aveau. Această declarațiune trebuiau a o prezenta înaintea comisiunii instituită pentru înfrânarea speculei. Primăria avea să fixeze prețurile acestor articole, cu cari comercianții trebuiau să le vândă. In acelaș timp din cauza secetei, care se făcea tot mai simțită pe tot coprinsul Basarabiei, s'a hotărât ca să se oprească fabricarea pâinei albe, lăsându-se liberă numai fabricațiunea pâinii cu făină integrală.

In ordonanță s'au stabilit și sancțiuni contra celor ce vor contraveni dispozițiunilor, și anume 3000 de (lei respectiv) ruble precum și confiscarea mărfii. Nu am putea preciza, în ce măsură s'a aplicat această ordonanță, fapt precis însă este lucrul că petrolul ajunsese într'un rând a se vinde cu 60 de lei litrul.

Mai pe urmă în afară de această ordonanță s'au mai dat și altele cam în acelaș senz, toate foarte bune în teorie, dar foarte greu de aplicat, de oarece pentru ele se cerea un aparat întreg administrativ, care de altfel lipsea. Și, încă trebuia un aparat rutinat și cu destulă pricepere în a procede la aplicațiunea tuturor acestor dispoziții, cari nu aveau alt scop decât de a ușura traiul populațiunii.

Și ca dovadă că toate aceste ordonanțe au rămas în cea mai mare parte a lor fără a aduce rezultatul dorit, se poate vedea încă și din conținutul unei alte ordonanțe, cu No. 24 din 30 Iulie, 1918, care textual avea dispozițiunile următoare:

„Având în vedere, că speculațiunea articolelor alimen-„tare și de prima necesitate cum și a celorlalte articole „continuă pe o scară întinsă".

„Văzând că această stare de lucruri e provocată mai cu „seamă de acei, ce se îndeletnicesc cu depozitarea și dosi-„rea diferitelor articole și mărfuri, numai în vederea speculei.

„Considerând că o atare situație nu mai poate dăinui și „acest rău urmează a fi stârpit cu desăvârșire.

„Pentru aceste motive se hotărăște a se înființa o comi-„sie contra speculei, cu dreptul de a putea face percheziții și potrivit ordonanței No. 3, a confisca mărfurile și a „pedepsi pe depozitari".

Nu s'a putut cunoaşte de loc efectul acestei ordonanţe, de oarece scumpetea mergea crescând mai departe, şi aceasta pentru motivul, că totalitatea comercianţilor mergea mână în mână, aşa că ridicarea preţurilor se făcea de comun acord şi deodată pe toate pieţele Basarabiei.

Acest lucru a determinat mai târziu cercurile conducătoare ale Basarabiei, ca să înfiinţeze comisiile economice şi de aprovizionare, după sistemul german. Acestea prin natura lor puteau să aducă o uşurare în traiul zilnic, cu toate că ideea era tocmai de a găsi în vremuri de lipsă şi de restriste, cum era timpul în 1918 un prisos de produse, care trebuiau să hrănească pe de o parte numărul mare de refugiaţi, pe care încă îi avea Basarabia şi Moldova, iar pe de alta o mare parte din armata germană, care avea absolută nevoe de merinde de tot soiul, şi pe cari era nevoită a şi le rechiziţiona din Basarabia.

Comisiunea era formată din următoarele persoane:

1. Un delegat al comisiunii economice a guvernului, ca preşedinte.
2. Câte un delegat al directoratelor.
3. Un reprezintant al armatei.
4. Un reprezintant al zemstvelor judeţene.
5. Un reprezintant al cooperativelor.
6. Un delegat al oraşelor.

Aceasta constituia comisiunea centrală din Chişinău, însă afară de dânsa mai exista încă în fiecare judeţ şi câte o subcomisie economică, care era formată la rândul ei din următoarele persoane:

1. Prefectul judeţului.
2. Consilierul agricol.
3. Un reprezintant al zemstvei judeţului.
4. Un reprezintant al cooperativelor judeţului.
5. Intendantul garnizoanei.

Cu această ocaziune s'au înfiinţat şi nişte permise speciale pentru trecerea peste graniţă a unor anumite mărfuri. Aceste erau eliberate numai de către comisia economică. In acelaş timp au fost desfiinţate toate celelalte instituţiuni, cari erau înfiinţate mai dinainte şi cari aveau mai mult sau mai puţin aceleaşi atribuţiuni ca şi aceste comisiuni economice.

Toţi se aşteptau, ca această comisie centrală împreună

cu aceste subcomisiuni judeţene să aducă o ameliorare simţită stării economice a locuitorilor. Dar, spre marea surprindere a tuturor şi aceste comisiuni nu au avut nici o înrâurire asupra pieţii, de oarece viaţa anormală, care era înainte de înfiinţarea lor s'a continuat şi mai departe. Ba, mai mult chiar decât atât, scumpetea devenea pe zi ce trecea tot mai mare.

Sub cuvânt că se înfrânează specula, comisia luase dispoziţia, ca unii dintre negustorii vechi şi mai mari să nu facă negoţ numai cu mărfuri, cu cari ei făcuseră până acum, ci să aducă şi alte mărfuri necesare consumului intern, şi cari până atunci erau apanagiul unor speculatori. Aşa de pildă, s'a pretins, ca în schimbul fructelor, a strugurilor şi a vinului vândut, negustorii să importe în schimb ferărie, grâu, zahăr etc. Pe de altă parte, pentru o marfă trecută la export se încasa o taxă egală cu 40% din valoarea acelei mărfi. Din această cauză producătorii au căutat să se abţină de a vinde mărfuri aşteptând vremuri mai bune.

Aşa cum erau cerinţele comisiunii economice, nu putea deci să fie vorba decât de o chestiune de compensaţie în ceeace priveşte mărfurile. Ori această compensaţiune a mai dat încă naştere la două fapte de naturi deosebite.

In primul loc s'au improvizat un enorm de mare număr de exportatori, cari în viaţa lor nu mai fuseseră comercianţi. Aceştia nu se pricepeau de loc în afacerile comerţului, dar prevedeau enorme câştiguri, şi de aceea cereau tot felul de permise de a exporta diverse produse. De multe ori aceştia ofereau preţuri ridicol de mari pentru mărfuri, cari erau poate şi de calitatea a treia. Din această pricină concurenţa fiind prea mare, negustorii vechi nu au mai putut rezista, aşa că ei cei dintâi trebuiau a se retrage din afacere.

Parte din negustorii, cari putuseră transporta mărfurile până la Odesa, (români, ruşi, evrei) acolo s'au lovit de greutăţi foarte mari în 1918, de oarece cumpărătorii (evrei aproape în totalitate) au oferit sume derizorii drept contravaloare a mărfurilor. Ori, aceste mărfuri aveau din contra preţuri extraordinare pe pieţele ruseşti de desfacere. Toţi cumpărătorii din porturile ruseşti sau din alte centre mai populate erau tartelaţi în ceeace priveşte ofer-

ta preţurilor pentru mărfurile provenite din România, aşa încât dacă un negustor de la noi nu-şi vindea marfa pe preţul lor, risca să o piardă cu totul, mai cu seamă că pe acele vremuri pe căile ferate ruseşti sau pe drumurile carosabile nu mai exista nici o garanţie, dacă marfa va sosi sau nu întreagă la destinaţie. De multe ori au dispărut pe drumurile Ukrainei nu numai mărfurile, dar chiar şi negustorii dela noi, cari întovărăşeau căruţele sau vagoanele încărcate.

Dar, dacă comerţul legal era într'o aşa de mare suferinţă, nu tot acelaş lucru se petrecea cu comerţul de contrabandă, care era în cea mai mare desvoltare a lui. In special trebue de menţionat contrabanda mare, care se făcea în sudul provinciei cu peştele de lux, cum era nisetrul, morunul şi icrele negre. Traficul era tot aşa de mare în mod clandestin făcându-se vânzarea, ca şi vânzarea normală. Decât la primul fel de vânzare trebuia să scădem taxele, pe cari trebuia să le încaseze Statul, şi cari în realitate erau încasate de către acei, cari duceau în spate toate riscurile contrabandelor.

După desfiinţarea comisariatului superior al Basarabiei, şi înlocuirea lui printr'un Minister basarabean, au luat sfârşit şi aceste comisiuni, iar atribuţiunile lor au trecut la Directoratul de Comerţ şi Industrie. Dar ceeace era foarte neexplicabil pentru mulţi, era faptul, că nunai comisiunea centrală se desfiinţase, pe când celelalte subcomisiuni judeţene lucrau înainte, fără a se vedea însă cea mai mică ameliorare de pe urma lucrului lor.

Pe măsură ce timpul trecea, scumpetea în loc să se micşoreze, se mărea din contra, aşa că guvernul s'a văzut nevoit, ca să facă o primă mărire a salariilor funcţionarilor publici, cari duceau din greu viaţa lor. In acest fel, pe la începutul celei de a doua jumătăţi a anului 1919 nici un funcţionar aproape nu era, care să aibă un salar lunar mai mic de 700 lei. Mai târziu pe măsura creşterii scumpetei guvernanţii noştri de la Bucureşti şi-au dat seama că cea mai scumpă viaţă era în Basarabia, şi de aceea special pentru funcţionarii acestei provincii s'a acordat o primă lunară de 400 lei, care era plătită ca scumpete specială pentru Basarabia.

Scumpetea aceasta s'a ridicat mai târziu, însă în schimb s'au mărit salariile sub altă formă, generalizându-se creş-

terea şi pentru celelalte provincii, unde începuse a se simţi scumpetea tot aşa de tare ca şi în Basarabia.

In acea vreme, când toţi o duceau greu din cauza traiului unii dintre foştii mari proprietari o duceau încă şi mai greu, de oarece ei nu mai aveau nici un venit de la moşiile lor. Pământul li se expropiase, însă încă nu li se plătise de către Stat renta respectivă, aşa încât o mare parte dintre dânşii au trecut o perioadă de criză foarte mare. Şi, dacă a fost o oarecare întârziere în această direcţiune, vina nu este direct a Statului, ci a însăşi technicei de măsurătoare a pământului, pentruca să se ştie pe cât să fie calculată renta. De oarece lucrarea de parcelare a moşiilor trebuia făcută deodată în toată Basarabia, evident, că se simţea nevoea de un foarte mare număr de ingineri hotarnici, pe cari nu-i avea „Casa Noastră".

Din cauza acestor întârzieri forţate s'au produs foarte numeroase plângeri de tot felul din partea proprietarilor, şi unele din ele, din punctul lor de vedere, poate că erau destul de îndreptăţite. Alte ori aceste plângeri au fost făcute chiar după ce au căpătat renta de expropiere ei nefiind mulţumiţi cu dânsa şi din cauza aceasta unii dintre ei au mers mai departe cu aceste plângeri, ajungând cu ele până şi la conferinţa de pace dela Paris.

Ei au făcut un memoriu complect, ce atingea toate fazele prin cari a trecut situaţiunea politică şi economică din punct de vedere a exproprierii pământului în Basarabia, memoriu, pe care îl vom reda textual ûn rândurile de mai jos, pentruca fiecare cititor să-şi facă idee de modul cum vedeau foştii mari proprietari supuşi străini sau supuşi ruşi instalarea românilor în Basarabia.

„Memoire sur l'expropriation des proprietaires „étrangers par la réforme agraire en „Bessarabie"

„La réforme agraire est une problème, qui depuis de „longs années est à l'ordre du jour en Russie, comme en „Roumanie. La guerre en a quelque temps retardé l'étude „et la réalisation; mais la revolution russe et la reconsti„tution de la Roumanie après l'occupation allemande ont „rendu à cette question toute son actualité et son urgence"

„La Bessarabie, comprise d'abord dans les troubles, qui

„ont bouleversé l'ancien empire des tzars, a passé par une „période mouvementée d'indépendance relative; puisque, „occupée par les troupes roumaines, elle s'est orientée vers „la réunion complète avec le royaume de Roumanie".

„Dans cette époque de transition la question agraire a „joué un rôle important. Elle a servi tant aux qui cher- „chaient attacher la population de moyen action sur la „foule paysanne entre le Pruth et le Dniester".

„De ce fait les règles du droit et les principes fondamen- „taux de la justice ont subi des atteintes, que ne justifie „pas le seul souci d'une réforme sociale reconnue nécéssai- „re par tout le monde, mais qu' expliquent sans les justi- „fier, les buts politiques qu' on a cherché a atteindre pa- „reille".

„Les proprietaires, et particulièrement ceux de nationa- „lité ou d'origine étrangère, sont menacés d'être lésés de la „façon la plus grave dans leurs droits et dans leurs intè- „rêts. Aussi s'adressent-ils à leurs gouvernements respec- „tifs pour obtenir leur protection contre les injustices, dont „ils vont être victimes, si les puissances n'interviennent „pas en leur faveur".

„C'est dans ce but que le présent mémoire a été rédigé „au nom d'un groupe de propriétaires bessarabiens de na- „tionalitée étrangère".

Précis Historique de la Reforme Agraire en Bessarabie; Le Sfatul Ţării avant l'éntré des Roumains

„A la suite de la révolution russe, des soldats délégués „par les régiments bessarabiens formèrent le 21 Octombre „(v. st.), 1917 pour le gouvernement de Bessarabie un con- „seil du pays, „SFATUL ŢARII", composé de:

„44 soldats (appartenant à la classe des paysans).

„30 paysans.

„Quelques représentants des corporations professionelles „et des nationalités allogènes".

„Cette assemblée proclama l'autonomie de la Bessarabie „dans la grande république fédérative populaire russe et „constitue un gouvernement pour administrer le pays".

„Dès ses premières manifestations, le Sfatul Ţării avait „proclamé le principe général de la distribution des terres

„aux travailleurs. Une proclamation du 2/15 Decembre, „1917 précisa l'idée de cette réforme agraire. Les terres en- „levées sans indemnité à leurs propriétaires devaient, avec „le sous-sol, les constructions, plantations, inventaires etc, „être réunies en un fond rural de l'état et ensuite être ré- „parties à parts égales entre les travailleurs".

„Le Sfatul Ţării créé par des personnes sans mandat et „ne reposant pas sur des élections populaires, était à ce „moment de même que le gouvernement, qu'il avait insti- „tué, sans aucune autorité dans le pays. Il avait lui-même, „déclaré expressement, que le régime politique, ainsi que „toutes les mesures qu'il prendrait seraient provisoires „jusqu'à des élections générales prévues pour une époque „très rapprochée. Le ministère n'était qu'une simple fiction „incapable de tout acte gouvernementale ou administratif. „Mais le Sfatul Ţării profit de la situation trouble pour „former clandestinement des révoltes de paysans et pour „pousser au pillage des propriétées".

LE SFATUL ŢARII APRÈS L'OCCUPATION ROUMAINE.

„Entrés en Bessarabie dans le courant du mois de Jan- „vier, les roumains prirent possession de Kichineff le „13/1/1918".

„Tandis que les alliés proclamèrent, que l'occupation „roumaine n'avait d'autre bût, que de garder les approvi- „sionnements et les chemins de fer et de préserver le pays „de l'anarchie, la Roumanie reconnut le Sfatul Ţării et „son gouvernement et mit à leur disposition les forces de „l'armée roumaine".

„La première mesure prise après l'occupation roumaine „fut la proclamation de l'indépendance de la Bessarabie „par le Sfatul Ţării le 24 Janvier, 1918".

„Pour arriver à cette décision par le conseil du pays, „les roumains en avaient éliminé tous les éléments anti- „roumains (petits russiens, juifs etc.,) sous le prétexte de „bolchévisme. Expulsés au delà du Dniester, la plupart de „ces évacués, dit-on ont été fusillés en route. C'est par de „pareilles mesures, que le Sfatul Ţării fut terrorisé. Tan- „dis que toute opposition disparut, il se forma au sein de „cette assemblée un bloc moldave tendant à la réunion de „la Bessarabie à la Roumanie".

„Ce mouvement aboutit le 27 Mars, 1918 à un vote de „Sfatul Tzării prononçant l'annexion de l'ancien gouver- „nement de Bessarabie comme province autonome au roy- „aume roumain. Le scrutin avait été nominal et public „et l'assemblée avait été entourés de troupes".

„Quatre vingt six voix s'étaient prononcées pour, trois „contre la réunion, tandis qu'une trentaine de membres „s'étaient abstenus".

„Après la proclamation de la réunion, la Roumanie nom- „ma un haut Commissaire et introduisit l'administration „roumaine dans le pays".

„Fin Avril, le Sfatul Tzării fut ajourné par Décret „Royal".

LE SFATUL TARII APRÈS LA REUNION A LA ROUMANIE.

„Lors du vote de la réunion le 27 Mars, le Sfatul Tzarii „s'était réservé comme condition formelle de faire la ré- „forme agraire dans sa composition d'alors sans attendre „les élections prevues lors de sa création".

„Dans ce but il nomme au moment de son ajournement „une commission de 27 membres chargés de préparer la „dite réforme. Le gouvernement roumain délégua à cette „commission deux experts techniques qui en réalité ont „dirigé tout le travail".

„Les propriétaires n'étaient pas représentés dans cette „réunion vu le caractère du Sfatul Tzării. Sur leurs in- „stances la commission s'en adjoignit cinq par cooptation. „Cependant il fut impossible à ceux-ci de participer aux tra- „vaux (?). Car reçus par des menaces de mort (?) aux „deux séances auxquelles ils se rendirent, ils durent s'ab- „stenir dans la suite".

„Cette attitude leur fut dictée non seulement par l'hos- „tilité des membres du conseil du pays, mais aussi par les „principes proclamés par les représentants du gouverne- „ment roumain. L'un, deux, M. C. Philipesco, avait nota- „ment déclaré aux séances du 5 et du 7 1918, qu'on ferait „deux réformes agraires différentes, l'une pour la Rou- „manie, où les propriétaires sont du même sang que les „paysans, l'autre pour la Bessarabie, où ils sont étran- „gers".

„Voyant, que dans ces conditions ils ne pourraient pas „défendre utilement leurs intérêts, les propriétaires se re- „tirèrent".

„Les travaux de la commission du Sfatul Tzării ont a- „boutit en Novembre, 1918 à un projet de réforme agraire, „dont les dispositions essentielles étaient les suivantes:

„Aucun propriétaire ne pourrait avoir dans toute l'éten- „du de la Bessarabie plus d'une propriété de 50 decitines. „Et encore cette quantité ne serait-elle laissée qu'à ceux „qui prouveraient, que leurs terres n'avaient pas été don- „nées en fermage 5 années consécutives, entre 1905 et „1918. Les autres devaient être complètement expropriés".

„Les propriétaires par indivis, quel que fût leur nom- „bre, ne seraient considérés que comme une seule person- „ne. Les forêts passaient immédiatement à l'état".

„Les propriétaires devaient être dédommagé par une „indemnité fixé sur la base du fermage d'avant-guerre, „capitalisé au taux de 5,55%. Le payement en serait fait „non pas en argent, mais en titres émis par un établisse- „ment créé dans ce but, la „Casa Noastră" (Notre caisse). „Ces obligations devaient rapporter 5% et être rembour- „sable dans 40 ans".

„La „Cassa Noastră" devait non seulement se charger „du règlement des indemnitées, mais elle devait être l'or- „gane qui réaliserait la réforme agraire pour remplir cet- „te mission, elle diviserait son travail entre des commis- „sions de deux degrés".

„Les commissions de district devaient décider des cas „d'expropriation, déterminer les décietines devant rester „au propriétaire et fixer le montant le l'indemnité. Elles „se composeraient de 7 membres dont deux nommés par le „gouvernement, 4 élus parmis les paysans dans des con- „grès, dont la constitution n'a pas été défini et le dernier „élu par les propriétaires possédant plus de 50 (dans le „Décret-Loi: 100) décietines".

„La commission centrale jugerait les rappels contre les „décisions des commissions de district. Les partis n'au- „raient pas le droit de se faire assister par un avocat ou „de désigner un représentant pour les débats. Les déci- „sions de la commission centrale devaient être sans re- „cours. La commission centrale devait être composée de 9 „membres. Le président du tribunal de Kichineff la pré- „siderait. Parmi les autres membres, l'un serait nommé

„par le gouvernement, un autre par le directoire de l'agri-„culture. Les propriétaires possédant plus de 50 (100) dé-„ciétines éliraient un membre, les paysans 5, dans les mê-„mes conditions, que leurs représentants aux commissions de district".

LA PROMULGATION DE LA REFORME AGRAIRE

„Le projet de réforme préparé par la commission a été „adopté par le Sfatul Tzării le 27 Novembre, 1918. Le lende-„main il se prononçait pour la réunion complète avec la „ROUMANIE, et abandonnait ainsi son programme anté-„rieur de province autonome. Suivant l'exemple de la „Transylvanie, il décrétait l'annexion sans conditions".

„Mais il venait la veille par la décision sur la réforme „agraire de réaliser la réserve qu'il avait fait en Mars".

„Le 14 Décembre, 1918, le Roi de Roumanie promulgua „un Décret-Loi ordonnant la réforme agraire pour la Rou-„manie et pour la Bessarabie, et un second Décret-Loi du „21 Décembre, 1918 a règlé les détails".

COMPARAISON DE LA REFORME AGRAIRE EN ROUMANIE ET EN BESSARABIE

„Les origines de la composition de Sfatul Tzării conte-„naient les menaces les plus graves pour les intérêts des „propriétaires dans la réalisation de la réforme agraire. „L'attitude de la commission a prouvé le parti pris et „l'hostilité qui ont rendu impossible aux propriétaires de „collaborer à la préparation de la réforme".

„Or dans les réunions du 5 et du 7 Juin, 1918, M. Phili-„pesco, l'un des représentants du gouvernement roumain „qui de fait ont dirigé les travaux de la commission du „Sfatul Tzării a déclaré formellement que la réforme a-„graire se ferait différemment dans l'ancien royaume de „Roumanie et de Bessarabie. Il n'a pas hésité à donner „comme raison de cette différence qu'en Roumanie les „grands propriétaires étaient de même race que les pay-„sans, tandis qu' en Bessarabie il sont en grand nombre „d'origine non-roumaine".

„Le principe xénophobe de la réforme bessarabienne, „ainsi avoué, s'est manifesté dans des mesures contraires „aux idées les plus élémentaires de la justice et attei-„gnant de la manière la plus funeste les droits et les inté-

„rêts des propriétaires. Il est permis de dire que la destruc-„tion complète de la grande propriété et la ruine des pro-„priétaires compromettent tout l'avenir économiques du „pays, car les paysans sont hors d'état de cultiver les „terres qui vont leur être attribuées".

„Une comparaison entre la réforme agraire en Rouma-„nie et en Bessarabie démontre comment on tente dans ce „dernier pays une spoliation pure et simple des grands „propriétaires, tandis qu'en Roumanie on procède d'après „les principes des expropriations pour cause d'utilité pu-„blique".

I

„Le Décret-Loi du 14 Décembre, 1918 pose les principes „généraux de l'expropriation en Roumanie et en Bessara-„bie. Dans son article premier il détermine l'étendu des „expropriations. En ce qui concerne les biens des particu-„liers, cet article dit que:

a) „Dans les limites de l'ancien royaume de Roumanie „sont expropriées intégralement:

„Les propriétés rurales appartenant aux absenteistes „dans leur totalité, ainsi que deux millions Ha. prélevés „sur les terres cultivables de toutes les propriétés privées „dans les conditions prévues par la constitution".

„En Bessarabie sont expropriées intégralement:

„Les terres appartenant aux étrangers".

„Les propriétés qui n'ont été sans interruption affer-„mées pendant 5 ans au cours des années 1905—1918, in-„clusivement".

„Seront expropriées également un million d'hectares de „terre cultivables appartenant aux propriétées privées, en „comprenant dans cette étendu les terres prévues à la „lettre b, points 4 et 5.

„Pour juger les différences établies pour les deux pays, „il faut se rappeler la grande propriété (dépassant 100 dé-„ciétines) représente 3.200.000 déciétines, soit 49% du sol „en Roumanie, et 1.100.000 déciétines, soit 33% du sol en „Bessarabie. La grande propriété est donc sensiblement „inférieure dans ce dernier pays".

„Malgré celà, en Roumanie, l'expropriation limité à „2.000.000 déciétines, laissera aux propriétaires 1.200.000 „déciétines, soit plus du tiers. Par contre en Bessarabie

„l'expropriation d'un million de déciétines, ne laissera aux „propriétaires que 100.000 déciétines, soit un onzième".

II

„Si l'on considère individuellement la situation faite „aux grands propriétaires des deux pays, on constate, „qu'en Bessarabie toutes les propriétées seront réduites à „100 déciétines ou éventuellement à une étendue encore „moindre (art. 8 du Décret-Loi d'application pour la Bes„sarabie du 25 Décembre, 1918".

„En Roumanie, par contre l'expropriation se fait d'a„près une échelle progressive annexe au Décret-Loi du 15 „Décembre, 1918, règlant les détails d'application pour le „royaume de Roumanie. D'après cette manière de déter„miner la portion expropriée, le propriétare,

de	100	deciétines	conserve	100	deciétines
„	105	„	„	104.6	„
„	110	„	„	109.0	„
„	150	„	„	138.6	„
„	200	„	„	165.7	„
„	250	„	„	185.9	„

„et ainsi ensuite jusqu'au maximum de 500 de déciétines „laissé aux propriétaires de 10.000 déciétines et plus (art. „8 du Décret-Loi d'application pour la Roumanie du 15 „Décembre 1918 et son annexe".

III

„Pour les propriétés indivises on procède en Roumanie „conformément à l'échelle progressive pour chacun des „co-propriétaires. Ceux-ci conserveront donc chacun la „portion, qui leur serait laissée si le partage avait déjà „été effectué (art. 12)".

„En Bessarabie par contre la propriété indivise est ré„duite à 100 déciétines quelque soit le nombre des co-pro„priétaires. Ils ne conserveront donc tous ensemble qu'un „seul lot de 100 déciétines (art. 14)".

IV

„En Roumanie le propriétaire de plusieurs domaines a „droit pour chacun d'eux à la réserve fixée par l'échelle

„progressive, quand ils se forment pas une seule exploita„tion agricole (art. 13). En outre le propriétaire de plu„sieurs domaines pourra commasser les différentes par„ties qui lui reviendront après l'expropriation en se les „réservant sur un seul domaine (art. 14)".

„En Bessarabie, par contre si plusieurs domaines ap„partiennent à un même propriétaire, ils seront considé„rés comme constituant un seul domaine (art. 14) et par „conséquent réduits à 100 déciétines".

V

„En Roumanie, pour laquelle le Décret-Loi du 14 Décem„bre, 1918 renvoie expressement aux conditions etablies „par la constitution pour les expropriations, le prix des „terrains expropriés est fixé à l'hectare, par categories et „suivant la qualité du terrain. Il est déterminé par tous „éléments d'appréciation tels que: prix de vente des ter„rains dans la localité..., prix régional d'affermage, éva„luations faites par: les sociétés de crédit, revenu net à „l'hectare, appréciation de la qualité du sol faite par des „spécialistes, impôt foncier et toutes autres données, mais „il ne pourra dépasser en aucun cas le prix régional d'af„fermage multiplié par 20 (art. 18)".

„En Bessarabie par contre le prix sera établi par capita„lisation du prix normal d'affermage, et l'on considérera „comme prix normal d'affermage, la moyenne des loyers „et court terme payé directement aux propriétaires aux „cours des années 1910—1914 inclusivement. La capitali„sation se fera au taux de 5¼et le calcule s'effectuera en „lei (art. 48—54)".

VI

„La procedure d'expropriation diffère nettement du fait „qu'en Roumanie, à toutes les instances la présidence des „commissions est attribuée à la magistrature et que la dé„cision fixant les prix peut être portée devant la cour d'ap„pel. Enfin dans toutes les commissions les propriétaires „ont une représentation strictement égale à celle des pay„sans (art. 20—34). En Bessarabie, par contre, la commis„sion centrale ne comprend qu'un délégué nommé vis-à„vis de 4 délégués nommés par le Sfatul Tzării et les com„missions de district ont même 5 délégués des paysans

„contre un seul des propriétaires (art. 26). Aucun recours „aux autorités judiciaires n'est prévu dans les Décrets-Loi. „Tandis qu' en Roumanie les intéressés peuvent se faire „représenter ou se faire assister par un conseil, ils sont „privés de cette faculté en Bessarabie. (art. 31)".

CONCLUSIONS

„Le gouvernement roumain, en entrant dans le pays, a „reconnu le Sfatul Tzării bien qu'issu d'un mouvement ré- „volutionnaire et ne représentant par l'ensemble de la „population. Il a cherché en favorisant les tendances de „spoliation d'une classe au mépris de toute justice, à rallier „à sa cause le plus grand nombre des partisans. Il ne peut „échapper au reproche de menées démagogiques en vue d'un plébiscite".

„Or, en cherchant à se concilier la masse des habitants „illetrés, il leur a sacrifié les droits des propriétaires avec „une iniquité que met en relief le respect de ces mêmes „droits en Roumanie".

„En Bessarabie il détruit complètement la grande pro- „priété, il empêche les propriétaires de défendre utilement „leurs intérêts et les abandonnent sans possibilité d'un „recours en justice à l'arbitraire d'organisme dont la seule „composition établit la partialité et l'incompétence. Des „mesures partculièrements hostiles sont prises vis-à-vis „des propriétaires étrangers, qui se voient menacés d'une „expropriation complète s'ils ne demandent pas la na- „tionalité roumaine. Dans toute la procédure les délais „fixés sont tels qu'ils ne peuvent être observés par des „personnes qui résidaient habituellement à l'étranger ou „qui s'y trouvent à la suite des événements de guerre".

„Les gouvernements étrangers ne peuvent tolérer sans „protester et sans intervenir, des mesures qui dépouillent „ainsi leurs nationaux. La défense des intérêts des pro- „priétaires se rencontre avec l'intérêt général. L'observa- „tion de toutes les règles de la justice est indispensable „pour donner à un oeuvre aussi importante que la réforme „agraire l'autorité dont elle doit être entourée. Elle ne „doit pas se discréditer par des mesures qui la caractéri- „sent comme une spoliation de la part des paysans bessa- „rabiens et comme une maneuvre politique de la part du „gouvernement roumain. Si l'on pouvait reprocher à ce

„dernier d'avoir voulu influencer un plébiscite par la dis- „tribution des terres aux paysans au détriment des pro- „priétaires la réunion de la Bessarabie au royaume de „Roumanie, loin de se présenter comme sanctionnée par „la libre disposition de ses habitants et d'amener ainsi la „solution définitive de la question bessarabienne, pour- „rait encore être discutée à l'avenir comme étant entaché „de violence et de dol".

„Les propriétaires étrangers où d'origine étrangère en „Bessarabie tout en faisant leurs resèrves sur le caractère „radical de la réforme agraire qui détruit dans le pays „toute la grande propriété et compromet son avenir éco- „nomique demandent:

„Qu'aucune différence ne soit faite entre les propriétai- „res roumains et les étrangers".

„Que toute possibilité leur soit donné de morceler et de „vendre librement dans un délai approprié leurs terres „aux paysans,

„Que pour l'évaluation de la valeur des biens expropriés „la liberté d'appréciation soit complète et qu'ils puissent „apporter tous les éléments nécessaires pour permettre de „fixer le prix d'après les données positives représentant „la valeur réelle des terres avant la guerre".

„Que le taux de capitalisation correspondant au carac- „tère de placement absolument sûr atribué universelle- „ment jusqu'à présent aux propriétés immobilières, soit de 25—30".

„Enfin que l'indemnité étant fixée sur la base de la va- „leur du rouble d'avant guerre (I rouble—2,67 lei) le pa- „yement soit stipulé en lei-or".

Le Juillet, 1919.

Acesta fiind memoriul proprietarilor străini, textual cum a fost redactat, din el ori cine poate vedea, că are cele mai multe părți un caracter, care nu urmărește numai chestiunea economică propriu zisă, ci atinge și părți ce privesc politica propriu zisă a Basarabiei. Prin urmare prin acest memoriu se urmărea un dublu scop, și anume se cerea în mod excepțional pentru proprietarii străini un privilegiu special în ceeace privește pământurile lor expropriate, iar în al doilea loc se lăsa să se întrevadă în mod clar nemulțumirea acestei clase în contra alipirei Basarabiei la patria-mumă.

Prin urmare, dacă din punctul lor de vedere parten întâia a cererii ar părea justificată, nu aveau căderea să se amestece în chestiunile de ordin politic, mai cu seamă că se găseau deja în fața unui fapt împlinit, petițiunea lor fiind făcută aproape după un an și jumătate dela unire.

Dar, lucrul este foarte important pentru noi, pentrucă se arată mentalitatea unei clase, ce fusese clasa conducătoare veche a Basarabiei, în care pătura țărănească trebuia să-și pună toată speranța, pentrucă aci nu exista aproape o pătură socială conducătoare, care în acelaș timp să fie și de origine moldovenească, așa cum era țărănimea, ce formează marea majoritate a populațiunii provinciei noastre dintre Prut și Nistru.

Și, dacă ținem socoteală mai departe tot de chestiunile de ordin economic, în afară de părerile unora dintre marii proprietari ne interesează și aprecierile, pe cari le făceau unii dintre basarabenii, ce nu priveau așa cu ochi buni amestecul funcționarilor români în controlul treburilor publice ale Basarabiei. Aceștia doreau a avea cât mai mulți bani dela București, cari să fie vărsați pe piața internă a acestei provincii, dar să nu se facă prea mult control asupra întrebuințării lor. Și atunci ajungeau la critici de toate soiurile, făcute în diferite direcțiuni, fără ca aceste critici să aibă la bază temeiuri puternice.

In această direcțiune nu avem decât să citâm un articol publicat în ziarul „Bessarabia" cu No. 103 din 11 Mai, 1922 și întitulat *„Ce ne așteaptă pe noi"?*.

Acest articol este rezultat dintr'o convorbire cu una dintre aceste persoane în chestiunea perspectivelor economice ale Basarabiei. Vom da în tocmai ca și memoriul francez de mai sus, și pe acest articol, în „extenso", pentruca cititorii să-și poată face o idee cât mai clară de credința, pe care o aveau unii de așa zisele fapte și împrejurări economice, ce priveau Basarabia.

— *„Nu numai odată s'a relatat în presă însemnătatea „Basarabiei pentru România arătându-se că Basarabia „este una dintre cele mai bogate provincii ale Regatului, „și de aci se vede că printr'o exploatare intensivă ale bo„gățiilor naturale ale provinciei populațiunea noastră ar „putea să trăiască în deplin belșug material. Insă ce ve„dem noi în realitate? (Cenzurat)".*

„Interesele economice ale diferitelor provincii din țara „noastră foarte des se află în dezarmonie și intră în con„flicte și luptă între ele. O asemenea luptă de interese se „observă în Germania, Franța și alte țări. Divergența de „interese nu este străină și provinciilor noastre, interesele „economice ale cărora nu concordă cu interesele regatului „vechiu, ca centru și această neconcordanță și luptă se „reliefează mai cu seamă între Muntenia și Transilvania".

„In Basarabia mulțumită inactivității și desbinării în„tre populațiuni deosebirea intereselor economice de ale „celorlalte provincii din țară nu și-a stabilit încă o formă „precisă. Insă deosebirea aceasta fără îndoială există, și „dacă inactivitatea basarabenilor va continua să fie „aceeaș ca și până în prezent, nu este greu de prevăzut, că „la repartiția roadelor obținute din exploatarea bogățiilor „noastre Basarabia va fi trecută cu vederea".

„Comparând situațiunea actuală a Basarabiei cu cea „dinainte de război, noi suntem nevoiți a constata că con„dițiunile de luptă ale Basarabiei, ca parte cu întregul, „acum sunt mult mai grele ca înainte. Se explică aceasta „prin faptul, că condițiunile și formația vieții sociale în „Basarabia și în Rusia erau aproape analoage".

„Ce se observă însă la noi acum? Populațiunea Munte„niei se deosebește prin marea sa inițiativă, energie și ca„pitaluri mari față cu Moldova și Basarabia și mulțumită „acestui fapt, ca rezultat a luptei economice de 50 de ani „între Muntenia și Moldova, Muntenia s'a dezvoltat eco„nomicește mai mult decât Moldova, care actualmente nu „se prezintă decât ca o provincie săracă, cu o industrie și „cu un comerț slab dezvoltate".

„Fără greșeală putem să prezicem, că Basarabia va îm„părtăși soarta Moldovei, dacă noi nu vom lucra și vom „sta cu brațele încucișate, așteptând mana din Cer, ca să „ne vie din vre-o parte".

„Până în prezent noi am primit două lovituri grele, cari „au sângerat Basarabia, și cari vor influența puternic în „viitor asupra desvoltării ei economice. Prima lovitură — „SCHIMBUL RUBLELOR PE UN CURS FOARTE SCA„ZUT", iar a doua — PREȚUIREA SCAZUTA A PA„MANTULUI. Adăogând la aceasta lipsa inițiativei con„structive a capitalurilor în numerar precum și a creditu-

„lui eftin, se evidențiază că condițiunile pentru dezvolta-
„rea economică și înflorirea Basarabiei nu sunt prielnice.

„Chiar acum noi vedem, că peste 1000 de cooperative cu
„uniunile lor, cari serveau masa țărănească, se află într'o
„situație materială critică. Pentru învierea activității lor
„ar fi necesar un credit din partea Statului de minimum
„150—200 milioane lei, însă Statul nu se grăbește a da. Su-
„feră din cauza lipsei creditului suficient și eftin rulajul
„comercial și industrial".

„Cu mare regret constatăm, că în Basarabia lipsește cu-
„totul o instituție financiară locală, care ar sta la paza in-
„tereselor basarabene, și s'ar conduce în activitatea sa în
„primul loc de interesele provinciei".

„Sucursalele băncilor din București existente aci pun la
„dispoziția industriei și a comerțului un credit foarte mic
„și în condițiuni imposibile. Cele 300—350 de milioane, pe
„cari băncile le-au plasat în Basarabia, prezintă o mică
„parte în comparație cu trebuințele. Până la război numai
„băncile particulare plasau în industria și comerțul nos-
„tru 35—45 de milioane de ruble-aur, ceeace ar veni în pre-
„zent aproximativ la 3 miliarde de lei".

„Dacă condițiunile de bună dezvoltare economică a Ba-
„sarabiei ca provincie comparativ cu centrul, nu sunt
„prielnice, apoi poate populația Basarabiei să aibă vre-o
„influență asupra mersului evenimentelor?

„De răspuns la aceasta trebue să răspundem afirmativ.
„Ca dovadă a acestei situații poate să servească exemplul
„Transilvaniei, care dispune de 3 bănci cu capital de
„50.000.000, patru cu capital de 10.000.000 și peste 15 cu ca-
„pital de la 500.000—1.000.000 lei; precum și o serie întrea-
„gă de întreprinderi industriale mari, opunându-se astfel
„puternic curentului centralist atât în ramura politică cât
„și economică, care vine din București și care duce o luptă
„cu destul succes pentru existența sa ca unitate acaparatoare".

„Nouă, basarabenilor ni se cuvine a ne trezi din somnul
„nostru, să punem capăt acestei pasivități, și să observăm
„la ceeace se petrece în jurul nostru, și să facem încercări
„de a ne organiza economicește. Este necesar ca toți condu-
„cătorii mai energici ai tuturor claselor și grupărilor po-
„litice să se întrunească pe bază economică și să organizeze
„un fel de stat major al acestor organizațiuni".

„In primul loc trebue de organizat instituția noastră fi-
„nanciară pur basarabeană, în jurul căreia să se grupeze
„alte organizațiuni economice și în care inițiativa oameni-
„lor locali să găsească sprijin".

„Cu asentimentul tuturor, că o asemenea instituție este
„necesară, organizarea ei nu ar fi greu de realizat. Dacă
„unele instituțiuni care ne exploatează pe noi, fiind locale
„numai prin denumire și firmă, însă străine intereselor
„basarabene ca spirit și conducere socotesc că populația
„basarabeană ușor încrezătoare îi va încredința economiile
„sale și-i va susține subscriindu-se la acțiunile lor pentru
„mărirea ospitalurilor, apoi de ce ea nu va arăta aceeaș
„încredere și sprijin unei instituții financiare locale con-
„dusă de oamenii locali cei mai buni".

„De ce noi toți să nu susținem de exemplu reorganizarea
„primei societăți de credit reciproc, care există de 49 de
„ani, și transformarea ei într'o mare bancă locală pe ac-
„țiuni cu un capital de 20—30—50 de milioane lei. Această
„bancă ar putea să intre în legături comerciale strânse cu
„alte provincii alipite, Transilvania și Bucovina și cu aju-
„torul lor să susție Basarabia în lupta cu centrul pentru
„independența sa relativă economică".

„De ce noi basarabenii să punem economiile noastre în
„băncile provinciale înființate nu de mult, cari stagnează
„sau din cauza lipsei de numerar, sau din cauza prea marii
„dependinți de băncile din București, sub influența cărora
„au căzut.

„Necesitatea de a se organiza basarabenii economicește
„se impune încă și din împrejurarea, că în toamnă Statul
„va arunca pe piață 800.000.000—1.000.000 lei pentru a face
„plățile pe pământ".

„Dacă nu va fi nici o organizație financiară locală, a-
„tunci tot acest capital pe canalele băncilor din București
„se va duce din Basarabia, și va înfrupta alte centre co-
„merciale și industriale ca: Bucureștii, Galații, Brăila și
„altele. Și cu aceasta ni se va da ultima lovitură doborâ-
„toare, iar după lovitura economică va urma cea politică
„și administrativă".

Din aceste rânduri se poate întrevedea mentalitatea u-
nora dintre basarabenii noștri, cari nu puteau vedea cu
ochi buni administrațiunea românească în această provin-

cie. Din cele expuse se întrevede, că persoana, ce a dat interviewul era din categoria autonomiștilor, cari nu puteau admite ca ordinile să le vină din capitala țării, așa după cum se petrece lucrul în orice stat organizat.

Se mai vede de asemeni, că persoana caută de a da precepte economice mai cu seamă pe tărâmul financiar fiind contra instituțiilor bancare cari aveau centralele lor în capitala țării. Că sumele de bani necesitate de economia generală a Basarabiei erau mult mai mari decât cele existente în realitate, aceasta este un adevăr, și noi putem merge cu afirmațiunea mai departe, și să zicem, că în împrejurările prin care Basarabia trecea și trece încă, este nevoe de un capital de rulement de cel puțin 3—4 miliarde, de oarece în această provincie totul este de făcut, și mai cu seamă pe tărâmul industrial.

Capitalul total, de care dispun băncile de toate categoriile este mic în raport cu cel ce ar trebui să fie, și de aceea nici investițiunile industriale nu ajung la înălțimea necesară, pentru ca cel puțin în parte producțiunea să acopere nevoile consumului intern. Dar aceasta nu se poate face în doi, trei sau patru ani, după cum s'ar putea deduce din teoriile economice din sus menționatul interviev. Basarabia, atât cât a fost sub stăpânirea rusească nici odată nu a fost în stare de a produce pe calea industrială atât, încât să se poată satisface nevoile consumului intern. Ba, cele mai multe dintre produsele industrializate se aduceau din foasta Polonie rusească. Și în cazul acesta ne punem întrebarea, pentru ce atunci în ziarele basarabene nu apăreau naționaliști de tipul de mai sus, cari să fi căutat a organiza institute de credit mari, cu cari să se poată înjgheba o industrie mare atât de necesară acestei provincii? Cu capitalurile din foastele institute rusești, pe cari le au găsit românii (sau mai bine zicând pe cari nu le-au găsit românii) aci eram departe de a ajuta financiarmente piața basarabeană. Cele mai multe dintre institutele de credit existente aci erau filiale sau sucursale ale băncilor mari de la Moscova, Odesa sau Petrograd. Ori, aceste sucursale din moment ce au pierdut legătura cu centralele respective, ele nu s'au mai putut menține prin propriile lor forțe, și ca atare, deci, în mod implicit finanța basarabeană a trebuit să se adreseze finanței românești din capitala țării.

Noi am înțelege să se facă naționalizm pe tărâmul finan-

ciar, și încă și în acest caz ar fi o întrebare, dar cu atât mai mult nu suntem de părere ca în aceeaș țară să se facă chestiune de provincializm, când este vorba de restaurarea și dezvoltarea unei regiuni sau a unei provincii din punct de vedere economic. In această direcțiune poate că este bine de a ne servi de maxima „scopul scuză mijloacele".

Dacă băncile noastre din București nu ar fi înființat sucursale în Basarabia am fi lăsat această provincie să cadă complectamente pradă cămătarilor evrei, cari dădeau împrumuturi pe la 1918, 1919 și 1920 cu 250—300% pe an. Ori, de sigur că aceasta nu ar fi fost cea mai bună politică financiară, pe care am fi făcut'o. Și așa, cu capitalurile românești, cari au intrat aci, și tot s'a practicat și se practică cămătăria mai cu seamă prin târgușoarele mai mici, dar încă dacă noi românii ni am fi bazat pe micile capitaluri, pe cari le aveau băncile rusești.

Dar, în afară de aceasta mai este o considerațiune. Dacă nu ar fi venit capitalurile românești în Basarabia, și dacă rușii ar fi continuat și mai departe a face operațiuni numai prin băncile lor, am fi putut spune, că ei iar nu noi eram stăpânii acestei provincii. Astăzi este știut, că acel ce are în mână și conducerea financiară pe lângă cea politică și administrativă într'o provincie sau regiune, are și stăpânirea definitivă a ei. Pentru ce să ne rugăm noi la ruși ca să ne ajute financiarmente în Basarabia, și să nu se roage ei la noi, mai cu seamă când știm, că noi ne-am rugat 106 ani, și nu ne-au dat nimic.

Considerațiuni finale.

Așa fiind lucrul, din toată expunerea cu caracter social, și economic, pe care am făcut'o mai sus, se poate vedea cu câtă greutate au putut adevărații români-basarabeni, ca să facă să ajungă lucrurile, unde ele sunt astăzi. De asemeni se poate vedea câtă abnegație a fost și din partea conducătorilor noștri, și mai cu seamă din partea armatei române, care s'a sacrificat în multe împrejurări numai ca să poată aduce liniștea și în acest colț de țară, care era pe vremuri într'o complectă fierbere și neorânduială.

Din cauza împrejurărilor de ordin politic și social din anii 1917 și 1918, situațiunea economică, pe care am găsit'o în această provincie a fost cât se poate de precară, așa încât nouă, românilor, ne-a trebuit să facem sforțări ma-

terial destul de mari pentru puterile noastre, ca să schimbăm el puțin în parte o situațiune financiară, care nu mai putea dăinui.

S'au făcut sforțări uriașe, s'a muncit în toate direcțiunile pentru ridicarea morală și materială a acestei provincii, așa că cei ce au trăit în zilele grele din 1917 și 1918 în ea, sunt în cea mai bună măsură de a-și da seamă, câtă deosebire este între Basarabia de eri și cea de astăzi.

In această provincie românească, unde astăzi trăim în vremuri bune, au trăit în vremuri grele bieții noștri moldoveni băștinași cum probează numeroasele documente vechi. Nu caut a face această probă de care nu mai este nevoe dar ca titlu de curiozitate dau în fac simil și alăturatul document vechi, moldovenesc, care arată existența noastră de mult pe pământul acestei provincii, ce era pretins o pământ rusesc. El mi-a fost dat în fotografie, de către Dl. Leon Boga, directorul arhivelor Statului din Basarabia, căruia îi aduc mulțumirile mele.

II

CONSIDERAȚIUNI ETNICE

Din cauza situațiunii geografice Basarabia aproape în toate timpurile a fost o regiune destul de populată în comparație cu alte regiuni ale foastei Rusii.

Deși cu o climă de stepă mai mult, cu toate acestea provincia a fost și este destul de productivă, și dintre provinciile de sud ale Rusiei ea constituia una dintre principalele regiuni de aprovizionare ale marilor centre de populație, cum erau: Moscova, Petrograd, Kiev, Lodz, Odesa.

Această productivitate a solului basarabean, precum și faptul că unii dintre străini (evreii) nu aveau voe să se așeze pe vremuri în alte provincii ale Rusiei, decât numai în cinci dintre ele, au făcut, ca să pătrundă o mulțime de elemente străine, cari nu au nici o legătură de nici un fel cu această provincie. Lucrul nu s'a simțit prea mult în timpul dominațiunii rusești, de oarece Basarabia era una dintre guberniile cele mai mici și mai lăturalnice ale foastei Rusii, căreia i se dădea cea mai mică importanță, din punct de vedere social, precum și din acel al culturii și ridicării culturale a populațiunii.

Pe o întindere de 44.422 de kmp. (după ultimele rectificări a cifrelor), populațiunea Basarabiei, care la 1908 era de 2.344.800 a devenit în 1922 (după datele statistice oficiale) la cifră de creștere destul de importantă, ea ajungând la 2,956.934 de locuitori. In felul acesta a trecut dela densitatea de 52,8 locuitori pe kilometrul pătrat, cât era în 1908, la 66, în anul 1922 pe aceeași întindere de sol.

In tot cazul această populațiune este mai cu seamă la sate pur românească, și numai pe ici, pe colea se găsesc și elemente străine, cari aparțin nu unei singure naționa-

lități, ci totdeauna la mai multe. In câteva sate din județele Orhei și Soroca avem colonizări evreești încă de pe timpul rușilor.

Această populațiune ce este arătată în mod schematic pe alăturata hartă etnografică a Basarabiei, după cum se vede din comparațiunea cifrelor celor doi ani a crescut destul de mult, creștere, care este și mai caracteristică și mai aparentă, dacă ne referim și facem comparațiunea între populațiunea actuală și cea dela 1591, când se arată din unele documente că numărul locuitorilor din această provincie se ridica la 15.952 de familii, cari formau un total de 79.600 suflete.

După 216 ani de la această dată populațiunea a crescut până la 400.000 de locuitori, iar după 221 de ani, când s'a făcut iarăși o numărătoare, cifra ei s'a mai sporit încă, de oarece găsim aci un total de 92.946 de familii, cari aveau 464.830 de suflete.

Creșterea populațiunii Basarabiei s'a făcut pe de o parte prin imigrare de populațiune, mai cu seamă în intervalul de timp, când această provincie a fost sub stăpânirea rusească, iar pe de alta prin creșterea însăși a acestei populațiuni.

Și când este vorba de creșterea naturală a populației, aceasta este un lucru, care trebue să ne intereseze în primul loc, pentrucă în această provincie avem printre alte feluri de naționalități și pe cea evreească, care este destul de răspândită în comparație cu celelalte.

Este greu astăzi de stabilit numărul exact al acestei populațiuni, de oarece din propria noastră experiență am putut vedea, că pe cât este posibil rabinii ascundeau numărul născuților, așa că ei ca ofițeri ai stării evile ce erau în Basarabia, pentru mosaici, aproape regulat declarau în buletinele statistice cifre mai mici de născuți și mai mari de morți, decât erau în realitate. Aceasta tocmai pentru ca să fie și la ei o oarecare contrabalansare între numărul de născuți și cel de morți. Altfel, pe cât de prolifică este rasa mosaică, convingerea noastră nestrămutată, e că contingentul anual al născuților este mult mai mare decât este arătat în realitate.

In felul acesta niciodată nu se poate crede că numărul evreilor va deveni odată covârșitor aci, căci ascunzându-se cifrele reale, evident că noi nu căpătăm decât numai de

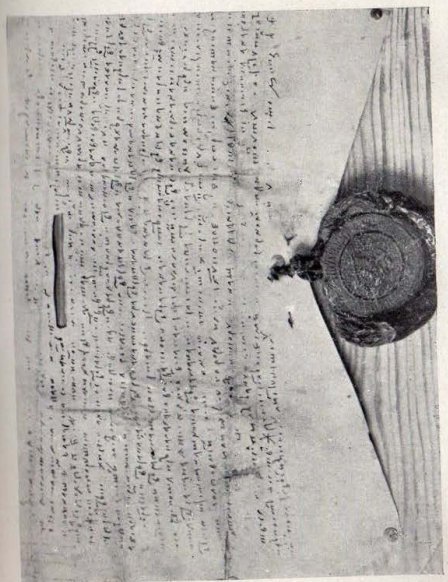

Fig. 8. — Document inedit, de pe timpul lui Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei; anul 6987, ce corespunde anului 1479, August în 11 zile.
Prin acest document se întărește vânzarea făcută de foaiele proprietare: Anușca și Maria, fetele Marinei din satele Orozești și Mănești din Basarabia.

cele aparente. De aceea în această direcţiune trebue să privim cu toată rezerva datele numărătoarei de încercare care s'a făcut în anul curent (1927) şi care este privitoare la populaţiunea întregii ţări, şi ca atare şi la acea a Basarabiei.

Cifrele ne arată, că aproape pentru toate capitalele de judeţ populaţia a scăzut, şi pentru unele dintre dânsele scăderea este egală cu aproape 50% din ceeace fusese în 1923. Ori, acesta este unul dintre cele mai curioase lucruri, care poate să surprindă pe orice etnograf, ori cât de elementare idei de etnografie şi de statistică ar avea. In adevăr, este ştiut şi recunoscut de toţi acei ce au cunoscut mai de aproape Basarabia, că în ultimii ani a fost invadată de peste Nistru de populaţiuni de toate naţionalităţile, cari s'au aşezat mai cu seamă în oraşele şi târgurile acestei provincii. Şi, dacă ne servim de cifre oficiale în această direcţiune trebue să arătăm, că dela 1 Ianuarie, 1918 şi până la 1 Aprilie, 1920 s'au instalat în provincia noastră un număr considerabil de străini, cei mai mulţi veniţi de peste Nistru. Totalul general al acestor refugiaţi, cari au făcut declaraţiuni oficiale autorităţilor noastre despre existenţa lor în Basarabia se ridică la cifra de 38.116 inşi, ceeace reprezintă o proporţie faţă de populaţia de atunci a provinciei de 14,4 la mia de locuitori; ceeace este destul de mult. Din aceşti 38.116 inşi intraţi, 34.725 s'au stabilit la oraşe şi numai 3391, la sate. Luând pe naţionalităţi repartiţia acestor străini intraţi, avem situaţiunea următoare: pentru comunele urbane: şi rurale împreună:

1. Români	818.—
2. Ruşi	2273.—
3. Ukrainieni	793.—
4. Poloni	269.—
5. Nemţi	214.—
6. Greci	6.—
7. Evrei	33449.—
8. Bulgari	107.—
9. Turci	6.—
10. Francezi	15.—
11. Alte naţionalităţi	166.—
Total. . .	38116.—

Prin urmare aproape 40.000 de străini intrați în mai puțin de 4 ani, ceeace ar veni în mediu la 10.000 pe an, ceeace este îngrozitor de mult.

Din acest total de 38.116, câți au intrat în întreaga Basarabie, cifrele oficiale arată că 34.725 au fost dintre acei, cari s'au așezat numai la orașe, iar dintre ei 24.436 s'au instalat numai în orașul Chișinău și 6476 în orașul Bălți.

Ceeace este foarte caracteristic în ceeace privește naționalitatea acestor refugiați, este faptul, că aproape unanimitatea lor sunt evrei. Ori, tocmai acest lucru trebue să fie luat în considerare când va fi vorba de a se calcula sporul natural al populației.

Dar, dacă așa este lucrul, atunci cum putem admite micșorarea de cifră a populațiunii, pe care unii o admit astăzi? Este lucru admisibil de crezut, că dela 1922 nu a mai intrat nici un străin în Basarabia? Și, dacă la acea dată în orașele Basarabiei aveam o populațiune mai mare, decât la 1927, cum se explică reducerea aceasta atât de considerabil pe care o socotesc unii? Ce factori au intervenit, și pe cari nu-i cunoaștem noi, cari să determine un așa de mare exod a populațiunii din centrele urbane ale acestei provincii? Și, apoi în cotro s'a îndreptat această populație? Și, dacă este așa, pentruce astăzi în principalele centre de populație ale provinciei există o criză de locuințe tot așa de mare ca și în capitala țării, și ca și în celelalte orașe ale Românieî? Dacă am admite acest exod, pe care pare că îl arată unii, atunci evident că nu ar fi crize de locuințe așa de acute, pe cari le avem în centrele mai populate ale Basarabiei. Cine ne vorbea nouă chiar la 1918 de o criză de locuințe? Ori, această criză s'a manifestat mai târziu și aproape cu aceeași intensitate se manifestă și astăzi. Este adevărat că în Basarabia după războiu s'a clădit foarte puțin, ca să nu zicem aproape de loc, și tocmai acesta este un motiv mai mult de a vedea cât se poate de clar această lipsă de locuințe, care se simte pe zi ce trece tot mai mult.

Pe de altă parte, după cifre provizorii putem afirma, că în 1910 au fost tăiate în abatoriile din Basarabia un număr de animale în cifră de 73.817, de toate categoriile. În 1919 acest număr s'a ridicat la 100.076, iar în 1924 la 121.318 capete aproximativ. Prin urmare observând aceste cifre putem să ne punem imediat întrebarea, dacă populațiu-

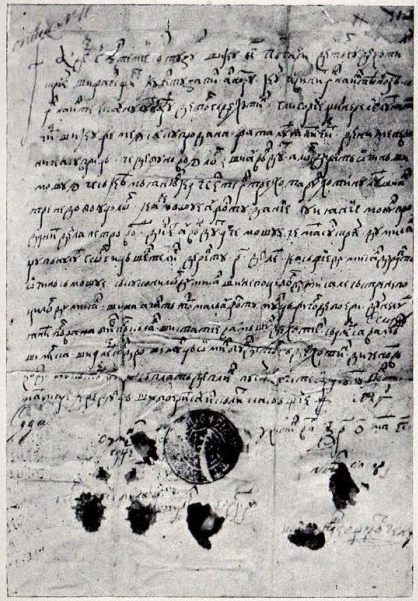

Fig. 9. — Cartea lui Eftimie, soldatul Hotinului cu cei 12 pângari pentru întărirea unei vânzări.
1662 Mai 15
Pecetea Hotinului (inedit).

nea Basarabiei a scăzut din an în an, pentru ce a fost nevoe atunci de cantităţi de carne din ce în ce mai mari, când ştiut este că Basarabia nu este o provincie, care să producă carne congelată destinată pentru export? Logic, deci ar fi fost ca să se micşoreze cantitatea de carne necesară consumului intern, iar nu să crească.

Prin urmare deci, iată de ce am zis că trebue să facem toate rezervele noastre asupra părerilor tuturor acelora, cari susţin la o micşorare a populaţiei Basarabiei mai cu seamă dacă ţinem socoteală şi de creşterea normală a populaţiei, care ori cât de mică ar fi, tot influenţează asupra numărului. Această creştere normală a populaţiunii a fost următoarea în anii 1920—1924 inclusiv.

Creşterea naturală a populaţiunei în :

Anii	Comune urbane	Comune rurale
1920	1.295	25.878.—
1921	3.974	44.499.—
1922	2.997	41.507.—
1923	3.549	50.573.—
1924	3.269	43.241.—

Această creştere naturală rezultă din diferenţa între natalitate, care a fost în genere mai mare şi între mortalitate, care a fost mai mică. Dar, pentruca să ne dăm seamă tocmai de aceste diferenţe între numărul morţilor şi între cel al născuţilor, vom căuta după cifrele oficiale ale statisticii Ministerului de Interne să arătăm situaţiunea şi într'un caz şi în celălalt pentru anii 1921—1924 inclusiv, şi aceasta pe religiuni, deşi pe naţionalităţi ar fi fost mult mai interesant (nu avem însă cifre):

Născuţii vii din Basarabia, după confesiuni în anii :

Confesiunile	1921	A N I 1922	1923	1924
1. Ortodoxi	96.682	110.319	101.855	101.472.—
2. Catolici	332	350	366	358.—
3. Protestanţi	2.075	2.201	2.055	2.337.—
4. Mosaici	5.064	5.052	4.973	4.905.—
5. Armeni	7	6	18	12.—
6. Lipoveni	1.141	1.140	1.232	1.170.—
7. Alte religiuni	130	120	83	137.—

Morţii din Basarabia, după confesiuni în anii:

Confesiunile	A N I I 1921	1922	1923	1924
1. Ortodoxi	65.667	56.176	52.084	59.098.—
2. Catolici	180	163	173	197.—
3. Protestanţi	1.192	1.073	971	1.160.—
4. Mosaici	3.039	2.742	2.652	2.680.—
5. Mahometani	—	—	—	1.—
6. Armeni	16	18	22	25.—
7. Lipoveni	551	706	523	696.—
8. Alte religiuni	70	49	35	60.—

Vedem prin urmare din aceste cifre, că pentru unele dintre confesiuni creşterea naturală a populaţiei este mai mare, şi printre acestea trebue să punem în primul loc pe mosaici şi în al doilea loc pe lipoveni. Ori, acesta este unul dintre factorii cei mai importanţi, de care trebue în tot momentul să ţinem seamă, pentru că nimeni nu ar dori ca la un moment dat să ne trezim cu o populaţiune evreiască sau rusă (lipoveni), care să întreacă pe cea românească sau în genere pe populaţiunea creştină oealaltă din provincia noastră.

In tot cazul se observă aproape pentru toate naţionalităţile o creştere naturală destul de pronunţată, afară de armeni, la cari se constată o descreştere a populaţiunii. Ceeace s'a constatat după războiu a fost faptul că creşterea populaţiunii basarabene s'a făcut mai mult în direcţia sexului femenin decât în acea a sexului masculin. Dar aci trebue să vedem şi cauza principală a războiului, care a influenţat în cea mai mare măsură, şi de pe urma căruia am avut o mortalitate mai mare la sexul tare decât la cel slab.

In condiţiunile normale, avându-se în vedere vigoarea rasei noastre putem afirma că în mediu la 100 de femei se nasc cam 105 bărbaţi, ceeace ne dovedeşte neapărat şi puterea de rezistenţă a românului faţă de toate celelalte naţionalităţi, pe cari în seria timpurilor le-a desnaţionalizat aproape complect. Şi ca dovadă de acest lucru avem şi afirmaţiunea unui scriitor rus, A. Nesterovsky, în lucrarea sa: *„In nordul Basarabiei, note de călătorie"*, publicată în Varşovia în 1910, care textual, sună în felul următor:

„Sub înrâurirea moldovenească şi maloruşii câţi mai erau „şi au schimbat felul de îmbrăcăminte şi de petrecere. Dar „şi limba moldovenească a exercitat o enormă influenţă asu„pra maloruşilor, aşacă mulţi maloruşi ai Basarabiei au „fost complect romanizaţi. Elementul activ este cel moldo„venesc, iar cel pasiv şi care a cedat complect acţiunii de „romanizare este elementul malorus. Nu ne vom îneumeta a „căuta cauza acestei reuşite triumfătoare a elementului „moldovenesc".

Nu mai este nevoe să insistăm asupra acetor afirmaţiuni, şi asupra tăriei argumentului, care ne arată pe ruşi ca un element, ce nu poate să reziste acţiunii tacite de desnaţionalizare. Dar, pentruca să ne putem face o idee şi mai complectă a credinţilor străine asupra puterii de desnaţionalizare a românilor exercitată asupra celorialte naţionalităţi, nu avem decât să mai citâm încă şi cele expuse de către profesorul Kociubinski în lucrarea sa întitulată *„Manual de limba moldovenească pentru şcoalele ruseşti"*, şi publicată în 1903. Acest autor face următoarele afirmaţiuni:

„Românii exercitează acţiunea lor asupra rusinilor ce erau „în spre Prut şi graţie rezistenţii şi elasticităţii precum şi a „puterii lor de muncă considerabilă au romanizat şi roma„nizează încetul cu încetul toată populaţia malorusă".

„In anumite locuri acest progres de absorbire a populaţiei „slavo-ruse s'a început de mult, încă din secolul al XVI-lea, „dacă nu mai de vreme chiar, şi acolo unde odinioară răsuna „vioaea limbă malo-rusă, nu se aude decât graiul moldove„nesc. Numai puţine datine, şi mai cu deosebire cântece, bas„me mai sunt încă mărturia unui trecut dispărut, şi care a„rată că odată a fost aci populaţie rusină".

„La fiecare pas întâlneşti în satele cu populaţie moldove„nească şi malo-rusă, familii ruseşti, bătrâni, cari abia mai „ştiu ceva ruseşte. Generaţia tânără nu mai poate vorbi a-

„ceastă limbă, şi nici nu o mai înţelege, se vorbeşte numai „moldoveneşte".

Dar în afară de aceste consideraţiuni ale sus menţionatului autor rus trebue să mai amintim încă şi observaţiunile etnice, pe cari el le a făcut în judeţul Soroca. El afirmă, că în 1870 se găseau în acest judeţ 26 de localităţi, cari erau locuite pur şi simplu numai de rusini, şi cari vorbeau exclusiv numai limba ukraineană. In 1907 rămâseseră numai 16 localităţi, de unde rezulta, că în rest se făcuse desnaţionalizarea în timp de 37 de ani.

Tot aci, mai constată el, că 22 de localităţi, în cari la 1870 populaţiunea era pe jumătate română şi pe jumătate ruteană, s'au romanizat complect în acelaş interval de timp, aşa încât aproape nici un locuitor nu-şi mai recunoaşte origina sa ruteană.

Şi, dacă în acest judeţ se mai găseau la 1907 încă pe ici, pe colo câteva familii de ruteni, aceasta se datoreşte colonizării tacite şi neoficiale, pe care Rusia o făcea în aceste regiuni cu coloniştii aduşi de peste Nistru. Acest lucru era făcut în scopul de a se reîmprospăta elementele rutene, pe de o parte, iar pe de alta era o a doua încercare pe care foastele guverne ţariste o făceau cu intenţia de a desnaţionaliza elementele româneşti, ce formau marea masă a populaţiunii acestei provincii.

De asemeni, că să mai dovedim încă puterea de desnaţionalizare exercitată de români asupra celorlalte elemente, cu cari trăiau împreună, nu avem decât să ne referim la comentariile unei statistici ruseşti din 1907, în care se spune textual următoarele consideraţiuni asupra stării etnice a judeţului Soroca:

„Predominarea elementului rutean este în puţinele sate „din câteva puncte din nordul judeţului, dar nici acolo malo„ruşii nu trăesc în mase compacte, satele lor fiind împrăş„tiate peste tot printre moldoveni".

„Trebue gândit ce anume s'ar mai putea face pentru a se „împotrivi desnaţionalizării, puţinelor sate din colţul de „nord-est al judeţului, învecinate cu satele moldoveneşti din „judeţul Hotin şi din Podolia".

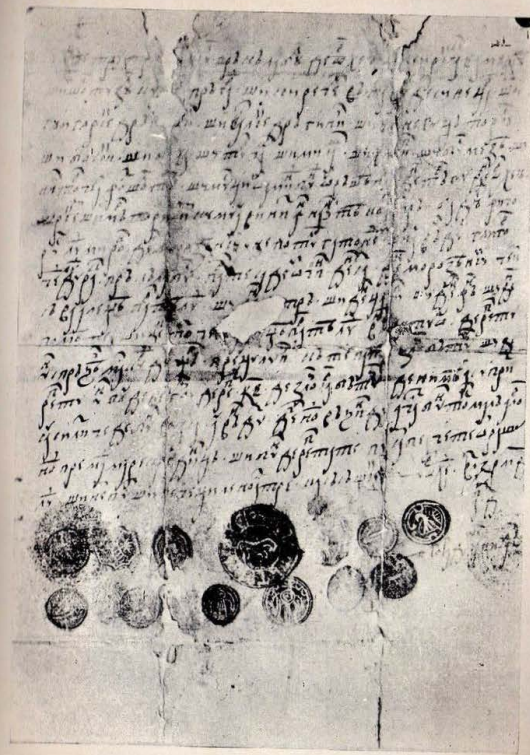

Fig. 10. — Cartea pârcălăbiei de Orhei.
Pecetea Pârcălăbiei de Orhei (inedit) 4, Aprilie 1638
Fotografia documentului original ca şi a celorlalte 2 documente alăturate a fost făcută şi dată nouă de către D-l profesor Leon Boga, directorul arhivelor statului din Chişinău.

Este un strigăt de alarmă, pe care oficialitatea rusă l'a scos şi care de sigur pentru noi, românii îşi are partea lui de mare importanţă, pe de o parte pentrucă îşi recunoşteau inferioritatea din punct de vedere a pătrunderii de rasă, iar pe de alta, pentrucă recunoşteau în mod oficial existenţa populaţiunii româneşti în această provincie, populaţiune a cărei existenţă voiau ei să o tăgăduiască mai târziu, cu ocazia conferinţelor internaţionale de pace.

Iată deci, atâtea considerente, cari trebue să ne întărească în credinţa şi în puterea de pătrundere a rasei noastre, dar nu este mai puţin adevărat, că nu trebue să ne bazăm pe acest lucru.

Străinii, după cum am arătat mai sus, au venit în număr foarte mare, şi au intrat în provincia noastră după războiu. Majoritatea din ei se arată foarte nemulţumiţi de stăpânirea noastră acolo, şi în cazul acesta ne punem întrebarea: dacă nu este bine de trăit la noi, ce caută în Basarabia, şi de ce nu au stat acolo, în localitatea de unde au venit? Noi nu i-am chemat. Şi aci se poate vedea destul de clar, că toate aceste nemulţumiri exprimate de dânşii, sunt numai simplă prefăcătorie, de oarece de bine nu fuge nimeni şi nimeni nu părăseşte oraşul sau satul, unde a trăit. Ca atare, deci la mijloc trebue să fie consideraţiuni de alt ordin, cari să ne explice acest mare exod al străinilor (în marea majoritate evrei), cari au venit de peste Nistru sau din alte părţi, şi s'au aşezat în Basarabia nesupăraţi de nimeni.

Noi în privinţa străinilor am fost cât se poate de îngăduitori, poate mult mai îngăduitori decât multe state din occident, cari se pretind cu o civilizaţiune mai veche şi mai înaintată decât a noastră. De aceea nu numai în Basarabia, unde toate capitalurile cele mai mari sunt în mâna lor, şi unde trăesc ca banul cel bun îi găsim instalaţi în cele mai comfortabile locuinţe, dar chiar în celelalte provincii ale României şi mai cu seamă în Moldova, Bucovina şi Transilvania de nord majoritatea proprietăţii urbane se găseşte în mâinele lor.

Aceste câteva consideraţiuni asupra populaţiei Basarabiei am căutat să le ilustrez prin alăturata hartă etnografică care e o copie puţin modificată a celei întocmite de-

marele savant francez, de Martonne. Repartiția naționalităților este dată în mod sumar și bazată pe cifre statistice, cari au servit și la conferința internațională de pace.

Dacă se va face eventual vre-un recensământ în viitor, avem credința fermă că chiar în puținele regiuni unde populațiunea este reprezintată ca heterogenă, va trebui ca să se arate pătrunderea elementelor românești, ce s'a făcut în anii dela războiu încoace. Ca atare, deci harta este mai mult o imagine de ceeace a fost imediat după războiu, fără ca să concretizeze în adevăr o situațiune pur reală, care ar fi mai în favorul nostru.

III.

b) CONSIDERAȚIUNI ECONOMICE

1. Cultivarea Pământului în Basarabia

Observațiuni în vederea organizării culturii pământului. — Nevoile vieții și dorințele de câștig au îndemnat pe agricultorii basarabeni să utilizeze pământul lor în vederea unor rezultate cât mai așteptate posibile.

Și, dacă în trecut a fost pusă această problemă, cu atât mai mult se va pune ea în viitor, când singurele valori, cari s'au menținut după războiu sunt produsele naturale și munca fizică. Ambele aceste valori nici înainte de războiu nu și aveau reala lor aplicațiune și ca atare dela dânsele nu se putea aștepta la reale foloase, așa cum cei din apus aveau posibilitatea de a le căpăta. Era o încercare de cultură mai rațională, pe care unii dintre mari proprietari o făceau, dar aceasta era foarte puțin în comparație cu întinderea pământului cultivabil al Basarabiei pe de o parte, iar pe de alta cu cerințele de consum ale piețelor rusești sau a celor internaționale.

Războiul acesta, care a coprins pe toată lumea a creat nu numai condiții noi de viață, necunoscute până acum zece ani, dar a făcut să se schimbe și felul culturilor și a repartiției generale a terenurilor, pe cari se fac aceste culturi.

Cu toate calamitățile lui, războiul acesta a fost însă un puternic factor de progres și de civilizație chiar. Pretutindeni am avut o intensificare a producțiunii și o ridicare a vieții la un ton mai înalt. Și când zicem acest lucru ne referim mai cu deosebire la țările și regiunile, cari au fost forțate a se gândi la producțiuni de materii pe cale

artificială, cele provenite pe cale naturală fiind neîndestulătoare consumului intern.

De acest lucru nu poate fi vorba însă în Basarabia, de oarece această provincie a fost ferită de influența economică imediată a războiului, așa că aci nu a putut de loc să fie vorba de o intensificare a producției, cum a trebuit să fie în Moldova, care era imediat îndărătul frontului. Cu toate acestea însă masele militare și chiar o parte din populația civilă dela țară au fost deprinse în tot intervalul acestui război la un trai mai bun ca înainte, de oarece pe lângă armatele rusești, cari erau excelent aprovizionate, se aprovizionau și o parte din locuitorii satelor, mai cu deosebire în timpul de răzvrătire a acestor armate.

Prin urmare deci, consumul creștea, pe când producțiunea în mod forțat a scăzut pe de o parte din cauza sustragerii atâtor brațe de la munca câmpului, iar pe de alta din cauză că proprietatea mare nu mai putea lucra, iar micii cultivatori, nedeprinși cu suprafețe mari de pământ, lăsau mult din el nelucrat.

In afară de aceasta, viața în comun, pe care au dus'o ani de zile soldații basarabeni, vederea altor țări și popoare, schimbul și infiltrația ideilor sociale, precum și solicitudenea, ce au arătat'o guvernele conducătoare ale foastei Rusii rămășițelor, soldaților și familiilor lor de acasă; în fine propaganda pentru reformele sociale plănuite, toate aceste au lărgit orizontul de vederi al maselor și au ridicat nivelul vieții lor accentuând mai ales gustul de pământ și de trai mai bun.

O lucrare intensă a pământului în Basarabia nu se putea face, chiar dacă am admis că locuitorii ar fi vrut să lucreze întreaga suprafață a terenurilor lor. Din cauza celor patru ani de război toate mașinile de lucru pentru pământ erau deteriorate, și altele noi nu au mai fost făcute, așa încât din an în an se micșora în Basarabia posibilitatea de producțiune a pământului. Și apoi chiar după terminarea războiului nu s'au putut aduce din străinătate imediat mașini și unelte agricole, ceeace a întârziat de sigur mărirea producțiunii.

Dar, ceeace a influențat în chip dăunător asupra producțiunii solului în această provincie, au fost tocmai perioadele de secetă, pe cari putem zice că cu foarte mici

variațiuni le-am avut dela 1918 încoace, secetă care s'a resimțit mai mult în regiunile de stepă ale provinciei.

Pentru prevenirea și cunoașterea de mai înainte măcar superficial a perioadelor de secetă, este absolută nevoe pentru Basarabia de a se studia de către cei îndreptățiți în această direcțiune, clima și influența ei asupra culturilor agricole. Deși rușii au avut o oarecare organizațiune în ceeace privește observațiunile climaterice din această provincie, cu toate acestea tot ce s'a făcut, a fost ceva incomplect. Deși omul este fără nici o putere în fața fenomenelor naturii, cu toate acestea prin studii și lucrări speciale aceste fenomene se pot localiza, și în cazul acesta și efectele lor vor fi mai puțin dăunătoare pentru producțiune.

Prin lucrările rusești de climatologie făcute asupra Basarabiei nu s'a precizat exact regimul climatologic al diverselor regiuni, din cauza lipsei de stațiuni de al doilea și de al treilea ordin. Cele cari erau și cari mai sunt încă și astăzi, sunt cu totul insuficiente, când ne gândim la o lucrare complectă, pe care ar trebui să o facem cât mai neîntârziat asupra climatologiei Basarabiei. Rușii aveau puncte de observațiune mai mult pe malul Nistrului; și puține răspândite și prin centrul provinciei. Ori, cu astfel de centre ne este imposibil din cauza distanței mari între ele de a stabili în mod absolut exact un regim al precipitațiilor sau unul al temperaturilor în Basarabia; și în general un regim climateric, care trebue să se potrivească cu anumite regiuni geografice, cu calități determinate de soluri și cu o floră anumită și caracteristică regiunii.

Impărțirea Basarabiei în trei mari regiuni din punct de vedere agricol: regiunea de nord, mijloc și sud, așa după cum făceau rușii, ni se pare ceva cu totul aproximativ și departe de a fi în legătură cu chestiunile de ordin științific. Când se va cunoaște amănunțit și cu date mai mult sau mai puțin exacte climatologia diverselor regiuni, atunci numai ne vom putea da seamă de imposibilitatea acestei diviziuni făcute din punct de vedere agricol. Luată așa groso-modo diviziunea, după cum au făcut rușii nu ținem socoteală de stepa și antestepa de nord și nici de antestepa de sud. Ori astăzi este știut, că regimul climatologic al unor astfel de regiuni se deosebește foarte mult de acel al regiunilor înconjurătoare, și ca atare deci primele

trebuesc scoase cu desăvârşire dintre cele de categoria a doua. Ori, când zicem noi împreună cu rușii regiunea de nord, nu facem decât să înglobăm şi regiunea de stepă şi antestepă, pe care o avem în partea de nord a provinciei.

Cunoaşterea regimului climateric va aduce în viitor şi punerea pe tapet a diferitelor lucrări agricole de irigaţiune (unde va fi posibil), ce sunt absolut necesare mai cu deosebire în părţile sudice ale Basarabiei. De asemenea se va vedea mai bine necesitatea împăduririi stepelor, ceeace ar aduce evident o modificare în excesivitatea de uscăciume a climatului acestor regiuni. Aceste împăduriri sunt mult mai urgente de făcut în stepa uscată, care în provincia noastră are o întindere destul de respectabilă în părţile ei de sud.

Cunoaşterea solului. — Solul este un factor de prima categorie în agricultură, şi poate că în comparaţie cu factorul, clima, este mult mai determinant în ceeace priveşte creşterea şi dezvoltarea plantelor agricole.

El nu este schimbător pe aceleaşi locuri, se poate studia repede şi se poate aduce ameliorări în defectele lui. El însumează în genere caracterul climei şi pe acel al vegetaţiei spontane. Dacă vom studia prin urmare, caracterele lui, vom putea spune cu preciziune forma de vegetaţie. Aşa de pildă, dacă a fost pădure în mod natural, şi dacă actualmente pe o rază de 10 Km., această pădure a dispărut, prin studiul amănunţit al solului şi a vegetaţiei spontane, noi vom putea deduce exact că pădurea a existat şi ca atare deci, regiunea mai cu succes ar putea să fie reîmpădurită.

Aşa cum sunt lucrările asupra solului în Basarabia făcute de rușii, putem să zicem că nici nu sunt; de oarece ele au fost făcute cu cea mai mare repeziciune, numai ca să se zică că şi pentru această provincie ei au lucrat ceva în direcţiunea pedologică. Aşa de pildă, nu putem admite că a fost studiu pedologic acel făcut de către profesorul Nabokih sau de către Dokutcheaev, în cele patru sau 5 zile, cât au parcurs ei în automobil Basarabia dela nord, la sud. Cele mai multe din concluziunile, la cari au ajuns, nu s'au putut face în felul acesta decât numai prin deducţie. Ori, acest lucru nu este admisibil la o lucrare ştiinţifică cu un caracter aşa de important cum ar fi trebuit să fie studiarea amănunţită a solului Basarabiei.

In urmă însă astfel de lucrări au fost întreprinse de către geologii noştri şi în special, cel ce cercetează cu multă amănuntime solul acestei provincii a noastre este domnul Petre Enculescu, care tinde să întocmească o hartă a solurilor, de care se simte absolută nevoe în Basarabia.

Rușii fuseseră convinşi de necesitatea hărţii solurilor pentru diversele lor gubernii, însă personalul ştiinţific al lor era cu mult prea mic în comparaţie cu imensitatea întinderii solului. Oameni cu destulă vază în ştiinţă cum au fost: Sibirţev, Kosovici, Glinka etc., au avut delegaţiuni speciale de a face cercetări agrogeologice în diversele gubernii, dar lucrările lor nu au fost complecte, din cauză că nu au putut să dovedească terminarea observaţiunilor pentru întinderi aşa de imense de teren. Şi, atunci au întrebuinţat şi ei procedeul lui Nabokih şi Dokutcheaev de a completa lucrările prin deducţie.

Unele din lucrări însă, pentru unele gubernii au fost lucrate în parte exact, aşa încât hărţile au fost executate pe scară mare (chiar 3 verste pe diumă). Unele dintre aceste hărţi au fost refăcute chiar pentru a doua şi a treia oară în legătură cu progresele continui ale pedologiei pentru unele din aceste regiuni.

Prin urmare, deci ceeace avem făcut în direcţia solurilor până în prezent de către rușii, nu putem să considerăm decât ca niște simple jaloane, cari s'au pus, rămânând ca întreaga lucrare să fie continuată şi dusă la bun sfârşit de către agrogeologii noştri.

Cultura plantelor agricole.

Cultura pământului şi în special cultura cerealelor a jucat şi joacă în Basarabia rolul preponderant ca ramură de activitate omenească, şi putem spune, că până mai acum două sau trei decenii în urmă când am avut primele începuturi de industrie mare, această cultură era aproape singura ocupaţiune a locuitorilor ei.

Această cultură de plante agricole a luat un mai mare avânt în a doua jumătate a secolului trecut, aşa încât pe când în 1860, în întreaga provincie erau cultivate 121.000 de hectare, adecă întinderea de 37,8% din toată suprafaţa cultivabilă de pe vremuri, în 1881 au fost cultivate, 1.822.017 Ha., sau 44,6%, iar în 1887 au fost cultivate din

întinderea totală cultivabilă, o suprafață de 2.390 504 Ha., sau 61%.

Mai târziu, în 1908 cultura s'a făcut pe o întindere și mai mare, și care s'a ridicat la 2.938.504 Ha. La 1916 această întindere a scăzut puțin din cauza războiului, așa că au fost cultivate numai 2.485.025 hectare.

Dacă este vorba de cultura de cereale principale, vedem, că dintre ele porumbul este acela, care e mai mult răspândit. In genere cultura lui se face aproape pe toată întinderea provinciei, mai mult însă în spre Prut și mijlocul Basarabiei, decât în spre Nistru.

In partea de sud-est a ei, acolo unde caracterul de stepă este mai pronunțat avem mai mult culturi de cereale păioase, de primăvară, și în special grâu și orz. Grâul de toamnă este și el răspândit în această regiune și-l găsim cultivat mai cu seamă pe o suprafață și o bandă, ce ar trece prin localitățile: Paris, Teplitz, Sărata, Nădejdea, Volontirovca, Vredensc și Alexandrofca. In ceeace privește orzul, în partea de sud-est a provinciei îl găsim mai cu seamă răspândit pe o bandă ce ar trece prin: Căușani, Talmaz, Volontirovca, Ivanovca Rusă, Palanca, Cazacii Vechi, Tăriceanca, Bairamcea, Plahteevca, Kulevcea, Divizia, Cișmea și Șaba.

Dar, pe lângă această zonă, unde se cultivă mai mult orzul mai avem încă și o alta, care se găsește în nordestul provinciei, în regiunea localităților Arionești, Climăuți, Atachi etc., precum și în regiunea Florești, și Ciocâlteni. Este o plantă, căreia în Basarabia i s'a dat și i se dă încă cea mai mare importanță, și de multe ori este preferată grâului.

In fine, dintre principalele păioase, secara este aceea, care este răspândită în ceeace privește cultura ei, în mici petece aproape pretutindeni, dar mai cu seamă o găsim la nord în regiunea localităților Chelminți și Romăncăuți, La Chiperceni (Orhei), Chișinău, Cimișlia etc.

Ovăzul, dintre păioase, care este mai puțin cultivat în Basarabia decât celelalte este iarăși răspândit pe diferite petece de teren în diversele părți ale provinciei. In regiunea localităților Stănilești și Noua Suliță din județul Hotin el este cultivat pe ceva mai mari întinderi, ca și în multe regiuni din stepa de la sud, cum este în regiunea Sturzeni și Șaba.

S'a căutat pentru a se stabili mai precis felul culturilor de plante ce se fac în Basarabia, ca terenul să fie împărțit (în mod impropriu de altfel) în mai multe zone și anume:

1) La nord și nord-est pe Nistru pământul este acoperit în mare parte cu păduri, și în colțul din spre Bucovina acest teren acoperit cu pădure întrece cu 20% suprafața pământului arabil cultivat cu diferite plante agricole.

In județul Hotin, în partea lui de vest terenul cultivat este de 30—50%, iar în celelalte părți ale județului precum și în județele limitrofe el ajunge până la 70 și peste 70%. In această regiune suprafețele acoperite cu pășuni naturale ajung până la 15%.

2) A doua zonă agricolă este acea coprinsă în județele Bălți, cu Soroca și Orhei, cari coprind în ele regiunea stepei de nord a provinciei. In cea mai mare parte a acestor județe lipsesc pădurile, așa încât în partea de nord-est găsim până la 70%, iar în partea de nord-vest, spre Prut, până la 30—70% teren de cultivat. In această regiune se găsește teren de fânaț, iar pășunea variază între 15—25%, și în unele locuri chiar întrece această cifră.

In această zonă, grâul de toamnă ocupă cea mai mare suprafață, mai cu seamă în partea de est. Aci, cantitatea de producție la pâinea albă este de 300—1120 Kg. la 1 Ha.

3) A treia zonă o formează mijlocul Basarabiei, și constitue așa denumita *zonă pădurească*. Tocmai din cauza prezenței pădurilor pe întinderi mai mari de teren se produc schimbări în aranjamentul general al culturilor. Avem aci 50—60% teren care să fie absolut propriu pentru culturi agricole. Sunt unele locuri din această zonă, unde pădurile se mai împuținează, și atunci și întinderea terenurilor de cultură ajunge până la 70%.

Pământul acoperit de pășuni nu atinge decât 5—15%.

Dintre plantele agricole, cari se cultivă în această a treia zonă, avem în locul întâi porumbul, apoi grâul de toamnă și în fine secara. Producția medie ce se obține la hectar este de 720—1120 de kilograme.

4) A patra zonă agricolă o găsim în sudul Basarabiei, și în genere ea nu este acoperită de păduri. Fânațul se întâlnește aci, în schimb însă terenul de cultură se ridică până la 70% din întinderea totală.

Spre Nistru în această zonă pășunile devin ceva mai nu-

meroase, aşa încât întinderea lor variază între 15-25% din suprafaţa totală. Dintre plantele agricole mai răspândite aci, este grâul de primăvară, iar mai la sudul Zonei, orzul.

Cantitatea medie de producţie se micşorează ceva în această zonă, aşa încât putem conta pe micile proprietăţi in special pe cantităţi ce variază între 635—700 Kg. la hectar.

Dintre diversele plante agricole cerealele sunt acelea, cari ocupă suprafeţele cele mai întinse de teren. Şi pentru ca să ne dăm seamă de acest lucru redăm în tabloul de mai jos, după cifrele statistice oficiale întinderea culturilor şi cantitatea de producţie obţinută pe timp de 23 de ani :

Intinderea Culturilor.

a) *Inainte de rzboi.*

Anii	Specificarea sămănăturilor de cereale: Grâu de toamnă	Grâu de primăvară	Secară	Orz	Ovăs	Porumb	Total cereale
		H E	C T A R E				
1900.	332686.	400930.	176398.	371567.	67811.	668548.	2017400
1901.	420320.	430976.	233469.	398242.	69152.	668103.	2220262
1902.	432779.	427423.	202139.	408855.	71894.	698230.	2241320
1903.	430625.	412303.	212160.	443324.	78841.	670477.	2247730
1904.	350397.	456348.	159197.	477098.	87414.	703070.	2233524
1905.	456672.	367506.	218124.	476942.	73182.	700152.	2292578
1906.	425222.	366916.	239840.	463428.	66243.	618398.	2180047
1907.	431313.	331270.	223279.	568461.	74602.	721320.	2350255
1908.	373062.	345728.	201742.	632384.	73276.	712137	2338329
1909.	384675.	306030.	201168.	622403.	64366.	761075.	2339714
1910.	488470.	305197.	236090.	594552.	64873.	696618.	2385800

b) *In timpul războiului.*

1914.	574395.	201657.	196404.	773994.	75736.	736054.	2558240
1916.	522577.	71376.	169480.	771049.	116931.	698496.	2349909

c) *După război.*

Anii	Specificarea sămănăturilor de cereale: Grâu de toamnă	Grâu de primăvară	Secară	Orz	Ovăs	Porumb	Total cereale
		H E	C T A R E				
1918.	187343.	58902.	177316.	603271.	108996.	600452.	1736280
1919.	387413.	127698.	195034.	524913	123446.	699149.	2057653
1920.	362639.	184854.	111227.	743546.	113554.	511684.	2027504
1921.	242282.	345702.	170452.	541299.	140165.	612435.	2052335
1922.	306784.	301921.	90691.	681963.	312677.	652833.	2346869
1923.	493536.	276146.	148177.	762789.	247079.	648924.	2546651
1924.	517727.	336688.	100139.	778921.	218351.	692776.	2644602
1925.	553933.	228031.	95260.	680653.	169988.	763473.	2470438
1926.	526509.	121767.	93056.	554379.	98622.	805156.	2199489
1927.	607154		94654	715641	129204	——	2323352

Din tabloul precedent se poate vedea, deci, că culturile acestor cereale, cari se făceau pe mari întinderi inainte de război, îşi păstrează acelaş caracter aproape şi în timpul ca şi după război. Trebue chiar de observat, că pentru unele plante, cum a fost de pildă grâul de toamnă întinderea cultivată a crescut după război, creştere, care este mai pronunţată cu începere dela 1923, incoace. Odată cu această creştere a întinderilor de grâu de toamnă, au scăzut in anii de după război suprafeţele acoperite cu grâu de primăvară. Pentru Basarabia grâul de primăvară este o plantă cât se poate de bună mai cu seamă pentru regiunile ei de sud, şi de aceea ar trebui să facem toate sforţările, pentru să putem mări întinderile cultivate cu dânsa.

Decât am avea aşa de întinse suprafeţe acoperite cu orz, care pe pieţele internaţionale este totdeauna mai scăzut ca preţ decât grâul, este natural că mult mai rentabil pentru noi ar fi, dacă am avea pentru desfacere mai mari cantităţi de grâu, grâul fiind planta, care este trebuitoare pentru consumul populaţiunii ţărilor importătoare.

Pentru unele categorii de pământuri mai cu seamă din sudul Basarabiei, cari sunt mai puţin productive culturile de secară, cari se făceau inainte de război pe întinderi

mai mari, nu puteau să aducă decât cele mai mari foloase pentru economia generală a provinciei. Cifrele ne arată că aceste întinderi s'au micşorat simţitor după război, ceeace denotă, că mai înainte mulţi dintre marii proprietari se ocupau mai mult cu această cultură, pe când astăzi sătenii, noi împroprietăriţi, o neglijează, cultivând în schimb mai mult alte plante, printre cari trebue să menţionăm în primul loc porumbul. Creşterea întinderilor acoperite cu porumb este destul de simţită, şi lucrul se observă mai cu deosebire cu începere din anul 1925. In 1926, când întinderea acestor culturi a atins cifra de 805.156 Ha., se poate considera că am avut maximum de cultură a porumbului în această serie de 23 de ani.

Trecând acum la cantităţile de producţie obţinute, avem cifrele, următoare; reprezintate în vagoane: (parte din cifre după lucrarea: Monografia Basarabiei, publ. sub. îngr. d-lui St. Ciobanu ca şi parte din cifrele pentru întinderea culturilor).

Cantităţile de cereale obţinute în anii :

Anii	Specificarea cerealelor: Grâu de toamnă	Grâu de primăvară	Secară	Orz	Ovăs	Porumb	Total cereale
	V	A	G	O	A	N	E
a) *Inainte de război*							
1901.	47221.	32548.	27172.	33177.	7481.	104678.	252277
1902.	48576.	27150.	19105.	33530.	7821.	62052.	198234
1903.	50013.	38530.	22159.	47359.	9777.	60005.	227843
1904.	26712.	8369.	7961.	16682.	5507.	24021.	89252
1905.	47274.	23218.	20845.	41254.	7980.	33623.	174204
1906.	55403.	19622.	32509.	51648.	6404.	92043.	257629
1907.	21864.	14924.	9694.	47313.	8463.	68413.	170674
1908.	25281.	10427.	11260.	29669.	5070	79633.	161340
1909.	26358.	17298.	12473.	51496.	6870.	46986.	161481
1910.	54963.	19197.	27762.	56564.	7242.	96921.	262649
b) *In timpul războiului*							
1914.	33641.	7920.	14775.	53633.	7071.	93093.	210133
1915.	41816.	15887.	7718.	30227.	9417.	80714.	185779

Anii	Specificarea cerealelor: Grâu de toamnă	Grâu de primăvară	Secară	Orz	Ovăs	Porumb	Total cereale
	V	A	G	O	A	N	E
c) *După război*							
1918.	7216.	1034.	2321.	6141.	897.	15873	33482
1919.	37114.	9121.	14961.	41096.	10639.	81340.	194271
1920.	34766.	13719.	9596.	57661.	10124.	53977.	179843
1921.	11740.	12198.	7621.	16550.	5368.	42478.	95955
1922.	33430.	30157.	9551.	79978.	36765.	57581.	247462
1923.	80740.	33295.	10871.	55338.	16989.	70964.	268197
1924.	35465.	14061.	4995.	22899.	4387.	58100.	139907
1925.	17236.	5341.	3345.	15170.	2379	42119.	85590
1926.	43033.	8557	8779.	63392.	11614.	157631.	293006
1927.	41115.		8026.	45625.	8811	79988.	183566

Cu toate că prin noile legi agrare pământurile au trecut din mâna marilor cultivatori (în majoritate străini) în aceea a sătenilor moldoveni, şi cu toate că pronosticurile, ce se făceau înainte de expropriere erau că producţia basarabeană nu va mai însemna nimic pe viitor, cu toate acestea cifrele ne arată, că deşi sunt oarecari diminuări în această producţiune pentru unele plante şi în unii ani, cu toate acestea ea s'a menţinut aproape pe aceeaşi treaptă ca şi înainte de război.

Pentru unii ani vedem chiar o creştere considerabilă a producţiunii, şi printre aceştia este anul 1926, unde pentru porumb s'a putut înregistra cea mai mare recoltă în intervalul acestor 21 de ani, pe cari sunt date cifrele de mai sus.

In ceeace priveşte plantele necereale, acestea îşi păstrează mai mult sau mai puţin aceeaşi proporţie, pe care o aveau şi înainte de război, şi ca să ne facem o idee de quantumul sămănăturilor acestor plante în Basarabia, vom da situaţiunea de mai jos, din care se va vedea după cifrele statistice ale Ministerului de Domenii quantumul suprafeţelor sămănate cu diverse plante în anii 1923—1926 inclusiv.

Felul plantelor cultivate	Întinderea ocupată de culturi în anii: 1923 Ha.	1924 Ha.	1925 Ha.	1926 Ha.
Rapiță	9617	9610	8062	8493
In	6432	12059	11179	5926
Cânepă	6878	6781	8207	9400
Floarea Soarelui	62333	77136	151685	165810
Fasole în ogor propriu	10040	16299	23867	19816
Fasole în porumb	2069	13923	9457	8854
Mazăre	1424	919	740	688
Linte	2474	2798	16445	6928
Bob	289	480	531	491
Sfeclă de zahăr	6347	10002	14254	23000
Tutun	3759	7555	9057	13620
Cartofi în teren propriu	28012	142895	35591	31906
„ „ porumb	2184	3364	7200	8063
Muștar	—	155	—	4
Anison	3514	1136	—	16
Mac	—	400	207	2092
Năut (Nohot)	1528	907	—	1959
Cicoare	—	—	14	—
Lupin	—	—	—	2
Diverse	763	—	—	—
Varză (Curechiu)	2757	3754	4411	4223
Ceapă	2622	3374	3371	3748
Alte legume	2426	3369	2206	3712
Pepeni verzi și galbeni harbuji și zămoși	12589	13040	9588	9393
Dovleci (Bostani) în teren propriu	498	2366	2215	2177
Dovleci (Bostani) printre porumb	38399	36121	56160	90636
Rădăcini de nutreț	3197	4312	4512	5378
Fânețe artificiale	367	347	—	—
Lucernă	1657	2139	1407	4983
Dughie	—	7756	11773	19235
Alte fânețe artificiale	26952	42956	47260	39996
Fânețe naturale	99685	82995	—	45418
Vii pe rod	87956	87956	90861	90135
Vii fără rod	16526	16526	14815	14815
Livezi	21196	21196	17789	17789

Toate aceste cifre ne arată, că unele dintre plante și au mărit suprafața lor de cultură, și mai cu seamă parte din acele, cari sunt în legătură cu industria Basarabiei. Multe dintre ele, care sunt mai cu deosebire plantele de nutreț și-au mărit destul de mult întinderea față cu cea dinainte de războiu și printre ele avem lucerne, care sub vechea administrațiune rusească era una diutre plantele neglijate, deși pentru terenul și climatul Basarabiei este una dintre plantele, care poate să dea un nutreț eminamente bun pentru animale.

In regiunile din sudul provinciei, unde avem stepa uscată, pe la începutul verii fânețele și pășunele sunt deja uscate, așa că ele nu mai pot să folosească cu succes la alimentațiunea vitelor. Ori, lucerna cu rădăcinele sale lungi are posibilitatea ca din adâncimea solului să-și scoată apa necesară, așa că chiar dacă la suprafață din cauza temperaturii apa s'a evaporat, această evaporare nu se produce până în profunzime, așa că plantele rămân verzi chiar în perioadele cele mai secetoase ale anului. In felul acesta animalele sunt în măsură a-și găsi nutrimentul necesar.

Alături de lucernă și în vechiul Regat ca și în alte țări se cultivă trifoiul, o plantă care este aproape cu aceleași calități ca și lucerna, și care ca atare poate să aducă multe foloase pentru hrana vitelor. Ei bine, din nefericire cultura acestei plante aproape că nici nu există în Basarabia, așa că nutrețul vitelor în unele regiuni se limitează numai la roaderea ultimelor resturi de rădăcini ale leguminoaselor sau altor plante, ce constituiau pășunele naturale. Ori, acest lucru este cât se poate de dăunător pentru dezvoltarea animalelor, mai cu seamă atunci când ne gândim, că și pe micile proprietăți să avem rase de animale ceva mai bune, de cât cum sunt astăzi.

Pe multe locuri mai cu seamă în sudul și sudestul Basarabiei se cultivă destul de bine păringul, plantă relativ bună pentru nutreț, dar care nu poate să lupte cu atâta succes contra secetei, după cum luptă trifoiul și mai ales lucerna.

Așa stând lucrul cu întinderea culturilor, dacă luăm acum în considerare producțiunea lor, avem cifrele de mai jos pentru diferitele plante pe aceeași ani.

Producţiunea plantelor leguminoase, a legumelor şi a altor plante, ce intră în cultura mare.

Felul Plantelor	Cantitatea de producţie în anii 1923—1926. Chintale Metrice 1923	1924	1925	1926
Rapiţă	31656	22322	20588	56885
In de sămânţă	27409	22384	21996	16734
In de fuior	—	50285	7825	6697
Cânepă pentru sămânţă	25245	18852	19988	49355
Cânepă pentru fuior	—	24564	13238	46906
Floarea Soarelui (răsărită)	756741	540311	333199	1183926
Fasole în ogor propriu	77812	98105	116789	247108
Fasole în porumb (popuşoi)	15451	17831	13405	36007
Mazăre	16456	3613	3344	6476
Linte	27102	24733	88064	14846
Bob	2187	2552	1556	6256
Sfeclă de zahăr (zahar)	750683	889537	2052689	2652812
Tutun	11372	35845	37095	95124
Cartofi în teren propriu (săpătură)	3916345	1155614	970533	3115566
Cartofi printre porumb (popuşoi)	64261	15341	29602	74629
Muştar	—	410	19	—
Anison	18018	7531	—	97
Mac	—	1370	—	15354
Năut (Nohot)	12602	7113	—	17325
Cicoare	—	—	14	—
Lupin	—	—	—	16
Diverse	7565	—	—	—
Varză (Curechi)	554632	515235	557845	726356
Ceapă	173279	102881	89332	116730
Alte legume	164718	71465	36315	86377
Pepeni galbeni şi verzi (harbuji şi zămoşi)	563740	820365	315824	785375
Dovleci (Bostani) în teren propriu	50968	37468	83214	149682
Dovleci (Bostani) printre porumb	2157364	1744628	473024	3087503
Rădăcini de nutreţ	838840	508671	375753	1031958
Trifoi (Sămânţă)	15277	5141	—	31075
Lucernă (Sămânţă)	83027	36079	—	712

Felul Plantelor	Cantitatea de producţie în anii 1923—1926. Chintale Metrice 1923	1924	1925	1926
Dughie (Sămânţă)	57069	16220	—	8405
Fâneţe naturale	1348461	845077	—	978774
Alte fâneţe artificiale	513899	616585	266179	1136356
Vii pe rod (Poamă) (Hl)	—	2042269	1368235	1491172
Livezi de pruni (perji) (chintale)	—	89450	—	422465
Alţi pomi roditori (chintale)	—	87927	—	771177

Din toate aceste cifre se poate vedea, deci, că cultura legumelor în special, a florii soarelui, a pepenilor de toate categoriile este destul de răspândită în această provincie, şi pentru multe din plante producţiunea este ceva mai mare, decât în alte provincii ale ţării, cum este de pildă, Moldova sau Bucovina.

Multe din cantităţile de legume, cari se produceau în Basarabia, sub vechea dominaţiune rusească se exportau în centrele populate ale Rusiei, aşa că produse basarabene ajungeau până la Petrograd. Dar, dacă legumele se exportau din Basarabia în cantităţi destul de mari, în mai mari cantităţi încă se exportau fructele şi strugurii.

Pentru ca să ne facem o idee de utilizarea pe piaţa rusească internă a fructelor şi strugurilor basarabeni, vom da mai jos o tabelă statistică, din care se va vedea acest consum pentru câteva din marile centre de populaţie, în intervalul de timp dela 1901—1910. (după statisticile ruseşti oficiale ale d-lui N. Moghileanski).

Pieţele Consumătoare	Cantităţile de fructe consumate în anii: 1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910
			T	O	N	E				
	Mere.									
1. Petrograd	98	66	33	213	82	38	16	344	16	49
2. Moscova	37	18	12	11	8	42	17	82	14	23
3. Varşovia	16	16	33	17	16	82	17	82	—	33
4. Kiev	49	115	—	180	33	148	98	311	33	148
5. Harcov	2	6	7	9	1	8	3	49	18	31
6. Odesa	655	590	147	1179	180	508	66	1884	147	819
7. Lodz	66	16	—	33	16	17	—	82	66	115

Piețele Consumătoare	Cantitățile de fructe consumate în anii: 1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910
				T O N E						
Nuci.										
1. Petrograd .	115	164	180	82	—	197	—	—	—	246
2. Moscova . .	115	147	149	81	—	147	—	—	—	180
3. Varșovia . .	197	180	197	98	—	213	—	—	—	262
4. Kiev	82	82	66	16	—	98	—	—	—	115
5. Harkov . . .	49	49	49	33	—	147	—	—	—	82
6. Odesa . . .	541	542	344	311	—	491	—	—	—	1163
7. Lodz	82	115	115	33	—	98	—	—	—	164
8. Riga	66	65	49	49	—	50	—	—	—	115
Total . .	1247	1345	1149	703	—	1441	—	—	—	2327
Prune (Perje).										
1. Petrograd .	246	377	442	197	—	—	—	—	—	—
2. Moscova . .	606	557	688	508	—	—	33	—	—	—
3. Varșovia . .	115	66	721	33	—	—	—	—	—	—
4. Kiev	246	278	377	98	—	—	16	—	—	—
5. Harkov . .	180	164	164	115	—	—	49	—	—	—
6. Odesa . . .	1278	803	950	491	—	—	16	—	—	—
7. Lodz	33	16	246	16	—	—	—	—	—	—
8. Riga	49	66	33	—	—	—	—	—	—	—
Total . .	2753	2327	3621	1458	—	—	114	—	—	—
Pere.										
1. Petrograd .	115	213	197	213	—	115	—	—	—	66
2. Moscova . .	16	16	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Varșovia . .	98	98	246	197	—	197	—	—	—	68
4. Kiev	147	115	16	66	—	33	—	—	—	16
5. Odesa . . .	66	98	49	16	—	311	—	—	—	65
6. Lodz	33	49	66	66	—	33	—	—	—	66
7. Riga . . .	—	66	—	66	—	16	—	—	—	—
Total . .	475	655	574	624	—	705	—	—	—	281

Piețele Consumătoare	Cantitățile de fructe consumate în anii: 1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910
				T O N E						
Caise și Persice.										
1. Petrograd .	704	622	1425	1048	—	688	—		—	1229
2. Moscova . .	410	147	246	197	—	147	—	—	—	475
3. Varșovia . .	—	33	147	49	—	66	—	—	—	164
4. Kiev . . .	82	49	82	49	—	180	—	—	—	165
5. Odesa . . .	377	82	263	180	—	262	—	—	—	246
6. Lodz	—	16	16	—	—	49	—	—	—	98
7. Riga	—	16	16	16	—	—	—	—	—	33
8. Harkov . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Total . .	1573	965	2195	1539	—	1392	—	—	—	2426
Struguri (Poamă).										
1. Petrograd .	360	563	82	66	112	147	311	263	212	115
2. Moscova . .	165	327	164	181	126	167	187	98	109	118
3. Varșovia . .	885	459	213	229	271	459	217	197	173	213
4. Kiev . . .	295	131	82	178	145	164	153	201	224	218
5. Odesa . . .	163	131	168	318	443	396	363	219	384	714
6. Riga . . .	163	66	79	110	121	68	87	93	96	102
Total . .	2029	1677	788	1082	1218	1401	1278	1071	1198	1480

Din aceste cifre rezultă, că pomicultura și viticultura basarabeană dădeau și dau și astăzi rezultate din cele mai frumoase. Produsele după cum se vede erau mult căutate în centrele mari ale Rusiei, așa încât ele constituiau și constituie un isvor foarte important de bogăție națională.

Pe piețele populate ale Rusiei se aduceau fructe și struguri și din Crimeea. Acolo strugurii erau ceva mai dulci, și ca atare de mai bună calitate decât strugurii din Basarabia; dar cantitățile, pe cari Crimeea le avea la export, erau foarte mici în raport cu necesitățile de consum ale Rusiei.

Fructele constituind o ramură importantă de producțiune a Basarabiei avem obligațiunea, ca să menținem această tendință de cultură destul de rațională, care se face în provincia noastră în această direcțiune. Trebue să ne gândim la o încurajare cât mai mare a dezvoltării acestei producții și la o industrializare și comercializare cât mai

întinsă atât a strugurilor, cât și a celorlalte categorii de fructe.

In modul acesta vom întemeia o nouă ramură de industrie agricolă, care va fi în măsură de a face să crească veniturile noastre, naționale. Intemeierea industriei se va face concomitent cu îndrumarea și a micilor cultivatori, cari fac încă o cultură mai primitivă, și din cari avem destui în Basarabia. Fructele, cari se cer pe pieţele străine trebue să îndeplinească condițiuni speciale la vindere, și pe cari de multe ori în actualele împrejurări nu le îndeplinesc produsele basarabene de pe micile proprietăți.

Astăzi pe marile pieţe ale occidentului european se cer calități omogene de fructe sau de struguri, calități pe cari de multe ori nu le îndeplinesc fructele provenite dela micii cultivatori, lucru ce credem că este destul de dăunător exportului românesc.

Sunt țări, cari cu toată producția lor internă, nu pot acoperi totuși necesitățile de consum, de fructe, ale populației. Printre acestea trebue să citâm în primul loc Germania, care anual importă cantități mari din alte țări, lucru ce pentru anul 1925 se poate vedea din tabloul următor:

Țările	Cantitatea importată TONE
1. Olanda	44.286.—
2. Ungaria	10.912.—
3. Elveția	6.258.—
4. Jugoslavia	5.074.—
5. Italia	80.520.—
6. Belgia	20.668.—
7. Franța	27.505.—
8. Austria	7.710.—
9. Cehoslovacia	6.296.—
10. Statele-Unite	8.525.—
11. România	10.340.—
Total.	228.092.—

Prin urmare vedem, că numai unul dintre statele mari, consumătoare are nevoe de așa de mari cantități de fructe anual, dar, dacă pe lângă acesta am mai adăoga și atâtea altele din statele de nord cum sunt: Suedia, Norvegia, Danemarca, Anglia etc., atunci numai ne-am putea da seamă ce s'ar putea face cu materialul nostru, pe care îl obținem în cantități așa de mari în Basarabia.

Pe lângă aceste pieţe de desfacere, pentru produsele noastre, basarabene am avea mai apropiată piața Cehoslovacă, care are nevoe la import de anumite categorii de fructe. Producțiunea solului său nu este de loc în măsură de a satisface nevoile consumului intern. Și, pentru ca aceste produse ale noastre din Basarabia să fie cunoscute pe diversele pieţe ale Cehoslovaciei, ar fi absolut necesar, după simpla noastră părere, ca să participăm cu produsele noastre în fiecare toamnă la târgurile de mostre, pe cari le are Cehoslovacia, și cari sunt destinate mai mult pentru încurajarea culturilor de fructe, de albine și de viermi de mătase, pe lângă celelalte scopuri de ordin agricol sau industrial, pe cari le au.

Fiind mai aproape fructele basarabene, această țară nu ar trebui să alerge tocmai până în Argentina și Brazilia, ca să cumpere marfă similară și necesară consumului intern. Dar, ceeace face ca aceste produse ale Basarabiei să nu fie întrebate de multe ori, este tocmai faptul că străinii nu le cunosc nici calitatea și nici valoarea lor, pentrucă nimeni la noi nu se gândește și la reclama unui produs, când voim ca el să fie răspândit și vândut pe pieţele europene.

Cei mai mulți dintre comercianții basarabeni, cari se ocupă cu comerțul de fructe, nu sunt oameni luminați, cari să înțeleagă toate aceste lucruri, ci oameni simpli, cari se mărginesc a trimite cel mult o probă sau două la case de comerț, cari oferă bine înțeles totdeauna prețuri mai inferioare, sub motiv că fructele vin din orient, și ca atare nu corespund cerințelor pieții internaționale. In realitate ei nu se gândesc decât numai cum să speculeze mai mult pe acești comercianți, cari au încă multă nevoe de rutină pentru a ști să pună în valoare adevărată fructele Basarabiei pe pieţele străine.

Vinul și alcoolul. — In legătură cu producțiunea de plante agricole și de fructe trebue să menționăm, că Basarabia era înainte una dintre guberniile cele mai producătoare de alcool. Se întrebuința cartoful ca material brut pentru fabricație, sau alte plante, însă din cauza imper-

fecțiunii velnițelor de aci, produsul rezultat nu era totdeauna bun, și prin urmare populațiunea era obligată aproape regulat a bea un fabricat rău și foarte tare.

Sub ruși era liberă fabricațiunea și vinderea alcoolului, însă mai târziu s'a introdus și la ei monopolul, tocmai ca să se poată înlătura pe cât posibil mai mult consumul alcoolului în cantități așa de mari. Monopolul fiind introdus în toate guberniile, a fost introdus ca atare și în Basarabia.

După introducerea monopolului rachiului, interesându-se dela Petrograd autoritățile de efectele acestui regim, cu această ocaziune guvernatorul de pe vremuri al Basarabiei a trimis următorul raport cu data de 12 Martie, 1897.

„După timpul scurt din ziua introducerii monopolului „vânzării vinului avem posibilitatea cu fapte bazate pe art. 5. „putând explica succesele simțitoare, ce această reformă a „adus populației în ce privește progresul în starea ei socia„lă și morală.

„Cu toate acestea însă după informațiunile luate influența „acestei reforme se constată după cum urmează. Întâi ob„servăm că beția a scăzut mult, cât și gălăgia și bătăile pe „ulițe s'au împuținat. Al doilea, în centrele orașelor, unde „până la introducerea monopolului vânzării vinului toate si„gurantele erau pline cu beți, acuma asemenea cazuri se „întâlnesc foarte rar.

„Toate acestea se explică numai prin schimbarea caracte„rului localurilor de vânzarea alcoolului, unde până la data „introducerii monopolului se bea și zi și noapte. Băutură era „pentru consumatori, pe credit dată, sau în schimbul ali„mentelor, cari erau cumpărate pe prețuri foarte mici de „exploatatorii evrei, cari erau totdeauna patronii cârciu„milor".

„Numai prin suprimarea acestor condiții monopolul vân„zării alcoolului va avea o influință bună asupra populației".

„Impuținarea localurilor de vânzare a alcoolului, deschi„derea lor la ore fixe ca și regulamentarea eliberării băutu„rilor acasă la consumatori, și numai cu bani numerar, vor „putea face ca populația să nu mai consume atât de mult al„cool ca și înainte".

„Cu toate acestea mai sunt și acum în aceleași condiții, „cum s'a arătat mai sus tractivele clasei inferioare, unde se „eliberează băuturile, cu diferența că permisul de vânzare a „alcoolului se dă numai la persoane garantate și bine cunos„cute, cari nu ar îngădui să se petreacă lucruri nepermise".

„Inființarea aci a unui comitet, care să trezească popula„ția, să-i caute a-i dezvolta activitatea, și a o face să se ocupe „cu lucruri frumoase și înțelepte, este absolut necesară, căci „populația se va desvăța în felul acesta de a mai consuma „băuturi alcoolice în cantități așa de mari, cum consuma „până acum". (După lucrările originale găsite de domnul T. Ioncu).

Aceste observațiuni făcute la 1897 de către guvernatorul de pe vremuri al provinciei, cu regret nu le mai putem constata acum, de oarece cu toate restricțiunile ce se fac, cu toate acestea și astăzi în Basarabia se consumă alcool pe o scară foarte întinsă, mult mai întinsă decât în celelalte provincii românești.

Ceeace este foarte important pentru noi, este faptul că chiar dacă țăranii nu mai beau așa de multă „Votki", ca înainte, cu toate acestea cea mai mare parte din ei fiind producători de vin, consumă mult din acest produs. Ori, și acesta în cantitate prea mare are aproape aceleași efecte ca și alcoolul.

In regiunile, unde țăranul nu este producător de vin, cum sunt de pildă regiunile din nord, acolo situațiunea din punct de vedere economic este ceva mai tristă pentru el. Consumul, pe care îl face este de alcool la cârciumă, unde ca și la 1897, în timpul guvernatorului cu raportul sus menționat, patronul aproape în totdeauna este străin. Săteanul nu are bani, și atunci el este nevoit a și angaja la cârciumarul evreu sau alt străin produsele sale pe prețuri derizorii, produse, pe cari cârciumarii apoi le desfac tot sătenilor pe prețuri ridicate, atunci când la ei întregul stoc de produse s'a terminat.

Aceasta este o chestiune foarte delicată și foarte principală în acelaș timp pentru noi, și de aceea prin mijloace directe, dar mai cu seamă prin de acele indirecte guvernele noastre vor trebui să ia cât mai urgente măsuri, pentru ca munca săteanului nostru moldovean să nu intre în stăpânirea străină pe de o parte, iar pe de alta să ferim

ţăranul de a se otrăvi cu acele alcooluri, cari sunt din zi în zi mai mult falşificate de către cârciumari.

Rezervele producţiei basarabene. — Din cauza secetelor periodice, cari bântue Basarabia, şi cari bântuiau şi alte gubernii mai centrale ale Rusiei, foastele guverne ruse s'au gândit ca în anii buni să se facă în diversele regiuni mai productive ale provinciei nişte *coşare de rezervă*, în cari se păstrau produsele prime necesare consumului intern în timpuri de secetă.

Era o economie forţată a unui surplus de material, pe care trebuia să-l facă aproape fiecare agricultor, când avea recolte frumoase într'un an. Acest sistem adoptat de ruşi era nu numai pentru a asigura sămânţa pentru anii de secetă, ci şi pentru a garanta normalitatea preţurilor produsele de pe piaţă, în timpul când aceste produse eventual s'ar fi împuţinat din cauza secetei dintr'unul sau mai mulţi ani. Speculanţii în Basarabia prevedeau şi timpurile de secetă, ei grămădeau în magazii cantităţi mari de produse, pe cari le desfăceau populaţiunii pe preţuri mari în timpurile de lipsă.

Guvernele ruseşti au însărcinat pe vremuri zemstvele cu organizarea acestor coşare de rezervă. Aceasta dela 1860 încoace, de când au luat fiinţă aceste instituţii. Până la această din urmă dată, guvernul rus singur prin alte organe administrative a căutat să organizeze aceste depozite de materiale, nu în Basarabia, ci în alte gubernii mai centrale.

Prin instrucţiunile date pe vremuri dela Petrograd s'au organizat în primul loc depozite comunale în diferitele părţi ale judeţelor, şi în Basarabia am avut în două judeţe astfel de depozite mai însemnate, şi anume în Soroca şi în Hotin.

In primul judeţ erau 15 comuni, cari organizaseră astfel de depozite, ce aveau şi seminţe pentru plante de toamnă şi seminţe pentru plante de primăvară. Intre primele erau grâul şi secara, iar între cele de al doilea era porumbul (popuşoiul), grâul şi secara de primăvară. După datele statistice se arată de asemeni, că în Hotin erau 18 comuni, ce aveau astfel de coşare; aşa încât în acestea împreună cu cele din Soroca era posibil de a se conserva 204 tone de cereale de toamnă şi 1187 tone, de cereale de primăvară. Dar, pe lângă aceste comune, în urmă au mai fost organizate coşare de rezervă şi în alte comune din alte judeţe ale Basarabiei.

Nu ştim, dacă această idee pusă în practică de către guvernul rus, nu ni ar aduce şi nouă un profit, mai cu deosebire, că de zece ani încoace s'a observat în Basarabia mai mulţi ani (şase) uscaţi decât ploioşi. Şi în cazul acesta ni am pune întrebarea întru cât am greşi, dacă am cerca şi noi acest sistem adoptat de ruşi, şi care s'a dovedit a nu fi unul dintre cele mai rele. In tot cazul, chiar dacă am presupune că nu s'ar putea micşora preţurile pe piaţă în timpurile de secetă pentru produsele prime de prima necesitate, dar prin existenţa acestor depozite şi utilizarea lor la vreme, am înlătura eventualele cumpărări de produse din alte state, pentru cari nu mai departe decât în ultimii ani a trebuit să vărsăm străinătăţii capitaluri de sute de milioane de lei, sume pe cari nici până în prezent nu le-am putut achita poate absolut complect.

3) ALTE RAMURI DE BOGAŢIE NAŢIONALĂ ALE BASARABIEI

A) *Sericicultura.* — Pe lângă cultura plantelor agricole, de care ni-am ocupat mai sus, în Basarabia pe vremuri, poate ceva mai mult decât acum s'a dat toată atenţiunea unei ramuri principale de avuţie naţională, şi anume sericiculturii.

Pentru ca să ne dăm seamă de ceeace a fost pe vremuri sericicultura în această provincie, vom face câteva observaţiuni şi asupra creşterii viermilor de mătase în Rusia, ocupaţiune, care interesa cât se poate de mult pe diferiţi producători.

Cu toată mărimea Rusiei, cu toate acestea din punctul de vedere al producţiunii de mătase brută Basarabia juca un rol foarte important, aşa încât ea venea cu un aport destul de mare în cantitatea de materie brută, de care aveau nevoe fabricile ruseşti de mătăsuri.

In direcţiunea producţiunii de mătase foasta Rusie avea patru mari regiuni şi anume:

1. Provincia mijlocie din Rusia Asiatică.
2. Caucazul.
3. Provinciile împrejmuitoare ale Mării Negre şi a celei de Azov (Hersonul şi Taurida).
4. Basarabia.

Dintre toate aceste trei regiuni (punând și Basarabia tot în regiunea împrejmuitoare a Mării Negre) cea mai mare dezvoltare, care se dădea vermilor de mătase era în regiunea mijlocie și meridională a Rusiei asiatice. Acolo erau condițiuni climaterice foarte favorabile desvoltării viermilor și duzilor. Această regiune a imperiului moscovit se putea considera, deci, ca partea cea mai importantă de producere a materialului prim pentru industria mătăsăriilor.

Cea de a doua regiune de producțiune de mătase a Rusiei, Caucazul, poate fi considerată ca venind în al doilea sau al treilea plan, din cauză că aci condițiunile climaterice erau uneori foarte vitregi pentru cultura de viermi.

In fine cea de a treia regiune, care coprindea Rusia de Sud avea numai părți, cari puteau fi luate în considerare ca fiind în adevăr producătoare de mătase.

Regiunea a patra, care coprindea Basarabia era una dintre cele mai producătoare de material prim, așa că ea atrăgea atențiunea marilor instalațiuni industriale de mătase din Polonia rusească, ce consumau cantități de material brut destul de mari în fiecare an.

Dacă în Turkestanul rusesc climatul influența în bine asupra culturii viermilor de mătase, însă metodele de lucrare a firului nu erau dintre cele mai perfecte, așa încât firul de mătase brută, ce eșia de la prima filatură, era un fir mai ordinar. Nu tot acelaș fel de material se producea în Rusia de Sud și mai ales în Basarabia, așa încât și acesta este unul din motivele, pentru care mătasa brută, basarabeană era destul de căutată în fabricile poloneze.

In guberniile, Herson și Taurida nu se poate zice, că s'a dat întotdeauna o prea mare atențiune culturii viermilor de mătase, după cum s'a dat în Basarabia. Cu toate acestea însă la începutul războiului actual începuse și în aceste două gubernii un curent în populație, în favoarea creșterii și desvoltării duzilor și a viermilor de mătase. Mulți capitaliști ruși, precum și multe bănci rusești și evrești au căutat a finanța ori ce început de industrie de mătase, care luase ființă pe lângă Marea de Azov.

Ca să ne facem o idee de cultura viermilor de mătase în Rusia, n'avem decât să privim cifrele de mai jos, cari arată media celor mai mari recolte anuale, cari s'au obținut înainte de război:

Regiunile	Cantitatea de Coconi Kilograme	Valoarea Lei aur
1. Caucaz	5.760.000	14.564.000.
2. Turkestanul rusesc cu Bukara	3.760.000	9.310.000.
3. Basarabia și sudul Rusiei	96.000	239.400.
Total. . .	9.616.000	23.913.400.

Pentruca să se poată obține această cantitate de coconi, a necesitat a se pune la înviat o cantitate de 17.563 de kilograme de sămânță, care în mediu fiind repartizată pentru aceste trei mari regiuni, ne dă cifrele următoare:

Regiunile	Cantitatea de sămânță pusă la înviat Kgr.
1. Caucazul	99599.—
2. Turkestanul rusesc	7500.—
3. Sudul Rusiei cu Basarabia	104.—
Total	17563.—

Pentru multe alte regiuni ale Rusiei, unde se făcea cultura de viermi pe o scară mai puțin întinsă cantitatea de sămânță nu era suficientă cât se producea în acele regiuni, și de aceea trebuia să se importe astfel de material de prin alte gubernii. In felul acesta (în mediu) Basarabia vindea altor regiuni ale Rusiei până la 40 de kg. de sămânță în fiecare an.

Cu toate că Rusia avea regiuni foarte producătoare de sămânță, cu toate acestea era absolut nevoe de a se cumpăra sămânță mai selecționată din străinătate, și cantitatea medie, care se aducea anual era de 19.900 kilograme. Cifra aceasta de sigur era foarte variabilă, și ea depindea de cererile de sămânță făcute din partea cultivatorilor de viermi.

Din cauza mijloacelor primitive (relative) de culegere și creștere a semințiî în Basarabia, această provincie nu producea decât 20% în termen mediu din ceeace avea ea nevoe. O parte din sămânța, care se aducea în Basarabia, se importa din Turcia, dar și această sămânță era de o calitate destul de inferioară, așa încât și rezultatele nu pu-

teau să fie decât la fel. Ceeace a fost o mare greşeală din partea foastei administraţiuni a acestei provincii, şi aceasta se resfrânge şi asupra întregii Rusii, a fost faptul, că nu exista o lege specială, care să pună restricţiuni în ceeace priveşte importul seminţii şi mai cu deosebire a calităţii ei.

Costul anual al seminţii importate din alte ţări se ridica pentru Rusia întreagă la 3.192.000 lei-aur.

Ceeace s'a observat mai cu seamă în anii din urmă în Rusia, era faptul, că se făcuseră o mulţime de instalaţiuni destul de moderne pentru industrializarea mătasei, aşa că materialul prim ce se producea pe teritoriul fostului imperiu nu ajungea să alimenteze aceste instalaţiuni. Se aducea din această cauză din străinătate pe lângă sămânţă şi mătase brută. Şi, după cifrele statistice, dela 1906—1910 cantitatea acestui import a crescut cu 56%, iar costul materialului cu 76%, ceeace de sigur este foarte mult.

Ori, pentru ca să clarificăm mai bine acest lucru, dăm mai jos cantităţile importate de mătase brută precum şi valorile lor în anii 1906—1910.

Anii	Cantitatea de mătasă brută importată Kgr.	Valoarea mătăsei Lei
1906	9928.000	36.931.440.—
1907	1.024.000	47.571.440.—
1908	956.800	42.677.040.—
1909	1.057.600	47.938.520.—
1910	1.420.800	63.292.040.—
Total. . . .	5.387.200	238.410.480 Lei-aur

Gustul de cultivare a viermilor şi a fabricării de mătase a crescut din ce în ce, şi de aceea chiar imediat înaintea războiului s'au găsit în Basarabia crescători, cari au cerut chiar guvernului, ca să intervină la Petragrad, pentru ca să li se acorde anumite sume în acest scop. S'a ţinut cont de aceste cereri repetate, şi de aceea în bugetul anului 1913 pentru prima oară s'au prevăzut sume pentru aceasta, sume cari pentru cele trei mari regiuni producătoare de mătase ale Rusiei erau următoarele:

Regiunile	Sumele acordate anual Lei aur
1. Caucazul	151.600.—
2. Hersonul şi Taurida	100.250.—
3. Basarabia	64.000.—
4. Turkestanul rusesc	58.653.—
Total	374.563.—

Prin urmare Basarabia, deşi mai mică decât celelalte gubernii a putut obţine, relativ o sumă mai mare pentru ameliorarea culturii de viermi, şi aceasta pur şi simplu pentru motivul, că producţiunea ei reprezinta 60% din producţia totală a Rusiei de sud. Ori, acest lucru era foarte mult, când ne gândim tocmai la diferenţa de întindere între provincii.

Anual, (în mediu) partea Basarabiei din producţiunea Rusiei de sud reprezenta cam 68.000 kg. de mătasă brută. Culturile se făceau şi se fac încă şi astăzi (poate pe o scară mai mică însă) în judeţele Tighina, Cetatea-Albă, Ismail şi Cahul.

In ceeace priveşte cultura de viermi, care se face în nordul acestei provincii, ea este destul de redusă, aşa încât faţă cu producţia din sud ea este cu totul neglijabilă Intreaga producţiune a acestei părţi din Basarabia nu reprezintă decât numai 2½ din foasta producţie a vechii Rusii.

Inainte de război numărul cultivatorilor de viermi era destul de important şi lucrul acesta se poate vedea din următorul tablou ,care ne arată tocmai numărul acestor producători în momentul intrării Rusiei în război

Judeţele	Numărul Sericiculorilor	Numărul punctelor sericicole
1. Hotin	55	23.—
2. Orhei	25	12.—
3. Lăpuşna	100	36.—
4. Tighina	3225	78.—
5. Cetatea-Albă	3587	45.—
6. Ismail şi Cahul	5223	73.—
Total	12205	267.—

Vedem, deci că foarte mulți cultivatori de pământ se ocupau cu creșterea viermilor înainte de războiu. Din cauză că nu s'a putut aduce sămânță în timpul războiului, o mare parte dintre cultivatori au părăsit cultura aceasta apucându se numai de agricultură propriu zisă, având în vedere și prețurile ridicate ale produselor de pe piață. In modul acesta cultura plantelor părea și devenea din ce în ce mai atractivă pentru producători. Mai atractivă în tot cazul decât a mătasei. In felul acesta s'a redus și numărul mătăsărilor, așa că de la 267, cât fuseseră numărul lor în momentul intrării Rusiei în marele războiu, el s'a redus la 161 în 1921.

De atunci, prin măsurile luate de guvernul nostru lucrul a rămas aproape staționar, așa că încă mai contăm în Basarabia pe o producțiune anuală de 5.000 kg. de gogoși verzi.

Tendința este însă de ameliorare a situațiunii din an în an, din cauză cerinților de material brut din partea unor instalațiuni industriale mai mari, pe cari le avem în vechiul Regat.

B) MARILE LACURI ȘI PESCARIILE BASARABIEI

Prin alipirea Basarabiei la România țara noastră a câștigat o suprafață foarte mare de bălți și lacuri cu apă dulce sau apă sărată, cari sunt producătoare de diferite genuri și spețe de pești.

Aceste lacuri sunt constituite pe de o parte de către Nistru și de către Prut cu regiunile lor inundabile, iar pe de altă parte de către Dunăre cu limanele și ostroavele respective, precum și de Marea Neagră, iarăși cu limanele ei sărate.

Suprafața acestor lacuri mari basarabene de apă dulce se ridică la cifra de 45.205 ha., întindere care se repartizează în felul următor.

Numele lacurilor de apă dluce	Intinderea Ha.
1. Beleu	1.089.
2. Lacurile din Ostrovul Câșliță	145.

Notă. — Datele privitoare la pescuit sunt luate din lucrarea ultimă a D-lui Dr. P. Daia, ad-torul pescăriilor statului.

Numele lacurilor de apă dulce	Intinderea Ha.
3. Lacurile din Ostrovul Stepovoi	19.
4. Lacul Kitai	4.595.
5. Lacul Katlapug	5.913.
6. Lacul Safian	990.
7. Lacul Cuhurlui	6.844.
8. Lacul Ialpug	13.374.
9. Lacul Dervent	135.
10. Lacul Cartal	1.490.
11. Lacul Cahul	10.274.
Total. . . .	44.818.

In afară de aceste lacuri cu suprafețe mari mai sunt încă și altele cu mai mică întindere și de mai mică importanță. Toate aceste la un loc prezintă o întindere de 1387 Ha. In ceeace privește lacurile sărate, acestea sunt de asemeni destul de mari, și întinderea lor este următoarea:

Numele lacurilor de apă sărată	Intinderea Ha.
1. Jebrieni și Solonet	545.
2. Sasic	19525.
3. Sahani, Alibei, Burnas	17.000.
4. Budachi cu Șabolat	3.200.
Total. . . .	40.270.

Pe lângă aceste lacuri cu apă dulce și sărată trebue să mai adăogăm încă un lac foarte mare, care pare că este ca o mare închisă, și care nu este altul decât Limanul Nistrului, ce are o întindere de 48.500 Ha. și care are de asemeni apă dulce.

Așa fiind situațiunea acestor lacuri, trebue să spunem, că unele dintre ele nu sunt prea adânci, cu toate acestea tot ajung la adâncimea medie de 3 metri. Pe alocuri unele dintre ele ajung și adâncimi mult mai mari, de 4½ - 5½ metri sau chiar mai mult. Prin urmare pentru vase cu calaj mic aproape toate sunt accesibile.

Ei bine, aceste întinderi mari de apă, sub ruși putem spune că erau aproape neglijate, de carece profitul, pe

care îl avea statul de la dânsele, era derizoriu. In anii dinainte de războiu toate aceste lacuri, erau arendate într'o vreme pentru suma de 25.000 lei-aur, ceeace este egal aproape cu zero.

Așa cum s'a făcut și cum din nefericire se mai face încă exploatarea peștelui în Basarabia, trebue să se socoteaască pe o producție de 60 kg. la hectar, ceeace este puțin în comparație cu ceeace ce ar trebui să rezulte. Dacă exploatarea ar fi normală, atunci cantitatea, ce s'ar obține de fiecare hectar, ar fi de 140—150 de kilograme. Prin urmare există un deficit de 80—90 de kilograme, de fiecare hectar. Dacă am socoti acest deficit numai pentru 80.000 de hectare de apă, ajungem la o pierdere de 720.000 de kg. pe fiecare an, ceeace de sigur este ceva destul de apreciabil mai cu seamă în actualele împrejurări, când peștele ar face cea mai mare concurență cărnii dând astfel populației un aliment tot așa de bun, dar în același timp, poate mai eftin.

Pe lângă lacurile mari, cari în majoritatea lor în Basarabia sunt proprietatea Statului, mai avem și iazurile sau lacurile particulare din cari se scoate pe an circa 6.000.000 kg. de pește. Aci este locul ca să menționăm, că pe lângă cantitatea normală de pește, ce este prinsă în mod legal și dată în consumațiune trebue să mai socotim în Basarabia anual încă o cantitate de cel puțin 3.000.000 de kilograme, cari sunt prinse prin contrabandă și date pe piață, ceeace mărește desigur cantitățile pentru consumul intern. Dar nu toată cantitatea era dată pe piața internă, ci multă din ea mergea peste Nistru, și aceasta se petrecea mai cu deosebire pe la 1918, când frontiera de răsărit nu era cu totul închisă. Și, pe lângă pește se mai trecea prin contrabandă și alte lucruri, și din această pricină comisariatul de pe vremuri al Basarabiei a căutat să pună o oarecare ordine în acest pescuit și a dat la 17 Iulie, 1918 următoarea deciziune:

„1. Este oprit pescuitul cu năvoadele cu ochiuri mai mici „de 4 cm. iar acele de nuele mai mici de 3 cm. în scopul de a „nu prinde în ele peștele mărunt".

„2. Este strict interzis vânatul peștelui sub ori ce formă „cu materii explozibile și cu orice fel de instrumente de tor„tură".

„3. Toți acei cari voesc să pescuiască în apele Nistrului tre„bue să aibă un permis special de pescuire. Acest permis se „dă, dela prefectura fiecărui județ, în schimbul taxei anuale „de 20 lei, pentru pescarii profesioniști, cari fac comerț cu „pește și de 5 lei pentru toți ceilalți locuitori, cari nu pescuesc „decât pentru dânșii".

„4. Permisul va fi valabil timp de un an de zile dela data „eliberării lui".

„5. Posesorul oricărui permis este obligat ca înainte de a „merge la pescuit să-și vizeze odată pentru întreg anul acest „permis la postul sau secția de jandarmi, în raza căruia cade „satul, în care domiciliază locuitorul".

„6. Pescarul este obligat de a purta în totdeauna asupra lui „permisul, pe care îl va arăta organelor administrative, ju„decătorești și militare, la cerere".

7. Permisele se obțin printr'o cerere individuală. Un per„mis nu poate servi decât persoanei, pe numele căreia este „dat, sau unui membru direct din familia sa (soție sau copil „minor) fără drept de a fi împrumutat altcuiva".

„8. Taxa de 20 lei pentru obținerea permisului, se va vărsa „în visteria Statului sub luare de recipisă, care se va anexa „la permis, cu care va forma unul și același act".

„Recipisa fără autorizație sau aceasta fără recipisă nu „dau dreptul nimănui să poată pescui.

„9. Ori cine se va prinde pescuind fără aceste formalități, „sau ori cine având aceste formalități se va prinde că nu stă „pe malul Nistrului ca să pescuiască, ci are intenția de a face „contrabandă, având asupra sa în afară de instrumentele de „pescuit și alte materiale, acela se va pedepsi, după cum ur„mează:"

„10. Contravenienții dispozițiunilor prevăzute la Nr. 1 și 2 „se vor pedepsi cu dela o lună închisoare până la trei luni și „cu amendă dela 500—3000 lei în folosul Statului".

„11. Tot astfel se vor pedepsi și acei, cari se vor prinde că „pescuesc pe apele Nistrului fără să aibă un permis special „de pescuire și cei ce nu vor respecta regulele stabilite în or„donanța de față".

„Purtătorul unui permis căzut în vină i se ridică și permi„sul de pescuit pe lângă pedepsele specificate mai sus".

„12. Executarea acestei ordonanțe și constatarea contravențiunilor se face de autoritățile militare și administrative".

Dată în Chișinău, la 17 Iulie, 1918.

Comisar General al Basarabiei.

Evident, că după ce s'a dat această ordonanță pescuitul în lacurile Basarabiei și mai cu seamă în Nistru s'a făcut ceva mai conform cu dispozițiunile legale. Totuși nu s'a putut stârpi cu totul contrabandele, așacă și astăzi cu greutate se pescuește încă în diversele lacuri, fără autorizațiuni speciale, și la date când este interzis prin lege pescuitul.

Este interesant de cunoscut numărul acelora, cari se o cupă în Basarabia cu pescuitul, pescarul fiind un al doilea cultivator și ca atare un producător foarte principal. In tabloul de mai jos vom căuta a da numărul lor în anii până la război, precum și în ani de după război.

Anii	Nr. pescarilor
1910	3416.—
1911.	3672.—
1912	4186.—
1913	3914.—
1914	3181.—
1920	2095.—
1921	2010.—
1922	2771.—
1923	3104.—
1924	3056.—

Inainte de război, prin urmare numărul pescarilor a fost ceva mai mare, decât în anii de după război, și această diminuare de număr se constată mai cu seamă în acei ani, cari au fost imediat după acest război. Cu cât ne apropiem însă de zilele noastre, cu atât și numărul lor a început să crească, tinzând ca să ajungă cifra pe care am avut'o înainte de 1914.

De sigur scăderea de număr se datorește în mare parte și faptului că Nistrul nu este complect liber pentru pescuit, pe de o parte, iar pe de alta pentrucă în conformitate

cu legile românești sunt anumite condițiuni de îndeplinit pentru a fi pescar și a avea dreptul de a pescui. Aceste condițiuni nu erau impuse de foasta dominațiune rusească, și de aceea statul rus nu avea aproape nici un profit direct dela lacurile și apele Basarabiei.

Din cauză că foastele guverne rusești nu impuneau condițiuni speciale de pescuire, și din cauză că pescarii erau lăsați liberi, și îngăduiți a pescui gratuit, de aceea ei au căpătat o mentalitate cu totul specială, așa că mai cu greu au putut să se adapteze dispozițiunii legii noastre.

Așa fiind situațiunea, trebue să amintim, că Statul român, prin administrația pescăriilor a căutat și caută a face toate sforțările pentru a ameliora starea pescarilor pe de o parte, iar pe de alta de a mări cantitatea de pește, ce se scoate din apele Basarabiei, făcându-se astfel o înlesnire populației, de oarece i se pune la dispoziție un aliment, care poate cu mult succes să înlocuiască carnea de vacă, care este astăzi așa de scumpă mai cu seamă pentru populația nevoiașă a provinciei.

Zona inundabilă a Prutului. — In legătură cu chestiunile expuse mai sus trebue să menționăm, că Basarabia are o mulțime de zone inundabile, cari în împrejurările actuale nu servesc absolut la nimic, decât numai la păsunatul vitelor, și aceasta nu tot anul, ci numai o parte din el. Când vin apele mari, și eând aceste fânețe naturale sunt inundate, atunci terenul evident că nu mai este de loc utilizabil. Și timpul acesta, dacă vara se întâmplă a fi ceva mai ploioasă, durează împreună cu iarna mai mult de trei sferturi din an.

Una dintre aceste zone inundabile, este fără îndoială și acea a Prutului, zonă care este mai pronunțată în regiunea județului Cahul. Aci Prutul curge pe o lungime de aproximativ 160 de Km., cursul său formând mari sinuozități, ceeace face ca lungimea să fie de 10 ori mai mare, decât ar fi în realitate, dacă acest curs ar merge drept. Matca apei nu este adâncă, iar malurile sunt joase și de aceea ele fac dovadă că fundul este argilos și ca atare compact și impermiabil. In modul acesta apa nu se infiltrează în subsol. In jurul acestei albii nu găsim maluri înalte, așa că este deajuns că în Bucovina, la originea Prutului sau în altă parte să fie ploi torențiale, pentruca această

albie a sa să se umple imediat cu apă şi să se reverse peste maluri. Revărsarea se face în aşa numita „Lunca Prutului", care numai în judeţul Cahul are o întindere de 40.000 Ha., în total ea având pe tot parcursul acestei ape o suprafaţă de 60.000 Ha.

Trebue să socotim aci, că şi în Moldova lunca aceasta se întinde pe o suprafaţă aproape tot aşa de mare, aşa încât aproximativ 120.000 de Ha. de teren sunt scoase din producţia generală a ţării. Dacă am presupune că venitul net al unui hectar în Basarabia ar fi numai de 800 lei, am ajunge la concluzia, că provincia noastră este păgubită în fiecare an de o sumă de 48.000.000 lei.

Proprietarii, cari se găsesc astăzi în apropiere de regiunea inundabilă a acestei ape nu seamănă pământurile, ce sunt expuse inundaţiunilor, de oarece în cazul acesta riscul este cât se poate de mare. Şi în cazul acesta ei se mulţumesc a avea de pe aceste pământuri ale lor un venit anual, care să nu se ridice mai mult decât la 70—100 lei la hectar, maximum. Ori, în împrejurările de faţă acesta nu se poate socoti un venit nici pentru un teren de a patra calitate.

Multe din regiunile acestea inundabile ale Prutului sunt acoperite tot anul cu apă, aşa încât putem socoti în mediu, că avem din întreaga întindere a acestei lunci o proporţie de teren de 12—15%, acoperit continuu cu apă; o altă parte în proporţie de 18—25% este acoperită cu stuf şi papură, iar restul numai rămâne pentru păşunat. Acest rest este constituit tocmai din terenuri, cari ori când pot să vină sub apă.

Aceste bălţi de obicei nu au peşte în ele, decât cele ce sunt mai mari. In cazul când ele au, atunci se poate conta pe un venit anual, care nu se ridică mai mult de 100—220 lei de fiecare hectar, venit iarăşi derizoriu mai cu seamă în împrejurările de astăzi.

Dacă presupunem, că este posibil imaşul vreme mai îndelungată pe an, totuşi iarba, pe care o conţine nu este de bună calitate, aşa în cât nu se poate zice că vitele au un mare profit. De aceea, credem că este necesar, ca să se înceapă a se studia chestiunea indiguirii pentru oprirea apelor, şi acea a regulării albiei Prutului, pentruca să dăm producţiunii ţării o întindere aşa de mare de pământ, care în actualele circumstanţe nu aduce decât pagube proprietarilor.

Lucrarea de indiguire şi de secare a acestei regiuni inundabile de sigur, că ar necesita un capital oarecare, dar care după socoteli aproximative nu s'ar ridica mai mult de 1500—2000 lei de fiecare hectar. Şi, dacă noi nu avem la îndemână acest capital, am putea să tratăm cu societăţi străine, cari, credem, că şi ar lua acest angajament nu numai pentru Lunca Prutului, dar şi pentru zonele inundabile ale Dunării şi Nistrului. Aşa după cum se prezintă lucrul, capitalul românesc sau străin ar putea să utilizeze stuful prin instalaţiuni speciale făcute pentru prepararea celulozei, de unde ar trage cel mai mare profit în cel mai scurt timp.

4. SITUAŢIUNEA PROPRIETAŢII RURALE.

In legătură cu schimbările, pe cari le a adus războiul în organizarea societăţii moderne, am constatat o schimbare aproape radicală în situaţiunea proprietăţii rurale, schimbare care s'a făcut în urma aplicării noii legi agrare votată de „*Sfatul Ţării*" şi consfinţită de parlamentul român.

După cum este ştiut de toţi, înainte de război existau şi în această provincie ca şi în Moldova latifundii, ce aparţineau la câteva sute sau mii de proprietari mari, aşa în cât sătenii aveau întinderi mici de teren, ce constituiau proprietăţile lor. Ba, chiar foarte mulţi dintre dânşii nu aveau pământ de fel.

Şi, dacă în Moldova şi în genere în Vechiul Regat aceste latifundii erau în mâini româneşti, în Basarabia din contră, după cum am amintit şi în altă parte, ele se găseau în stăpânirea proprietarilor străini. Numai puţini proprietari mari, moldoveni, aveau mari proprietăţi aci.

Prin urmare o schimbare a acestei situaţiuni trebuia să vină, de oarece era nedrept ca o clasă suprapusă să trăiască în cel mai mare lux, şi să aibă până şi vagoane proprii de cale ferată care îi ducea în toate părţile Rusiei, pe când restul de sute de mii de capi de familie să trăiască în cea mai neagră mizerie şi cea mai mare întunecime din punct de vedere cultural.

Schimbarea care s'a făcut în repartiția proprietății ce poate vedea din alăturatele tabele, din cari după datele rusești putem observa atât situațiunea din 1905, cât și cea dela începutul anului 1912, când a fost jubileul de 100 de ani de unire a Basarabiei la Rusia.

Situațiunea repartiției pământului proprietății rurale din Basarabia în anul 1905.

a) *Pământurile inalienabile.*

1. Numărul proprietăților	5.507.—
2. Intinderea în hectare	1.805.594.—

b) *Pământurile Statului și ale Mănăstirilor*

1. Intinderea terenului în hectare	343.121.—

c) *Pământul țărănesc, inalienabil („Nadelnaia")*

Proprietăți până la 3 hectare.

1. Numărul proprietăților	59.848.—
2. Intinderea în hectare	130.259.—

Proprietăți dela 3—5 hectare.

1. Numărul proprietăților	101.344.—
2. Intinderea în hectare	432.598.—

Proprietăți dela 5—7 hectare.

1. Numărul proprietăților	36.445.—
2. Intinderea în hectare	235.786.—

Proprietăți dela 7—9 hectare.

1. Numărul proprietăților	18.926.—
2. Intinderea în hectare	164.640.—

Proprietăți peste 9 hectare.

1. Numărul proprietăților	68.073.—
2. Intinderea în hectare	1.068.402.—

La începutul anului 1912 am avut o suprafață totală de proprietate rurală, de 4.176.031 Ha, care era repartizată în felul următor :

Felul proprietarilor	Numărul lor	Intinderea Ha.
1. Proprietarii particulari	5.507	1.805.178
2. Statul și Mănăstirile	21	343.123
3. Nadelnicii	284.636	2.027.750
Total. . .	290.164	4.176.031

Vedem prin urmare din aceste cifre cât de mult teren stăpâneau marii proprietari în Basarabia în comparație cu sătenii. Dar lucrul acesta se poate vedea încă mai bine din cifrele statisticii zemstvei guberniale ale Basarabiei (lucrarea d-lui N. Moghileanski) pe anul 1916, adecă în ajunul reformei agrare :

Repartiția pământului în 1916.

Categorii de proprietari	Intinderea Ha	Proporția %
1. Nadelnicii	1.876.642	39,30.—
2. Răzășii	232.090	4,85.—
3. Tovărășiile sătești	224.483	4,69.—
4. Coloniștii	58.884	1,33.—
5. Diverși proprietari	143.729	3,00.—
Total. . .	2.535.828	53,17.—

Aceasta este situațiunea micii proprietăți, așa cum era la 1916, și acum comparativ cu aceasta dăm mai jos și situațiunea marii proprietăți, care încă era în floare în Basarabia pe acele vremuri.

Categorii de proprietari	Intinderea Ha.	Proporția %
1. Proprietarii particulari	1.391.295	29,08.—
2. Mănăstirile străine	144.636	3,02.—
3. Mănăstirile naționale	22.631	0,47.—
4. Proprietatea Statului	100.090	2,09.—
5. Orașele și comunale	73.548	1,54.—

Categorii de proprietari	Intinderea Ha.	Proporţia %
6. Proprietatea zemstvelor	9.355	0,00.—
7. Proprietatea bisericilor	347.242	7,92.—
8. Proprietatea căilor ferate	4.943	0,00.—
9. Pământul Arhieresc	492	0,00.—
10. Aşezemintele publice	44.246	0,93.—
11. Banca ţărănească	62.242	1,41.—
12. Limanul Nistrului	48.500	1,10.—
Total. . .	2.249.220	46,80.—
Total general pentru marea şi mica proprietate.	4.785.048	99,97.—

Din acest tablou vedem că în ceeace priveşte proprietarii particulari, un număr de aproximativ 5500 stăpâneau la 1916 o întindere de 1.391.295 Ha., pe când un număr de aproape 300.000 de capi de familie stăpâneau numai 1.876.642 Ha., ceeace de sigur era o foarte mare nedreptate.

Dar ceeace este mai important, şi care se vede din tabloul marii proprietăţi, este faptul, că o întindere destul de mare de pământ (144.636 Ha.) aparţinea mănăstirilor străine. Cele mai multe din aceste terenuri ale Basarabiei erau donate mai înainte mănăstirilor greceşti dela Muntele Athos. Aceste terenuri erau lăsate danie de către proprietarii greci-basarabeni. O altă parte din pământuri erau lăsate de către proprietari ruşi-basarabeni diferitelor mănăstiri din fostul imperiu. Cu chipul acesta se vede deci, că dela cele aproape 145.000 de Ha., ale Basarabiei nu profitau decât absolut numai străinii. Tot din acest tablou se mai poate vedea, că în comparaţie cu averea mănăstirilor străine, acea a celor naţionale era cât se poate de mică, ceeace ne dovedeşte încă odată naţionalitatea şi punctul de vedere al foştilor mari proprietari ai Basarabiei în cazul când ei erau filotimi şi lăsau parte sau toată averea lor pentru folosinţa locurilor şi lăcaşelor Sfinte.

Aşa fiind lucrul era necesar, ca să vină o lege, care să modifice această situaţiune, ce după simpla noastră părere nu putea să fie considerată decât ca anormală. Legea a venit, aşa că în timpul aplicării ei, în anii 1921—1922 (după cifrele din lucrarea domnului A. Cardaş „Aspecte

din reforma agrară basarabeană, Chişinău, 1924") situaţiunea proprietăţii rurale s'a schimbat, după cum se poate vedea din tabloul de mai jos.

Categorii de proprietăţi	Numărul hectarelor
1. Proprietăţi rămase foştilor mari proprietari şi Statului	418.924.—
2. Moşii date în folosinţă la săteni	1.163.329.—
3. Moşii arendate	9.671.—
Total. . .	1.591.924.—

Numărul total al moşiilor, cari aveau întinderea repartizată mai sus era de 2696, iar sumele, ce se cuveneau marii proprietăţi pentru moşiile folosite de săteni se ridicau la cifra de 40.673.436 lei. Pentru moşiile arendate suma ce se cuvenea proprietarilor era numai de lei 575.925. In total prin urmare, ceeace trebuiau să plătească sătenii în acest an sau perioadă a exproprierii, se ridica la cifra de :

41.259.361 lei.

In afară de acest pământ mai erau încă rămase 8513 Ha. de pârloagă.

Mai târziu însă această situaţiune a suprafeţii proprietăţii agricole s'a schimbat, schimbare ce se făcea pe măsură ce se apropia de sfârşit lucrarea de expropriere, aşa că în ultimii ani găsim o situaţiune cu totul alta şi mult mai favorabilă pentru micii proprietari, lucru ce se poate vedea din tabloul de mai jos.

Cifrele ne vor arăta situaţiunea pământului arabil după diferite categorii de proprietăţi în anul 1925.

Categorii de proprietari.	Intinderea Ha.
1. Proprietarii mari	223.968.—
2. Proprietarii mici	2.422.673.—
3. Obştiile	217.204.—
Total. . .	2.863.845.—

Dacă socotim diversele categorii de proprietăţi după mărimea lor, şi anume: până la 100 Ha. şi peste 100 Ha. înainte de expropriere şi după dânsa, avem situaţiunea

următoare: în Basarabia, în comparație cu celelalte provincii românești (după cifrele casei centrale de expropiere și împroprietărire).

Situațiunea proprietății înainte de reforma agrară

Provinciile	Proprietăți dela 0-100 Ha. Întinderea Ha.	%	Proprietăți peste 100 Ha. Întinderea Ha.	%
1. Vechiul Regat	4180648	52,5	3810351	47,5.—
2. Basarabia	2337811	55,9	1844539	44,1.—
3. Transilvania	4689855	63,0	2751457	37,0.—
4. Bucovina	405000	78,0	115000	22,0.—
Total. . .	11613314	——	8521347	——

Situațiunea proprietății după reforma agrară.

Provinciile	Proprietăți dela 0-100 Ha. Întinderea Ha.	%	Proprietăți peste 100 Ha. Întinderea Ha.	%
1. Vechiul Regat	7293148	91,5	697851	8,5.—
2. Basarabia	3829731	93,9	352619	6,1.—
3. Transilvania	6288302	84,5	1153010	15,5.—
4. Bucovina	478000	92,0	42000	8,0.—
Total. . . .	17889181	—	2245480	—.—

Din aceste cifre se poate vedea, că dintre toate provinciile României, în Basarabia după reforma agrară întinderea marii proprietăți, care trebue socotită a fi de regulă peste 100 Ha., s'a redus aproape de zece ori cât era înainte de această reformă. In adevăr cota de expropriere a fost ceva mai mare decât în vechiul Regat, și din cauza aceasta și întinderea marilor proprietăți a trebuit să se reducă ceva mai mult.

La această împroprietărire au avut drept în Basarabia 357.016 capi de familie, cari au fost lipsiți complect de pământ (vreo 90 de mi) sau cari au trebuit să capete loturi de complectare, ei mai având ceva dinainte.

Pentru terenul expropriat s'a dat rentă, și valoarea ei pentru Basarabia în comparație cu valoarea acesteia pentru celelalte provincii românești a fost următoarea:

	Întinderea (Ha.)	Cota pe Ha. (Lei)	Total (Lei)
1. Vechiul Regat	2726346	2215	6038856390.—
2. Basarabia	1491916	782	1166678312.—
3. Transilvania și Bucovina	1671447	2180	3643754160.—
Total. . .	5889709		10849289162.—

Până la mijlocul anului 1926 se emisese rentă pentru suma de 4.712.853.500 lei, pentru întreaga țară, făcându-se în acelaș interval de timp și ipoteci pentru suma de 552.601.689 lei; adică în total 5.265.455.189 lei. Mai rămâne deci de plată pentru lichidarea complectă încă suma de 5.583.833.973 lei lei, *din cari 743.658.689 lei numai pentru Basarabia.*

Un neajuns mare, pe care l'a avut împroprietărirea nu numai în celelalte provincii ale țării, dar și în Basarabia a fost faptul, de care am amintit și în altă parte, și anume că din lipsă de personal nu s'au putut face simultan cu ex proprierea și măsurătorile de rigoare ale pământului expropriat, pentruca să se știe imediat cât teren și care anume se cuvine cutărui sau cutărui împroprietărit. Poate că lucrările de cadastrare să fi mers prea încet încă și din motivul, că ele aproape în fiecare an începeau prea târziu, așa încât parcelarea pe teren se făcea mai anevoe. In Basarabia ea s'a terminat, cu toate acestea încă rămân lucrări de cadastrare, cari trebuesc numai decât făcute, lucrări cari în Transilvania sunt destul de întârziate și cari dacă vor merge tot astfel, abia peste 7 sau 8 ani, dacă se va putea termina toată împroprietărirea.

Cu toate aceste întârzieri, cari s'au produs și cari poate se vor mai produce încă, un lucru este sigur, că astăzi fiecare sătean în Basarabia are porțiunea lui de pământ, pe care știe că este stăpân, și pe care mai cu drag îl va munci, știind că tot rodul muncii lui îi va rămâne și nu va intra ca înainte de război în mâinele unor proprietari străini

sau înstrăinaţi, cari nu voeau decât profitul material, iar încolo nu doreau nimic pentru Basarabia şi pentru moldovenii ei.

Rezervele de teren rezultate dela expropriere.

Pământul rezultat dela expropriere nu a fost trecut tot în stăpânirea sătenilor, ci o parte a rămas Statului, comunelor, judeţelor etc., şi acest pământ constitue aşa numitul pământ de rezervă.

Evident, că populaţiunea Basarabiei nu va rămânea staţionară, aşa încât orice creştere a ei va aduce după sine şi o micşorare a parcelelor de pământ actualmente stabilite prin legea de împroprietărire. Ori, într'un asemenea caz, evident, că era necesar ca să se lase ca rezerve pentru o viitoare împroprietărire oarecari suprafeţe de teren, cari la un moment determinat, când necesitatea va cere, să poată fi trecute în stăpânirea celor ce nu vor mai avea pământ suficient de cultură.

Rezervele, cari s'au făcut (după cifrele din sus menţionata lucrare a d-lui A. Cardaş) se pot vedea din alăturatul tablou.

Categorii de terenuri expropriate	Intinderea Ha.
1. Rezerve comunale	12.381.
2. Rezerve pentru art. 44 şi anexa	67.313.
3. Repartizări interne şi disponibil	16.875.
4. Teren predat între judeţe	8.617.
5. Cota ofiţerilor	4.436.
6. Terenuri şi cariere predate direcţiei minelor	5.350.
7. Teren neproductiv, şi cel al căilor ferate	36.017.
8. Iazuri	12.747.
9. Păduri	198.405.
10. Teren arendat provizoriu proprietarilor	5.496.
11. Grinduri, ostroave, bălţi, teren inundabil	25.774.
Total. . . .	399.411.

Ca atare, deci dacă scoatem iazurile şi pădurile, rămân încă aproximativ 200.000 Ha. de pământ de toate categoriile, care la orice eventualitate pot să fie împărţite pe viitor celor ce nu vor avea de loc sau foarte puţin.

Creşterea vitelor în Basarabia

O altă sursă de bogăţie naţională incontestabil că sunt animalele.

Din cauza marilor izlazuri, pe cari le avea înainte această provincie creşterea de vite constituia o a doua ramură principală a agriculturii. Astăzi aceste locuri virane mari de păşunat s'au mai redus, aşa încât şi regimul, la care sunt supuse animalele de tracţiune sau de producţiune a început să se schimbe.

Creşterea vitelor a fost în floare mai cu deosebire în sudul Basarabiei, ori astăzi creşterea de vite prin schimbările, ce s'au făcut, a devenit ca o ramură subalternă agriculturii propriu zise, care se face acum pe scară foarte întinsă şi aici, ca şi în părţile de nord ale provinciei.

In genere putem spune, că numărul vitelor a început a scădea în Basarabia odată cu începutul secolului trecut, când a început să crească şi populaţia. In secolul al XVIII după cum ne arată vechile documente, aproape întreg comerţul Basarabiei consta numai în derivatele animale, derivate cari se produceau în cantităţi foarte mari aci.

Numărul animalelor de producţiune sau de tracţiune, ce existau pe vremuri în această regiune a ţării noastre se poate vedea din alăturatul tablou, care este în conformitate cu datele statistice ruseşti, şi în care se arată în mod comparativ numărul şi categoriile de animale existente în anii:

1880, 1890, 1900, 1919, 1922, 1923, 1924 şi 1925.

	Felul Animalelor					
Anii	Cai	Vite cornute mari	Oi	Porci	Alte animale	
1880	250436	521754	2244330	—	—	
1890	294893	775337	1705934	—	—	
1900	365871	662048	1642850	309373	—	
1919	402679	662958	1593625	345778	16019.	
1922	428769	752994	2321149	469938	17036.	
1923	353682	798156	2591553	271448	17384.	
1924	415397	721868	2362483	480430	25038.	
1925	388755	663422	2143275	414879	16609.	

Din cifre se vede, că deşi există o oarecare descreştere a numărului unora dintre animale, cu toate acestea pentru altele există din contră creştere. Dacă numărul cailor a fost aşa de mult crescut în perioada dela 1919 la 1922 cauza se datoreşte pe lângă altele şi faptului, că au rămas după urma armatelor ruseşti un număr destul de mare de cai, cari nu erau crescuţi sau născuţi în Basarabia. Mulţi dintre ei au fost furaţi de armatele ruse din Moldova şi apoi lăsaţi aci, când aceste armate au părăsit Basarabia. O parte însă dintre ei au rămas şi de la armatele ruse.

Animalele, cari şi-au micşorat numărul mai cu seamă în 1925 faţă cu alţi ani precedenţi, au fost oile, şi caprele. Şi este natural să fie astfel, de oarece cam de pe la 1924 a început a se face împroprietărirea şi parcelarea definitivă a loturilor, aşa încât de atunci a început să se simtă din ce în ce mai mult îngustarea păşunilor întinse, de cari au de obicei nevoe aceste animale.

Poate că numărul cailor ar fi fost şi mai mare în anii de după război, însă trebue să ţinem socoteala că în timpul războiului un mare număr de cai s'au pierdut, şi ca să ne dăm seama de aceste pierderi dăm în cifrele de mai jos în mod comparativ situaţiunea pierderilor în cai suferite de diversele noastre provincii româneşti. (Date după lucrarea: „Calul în serviciul agriculturii româneşti de N. A. Dumitrescu, Bucureşti, 1926").

Pierderile de cai suferite în trecutul război

Provinciile	Nr. cailor morţi	%
1. Vechiul Regat	640.465	52,6.—
2. Transilvania	176.324	24,7.—
3. Basarabia	125.008	25,0.—
4. Bucovina	35.481	50,5.—
Total. . .	977.278	——

Vedem prin urmare, că cele mai mari pierderi în cai le a avut Vechiul Regat şi cu Bucovina, unde procentul a fost egal (în cifră medie) cu jumătatea numărului total al acestor animale din cele două mari regiuni româneşti.

Dacă după preţurile de astăzi am socoti numai câte

10.000 de lei fiecare cal, am ajunge la concluzia că pierderile acestor patru mari regiuni ale ţării noastre, ar fi următoarele :

Provinciile	Valoarea aproximativă a cailor pierduţi Lei
1. Vechiul Regat	6.404.650.000.—
2. Transilvania	1.763.240.000.—
3. Basarabia	1.260.080.000.—
4. Bucovina	354.810.000.—
Total. . .	9.782.780.000.—

Dacă ţinem socoteală tocmai de faptul, că Basarabia a fost una dintre provinciile ruseşti, care prin forţa lucrurilor a fost ferită de a fi teatrul războiului, şi dacă considerăm de asemeni, că fiind o provincie lăturalnică Rusiei, nu din ea s'a recrutat pentru armata rusă dela începutul războiului caii necesari transporturilor, atunci constatăm că numărul de cai pierduţi este destul de mare. Aci intervine însă o explicaţiune şi anume: In anii 1916 şi parte din anul 1917, atât cât armata rusească, de pe frontul român a voit să lupte, a avut nevoe de a fi reînprospătată continuu cu cai din cauză că pe front ei mureau zilnic.

Ori, în cazul acesta ruşii nu se puteau aprovizion.a din alte părţi ale Rusiei, pentru că erau prea îndepărtate de front, şi de aceea întreaga aprovizionare şi au făcut'o din Basarabia.

In ceeace priveşte *vitele mari*, numărul lor în timpul războiului se micşorase de asemeni, de oarece noi în Moldova nu mai dispuneam decât de un număr restrâns de asemeni animale, aşa că nu totdeauna armatele ruseşti au putut să fie aprovizionate exclusiv numai cu carne provenită dela vitele noastre din Moldova. Şi în cazul acesta toată aprovizionarea s'a făcut atât pentru populaţia civilă, cât mai cu seamă pentru armată numai din Basarabia, cea mai aproape dintre foastele provincii ruseşti de regiunea frontului.

Aceasta fiind situaţiunea numărului de animale, aci este locul, ca să menţionăm, că Basarabia fiind una dintre provinciile noastre, unde creşterea de animale se face

pe o scară destul de întinsă, poate că ar fi necesar, ca să ne gândm la întemeerea unei industrii a cărnii congelate şi la mijloacele de transport ale ei, de oarece în ţările consumatoare ale Europei ea constitue un aliment de prima categorie, care înlocueşte carnea proaspăt tăiată, şi pe care din cauza desimii populaţiei acele ţări nu o pot avea.

Cifrele statistice ne arată, că numai în Anglia (după datele revistei ştiinţelor veterinare a casei Wedel & Comp. din Londra, No: 18 din 1926) în cursul anului 1925 s'a consumat o cantitate de 875.622 de tone, de carne congelată. Dar, această utilizare a cărnii congelate nu este numai în Anglia, ci şi în alte ţări consumătoare şi direct importătoare de produse prime, aşa încât tot din datele furnizate de sus menţionata revistă se poate vedea, că consumul general al acestui fel de produs în întreaga Europă centrală a sporit dela 223.000 de tone în 1923, la 469.000 tone în 1924, şi repartiţia consumului pe ţări a fost:

Ţările	Cantitatea de carne consumată TONE
I. Italia	125.000.—
2. Germania	100.000.—
3. Belgia	95.000.—
4. Franţa	95.000.—
5. Olanda	27.000.—
6. Austria	10.000.—
7. Ungaria	10.000.—
8. Cehoslovacia	6.000.—
Total. . .	468.000.—

Se vede, deci, că cantitatea este destul de apreciabilă, ea ridicându-se la aproape jumătate de milion de tone pentru toate aceste ţări consumătoare de carne congelată.

Ceeace este de remarcat, de asemeni, este faptul că sunt printre ele ţări cari se întitulează ţări agricole, cum este Franţa, Ungaria şi Olanda, şi cari ar putea avea la îndămână carne proaspătă tăiată, dar cari sunt nevoite să recurgă totuşi la carnea congelată, pe care de obicei o aduc din alte ţări.

Aşa fiind lucrul, chestiunea ar trebui să intereseze în

primul loc cercurile productive basarabene, şi faţă de numărul mare de animale casnice, pe care-l avem aci, în interesul general economic ar fi ca această industrie să se desvolte cât mai repede, şi cât mai mult.

Lucrul a fost înţeles pe deplin de alte regiuni, din alte ţări, aşa că astăzi ca furnizoare principale de carne congelată sunt: Austria, Brazilia, Patagonia, Statele Unite, Canada, Africa de Sud, Argentina şi Uruguai.

Ceeace s'a făcut la noi, în această direcţiune este puţin, în comparaţie cu ceeace este încă de făcut, mai cu seamă dacă se ţine socoteală de cerinţele din ce în ce mai mari de carne congelată pe diferitele pieţe europene.

EXPLOATAŢIUNILE DE SARE DIN BASARABIA

Un alt isvor de bogăţie naţională, pe care îl găsim în provincia noastră dela răsărit sunt fără îndoială **bălţile** sărate pe cari le avem în sudestul provinciei, din cari se exploatează unul dintre condimentele cele mai importante, cari intră în alimentaţiunea omului, şi care fără îndoeală nu este altul decât *sarea*.

Atât pentru om, dar mai cu seamă pentru vite sarea constitue un element foarte important, şi de aceea de exploataţiunea ei s'a ocupat totdeauna populaţiunea basarabeană, mai cu deosebire că înainte de unirea cu România Basarabia aproape că nici nu avea altă sursă de alimentare cu sare din interior, aşa că era limitată sau numai la exploataţiunea din lacurile sărate, sau la importul de la noi.

In rândurile de mai jos vom căuta a ne ocupa tocmai de această exploataţiune, ce se face în Basarabia, folosindune de date din publicaţiunile ruseşti; din lucrarea: „Lacurile sărate din sudul Basarabiei de d. E. T. Porucic, Bucureşti, 1924", precum şi din anuarele statistice ale României.

Lacurile sărate. — După observaţiunile geologilor ruşi, ca şi ale geologilor români, coasta de nord şi de apus a Mării Negre este mărginită de foarte multe golfuri, dintre cari unele nu mai păstrează astăzi decât o foarte mică co-

municare cu Marea, iar altele s'au modificat complect transformându-se în adevărate lacuri închise.

Aceste golfuri, cari încă din timpurile vechi se numiau *limanuri (limen* pe greceşte înseamnă *port liniştit)* şi cari în Basarabia sunt destul de mari şi numeroase, constitue în cea mai mare parte a lor adevărata sursă, de unde se pot scoate anual cantităţi enorme de sare.

Aceste limanuri basarabene sunt :

1. Limanul Nistrului.
2. „ Budachi.
3. „ Burnas.
4. „ Alibei.
5. „ Cahul.
6. „ Catlapug.
7. Ialpug (cu lacul Cuhurlui).
8. Chitai.
9. Cunduc.
10. Şagani.

Forma lor este în cea mai mare parte sau rotunzită, cum sunt în genere limanurile, ce stau în legătură cu Marea, sau alungită, ca de pildă acelea, ce stau în legătură cu Dunărea. Primul tip, care constitue, *tipul lagunar*, este format prin urmare de lacurile: Alibei, Şagani şi Burnas; iar cel de al doilea, care formează tipul limanurilor propriu zise, este reprezintat de toate celelalte lacuri ale Basarabiei.

Toate aceste întinderi enorme de apă, cari sunt mai mult sau mai puţin închise, după părerile geologilor ruşi, M. Rudski şi N. Socolov, nu sunt decât rezultatul prăbuşirii fundului mării pontice, care exista în timpul geologici în locul actualei Mări. Apele s'au retras deci, iar nivelul mării noi formate s'a scoborât cu aproape 50 de metri sub nivelul actual al Mării Negre. In urmă formându-se Marea Egee prin scufundarea terenului, apele Mării Mediterane au năvălit şi au umplut escavaţiunea actualei Mări Negre, iar cele din Marea Caspică din cauza unei alte ridicări a ei au năvălit de asemeni, aşa că pe lângă basinul propriu zis al Mării Negre s'au mai umplut încă şi toate văile înconjurătoare, cu apă marină constituind actualele limanuri cu apă sărată.

Ei bine, oricare ar fi formaţiunea geologică, din cauza evaporaţiunii puternice provocată de căldura solară, apa

acestor lacuri s'a concentrat şi se concentrează din ce în ce mai mult, aşa că cantitatea de sare devine din ce în ce mai uşor de obţinut pe cale artificială. In tot cazul, pentru diferitele lacuri proporţia de sare prezintă oarecari variaţiuni, căci ea stă în legătură pe de o parte cu volumul acelui lac (a apelor sale), iar pe de alta cu faptul dacă lacul a stat dela început în continuu sau periodică legătură cu marea. Pe de altă parte cu cât într'un loc cantitatea de apă dulce, care se varsă, este mai mică, cu atât şi concentraţiunea apei devine mai mare. Dacă un asemenea lac este în continuă legătură cu marea, atunci apele mării trec şi concentrează cu sare apele lacului. Dar, în această din urmă împrejurare evaporaţiunea la soare este mai mare decât infiltraţiunea apei, aşa că sarea se depune dela sine pe maluri, iar în apă cantitatea ei este foarte mare, aşa încât extragerea se face mai cu uşurinţă.

Să nu se creadă însă că prin evaporaţiune cristalizează numai sarea, ci odată cu dânsa mai sunt şi alte materiale, cari după constatările chimice şi mineralogice ar fi următoarele, ce s'ar găsi alături de ea în toate exploataţiunile basarabene (după cifrele din lucrarea domnului T. Porucic, Lacurile sărate din Basarabia, 1924).

1.	Silvina	de culoare	Transparentă sau albă
2.	*Sarea propriu zisă*	„	„ „
3.	Bişofita	„	„ „
4.	Carnalita	„	Roză
5.	Tahidrita	„	Galbenă (f. des.).
6.	Cainita	„	„ „
7.	Tenardita	„	„ „
7.	Anhidrita	„	„ „
9.	Gipsul	„	„ „
10.	Chizerita	„	„ „
11.	Epsomita	„	„ „
12.	Mirabilita sau sarea Glauber		„ „
13.	Glauberita	„	„ „
14.	Calușita sau singhenita	„	„ „
15.	Langbeinita	„	„ „
16.	Şonita sau picromerita	„	„ „
17.	Leonita	„	„ „
18.	Astrahanita sau simonita	„	„ „
19.	Leveita	„	„ „
20.	Polilialita	„	Roşie sau roz.
21.	Glazerita	„	Transparentă sau albă

Toate aceste minerale cristalizează diferit şi mai întâi după concentraţiunea până la 25 sau 26 grade Beaumé a apei lacului se depune gipsul. Dacă această concentraţiune merge până la 28 de grade, atunci se depune sarea de bucătărie, lucru care ne interesează pe noi din punct de vedere economic şi industrial. In caz că concentraţiunea merge mai departe prin evaporare, atunci se observă fenomenul de depunere a altor materiale mai întâi, în dauna sării propriu zise.

Mărimea lacurilor şi exploatarea lor. Majoritatea din lacurile Basarabiei după cum am afirmat şi în altă parte, sunt cât se poate de mari, şi după datele din lucrarea domnului Porucic, menţionată mai sus, situaţiunea geografică a acestor limanuri de apă sărată şi dulce ar fi următoarea în urma măsurătorii făcute de V. O. Cler în iarna anului 1908—1909, când apele acestor lacuri erau cât se poate de mici şi de scăzute.

Numele Limanului	Intinderea apei	Volum. apei	Adânc. maximă	Lung.	Lărg. maximă
	Ha.	Mii de m³	m.	Km.	Km.
		Lacuri Dulci.			
1. Beleu	1089	8392	2	5	2.—
2. Cahul	10314	104935	2	25	13.—
3. Cartal	1400	10665	1,5	6	3.—
4. Dervent	135	762	1,5	45	1.—
5. Cuhurlui	6844	71482	1.5	13	8.—
6. Ialpuh	13374	297645	4,5	42	6,5.
7. Saftian	990	11802	1,5	8	2.—
8. Catlapuh	5913	41802	2	21	6,1.
9. Chitai	4595	100000	3,5	42	3.—
10. Limanul Nistrului	48500	400000	3,5	42	17.—
Total. . . .	92754	1037485	4,5	—	—.—
		Lacuri Sărate			
1. Jebrian şi Soloneţ	545	6100	1,5	3	2.—
2. Sasic	19525	370572	2,5	32	13.—
3. Şahani Alibey şi Burnas	17000	300000	2,0	10	6,5.
4. Budachi cu Şabolat	3200	30000	2,0	17	3.—
Total . . .	40370	706672	2,5	—	—.—
Total general . . .	133124	1744157	3,5	—	—.

Cifrele ne arată prin urmare, că toate aceste limanuri ocupă o suprafaţă enormă şi au un foarte mare volum de apă, aşa că dacă ele nu ar fi exploatate nici prin pescuire sistematică, nici prin extragere de sare, ar însemna că ar rămâne toată această întindere de teren fără nici o productivitate în Basarabia. Cu toate acestea din fericire lucrul nu se petrece astfel, şi dacă este vorba de lacurile sărate exploatarea sării s'a făcut încă de multă vreme şi se face şi astăzi, deşi în cele mai multe părţi în mod cu totul rudimentar. Nu avem construite încă în mod sistematic bazinele de cristalizare. In unele părţi, cum este de pildă pe marginea lacului Budache, pe timpul zilelor calde ale verii evaporaţiunea fiind foarte puternică sarea se depune dela sine, aşa că ea este strânsă de către locuitori.

Dacă s'ar întemeia exploatarea sistematice de sare, ele nu s'ar putea face decât numai în unele regiuni ale lacurilor, şi anume acolo, unde apele sunt mici, aşa încât evaporaţiunea să-şi poată produce mai mult şi imediat întregul său efect. Aşa de pildă, pentru lacurile *Burnas* şi *Adji-Ibrahim* această exploatarea s'ar putea face numai în partea de nord, unde există şi astăzi încă câteva exploatarea, cari mai înainte produceau mai mult decât astăzi. Micşorarea de producţiune pe lângă alte cauze se mai datoreşte şi faptului că în timpuri mai vechi aceste lacuri aveau apă mai puţină, acum au apă ceva mai multă şi care a provenit din nişte isvoare dulci aşezate pe fundul albiei.

In ceeace priveşte pescuitul acestor două lacuri trebue de amintit că dintre peşti aproape numai *chefalul* este acela, care este exploatat într'o oarecare măsură.

La unele lacuri, cum este de pildă *Alibey* depozitul de sare, care se depune şi care se exploatează poate să ajungă grosimi, cari să meargă până la 12 sau 15 cm. La altele cum este lacul *Sasic*, care este cel mai mare lac din întreaga ţară, acest strat de sare care se depune în ochiurile de apă lăsate după invaziunea apelor de mare prin evaporaţiune nu este mai mare decât de 3—7 cm. Astfel de depozite se formează mai cu deosebire în regiunea numită *Volcioc* şi în acea a lacului care vine în apropiere de satul Zolocari.

In tocmai ca și lacul Budache, și la acest lac se găsește în aceste din urmă regiuni un nomol destul de gros, care conține iod, sulf etc., și care se poate utiliza la băi destinate pentru combaterea scrofulozei, a reumatizmului etc.

In ceeace privește lacurile *Jebrieni* și *Solonet* nu se poate conta pe o prea mare exploatațiune de sare din ele pentru motivul, că fiind așezate aproape de regiunea inundabilă a Dunării, apele acestui fluviu în timpul când ele vin mari pătrund și în aceste două lacuri, așa încât fac ca apa lor să devină mai mult dulce decât sărată. Ori, evaporațiunea ne putând fi așa de puternică încât să se usuce o mare parte din masa de apă, nici sarea nu se poate depune în mod continuu la epoci determinate, de oarece concentrațiunea nu este complectă.

Exploatarea Sării. — Din moment ce s'a cunoscut existența sării în lacurile Basarabiei, chiar de pe timpul turcilor și a tătarilor locuitorii au început a face extracțiune rudimentară, care se face de altfel și astăzi.

In timpul dominațiunii rusești se formase o regiune minieră la Tuzla, care avea în atribuțiunile ei supravegherea extracțiunii de sare. In genere această extracțiune se făcea de către particulari, cari vindeau Statului cantități relativ destul de mari. Așa, de pildă, după cifrele date de domnul Porucic, în anul 1826 această cantitate extrasă pentru Stat și pentru trebuințile particulare se ridica la 16.600 de vagoane (a 10.000 de kg. vagonul). Mai târziu, după 1878 guvernul rus a căutat să dea mai multă atențiune acestor exploatațiuni și atunci a hotărât pentru înlesnirea evaporațiunii de a face în unele lacuri diguri, cari să împiedece intrarea apelor mai ales în timpul inundațiunilor de primăvară. Cu toate aceste sforțări ale foastelor guverne rusești sărăriile din Basarabia nu s'au putut impune cu materialele lor derivate pe diversele piețe rusești, din cauza concurenții produselor similare, ce proveneau din exploatarea lacurilor sărate din guberniile: *Taurida* și *Herson*.

Cantitățile de sare exploatate în perioada anilor 1900—1921

Anii	Producțiunea TONE	Anii		Producțiunea TONE
1900	835.	1911		9614.—
1901	439.	1912		899 —
1902	1238.	1913		7264.—
1903	4406.	1914		3545.—
1904	6014.	1915		1935 —
1905	5909.	1916	Nu s'a exploatat	
1906	2214.	1917	Nu s'a exploatat	
1907	3209.	1918		4095.—
1908	6458.	1919	Nu s'a exploatat	
1909	5559.	1920		164 —
1910	6025.	1921		4100.—

Cifre provizorii, aproximative.

Anii	Producțiunea TONE
1922	4300.
1923	4000.
1924	4600.
1925	5100.
1926	4900.

Din cifrele acestui tablou se poate vedea, că cantitățile au fost cât se poate de variabile de la un an la celălalt, variațiune care a stat în legătură cu cantitățile mai mari sau mai mici de apă de inundare, care s'a constatat a fi venit anual în diversele exploatațiuni. Pentru anii 1916, 1917 și 1919 inundațiunea a fost așa de mare, încât nu s'a putut face nici un fel de exploatațiune.

In genere se constată că în anii de după războiu exploatațiunile au produs mai puțin ca înainte, cel puțin așa după cum rezultă din aceste cifre aproximative, cu toate acestea însă se constată pentru anii din urmă o oarecare tendință de mărire a cantităților de sare exploatată. Cauza că după războiu s'a produs mai puțin, s'a datorit faptului, că multe dintre instalațiuni au fost complect distruse în timpul în-

ceputului de revoluție rusească, care s'a produs în anii 1917, și lui 1918, în Basarabia. Pe de altă parte am avut și o micșorare a intenzității exploatațiunilor din cauza scumpirii mânei de lucru precum și a lipsei de capital.

Deranjamentele financiare, cari s'au produs prin schimbarea de stăpânire în această provincie (în anul 1918) cari au adus modificări foarte mari în toată activitatea industrială a Basarabiei, nu puteau să lase neschimbate exploatațiunile de sare în quantumul de producție a lor, și poate chiar și în calitatea sării.

La finele anului 1917 depozitele, ce mai rămăseseră din exploatațiunea anului 1915, iar în urmă trei sferturi din producțiunea anului 1918 au fost furate de către foștii soldați ruși din armata a IX-a, care se retrăsese în cea mai mare debandadă de pe frontul român. Prin urmare, la finele anului 1918 proprietarii producători de sare s'au ales numai cu 1/4 din toată producțiunea exploatațiunilor lor, ceeace incontestabil că a constituit o pagubă, a cărei consecințe s'au repercutat și asupra exploatațiunilor din anii următori.

Ca să ne dăm seamă de activitatea industrială, ce a fost în aceste instalațiuni înainte de război, precum și în timpul războiului, nu avem decât să examinăm cifrele de mai jos (după datele domnului Porucic).

Anii	Numărul expl. de sare	Producția ce s'a cuvenit Stat. (redevență) Lei.	Lucrători	Zile de lucru
1900	2	2338	—	—
1901	2	1069	—	—
1902	2	2820	—	—
1903	3	3545	—	—
1904	13	19499	1158	13.
1905	10	14973	7086	100.
1906	7	6978	1905	99.
1907	10	10131	3869	91.
1908	16	20715	5524	118.
1909	12	17356	5468	100.
1910	11	15376	4522	112.

Anii	Numărul expl. de sare	Producția ce s'a cuvenit Stat. (redevență) Lei	Lucrători	Zile de lucru
1911	21	30390	4893	116.
1912	2	3000	1117	87.
1913	15	16617	4360	95.
1914	8	10150	1826	62.
1915	5	5939	729	27.
1916	8	Nu s'a făcut exploatare.		
1917	8	Nu s'a făcut exploatare.		
1918	7	5746	2954	81.

Aceste date de statistică rusească ne arată că intensitatea exploatațiunilor de sare a fost mai mare în 1904—1911, bine înțeles cu oarecari variațiuni în plus sau minus dela un an, la celălalt. După această dată numărul exploatațiunilor și ca atare și exploatațiunea în sine s'a micșorat într'atât încât în 1922 nu mai era decât o singură exploatațiune pe lacul Burnas și o alta pe lacul Mahala.

Dar, chiar în cursul anilor 1904—1911 exploatațiunile au variat, ceeace denotă că nici în timpurile normale ale guvernării rusești nu a fost o sistematizare a lucrărilor, ci totul se făcea în mod ocazional și fără o continuitate de acțiune, ceeace trebue să constituie de sigur caracteristica unei exploatări.

De asemeni, tot ca dovadă de simplicitatea și neorganizarea sistematică a instalațiunilor putem să avem și în numărul de lucrători utilizați în întreprinderi în cursul diferiților ani. Așa de pildă, pe când în 1905 la un total numai de 10 exploatațiuni au fost 7086 de lucrători, în 1911 la 21 de exploatațiuni numărul lucrătorilor s'a redus la 4893.

In anii 1912—1914 după imboldul unor specialiști ruși în industria sării s'a înlesnit exploatatorilor cumpărarea de mașini destinate acestei industrii, așa că până la un punct și acesta a fost unul din motivele, pentru care s'a micșorat numărul lucrătorilor. Cu ajutorul unor astfel de mașini s'a putut obține mai ușor materialul mai cu deosebire în exploatațiunile mai mari. In exploatațiunile mici, cari constituiau și constituesc grădinile de sare, mașinăriile

aproape că lipsesc cu totul, așa încât extragerea se face prin basine, cari sunt de două feluri: *de concentrare și de cristalizare*. Forma acestor basine este pătrată sau dreptunghiulară. In basinele de concentrare se lasă a pătrunde apa din lac pentru ca evaporațiunea să fie mai înlesnită adâncimea apei fiind mai mică. In basinele de cristalizare după ce concentrațiunea s'a făcut, se trece apa concentrată, pentruca ea să se evaporeze definitiv, iar sarea să se depună.

Toate aceste exploatațiuni de sare, după cum s'a amintit și în altă parte, erau luate în arendă de către particulari, dela Stat; iar în contractele de arendare se prevedea la capifolul obligațiunilor cantitatea minimă, pe care fiecare exploatator trebuia să o scoată din lac, pe fiecare an

Din diverse cauze (defecte de exploatare în special) însă, în cei mai mulți ani contractanții exploatatori nu au putut aplica textual contractele lor cu Statul în această direcție. Așa de pildă, în anul 1912 ei au fost obligați a da o producție de sare de 7043 de tone, pe când în realitate ei nu au produs decât 899 de tone. Tot de asemeni, în anii de la 1915 la 1918 ei trebuiau să dea 4095 de tone; în realitate însă ei nu au produs nimic. Aranjamentul era așa făcut încât contractele nu se reziliau pe acest motiv, pentrucă de obicei supraveghetorul exploatărilor care era plătit de Stat, arăta prin proces verbal încheiat în prezența a trei martori particulari, că concentrațiunea apei din lac nu s'a putut face, sau chiar dacă s'a făcut, ea a fost cu totul neîndestulătoare, așa încât cantitatea de sare în mod implicit a trebuit să se reducă. De altfel rușii au avut ocazia de a dovedi de multe ori, că pot fi foarte tari în astfel de argumente.

Așa fiind situațiunea acestor exploatări, dacă pe viitor se va da toată atențiunea exploatării acestor lacuri, vom ajunge de sigur, ca să mărim producția de sare a țării, fie că exploatarea se va face de către particulari puși sub controlul Statului, fie că această exploatare se va face în regie numai de către Stat.

Și asupra viitoarei organizațiuni a exploatării de sare cu atât trebue să ne gândim mai mult, cu cât avem în Basarabia un litoral de lacuri de circa 850.000 de metri și o zonă litorală utilizabilă în mod special pentru astfel de exploatațiuni de circa 3200 de hectare.

Această exploatare va trebui să fie făcută și în vederea unei viitoare schimbări de situațiune politică. In adevăr, poate că întreruperea legăturilor economice, care de fapt există astăzi între noi și Rusia să nu mai existe peste câți va ani. Ori, în cazul unor legături normale este evident, că exploatările noastre de sare din sudul Basarabiei vor fi de cea mai mare importanță, de oarece pe piața Odesei în special se vor cere cantități destul de mari, mai cu deosebire că sarea este un element, care trebue să fie adus în acest oraș din alte părți.

SITUAȚIA PADURILOR ȘI EXPLOATAREA LOR.

Prin însăși forța împrejurărilor Basarabia este una dintre regiunile țării noastre, unde pădurile sunt mai puține, așa încât ele nu pot să fie considerate în adevăratul înțeles al cuvântului ca unul dintre principalii factori de avuție națională. Totuși având în vedere economia generală a acestei provincii, trebue să amintim ceva și despre situațiunea și exploatarea lor.

Ceeace ne împedecă a face observațiuni amănunțite în această direcțiune, este faptul că nu avem la îndemână date statistice absolut complecte, totuși din ceeace avem ne vom putea face o idee generală de situațiunea silvică a provinciei noastre.

Nefăcându-se statistici anuale de ordin silvic, trebue să considerăm ca ultimă situațiune pe cea dela 1923/1924, când după date provizorii se poate observa că Basarabia la începutul anului silvic 1923 avea o întindere totală de 209.409 Ha. de pădure propriu zisă, nesocotindu-se în această cifră, întinderea poenelor, care se urcă la 24.795 de Ha. In total deci, întinderea suprafețelor acoperite de păduri se ridică la 234.204 Ha. Și, ca să vedem cât de mic rol joacă pădurile aci, nu avem decât să comparăm suprafețele de pădure ale Basarabiei cu cele din alte provincii ale noastre, lucru ce se poate vedea din cifrele de mai jos:

Provincii	Suprafața acoperită de păduri: Păduri propriu zise Ha.	Poene Ha.	Total Ha.
I. Vechiul Regat	2.502.224	414.082	2.916.306
2. *Basarabia*	209.409	24.795	234.204
3. Bucovina	399.451	29.762	429.213
4. Transilvania etc.	3.372.592	254.803	3.627.395
Total. . .	6.483.676	723.442	7.207.118

Din această întindere totală de pădure, care în Basarabia reprezintă în mediu a zecea parte din întinderea păduroasă a vechiului Regat, o suprafață de 190.399 de Ha. este proprietate a Statului, ceeace reprezintă 90,9% din întinderea totală. Restul de 19.010 Ha. este proprietate particulară, adecă 9,1% din toată suprafața pădurilor din această provincie.

Această diferență așa de mare în repartiția proprietății se datorește exproprierii și împroprietăririi ce s'a făcut, de oarece în anul 1919, pe la începutul său, proprietarii particulari posedau o întindere de 160.775 Ha. După dânșii veneau mănăstirile străine, cari aveau în stăpânire la aceeași dată întinderea de 45.780 de Ha de pădure. Întinderea stăpânită de aceste instituții o considerăm enorm de mare, mai cu seamă când ne gândim, că tot profitul acestor păduri intra în mâinele călugărilor de la Muntele Athos sau ai altor călugări de pe la alte mănăstiri rusești. Dar, tot în acest timp pe lângă acești mari proprietari de păduri veneau în urmă și mănăstirile naționale cu o întindere totală de 4905 Ha., întindere care este foarte mică în comparație cu acea a mănăstirilor străine, de oarece după cum am zis și în altă parte, foștii mari proprietari basarabeni făceau danie odată cu diversele moșii și pădurile, pe cari acestea le aveau pe dânsele.

Ceeace se observă în Basarabia, este faptul că nu avem păduri seculare, așa după cum sunt în celelalte provincii românești. Copacii sunt mai tineri, de oarece copacii și în genere pădurile bătrâne s'au tăiat.

Ori cum ar fi, pădurile se găsesc în proporție mai mare față cu întinderea terenului arabil din mijlocul Basarabiei De aci e regiunea codrilor, care se dă ca denumire generică acestei porțiuni a provinciei. In această parte, care coprinde o parte din județele Bălți, Orhei, Soroca, județul Chișinău și ceva din partea de nordvest a județului Tighina avem păduri, cari se întind pe alocuri destul de mult, așa încât proporția suprafeții lor față cu întinderea terenului arabil trece de 20%. Pe alte locuri însă tot în această regiune întinderea lor este mai mică, așa că nu găsim decât o proporție, care să atingă numai 20% sau chiar mai puțin.

Proporții de întindere de 20% găsim de asemeni și în

multe regiuni din județul Hotin, partea de nord a județului Soroca și a județului Bălți, precum și în partea de nord-est a județului Tighina. De observat este, că în colțul de nord-vest al Basarabiei, care vine în apropiere de Bucovina precum și în câteva intrânduri ale Basarabiei prin sinuozitățile Nistrului în terenul Podoliei, pădurile formează de asemeni mase mai compacte și poate că esențele silvice sunt în acelaș timp și mai bătrâne. Proporția pădurilor în ceeace privește întinderea lor în comparație cu terenul arabil se ridică iarăși până la 20 și trece chiar în cele mai multe părți peste 20%.

In regiunea stepei și antestepei de nord pădurile se găsesc foarte rar și chiar pe alocuri dispar cu desăvârșire. In regiunile premergătoare antestepei întinderea lor este în proporție de 1% față de terenul arabil, ceeace este desigur extraordinar de puțin. De altfel această proporție și în aceleași condițiuni o găsim și în sudul Basarabiei, prin județele Tighina, Cahul, Ismail și Cetatea Albă. In această ultimă regiune găsim totuși în apropiere de Talmaz (jud Cetatea-Albă), precum și de Paris (acelaș județ) câteva regiuni mai bine împădurite, unde procentul se ridică peste 20% din întinderea terenului arabil. Dar suprafața este relativ destul de mică în raport cu cerințele de lemn a regiunii de sud a provinciei.

In regiunea stepei de sud (Bugeacul) pădurea dispare cu desăvârșire, ivindu-se numai pe ici, pe colo câte un copac, doi plantați de oameni, cari nu au aproape nici o vlagă în ei, și după conformația lor exterioară se poate vedea, că planta se găsește în suferință din punct de vedere vegetativ.

In ceeace privește *felul esențelor* pe cari le avem în pădurile basarabene, trebue să menționăm ca în majoritate ele sunt constituite din fag, stejar, carpân, ulm etc. Și, ca să ne facem o idee asupra proporției răspândirii diverselor categorii de esențe, nu avem decât să observăm, că din statistici rezultă, că întinderea pădurilor de stejar este de 116.637 Ha, iar a celor de fag numai de 92.714 Ha. Pe lângă aceste mari întinderi de esențe frunzoase mai avem și o infimă suprafață de 58 de Ha. acoperite cu esențe răsinoase. Această suprafață mică de răsinoase se datorește faptului că în Basarabia din pricina situațiunii geografice, pe care o are, bradul și în genere coniferele nu pot

creşte spontan. decât în cazuri excepţionale, aşa încât din această cauză absenţa lor este destul de explicabilă. Ceea ce este destul de important, este faptul că stejarul este pe mai mari întinderi decât fagul sau alte esenţe, şi în comparaţie cu Bucovina, care are păduri mai mari decât Basarabia şi mai numeroase, Basarabia are mai mult stejar, care după cum se ştie constitue o materie primă, industrială de prima calitate.

Aceste esenţe silvice ale Basarabiei, la vârsta de 40—50 de ani prezintă o medie anuală de creştere de esenţă lemnoasă, de aproape 2 metri cubi, de o greutate medie de 4.800 kg. In alte păduri bune, însă mai tinere, creşterea anuală este numai de 1½ mc., pe când în altele avem creşteri (mai rar însă), cari ating 3—4 mc. pe hectar, ceeace dă un plus de material lemnos de 5000—5500 kg.

Dar afară de aceste esenţe bune, unele dintre pădurile Basarabiei au şi esenţe slabe, în ceeace priveşte dezvoltarea lor, anuală, şi acest lucru stă în legătură cu situaţiunea geografică a acestor păduri. Aşa sunt pădurile chiar de stejar, cari se găsesc în mod izolat prin judeţele Tighina şi Ismail, cari dau anual un procent de creştere cât se poate de mic. Majoritatea din aceste păduri s'au tăiat, aşa încât în timpul revoluţiei ruseşti şi chiar după dânsa suprafaţa lor s'a micşorat destul de mult, până în momentul când Statul român le a putut lua în stăpânirea lui.

Se poate conta prin urmare în condiţiuni mai bune de îngrijire a pădurilor pe o medie anuală de creştere la vârsta de 50 de ani a arborilor, de 4500 kg. la Ha. Dacă aceste păduri s'ar găsi în aceleaşi condiţiuni de întreţinere însă pe malul apelor, atunci pentru aceeaşi vârstă a plantelor se va putea conta pe o creştere de 5300 kg. la Ha.

Dacă luăm în considerare însă întinderea mică a pădurilor, precum şi nevoile de lemn ale provinciei, atunci vedem, că aceasta creştere este insuficientă, când ne gândim mai cu seamă că sunt păduri cu mult mai tinere, unde arborii nu pot avea această creştere, de oarece ei sunt numai în vârstă de cel mult 20 de ani.

Exploatarea pădurilor şi necesităţile de combustibil.

Din cauza neexistenţii în Basarabia a unui cod forestier, sub foasta dominaţiune rusească nu s'a ţinut prea mult socoteală de modul cum s'au tăiat pădurile.

In adevăr exploatarea în cele mai multe părţi ale provinciei s'a făcut cum a dat Dumnezeu, aşa încât faţă de întinderea totală a pământului ei pădurile putem zice că reprezintă numai 6,9%, ceeace e foarte puţin. După nevoile de lemn ale Basarabiei, ar trebui ca ea să aibă o proporţie de cel puţin 12—15% teren de pădure.

După cifrele statistice se arată că în timpul revoluţiei ruse dela 1917—1918 au fost tăiate 8915 Ha. de pădure. Tăerea a fost în adevăr o tăere rasă, aşa că nimic aproape nu a mai rămas în urmă, ceeace de sigur nu a putut să fie de cât o pierdere pentru economia generală a provinciei. Dela aceste 8915 Ha. nu ne mai putem aştepta la o reîntinerire a pădurii, şi la o refacere a ei.

Dacă tăerea în pădurile Basarabiei se va face în mod raţionat, atunci am putea conta în mediu pe 5500 Ha. de tăere anuală, luându-se bine înţeles în considerare creşterea naturală a fiecărui arbore în parte (în cifră medie). Intr'un asemenea caz dela fiecare hectar ar putea să rezulte cam 202.000 kg. de lemne, ceeace ar da în total pentru întreaga provincie la 111.100 de vagoane. Din această cantitate totală trei sferturi poate fi utilizată ca lemn de foc şi numai un sfert ca lemn de construcţie. Prin urmare, în cifră rotundă am putea socoti cam 25.000 de vagoane de lemn, de construcţie, ceeace ar constitui o cantitate destul de remarcabilă, deşi poate destul de insuficientă pentru nevoile actuale ale provinciei.

Aşa cum s'a făcut tăerea pădurilor în Basarabia până la intrarea lor în posesiunea Statului, putem conta pe o posibilitate numai de 16 ani, cele mai bătrâne păduri pe cale de tăere neavând o vechime mai mult de 32—34 de ani. In modul acesta pădurile au o medie anuală de regenerare, care este cu cel puţin 8—14½ sub media normală. Această medie normală pentru cele mai multe dintre pădurile acestei provincii nu ar reprezenta decât un plus al masei de circa 3700—4050 de kg.

Tăerea aşa cum s'a făcut până în anii din urmă nu garanta generaţiunilor viitoare existenţa vreunui copac în Basarabia, aşa că după 80 sau 100 de ani s'ar fi putut întreba strănepoţii noştri, dacă în această provincie ar fi fost posibilitate să existe vre-o dată vre-un copac.

Aşa fiind lucrul este evident, că actualmente trebue să

ne gândim la unele economii, pe cari trebue să le facem, şi ca atare să reducem întinderea de tăeri anuale pentr ica să dăm posibilitate pădurilor mai bătrâne să se regenereze. Dacă am presupune aceste economii, am putea să con tăm pe o cantitate totală numai de 80.000 de vagoane de lemn exploatat. Din acest lemn poate că este absolut necesar astăzi, ca să nu micşorăm proporţia lemnului de lucru, care să rămână tot în proporţia de 25%, şi în acest caz în mod implicit va trebui să micşorăm cantitatea lemnului de foc.

După calculele sumare, cari s'au făcut, am avea nevoe astăzi în Basarabia de circa 300.000—325.000 de vagoane de lemne, pentru a acoperi nevoile provinciei. Ori, după calculele făcute mai sus se poate vedea, că această cantitate este imposibil de a o scoate din pădurile Basarabiei, şi de aceea în mod implicit se impune importul din celelalte provincii româneşti.

Dar, ceeace împiedecă mult acest import este tocmai lipsa de mijloace de comunicaţie, pe cari o avem aci. Cele mai multe localităţi din sudul regiunii, cari de altfel ar avea cele mai multe nevoi de lemn, se găsesc aşezate foarte departe de gări. Nu mai vorbim de şoselele, cari până în prezent putem zice că sunt neexistente. Ca atare deci, ar costa foarte mult transportul unui vagon de lemn de a fi adus din nordul provinciei până în sudul ei, dar încă de a-l aduce din alte regiuni mai îndepărtate ale ţării. De aceea locuitorii din sudul Basarabiei utilizează din cauza lipsei de lemn alte materii de combustiune, pentru necesităţile lor.

Stuful. — In regiunile de sud ale provinciei avem, după cum am amintit, regiuni întregi, cari sunt inundabile, şi unde stuful creşte pe întinderi foarte mari de teren, şi de unde el este recoltat iarăşi în cantităţi tot aşa de mari, de oarece el serveşte la combustiune.

In judeţele Ismail şi Cahul aproape că nici nu se cunoaşte la ţară mai ales, întrebuinţarea lemnului ca material de combustiune. Stuful îl înlocueşte pretutindeni. In adevăr, stufăriile mari dau cantităţi destul de importante de material uscat, şi se poate socoti creşterea anuală a materiei cu 9000 de kg. la hectar, ceeace este aproape dublu în comparaţie cu creşterea pe care o avem la lemnul din pădurile acestei provincii.

S'au căutat să se facă calcule aproximative a cantităţilor de stuf, ce se recoltează anual de pe cele vre-o 50.000 de Ha. de stufării mai uscate, şi s'a ajuns la cifra de 45.000 de vagoane, a 10.000 de kilograme vagonul. Această întindere de stufărie înainte era mai mare decât cum este astăzi, cu toată întinderea marilor regiuni inundabile, şi surplusul din trecut se datora tocmai existenţii în număr şi pe întinderi mai mari a iazurilor. Ori, cele mai multe dn acele iazuri, cari odinioară serveau cu apa lor de a purta morile sau fabricile primitive de uleiuri, astăzi sunt secate şi nu mai există de loc. Pe multe albii de ale lor sunt acum diverse plante cultivate. In felul acesta a dispărut şi stuful, care altă dată ar fi fost în cantitate mai mare de 45.000 de vagoane pe an.

Evident că stufăriile nu constituesc cele mai utile terenuri din punct de vedere economic. Cu toate acestea pentru regiunile de sud ale Basarabiei, unde împădurirea este aproape imposibilă din cauza climatului poate că nu ar fi cea mai mare greşeală, dacă ne am gândi la refacerea vechilor iazuri, cari ar fi atât de necesare populaţiei, şi cari ar aduce după sine în mod implicit din nou dezvoltarea stufului, ce este atât de necesar în astfel de regiuni.

Dar, pe lângă combustibilul necesar, ar mai fi un avantaj foarte mare prin reînfiinţarea iazurilor în regiunea de stepă, de oarece în mod forţat am mări gradul de umiditate, avându-se în vedere evaporaţiunea ce se face de pe întinderea apei acestor iazuri. Această evaporaţiune ar ajuta regiunile înconjurătoare, dând un grad ceva mai mare de umiditate. In felul acesta dacă nu s'ar înlătura cu totul uscăciunea, dar cel puţin pe alocuri s'ar putea remedia întrucâtva răul.

Prin urmare, din toate acestea se poate vedea, că avem în Basarabia o criză de combustibil, care este aproape perpetuă. De aceea în timpii dinainte de război, când această provincie aparţinea încă Rusiei, se aduceau din regiunea pădurească a Niprului şi a Donului până la 50.000 de vagoane de lemne anual, ce erau necesare pentru consumul populaţiunii pe de o parte, iar pe de alta pentru consumul căilor ferate, de oarece este ştiut că maşinile ruseşti în Basarabia consumau numai lemn, aşa că era nevoe ca numai pentru aceste maşini şi în genere pentru

căile ferate din această provincie să se tae anual până la 1000 de hectare de pădure bătrână.

Această criză de combustibil s'a voit ca să dispară şi de aceea foştii mari proprietari au procedat în anii dinainte de războiu la o exploatare cât se poate de intensă, aşa că pe când în intervalul de timp dela 1880 şi până la 1912 se tăiase o întindere de pădure de circa 64.446 Ha.; dela această ultimă dată şi până la 1922 suprafaţa tăiată s'a ridicat nici mai mult, nici mai puţin decât la 82.489 de Ha, ceeace a revenit prin urmare la 8250 de hectare, în mediu, pe an. Ori, faţă cu posibilitatea silvică a Basarabiei, această colosală întindere nu putea să fie considerată decât ca o distrugere treptată a suprafeţii împădurite a acestei provincii.

SITUAŢIUNEA INTREPRINDERILOR INDUSTRIALE ŞI PRODUCŢIUNII LOR IN BASARABIA

Ca ramură de activitate omenească, în comparaţie cu agricultura, industria basarabeană se găseşte cu totul pe al doilea sau chiar al treilea plan. Producţiunea ei nici o dată nu a putut satisface decât pe departe necesităţile interne, aşa că totdeauna această provincie a avut nevoe de a importa cantităţi foarte importante de materii fabricate sau semifabricate.

Nu putem zice că avem în Basarabia decât industrie mijlocie şi mică în cea mai mare parte, industria mare fiind puţin reprezintată.

Dar, ca să ne putem da seamă de situaţiunea acestor instalaţiuni industriale, deşi date statistice prea recente nu avem la îndemână, cu toate acestea vom căuta a utiliza cele din urmă cifre publicate de statistica regională a Basarabiei.

După aceste cifre la începutul anului 1924 se găseau în această provincie următoarele instalaţiuni industriale, repartizate ca număr în felul următor:

Felul Instalaţiunilor	Numărul în oraşe	Numărul în sate	Total
a) Industria Alimentară.			
1. Mori cu aburi	53	599	652.—
2. Mori cu apă	5	409	414.—
3. Mori de vânt	12	1206	1218.—
4. Mori cu cai	—	11	11.—
5. Uleiniţe (Oloiniţe)	—	220	220.—
6. Fabrici de ulei (oloi)	34	105	139.—
7. Fabrici de paste făinoase	2	—	2.—
8. Fabrici de bomboane	10	—	10.—
9 Fabrici de ape gazoase	31	11	42.—
10. Fabrici de spirt şi rachiu	9	10	19.—
11. Fabrici de bere	10	3	13.—
12. Fabrici de mezeluri	7	—	7.—
13. Fabrici de zahăr	—	1	1.—
b) Industria Chimică.			
1. Fabrici de săpun (sopon)	20	14	34.—
c) Industria Lemnului.			
1. Fabrici de cherestea	10	6	16.—
d) Industria Ceramicei.			
1. Fabrici de ţiglă	2	47	49.—
2. Fabrici de cărămidă	2	11	13.—
3 Fabrici de oale	2	8	10.—
e) Industria Textilă.			
1. Fabrici de postav	3	12	15.—
2. Fabrici de spălat şi scărmănat lână	4	42	46.—
3. Tăbăcării	15	1	16.—
f) Industria metalurgică.			
1. Turnătorii	7	—	7.—
2. Uzini electrice	3	3	6.—

Felul Instalațiunilor	Numărul In orașe	In sate	Total
g) Industria Artelor Grafice.			
1. Tipografii	24	—	24.—
h) Alte feluri de instalațiuni			
1. Manufactura de tutun	1	—	1.—
2. Alte fabrici	10	15	25.—
Total general al instalațiunilor	276	2734	3010.—

Numărul acestor instalațiuni se pare mare, însă nu trebue de uitat că 1218 dintre ele nu sunt decât niște simple mori de vânt, cari din punct de vedere industrial nu au decât o foarte mică importanță, de oarece produsul, pe care îl dau este de calitate inferioară, așa că de cele mai multe ori nu este de loc căutat pe piață. Cel mult acest produs se poate desface micilor cultivatori. Dar, mai este încă un considerent, pentru care toate aceste instalațiuni nu prezintă mare importanță, și anume pentrucă ele nu sunt în măsură decât de a produce cantități mici de material industrial.

Intru cât privește celelalte mori, trebue să observăm că cele ce prezintă o importanță mai mare sunt cele de aburi, al căror număr se ridică la 652.

S'a căutat să se determine aproximativ cantitatea de producție zilnică a tuturor acestor mori de toate categoriile, și s'a ajuns la cifra de 2578 de tone, din ele 1697 au putut să fie disponibile pentru vânzare rămânând restul producției totale, anuale destinată pentru consumul intern. Aceste cifre sunt provizorii și rămân ca ele prin alte statistici ulterioare să fie controlate.

Imediat după mori, ca număr vin oloinițele și fabricele de ulei, ambele având acelaș scop. Toate la un loc însumează 359 de instalațiuni. Ca și pentru mori, și pentru aceste instalațiuni s'a căutat a se calcula cantitatea de producție zilnică, și s'a ajuns la cifra de 75 de tone.

Basarabia de altfel este recunoscută ca producătoare de ulei, dintre toate provinciile românești, și de aceea de aci merge acest produs și pe alte piețe românești de desfacere, și nu numai pe pieţele basarabene. In total s'a putut vinde

din producția anului 1923 (ca un exemplu numai) 3297 de tone.

Toate celelalte instalațiuni, vedem că sunt în număr mai mic, și dintre dânsele de remarcat sunt instalațiunile pentru industria ceramicei și pentru industria textilă.

S'a căutat din acest total de instalațiuni, ca să se stabilească industria mare, care în județele Chișinău, Tighina, Orhei, Cahul, Hotin, Bălți și Soroca se prezintă în modul următor (după datele inspectoratului VI industrial):

Felul Industriei	Nr. Instalați-unilor	Forța Motrice HP.	Capitalul investit Lei-aur	Valoarea materiei prime utilizate Lei-hârtie
1. Alimentară	117	6313	10556000	540.000.000.—
2. Metalurgică	17	545	6228720	10.050.000.-
3. Lemnului	10	495	415000	16.400.000.—
4. Chimică	3	47	140000	6.300.000.—
5. Textilă	14	383	900000	36.962.000.—
6. Ceramică	7	187	418000	1.130.000.-
7. Arte Grafice	7	56	800000	4.500.000.—
8. Diverse	8	4469	1731000	—
Total. . .	183	12495	615.342.000	21.187.720.—

Pe lângă aceste cifre totale, la totalul general trebue să adăugăm încă și cele 317 întreprinderi industriale mai mari, pe cari le găsim în județul Cetatea-Albă, și cari dispun de o forță motrice totală de 6884 H. P. Capitalul de investire în toate aceste instalațiuni se ridică la 108.948.000 lei-aur.

Nu avem date precise asupra valorii producțiunii industriale, dar din observațiunile rezultate din cifre provizorii și aproximative putem să spunem că această valoare se ridică la circa un miliard și jumătate anual. Este o cifră destul de apreciabilă, deși cu totul mică în raport cu nevoile industriale ale provinciei. Căci în adevăr Basarabia cumpără anual mărfuri de aproximativ 3—3½ miliarde. lei.

S'a căutat să se stabilească pentru această industrie basarabeană anumite norme pentru dezvoltarea ei și ca atare pentru mărirea capacității de producțiune, dar lipsa

capitalului este una dintre marile piedeci, care se opune de o cam dată acestei realizări.

Valoarea inventarului.

Când zicem inventar industrial, ne referim la două mari categorii de lucruri, și anume, la clădiri și la mașini.

Și ceeace este de observat în Basarabia, este faptul, că de obicei clădirile în cari sunt așezate instalațiunile industriale sunt în cea mai mare parte fără mare importanță ca valoare întrinsecă, majoritatea lor fiind făcută din lemn sau, dacă sunt zidite, ele sunt construcții cu caracter foarte rudimentar. Numai puține din instalațiunile industriale mari, cari se găsesc prin centrele mai populate ale provinciei sunt în adevăr fabrici, cari pot să rivalizeze cu instalațiunile similare din alte provincii românești.

Ca să ne facem o idee de valoarea clădirilor și a mașinilor, dăm tabloul de mai jos, după cifre statistice oficiale, din „Monografia Basarabiei", Chișinău, 1926.

Felul inventarului	Com. Urbane Lei	Com. Rurale Lei	Total Lei
1. Valoarea Clădirilor	81.324.474	138.111.208	219.435.682
2. Valoarea Mașinelor	110.428.870	215.209.815	325.638.685
Total	191.753.344	353.321.023	545.074.367

Se vede deci, din aceste cifre, că în întreprinderile industriale basarabene valoarea mașinilor este mai mare decât valoarea clădirilor. Și, explicațiunea este foarte ușoară de dat, de carece în ultimul timp, când s'au căutat a se reface instalațiunile distruse de bolșevici, s'au neglijat părțile din instalațiuni, cari nu erau direct producătoare preferându-se a se aduce mașini moderne mai mult sau mai puțin cari să facă a crește cât mai mult producția, dar cari erau foarte scumpe după valuta noastră.

Combustibilul întrebuințat în industrie.

S'a căutat să se cerceteze, dacă nu în mod precis, cel puțin aproape de realitate și să se vază, cari sunt cantitățile de combustibil, cari se utilizează în mediu, anual

în industria basarabeană, și după cifrele din aceeași „Monografie a Basarabiei" am avea situațiunea următoare:

Felul Materialului	Cantitatea de material combustibil ars: In orașe Tone	In sate Tone	Total Tone
1. Benzină	311	1361	1672.—
2. Motorină	4382	3400	7782.—
3. Lemne	28906	83044	111950.—
4. Păcură	96	565	661.—
5. Pae	4	46074	46078.—
6. Alte materii	3252	9533	12785.—
Totalul cantitativ al combustibilulu utilizat anual	36951	143977	180928.—

Această cantitate anuală de combustibil consumat de sigur că e foarte variabilă de la un an la altul, și de sigur că ea depinde de modul cum au lucrat și mai cu seamă cât au lucrat instalațiunile industriale. Și când zicem mai cu seamă de timpul cât au lucrat aceste industrii, ne referim tocmai la greutatea de transport a materiilor prime, pe care mai mult decât în celelalte provincii românești, le întâmpină industria basarabeană. Aci nu este de loc rar cazul ca o fabrică oarecare să nu lucreze zile întregi, din cauză că materia primă nu a putut să sosească la vreme. Drumurile sunt prea rele, mai cu seamă când este vorba de instalațiuni rurale, pentruca să se poată prevedea totul de fabricanți, așa încât ei să aibă totdeauna la îndămână materialul brut necesar, și în special combustibilul.

In ceea ce privește valoarea acestui combustibil, iarăși este ceva foarte variabil, și depinde pe de o parte de cererile de pe piață, iar pe de alta de prețurile de cost, cari natural că stau tocmai în legătură cu aceste cereri.

Dar, ca să ne facem o idee de valoarea anuală a acestui combustibil ne vom servi de cifrele din aceeași lucrare menționată mai sus, arătând situațiunea următoare pentru anul 1924.

1. Orașe	24.975.889 lei
2. Sate	58.278.142 lei
Total. . .	83.254.031 lei

Proprietatea Industrială.

O chestiune de ordin social, şi foarte importantă în ace laş timp, este aceea a proprietăţii industriale, noi găsindu-ne într'o provincie, care până mai eri era în mâini străine.

Luând în consideraţiune repartiţia proprietarilor pe naţionalităţi, avem după aceeaşi sursă următoarea situaţiune, care ne arată de fapt cine sunt acei cari stăpânesc această ramură de activitate omenească în această provincie, şi cine ar trebui ca să o stăpânească, dacă ni am referi la chestiunea de ordin etnic.

Felul Naţionalităţilor	Numărul proprietarilor în : Oraşe	Sate	Total
1. Români	36	967	1003.—
2. Ruşi	24	207	231.—
3. Polonezi	4	24	28.—
4. Germani	2	96	98.—
5. Francezi	—	2	2.—
6. Bulgari	5	430	435.—
7. Turci	2	3	5.—
8. Greci	2	5	7.—
9. Evrei	202	291	493.—
10. Alte naţionalităţi	3	174	177.—
Total. . .	280	2199	2479.—

Cifrele ne arată în aparenţă, că majoritatea proprietarilor de fabrici sunt români, în realitate nu este aşa însă. Dacă numărul românilor este mare, aceasta se datoreşte faptului, că foarte mulţi dintre ei sunt proprietari de mori de vânt sau de oloinițe, instalaţiuni industriale, cari au foarte puţină importanţă. Toate celelalte instalaţiuni mai mari sau mari de tot, putem să spunem că absolut nici una nu este proprietate românească, ci aproape toate sunt în mâinile străinilor. In genere putem afirma, că astfel de industrii mari sunt astăzi aproape toate evreeşti, aşa că pentru toate celelalte naţionalităţi nu rămân decât cel mult industriile mijlocii sau mici.

Ceeace se vede din cifre e faptul că proprietatea bulgă reasc ă şi cea evreiască este mai mult răspândită la sate

decât la oraşe, şi aceasta este o chestiune, care trebue să ne preocupe în primul rând, de oarece se arată că cele mai multe instalaţiuni străine sunt răspândite tocmai în centrele cele mai româneşti de pe la ţară.

9) PRODUCŢIUNEA ALCOOLULUI CA DERIVAT INDUSTRIAL ŞI CONSUMAŢIUNEA LUI.

In Basarabia băuturile spirtoase, şi mai cu seamă rachiul propriu zis („votki" sau vutca) a jucat şi joacă din nefericire şi astăzi un rol cât se poate de important, consumaţiunea sa constituind un ce care nu poate să fie decât spre nefericirea şi în detrimentul tuturor acelor care-l utilizează.

In rândurile de mai jos am căutat să amintim de producţia şi consumaţiunea lui, de oarece stă în legătură tocmai cu chestiunile de ordin industrial, de cari am vorbit ceva mai sus.

In genere, în Basarabia, avem două categorii de alcooluri, cari se prepară în afară de vin şi anume: băuturile preparate din cereale pe de o parte, iar pe de alta este spirtul propriu zis cu toate derivatele sale, care se prepară din drojdie de vin sau din cartofi.

Spirt propriu zis cu o concentraţiune de 96—97 de grade se prepară în instalaţiuni mari, cari au şi rafinării, ca anexe ale lor. Astfel de instalaţiuni cu rafinării respective avem în Basarabia în număr de 11, faţă de 31, cât are vechiul Regat.

Dar, cu toate că există astăzi în această provincie a noastră numai 11 instalaţiuni în stare de funcţionare, cu toate acestea pe ici, pe colo se mai află încă şi urmele altora, cari au existat înainte de revoluţia rusească. Toate aceste instalaţiuni au fost în majoritatea lor deteriorate de către foastele armate ruseşti, cari căutau să consume alcoolul în cât mai mare cantitate, şi de ori unde ar fi fost el.

Toate aceste instalaţiuni au dat producţii, cari au variat dela an la an, şi după cifrele statistice ale Ministerului de Finanţe, cantităţile rezultate în grade-decalitri, în anii 1920—1924, sunt următoarele:

Anii	Cantităţile rezultate Grade-Decalitri
1920—1921	25.271.455.—
1921—1922	34.947.805.—
1922—1923	23.533.758.—
1923 (9 luni)	22.865.095.—
1924	33.452.315.—

Prin urmare cifrele ne arată, că cu oarecari variaţiuni cantitatea de alcool a crescut în Basarabia, şi acest lucru este foarte natural ca să fie, de oarece multe din instalaţiuni, cari fuseseră deteriorate în timpul războiului, au fost puse din nou în stare de funcţionare. Pe de altă parte având în vedere împrejurările favorabile de desfacere a produsului în anii de după război, pe lângă vechile instalaţiuni reparate s'au mai înfiinţat de sigur şi altele noi, cari într'o largă măsură au putut să contribue la mărirea producţiunii.

Dar această producţiune de alcool stă în legătură cu consumaţiunea, care a crescut de asemeni, lucru ce se poate de altfel vedea din cifrele de mai jos:

Anii	Consumaţiunea alcoolului Grade-Decalitri
1920—1921	12.920.193.—
1921—1922	23.685.047.—
1922—1923	17.702.373.—
1923 (9 luni)	19.267.003.
1924	30.996.199.—

Observând aceste cifre, putem constata, că consumaţiunea alcoolului în Basarabia stă în directă legătură cu producţiunea lui, în senzul că maximul de consumaţiune corespunde cu maximum de producţiune.

Dar, pe lângă alcoolul pur, care este destinat pentru consumaţiune mai avem încă şi *alcoolul denaturat*, care este destinat pentru ardere. Astfel de alcool s'a produs şi consumat în următoarele cantităţi în anii 1922, 1923 şi 1924.

Anii	Consumaţiunea alcoolului denaturat Grade-Decalitri
1922	679.439.—
1923	1.258.182.—
1924	1.687.380.—

Cantitatea, după cum rezultă din cifre, a crescut dela an la an, şi odată cu creşterea producţiunii a crescut şi consumaţiunea, de oarece tot ce s'a produs aproape că s'a consumat numai în interiorul provinciei.

Cognacurile, rachiurile speciale şi berea.

In legătură cu producţiunea alcoolului pur stau şi cognacurile, precum şi alte categorii de băuturi alcoolice.

Aceste derivate de alcool au tăria de 35—50 de grade în fabricaţiunea basarabeană. In afară de ele avem fabricat aci şi romul, care ajunge la tăria de 70 de grade, în termen mediu, însă numai acolo, unde sistemele de rafinare şi de transformare sunt mai perfecţionate. In restul fabricilor, cari dispun de aparate ceva mai simple, tăria romurilor nu ajunge mai mult de 50 de grade.

In ceeace priveşte producţiunea şi consumaţiunea spirtului de vin pentru cognac sau rachiuri speciale, situaţiunea în Basarabia pentru 9 luni din anul 1923 şi întreg anul 1924 este următoarea:

Anii	Producţiunea Grade-Decalitri	Consumaţiunea Grade-Decalitri
1923 (9 luni)	2.868.354	2.965.346.—
1924	4.353.707	3.890.197.—

Vedem deci, în tocmai ca şi pentru alcoolul pur, şi pentru cognac sau alte rachiuri, că atât producţiunea, cât şi consumaţiunea a crescut simţitor de la un an la celălalt.

De oarece este vorba pentru anul 1923 numai de 9 luni, dacă am considera că şi restul de 3 luni atât producţiunea cât şi consumaţiunea a avut'o aceeaşi, atunci ar rezulta, că pe întreg anul 1923 am avut o producţiune de astfel de

alcooluri, de 3.585.442 grade-decalitri şi o consumaţiune de 3.706.684 (grade decalitri). Ori, în cazul acesta atât în ceea ce priveşte producţia cât şi în ceeace priveşte consumaţia, pentru 1924 ea este mai mare cu un milion de grade-decalitri, decât în anul precedent, ceeace de sigur constitue o creştere destul de mare şi care nu poate să fie trecută cu vederea.

In ceeace priveşte producţiunea *berei*, ea după cum este cunoscut de toţi, este un produs ceva mai puţin alcoolic, şi care în Basarabia numai cu vre-o câţiva ani înainte de războiu a fost introdusă. Mai înainte se consuma numai vin sau alcool tare sub diverse forme. De când au luat însă românii în stăpânire această provincie, de atunci cantitatea consumată este mai mare, şi acest lucru se observă mai cu deosebire în centrele mai populate ale provinciei.

După datele Ministerul de Finanţe producţiunea acestei băuturi pe anii 1922, 1923 şi 1924 este următoarea. în comparaţie cu producţiunea ei în celelalte provincii româneşti:

Provincii	Producţiunea în anii: 1922/23 Litri	1923 (9 luni) Litri	1924 Litri
1. Vechiul Regat	41163580	33341138	35526850
2. Transilvania	30093225	22680950	29088465
3. Bucovina	12087863	12181136	12711544
4. Basarabia	3844000	3763416	3971416
Total . . .	87208718	71966250	81298275

Basarabia, după cum arată cifrele, este aceea care dintre cele patru mari regiuni ale ţării, are producţiunea de bere cea mai mică, şi acest lucru stă de altfel în legătură cu felul băuturilor alcoolice obicinuite a se utiliza aci Vutca rusească, pe care sunt obicinuiţi a o bea locuitorii ca şi apa aproape, precum şi vinul, care în Basarabia se produce în cantităţi aşa de mari, sunt cele 2 produse, cari au înlocuit până în prezent berea ca băutură.

Din această cauză şi calitatea berei fabricate în Basarabia nu este aşa de bună, ca a celei ce se produce în alte provincii ale ţării şi mai cu seamă în Bucureşti. Până în

prezent nici cerinţa de consumaţiune a acestui derivat de alcool nu a fost aci prea mare.

Consumaţiunea alcoolului pur pe cap de locuitor.

In conformitate cu cifrele Ministerului de Finanţe, am căutat a cerceta care este consumaţiunea de alcool pur pe cap de locuitor, pe care am avut'o în Basarabia în anii 1921—1924 inclusiv, şi am putut afla că ea a fost următoarea în raport cu populaţiunea:

Anii	Cantitatea consumată pe cap de locuitor Crade-Decalitri
1920—1921	4,3.—
1921—1922	7,9.—
1923 (9 luni)	5,9.—
1924	10,4.—

După cifrele de mai sus se poate vedea, că consumul alcoolului a crescut dela an, la an, şi dacă stabilim o cifră globală a consumului general în 1920, faţă de cel din 1924, putem zice, că în primul an cantitatea consumată reprezintă a treia parte din cantitatea consumată în anul 1924 Ori, acest lucru trebue să ne dea de gândit, şi în acelaş timp să ne facă să ne întrebăm, unde vom merge?

Dacă în legătură cu aceste consideraţiuni ce le facem asupra alcoolului pur pe cap de locuitor, observăm în trea cât şi consumaţiunea de bere atunci vedem, că pe cap de locuitor am avut cantităţile următoare în anii 1922—1924, comparativ cu celelalte provincii româneşti.

Anii	Cantitatea consumată pe cap de locuitor Litri V.-Regat	Transilv.	Bucovina	Basarab.	Total
1922—1923	4,6	4,7	13,6	1,2	4,5.—
1923 (9 luni)	4,4	4,6	14,9	1,3	4,5.—
1924	4,1	4,7	14,8	1,2	4,5.—

Consumul deci, se vede că este cel mai mic, şi în cifră medie se poate spune, că un locuitor din Basarabia bea de 13 ori mai puţină bere anual decât din Bucovina, care nu bea în schimb rachiu sau alcool pur, decât mai rar. Ori, acest lucru noi îl considerăm ca fiind în avantajul populaţiunii bucovinene, ştiind că berea este mult mai puţin alcoolică decât rachiul basarabean.

Consumul de vin.

Consumul de vin este destul de mare în această provincie producătoare, unde atât pe marea proprietate, cât şi pe proprietatea mică se fac culturi importante de viţă. După cum am zis, o parte din ceea ce produce provincia, se consumă în interiorul ei, consum, care pe anii 1922—1924 a fost următorul în conformitate cu cifrele Ministerului de Finanţe.

Provinciile	Consumaţiunea vinului în anii: 1922/23 Litri	1923 (9 luni) Litri	1924 Litri
1. Vechiul Regat	153702828	148029689	154381293
%	68,22	61,42	55,07
2. Transilvania	395755554	49474276	68597724
%	17,57	20,52	24.47
3. Basarabia	32015228	43526941	57349766
%	14,21	18,06	20,45
4. Bucovina	587	8447	22836
%	0.00	0,00	0,01

Ceeace putem constata din aceste cifre, este cantitatea mare cu care a crescut consumul de vin în Basarabia şi Transilvania. Dela anul 1922 la 1924 pentru Transilvania se înregistrează o diferenţă de 29.021.170 de litri, adică în mediu încă odată aproape cantitatea, ce se consumase în 1922. La acest fapt a contribuit de sigur uşurarea întrucâtva a transporturilor, iar în al doilea loc scoborârea preţurilor la vinurile din Vechiul Regat şi Basarabia. Vinurile ungureşti, cari erau puţine din punct de vedere cantitativ, erau în acelaş timp şi mai scumpe, şi de aci reducerea consumului în Transilvania, în comparaţie cu Vechiul Regat şi Basarabia, unde vinurile noastre româneşti erau desfăcute cu preţuri mult mai moderate pe piaţă.

In Basarabia, după cum am zis, consumul de vin a sporit foarte mult, aşa încât dela 1922 la 1924 diferenţa în plus pentru acest din urmă an a fost de 15.350.000 de litri, în cifră rotundă.

Ceeace a contribuit la mărirea consumului de vin în această din urmă provincie (Basarabia), a fost pe de o parte mărirea cantitativă a producţiunii, iar pe de alta reducerea preţurilor. Proprietarii şi marii depozitari de vin, cari mai înainte erau obicinuiţi a exporta vinurile lor în marile centre populate ale Rusiei, din cauza închiderii frontierii de răsărit nu au mai avut unde le duce, aşa că au îmagazinat din an în an cantităţi mari, ceeace a făcut că la finele anului 1924 nu mai ajungeau butoae, unde să fie puse vinurile noi.

Rusia, după cum am mai amintit, a fost o mare consumatoare de vinuri basarabene. Ele concurau pe diverselе pieţe alte vinuri, ce s'ar fi adus din străinătate. Cu toate acestea din cauză că vinul basarabean era foarte puţin cantitativ în comparaţie cu necesităţile de consum ale Rusiei, de aceea această ţară făcea un import destul de important din Franţa sau alte ţări producătoare.

Imediat după războiu angrosiştii de vinuri, din Basarabia, nu au putut de odată să-şi vândă produsele lor pe celelalte pieţe româneşti de oarece nu se înjghebaseră încă legăturile de comerţ, aşa cum sunt astăzi. De aceea vinurile basarabene erau introduse cât se poate de puţin în restul provinciilor noastre. Cu timpul însă relaţiunile comerciale s'au strâns, aşa încât toate aceste vinuri de Basarabia şi-au găsit multe debuşeuri în Bucovina, Transilvania sau Vechiul Regat.

Socotindu-se consumul de vin pe cap de locuitor avem situaţiunea următoare în provinciile noastre în cursul anilor 1922——1924.

Provinciile	Consumul pe cap de locuitor în anii: 1922/23 Litri	1923 (9 luni) Litri	1924 Litri
1. Vechiul Regat	19,5	18,7	19,5.—
2. Transilvania	7,2	9,0	12,5.—
3. Basarabia	10,8	14,4	19,4.—
4. Bucovina	0,0	0,0	0,1.—
Media	13,5	14,4	16,7.—

Mărindu-se consumul de vin în noile teritorii şi mai cu seamă în Basarabia aşa de simţitor dela an, la an, evident că şi cota care revine pe cap de locuitor, a trebuit să crească. Şi, în această direcţiune trebue să constatăm, că pe când în Vechiul Regat această cotă a rămas aproape invariabilă, dela 1922 la 1924, în Basarabia ea s'a dublat aproape ajungând cifra consumaţiunii, care se face dincoace de Prut.

Debitele şi debitanţii de alcool.

Chestiunea debitelor şi a debitanţilor de alcool este poate cea mai principală pentru noi în Basarabia. Aci avem un considerabil număr de debite, cari sunt exclusiv numai în mâna minoritarilor, şi cari exploatează astfel populaţiunea, şi în special pe cea dela sate.

Avem două categorii de debite, şi anume, cu ridicata şi cu amănuntul. Numărul celor dintâi în Basarabia se ridică la cifra de 349, ceeace revine în proporţie de 14%, faţă de numărul lor total, pe întreaga ţară. Numărul acestor feluri de debite în Transilvania este numai de 213. Ori Transilvania este mult mai mare ca întindere şi ca populaţie în comparaţie cu Basarabia, şi atunci trebue să vedem cu cât mai mult este întinsă vinderea de alcool în provincia noastră de peste Prut faţă de alte provincii.

Dar, primejdia cea mare nu vine atât dela debitele cu ridicata, cât dela cele cu amănuntul, cari în Basarabia sunt foarte numeroase, lucru, ce se poate vedea din tabloul de mai jos:

Numărul debitelor cu amănuntul :		
In oraşe	In sate	Total
1332	3839	5171

Proporţional cu populaţia oraşelor şi a satelor, numărul cârciumilor este mai mare în oraşe, şi aci avem ocaziunea de a vedea străzi întregi, unde se găseşte cârciumă lângă cârciumă. Aci se adună în special în zilele de sărbătoare, după iarmaroc (bâlciu) un mare număr de săteni, cari lasă tot câştigul obţinut din vânzarea produselor acestor debitanţi de alcool, în schimbul diverselor băuturi mai mult sau mai puţin otrăvitoare pentru organizm, pe care hangiul le pune la dispoziţie consumatorilor. Din această cauză în Basarabia, toate debitele de alcool sunt îngrămădite la oraşe în apropierea barierelor târgului, pe unde vin sătenii cu diverse produse de desfacere.

Cauza existenţii unui aşa de mare număr de cârciumi cu amănuntul se datoreşte faptului că pe când în 1919 se eliberaseră numai 127 de brevete de cârciumi, în 1921 cifra lor a ajuns la 4149.

Dar, pe lângă aceste debite fixe, trebue să mai menţionăm, că în Basarabia avem aproximativ peste 75 de negustori ambulanţi, cari umblă din sat în sat cu diverse rachiuri sau alte derivate de alcool. Aceştia vând produsele lor de multe ori lucrătorilor chiar pe lanuri, aşa că în mod direct îi stingherese în acţiunea lor de producători agricoli. De sigur, dacă ni am gândi numai puţin la situaţiunea materială şi mai cu seamă la cea morală a ţăranului basarabean, atunci am vedea că în primul loc ar trebui să dispară tocmai aceşti vânzători ambulanţi, cari duc această otravă, alcoolul, până în cele mai îndepărtate locuri ale Basarabiei.

In ceeace priveşte *debitanţii de alcool*, detailiştii sunt acei, cari răspândesc pretutindeni această marfă atât de dăunătoare organizmului, şi de aceea am căutat să vedem pentru Basarabia, care este numărul tocmai al acestor detailişti, lucru care se vede pentru fiecare naţionalitate în parte din tabloul de mai jos.

Numărul debitanţilor detailişti după naţionalitatea lor de origine.

Naţionalitatea	Nr. debitanţilor	%
1. Români	2158	39,09.
2. Evrei	2566	46,49.
3. Germani	28	0,51.
4. Bulgari	207	3,75.
5. Saşi	1	0,02.
6. Greci	49	0,89.
7. Ruşi	355	6,43.
Transport	5364	—

Naţionalitatea	Nr. debitanţilor	%
Report :	5364	
8. Jugoslavi	4	0,07.
9. Armeni	7	0,13.
10. Albanezi	3	0,06.
11. Polonezi	6	0,10.
12. Găgăuţi	89	1,61.
13. Ukrainieni	29	0,52.
14. Lipoveni	13	0,24.
15. Italieni	1	0,02.
16. Elveţieni	3	0,05.
17. Alte naţionalităţi	1	0,02.
Total. . . .	5520	100,00.

Chestiunea debitanţilor de alcool a preocupat nu numai la noi, ci şi în alte părţi cercurile conducătoare de Stat, fiind o chestiune şi de ordin social, şi de ordin economic, dar mai cu deosebire de ordin naţional. Când privim cifrele din tabloul de mai sus ne putem da socoteală, că deşi în Basarabia avem o populaţiune românească în proporţie mai bine de 70%, cu toate acestea numărul debitanţilor români reprezintă numai o treime (în cifră rotundă) din totalul general al debitanţilor, pe cari îi găsim în această provincie. Restul de două treimi sunt debitanţi de naţionalitate străină.

Dintre străini, evreii sunt acei, cari au un număr covârşitor în această privinţă, ei singuri fără a mai socoti şi pe ceilalţi străini întrec cu mult numărul românilor, aşa încât ne face impresiunea, că nici nu ne găsim pe un teritoriu pur românesc.

Din toate aceste observaţiuni se poate vedea prin urmare, că Basarabia este o provincie în deajuns de consumătoare de alcool, lucru care trebue să ne intereseze în primul loc, mai cu deosebire că negustorii avizi de câştig pun în comerţ un alcool falşificat, care dăunează încă şi mai mult organizmului.

Legea actuală a băuturilor spirtoase are în ea cele mai bune principii, cari aplicate cu cea mai mare strictеţă, vor duce în curs de câţiva ani la o temperare generală, care nu va fi decât spre binele populaţiei şi în dauna speculatorilor, cari până acum au folosit făcând averi importante din vinderea alcoolului în cantităţi mari.

10) INDUSTRIA EXTRACTIVA

In comparaţie cu celelalte provincii româneşti, industria extractivă basarabeană este foarte limitată, şi produsele ei pot fi considerate ca produse de al doilea ordin.

In seria anilor s'a căutat a se face cercetări cu caracter geologic în regiunea Bolgradului, unde s'au dat peste nişte strate foarte subţiri de cărbune de piatră şi mai cu seamă lignit. Cantitatea este mică, aşa încât şi societatea, care s'a format cu scopul de a exploata depozitele (Industria Basarabiei, cu capital de 10.000.000 lei) a trebuit să renunţe la această exploatare, de oarece ea nu era rentabilă. Cărbunele conţinea multe materii pământoase ceeace împiedeca arderea, aşa încât el nu putea să fie dat în comerţ. Cu toate acestea locuitorii îl exploatează şi astăzi în mod rudimentar, utilizând produsul pentru necesităţile lor.

Incă de pe timpul când Basarabia era sub stăpânire rusească, s'a căutat de asemeni a se face diverse sondaje prin judeţul Ismail, cu scopul de a se găsi petrol. Rezultatele au fost contrare aşteptărilor, deşi unii geologi ruşi încă nu pierdură speranţa, că într'un viitor mai mult sau mai puţin apropiat acest material se va găsi de sigur şi în Basarabia.

Ceeace se exploatează astăzi în Basarabia este în primul loc piatra, apoi pietrişul, nisipul, argila, lutul, fosforitele şi gipsul.

După datele subinspectoratului minier din Chişinău, s'au exploatat din toate carierele Basarabiei, de Stat şi particulare, următoarele cantităţi de materiale; dela 1 Ianuarie, 1922 şi până la 1 Iunie, 1925.

Felul materialului exploatat	Nr. Cariere-lor	Cantit. expl. metri cubi.
1. *LUT.*		
a) La cariere de Stat	5	3910.—
b) La cariere Particulare	31	9616.—
2. *PIATRA CIOPLITA.*		
a) La cariere de Stat	14	2108.—
b) La cariere Particulare	8	2329.—
3. *PIATRA BRUTA.*		
a) La cariere de Stat	108	30647.—
b) La cariere Particulare	36	22310.—
4) *PIETRIS.*		
a) La cariere de Stat	3	1300.—
b) La cariere Particulare	1	2279.—
5. *NISIP.*		
a) La cariere de Stat	18	4248.—
b) La cariere Particulare	2	1650.—
6. *ARGILA.*		
a) La cariere de Stat	1	850.—
		Kilograme.
7. *NOMOL.*		
a) La cariere de Stat	4	329583.—
8. *FOSFORITE.*		
a) La cariere de Stat	1	24000.—
b) La cariere Particulare	1	24000.—
9. *GHIPS.*		
a) La cariere Particulare	1	145000.—

In total prin urmare avem 234 de cariere, cari au dat o cantitate de produse destul de importante în comparaţie cu mărimea lor, precum şi cu mijloacele mai primitive de exploatare.

In urma aplicării legii minelor şi în Basarabia ca şi în celelalte provincii ale ţării toate aceste exploataţiuni sunt pe cale de a şi perfecţiona mijloacele de scoatere a materialului. Cu un cuvânt ele vor fi reorganizate pe viitor, aşa încât producţiunea va creşte. Această perfecţionare a exploatării carierelor s'ar fi putut face mai de mult în Basarabia, dacă ar fi existat şi sub ruşi un sistem de exploatare, dar aşa fiecare proprietar exploata, după cum îl ajungea mintea. Efectul legii noastre a minelor s'a putut vedea imediat, chiar după un an dela aplicare, de oarece, pe când în 3½ ani cantitatea exploatată a fost de 83.037 de metri cubi şi 822½ de tone ;după ce în 1924 s'a aplicat legea minelor, numai în acest ultim an s'a putut extrage cantitatea de 58.669 metri cubi şi 772½ tone. Dar, lucrul acesta se poate încă mai bine concretiza şi prin alăturatele cifre (după „Basarabia, monografie" Chişinău 1926), care arată venitul carierilor pe anii 1919—1925, şi cari au fost proprietatea Statului.

Anii de exploatare	Venitul obţinut Lei
1919	49.080.—
1920	82.034.—
1921	26.745.—
1922	46.450.—
1923	281.251.—
1924	523.764.—
1925 (5 luni)	241.108.—

Evident, toate aceste cifre, cari ni au arătat cantitatea de material exploatat din subsolul acestei provincii, nu pot să ne arate decât faptul, că Basarabia după cât se cunoaşte lucrul până astăzi are un subsol mai sărac în comparaţie cu celelalte provincii româneşti. Un lucru este cert însă, şi anume că din punct de vedere geologic Basa-

rabia este foarte puțin studiată,, așa că în această direcțiune acolo totul este de făcut. Ceeace ni a rămas dela ruși este numai un început, și încă unul foarte slab, așa că pe spatele nostru va rămânea, pentruca să vedem dacă din subsolul acestei provincii nu avem de scos bogății tot așa de importante, ca și din alte părți ale României.

11. CHESTIUNEA CAILOR DE COMUNICAȚIE ȘI A TRANSPORTURILOR IN BASARABIA

Ori ce țară sau regiune a unei țări, pentruca să-și valorifice averea, de care ea dispune, are absolut necesitate de căi foarte bune de comunicație, fără de care orice avere nu are nici o valoare. Totul este că ceeace o țară sau provincie produce, să poată pune imediat la dispoziția pieții, să se comercializeze ca atare aceste produse, pentrucă numai din schimb va putea acea regiune sau provincie să scoată contravaloarea produselor sale, și să se mențină din punct de vedere economic.

In multe împrejurări, diverse provincii din cauza lipsei căilor de comunicație, cu toată bogăția lor nu s'au putut valorifica, și era nevoe de ajutorul provinciilor învecinate, pentruca ele să se poată menține. Așa s'a întâmplat în multe împrejurări în vechea Rusie, unde din cauza întinderei prea mari a gubernilor a fost imposibil pentru Stat ca să construiască șosele sau altfel de drumuri de comunicație. Printre aceste gubernii trebue să punem și Basarabia noastră, care din acest punct de vedere a căilor de comunicație a rămas cu totul în urmă față de alte gubernii mai centrale sau mai occidentale ale Rusiei, cari au fost prevăzute cu drumuri de comunicație relativ destul de bune.

Pentru Basarabia trebue să spunem, că a fost și o chestiune de tactică militară ea fiind așezată lângă o țară, de care Rusia nu era sigură asupra intențiilor ei.

Pentru a se putea împiedeca armatele noastre, cari eventual se credea că ar fi fost în măsură să treacă în Rusia în cazul unui eventual război, evident că lipsa șoselelor era un mijloc. Sau, în tot cazul dacă nu s'ar fi putut împiedeca cu totul trecerea trupelor, cel puțin din cauza

neexistenții drumurilor, s'ar fi putut întârzia unele operațiuni militare, cari ar fi dat timp armatelor rusești să se organizeze și să se miște mai în voe pe șoselele și drumurile de comunicație, pe cari rușii le făcuseră dincolo peste Nisfru.

I. — *Situațiunea căilor ferate.*

După datele Ministerului de Comunicații, Basarabia la începutul anului 1926 dispunea de o rețea de cale ferată formată din: 1003 km de linii ferate de cale normală, proprietate a Statului, simple și de 34½ km. de cale ferată dublă. In acelaș timp mai poseda încă și 171 km tot de linie normală, proprietate particulară, dar exploatată de Stat, precum și 21 km. de linie îngustă (ecartamentul 0,75 m.).

Repartiția acestor linii este următoarea:

1.—	Linia Vasile Lupu-Chișinău-Tighina în lungime de	Km. 167
2.—	Tighina-Basarabeasca-Reni-Galați	„ 290
3.—	Noua Suliță-Volineț	„ 172
4.—	Ocnița-Vasile Lupu	„ 177
5.—	Bălți-Mateuți	„ 115
6.—	Basarabeasca-Iargara-Prut	„ 98
7.—	Basarabeasca-Cetatea Albă-Bugaz	„ 168
8.—	Tighina-Varnița	„ 3,5

Dar în afară de aceste linii normale mai sunt încă și altele, de pildă:

1. — Linia ce merge dela Larga la Nistru. Ea este o linie normală, cu o lungime de 23 km., care nu este dată circulației.

2. — Linia ce merge dela Valul lui Traian la Debarcader, pe direcția Basarabeasca-Reni, cu o lungime de 6 kilometri, dar care iarăși nu este dată circulației. Ea merge până la minele de cărbuni de lângă Bolgrad. Această linie, de sigur că ar fi avut o mare importanță economică dacă calitatea și cantitatea cărbunilor dela Bolgrad ar fi corespuns așteptărilor; dar așa ea a rămas ca o adevărată linie moartă.

5. — Linia îngustă de 75 cm. ce merge dela Bucovăț-Do-

brina-Huși. Această linie, care în timpul războiului a servit mai mult la transporturile militare, astăzi nu este utilizată, deși după părerea multora ea ar aduce destule foloase, ea trecând prin niște regiuni agricole cât se poate de bogate. Ceeace ar îngreuia puțin activitatea acestei linii, ar fi desigur transbordarea, care ar trebui făcută la Bucovăț și la Dobrina. Aceasta ar scumpi de sigur materialul prim. Exemplul îl avem însă și noi dincoace de Prut cu linia Crasna-Huși, care cu toate transbordările de mărfuri, cari trebuesc făcute, cu toate acestea a adus zeci de ani reale foloase pentru economia generală a țării.

Toate aceste linii ferate sunt deservite astăzi de 97 de stațiuni, cari sunt în funcțiune. In afară de acestea mai sunt încă vreo 12 cari nu sunt în funcțiune, fiind așezate pe marginea liniilor, cari nu sunt date exploatării.

Pe aceste linii și prin aceste stațiuni se încarcă în mediu până la 40 sau 50.000 de vagoane anual cu diverse mărfuri. Inainte de război, când cantitatea de mărfuri de pe marele proprietăți era mai mare, și când comerțul cu celelalte provincii ale Rusiei era mai intens, numărul vagoanelor, ce se încărcau, ajungea și până la 55 sau 60000.

Pentru anul 1924, cantitatea de vagoane încărcate a fost ceva mai mică, așa încât am avut 18.118 vagoane încărcate cu mărfuri destinate consumului intern al provinciei și 18.866 de vagoane încărcate, cari au mers în celelalte regiuni românești. In afară de toate acestea am mai avut încă și 5.282 de vagoane, cari au fost destinate pentru export.

Această rețea de linii ferate, pe care o găsim în Basarabia este așa dispusă, încât ea putea să deservească foarte bine interesele rusești. Interesele noastre și din punct de vedere economic, și din punct de vedere militar ar fi ca să avem o linie ferată interioară, care să nu atingă linia Nistrului, după cum se întâmplă astăzi. Pe această linie interioară noi ni-am putea mișca mult mai în siguranță în cazuri de diverse eventualități atât mărfurile cât și trupele noastre. De aceea s'a crezut necesar ca să se înceapă construcția liniei normale, Chișinău-Zloți, pentruca mărfurile, cari vin din nordul provinciei, și se îndreaptă spre marile noastre porturi dunărene, să nu mai fie nevoie a

face ocolul acela așa de mare, tocmai pe la Tighina, pentru ca de acolo să se întoarcă din nou la Basarabeasca și Zloți. Dacă această linie Chișinău-Zloți s'ar da circulației, atunci am scurta linia Chișinău-Galați cu 70 de km., ceeace este foarte mult mai cu seamă când este vorba de a transporta urgent mărfuri destinate pentru export.

De o cam dată însă lucrările la tunelul de la Zloți s'au întrerupt din motive, pe cari nu le cunoaștem precis, așa că de sigur vom avea o întârziere în darea traficului pe această linie. Totuși credem, că timpul nu va fi așa de îndepărtat, lucrările liniei fiind destul de înaintate.

O altă linie de interes general, care ar aduce mari foloase din toate punctele de vedere Basarabiei, ar fi linia ferată, care ar pleca dela Bălți, ar trece prin Orhei și s'ar uni la Chișinău cu celelalte linii cari pleacă de aci în diferite direcțiuni. Regiunea, prin care ar trece această linie, pe lângă că e desemnată dela natură ca o regiune agricolă și viticolă, dar trebue să ținem seamă că tot aci avem și pădurile mari, cari ar putea să fie mai ușor și mai rațional exploatate, având imediat la îndemână și mijlocul principal de transport. Până acum în această regiune a pădurilor nu există absolut nici un drum civilizat de comunicare și de exploatare a lemnului. Toate nu sunt decât drumuri naturale, cari în timpul ploilor nu dau posibilitate de a se face transporturile.

Ceeace lipsește încă Basarabiei, este o legătură rapidă de cale ferată, care să lege Ismailul cu una dintre stațiunile de pe linia Basarabeasca-Cetatea Albă sau Basarabeasca-Reni. Toate transporturile către Ismail nu se pot face decât cu căruța pe niște drumuri imposibile mai cu seamă în timp de ploae. Ori, aceasta nu este decât o stânjenire, care se aduce comerțului intern pe de o parte, iar pe de alta situațiunii economice a acestui port dunărean de mare importanță pentru exportul nostru.

O altă chestiune de mare importanță economică, pe care trebue să o punem pe tapet, și care stă în legătură tocmai cu căile ferate, este strângerea raporturilor economice, pe cari trebue să le avem între diversele noastre provincii. Până în prezent Moldova nu se leagă cu Basarabia pe o întindere așa de mare de teren, decât numai prin trei puncte și anume: pe la Vasile Lupu, Dobrina și pe la Reni. Numai

putem vorbi de legătura cu calea ingustă Bucovăț-Dobrina, de oarece această linie nu funcționează de loc. Ori, aceste legături de cale ferată interioare sunt puține în raport cu marile interese economice și politice ale provinciei noastre de peste Prut. Prin județul Cahul și vestul Chișinăului nu trece decât o cale ferată de legătură cu Moldova. De asemeni transversal prin partea de nord a județului Bălți nu trece nici una, care să facă legătura cu Botoșanii și cu Bucovina. Ori toate aceste regiuni sunt extrem de bogate din punct de vedere agricol (Bălți) și viticol-agricol (Cahul și Lăpușna), și ca atare toate produsele lor ar avea un mijloc de scurgere care astăzi lipsește, transporturile făcându-se cu cea mai mare greutate. Ba, de cele mai multe ori odată cu începerea ploilor de toamnă, de prin Noemvrie și până după topirea zăpezii ele sunt suspendate aproape cu desăvârșire.

Din toate aceste rezultă prin urmare că avem absolută trebuință în Basarabia de noi linii ferate, pentrucă numai în felul acesta vom fi în măsură de a schimba punctul de gravitațiune comercială îndreptându-l către capitala și centrele noastre mari de desfacere.

Șoselele și Drumurile.

Basarabia este unul dintre noile teritorii românești, care este cel mai lipsit de drumuri bune și șosele de comunicare

Această moștenire, pe care am luat'o dela ruși, a fost astfel, de oarece pentru Rusia (pe lângă alte motive de ordin strategic expuse mai sus) care era atât de mare, Basarabia nu era considerată decât ca o provincie lăturalnică de al doilea sau chiar de al treilea ordin. Ea era lăsată în părăsire din toate punctele de vedere, diversele guverne rusești având a se ocupa de aranjarea și sistematizarea din toate punctele de vedere a vieții adevărate rusești din guberniile centrale ale foastei monarhii.

După datele ultimului anuar rusesc, statistic, întinderea drumurilor simple și a șoselelor din Basarabia a fost în 1911 de 5399 km. dintre cari 378 erau șosele și 5021 km., drumuri simple. Față cu celelalte gubernii rusești, Basarabia în ceeace privește lungimea drumurilor căruțabile ocupa locul al 29-lea, iar în ceeace privește întinderea șoselelor,

ocupa locul al 33-lea din toate provinciile fostului imperiu rus.

Pe vremuri, raportul rețelii drumurilor față de suprafața totală a Basarabiei și populație se prezinta în modul următor: pentru suprafața de 1000 vârste pătrate (o vârstă liniară este egală cu 1080 metri) revin numai 8,5 vârste de șosea și 113,4 vârste de drumuri ordinare. In total pentru tot felul de drumuri, la 1000 de vârste pătrate aveam 121,9 drumuri căruțabile.

De asemeni, pentru 100.000 de locuitori revin numai 14 vârste de drum de șosea și 186 vârste de drum ordinar. In total, prin urmare 200 de vârste (200 km.) lucru care este foarte puțin în comparație cu alte țări sau provincii din apusul Europei.

Toate aceste drumuri, cari aveau aparența de șosele în Basarabia, în întindere de 378 km. erau puse sub supravegherea directă a Ministerului de Interne și a zemstvelor și nu sub conducerea directă a Ministerului de Lucrări Publice, așa cum este și la noi, și cum este în acelaș timp și în alte state.

Chiar pentru aceste șosele insuficiente, cum erau, nu li s'au dat aproape niciodată fonduri suficiente pentru întreținere, așa încât multe dintre dânsele la venirea noastră erau așa de stricate, încât numai cu numele se mai putea zice că erau șosele.

Prin urmare, judecând aceste cifre, putem spune, că din întinderea totală a drumurilor basarabene, drumurile ordinare formează o proporție mai mare de 9/10. După cum s'a zis și în altă parte, ele în timpul uscat al anului sunt mai mult sau mai puțin utilizabile, în toamnă, iarnă și primăvară însă ele devin imposibile pentru transporturi grele. Din cauza acestor împrejurări aproape totdeauna s'a plătit în Basarabia transportul de poveri mai scump de cât în alte părți, ceeace de sigur nu poate să fie decât în detrimentul marilor și micilor cultivatori.

In intervalul de timp dela 1911 și până la unirea Basarabiei cu România s'au mai făcut încă 35 km. de șosea, așa încât la 1918, am găsit în total 413 km., 136 de drumuri împietruite de către administrațiile foastelor zemstve județene. Dar din acești 413 km. trebue să se scadă 114 km, pen-

tru cari era făcut numai terasamentul, așa că de fapt erau numai 299 de km. de drumuri pavate sau împietruite. Valoarea tuturor acestor lucrări se ridica, după cifrele zemstvelor la suma de 3.360.642 de ruble-aur.

In bugetele anuale ale diverselor zemstve se prevedeau pentru șosele și întreținerea lor sume derizorii, și ca exemplu nu avem să citãm, decât suma de 7560 de ruble prevăzută de zemstva de Hotin în 1914, precum și acea prevăzută de zemstva de Soroca în acelaș an, de 12.311 ruble.

Din cauza puținei atențiuni, ce se dădea de ruși drumurilor din această provincie, nici nu exista un personal inginerese competent pentru dirijarea lucrărilor.

Astăzi numărul și lungimea drumurilor a mai crescut, așa că după cifrele oficiale statistice, la începutul anului 1925 se găseau în diversele județe ale Basarabiei următoarele șosele și drumuri ordinare, pe următoarele lungimi:

Județele	Lungimea Drumurilor		Numărul de kilometri de drumuri la 1000 de locuitori	
	km.	m.	km.	m.
1. Hotin	653	478	1	635.—
2. Soroca	304	000	0	796.—
3. Bălți	577	710	1	552.—
4. Orhei	376	825	1	101.—
5. Lăpușna	222	222	0	562.—
6. Tighina	815	450	2	590.—
7. Cetatea-Albă	1236	920	1	552.—
8. Ismail	903	500	3	947.—
9. Cahul	2025	000	13	750.—
Total	7115	105	2	406.—

Vedem deci, că lungimea cea mai mare de drumuri o avem în județele Cahul și Cetatea-Albă, însă tot aci este locul ca să afirmăm că aproape în totalitatea lor aceste drumuri în ambele județe sunt pur și simplu numai drumuri naturale.

Și pentruca să ne dăm seamă de ceeace este împietruit și neîmpietruit în fiecare județ din Basarabia, nu avem decât să privim cifrele din tabloul de mai jos, în care este specificată pe județe lungimea șoselelor naționale, precum și a drumurilor neclasate, așa după cum era situațiunea la începutul anului 1925.

Județele	Impietruite km.	Terasamente km.	Nelucrate km.	Total km.
	a) *Șosele Naționale.*			
1. Lăpușna	83,229	——	——	——.—
2. Ismail	18,300	3,510	25,190	47,000.—
3. Cahul	——	6,000	——	6,000.—
Total. . .	101,529	9,510	25,190	53,000.—
	b) *Șosele Neclasate.*			
1. Hotin	129,194	6,811	517,473	653,478.—
2. Soroca	7,300	——	296,700	304,000.—
3. Bălți	1,405	——	576,305	577,710.—
4. Orhei	71,730	——	305,095	376,825.—
5. Lăpușna	67,452	1,200	70,341	138.993.—
6. Tighina	32,535	8,200	774,720	815,450.—
7. Cetatea-Albă	10,550	4,725	1221,645	1236,920.—
8. Ismail	66,425	140,550	649,525	856,500.—
9. Cahul	——	9,500	2009,500	2019,000.—
Total. . .	386,591	170,986	6421,304	6978,881.—
Total general pentru șoselele naționale și neclasate	488,120	180,496	6446,494	7115,110.—

Vedem prin urmare, că este un mic spor față cu situațiunea dinainte de războiu, și cu cea dela 1918 în ceeace privește șoselele împietruite, dar această cifră este cu totul insuficientă, când ne gândim la marile nevoi ale Basarabiei.

Luând în considerare acum diversele șosele și drumuri

principale vedem, că în județul Hotin există o șosea, care merge dela Hotin spre Camenița Podoliei, iar pe lângă dânsa mai sunt încă și alte drumuri ordinare, cari merg dela Noua Suliță spre Bălți, iar de aci se îndreaptă către sudestul provinciei trecând Nistrul și îndreptându-se spre Odesa. Din acest ultim drum ordinar se despart două ramuri, una, care merge dela localitatea Mămăliga la Hotin, iar alta dela Lipcani, prin Briceni, la Atachi.

Spre Bucovina în câteva părți pentru a se ușura transportul trupelor rușii au fost nevoiți a pietrui câteva șosele în timpul marelui război.

Trecând în județul Soroca, aci găsim mai principale numai drumuri ordinare, cari merg din Soroca la Bălți, din Soroca la Moghilăul Podoliei (în Ukraina) și din Soroca la Iampol, peste Nistru.

Cât privește în județul Orhei aci găsim o îngrămădire mai mare de drumuri ordinare, însă ca drum principal de scurgere a produselor, este acel care vine dela Hotin și se îndreptă peste Nistru spre Odesa. De asemeni este și șoseaua care merge din Orhei la Chișinău, precum și acea care se ramifică spre Criuleni, pe Nistru.

Mergând în spre sud, în județul Chișinău, avem ca drum principal de exploatare pe cel care vine dela Hotin, trece prin Chișinău și se îndreaptă apoi către Tighina, iar ca drumuri mai secundare, cel ce se îndreaptă dela Chișinău în spre Dubasari, în Ukraina; precum și drumurile cari merg către Bolgrad și Cetatea-Albă. In acelaș timp trebue să menționăm șoseaua, care este destul de bună relativ, care se îndreaptă dela Chișinău către Huși.

Drumul principal de exploatare viitoare al Basarabiei, care vine din județul Hotin, trece și prin județul Tighina, iar de aci se îndreaptă către Odesa. De altfel acesta este drumul, ce constitue și pentru județul Bălți ramura principală de exploatare, în care dau alte câteva ramuri secundare.

In județele Cetatea Albă și Cahul sunt aproape exclusiv numai drumuri ordinare, cari nu reprezintă decât artere de comunicație de al doilea ordin, și dintre acestea găsim

următoarele: Drumul dela Cetatea Albă la Tighina, Sărata, Comrat și Tatarbunar, Cetatea-Albă Ismail; Cetatea Albă prin Tatarbunar la Chilia Nouă și Vâlcov; dela Leova la Reni, dela Leova la Comrat; dela Reni prin Cahul la Bolgrad și apoi Reni-Galați.

Prin urmare vedem deci, din toate acestea că în direcțiunea căilor de comunicație pe uscat este aproape totul de făcut în această provincie, pentru ca și ea să se ridice din punct de vedere economic.

c) *Căile de Comunicație pe apă.*

Pe lângă aceste căi de comunicațiune pe uscat, Basarabia prin însăși situațiunea sa geografică mai are posibilitatea de a-și transporta produsele sale și pe apă de oarece atât Nistrul cât și Prutul și Dunărea udă pământul acestei regiuni pe mari întinderi și de jur împrejurul marginilor ei. In special Nistrul dela granița Bucovinei și până la revărsarea lui în limanul ce desparte județul Cetatea Albă de Ukraina, udă provincia noastră pe o lungime de 918 km.

Evident că navigabilitatea Nistrului nu începe chiar dela granița Bucovinei, ci din partea sa mai dela mijloc. In tot cazul vase mai mici cu pasageri se puteau ridica în timpurile normale destul de ușor până la Soroca, și chiar mai sus până la Moghilăul Podoliei.

In ceeace privește navigabilitatea Prutului, acesta este accesibil pe o lungime de 200 km. pentru vase cu pescaj mic. In tot cazul apa acestui râu este destul de înceată și malurile cât se poate de joase, și de întortochiate. Tocmai din cauza acestor întortocheli navigațiunea prezintă oarecari dificultăți, așa că pe viitor când va fi vorba de a se face cu totul navigabilă această apă, va trebui ca prin lucrări speciale de îndiguire să se îndrepte tocmai aceste coturi, cari astăzi sunt o piedecă pentru plutire.

In afară de Dunăre, care udă Basarabia pe o lungime de 162 de km. și care este una din căile principale de comunicație și transport de mărfuri, trebue să mai amintim, că transporturi de mărfuri basarabene se mai pot face și pe

Marea Neagră, în tot lungul malurilor, chiar cu vase de un tonaj mai mic, de oarece marea udă pământul provinciei acesteia pe o lungime de 86 de km.

Din cauza existenţii tuturor acestor ape de jur împrejurul Basarabiei, o mare cantitate de mărfuri erau transportate pe această cale de către ruşi, ceeace era un foarte mare avantaj, de oarece se economiseau pe de o arte căile ferate, iar pe de alta drumurile naturale ale acestei provincii nu se desfundau aşa de mult din cauza greutăţilor mari, ce erau duse cu căruţele.

Luând în considerare datele statistice privitoare la transporturi, găsim că în 1909 numai pe Nistru au trecut mărfuri în cantitate de 15.936 de tone, iar în anul 1910 cantitatea s'a ridicat la cifra de 35.312 tone. Toate cerealele se transportau pe această apă chiar din partea de sus a fluviului. Transporturile soseau şi se descărcau în staţiunea Varniţa, pentruca apoi de aci să fie încărcate pe calea ferată.

Ca să ne dăm seamă cât se încărca şi se descărca în această staţiune anual, nu avem decât să vedem, că în 1909 cantităţile sosite şi descărcate au fost de 15.184 de tone, iar în 1910 de 27.424 de tone.

Inmagazinarea de materiale, cari se transportau pe Nistru se făcea în 68 de localităţi, şi dacă luăm în considerare cifrele Ministerului Comunicaţiilor din Petrograd pe anul 1909—1911, găsim următoarele cantităţi, cari reprezintă mediile de înmagazinare în aceste porturi a diferitelor materiale şi produse prime.

Cantitatea înmagazinată a fost de 8.070 de vagoane, şi pe lângă acestea mai sosise încă şi o altă cantitate de 7.257 de vagoane. In total deci aveam 15.327 de vagoane a 10.000 kg. vagonul.

Toate aceste porturi, cari se găseau pe Nistru, şi cari la o eventuală deschidere în viitor a frontierii de est, vor putea să fie imediat utilizabile pentru comerţul Basarabiei, nu aveau acelaş debit de export sau de import, aşa încât s'au putut face diverse categorii de porturi, după cum se poate vedea din tabelul de mai jos. (după *N. Moghileanski*).

Cantităţile de produse ce se pot înmagazina sau cari constitue debitul anual al portului	Numărul porturilor pentru fiecare categorie de cantităţi în parte
Mai puţin de 800 de tone	36.—
Dela 800 la 1600 tone	13.—
„ 1600 „ 2400 „	11.—
„ 2400 „ 4800 „	2.—
„ 4800 „ 6400 „	2.—
„ 6400 „ 8000 „	1.—
„ 8000 „ 16000 „	1.—
Peste 16000 de tone	2.—

Vedem deci din acest tablou, că cel mai mare număr de porturi (49) înmagazinează anual mai puţin de 2000 de tone. Din restul de porturi, 17 pot să fie clasate în categoria porturilor mijlocii, iar două, Varniţa şi Tighina ca porturi mai mari. Tighina avea un aport anual de 1680 de vagoane iar Varniţa unul de 4800 de vagoane.

Prin toate aceste porturi, prin urmare se puteau scurge din Basarabia cantităţi foarte mari de cereale, lemne sau alte produse prime, pe cari astăzi nu le putem transporta decât cu multă greutate pe căile de uscat. Evident, că până la deschiderea traficului cu Ukraina această cale de transport pe Nistru nu poate să fie utilizată. Dar chiar după normalizare va fi imposibil lucrul de o camdată, de oarece lipseşte materialul plutitor. Majoritatea din vasele, cari pluteau odinioară pe Nistru, au fost scufundate în timpul războiului şi a revoluţiei ruseşti, aşa încât tonajul de vase, cari au rămas astăzi disponibile pe la diferiţi armatori străini din Basarabia s'a redus foarte mult, aşa încât el nu mai corespunde necesităţilor de viitor ale acestei provincii. Prin urmare deci, în cazul deschiderii graniţelor către răsărit şi în cazul când se va libera complect navigaţiunea pe Nistru, va trebui să ne gândim neapărat la înjghebarea unei mici flotile comerciale, pe care va trebui să o punem la dispoziţiunea cultivatorilor sau exploatatorilor de păduri, vii etc., pentru ca aceştia să-şi poată transporta uşor produsele lor.

Inainte de războiu principalul material, care se transporta în cantităţi mari pe Nistru erau cerealele, cantităţi cari ajungeau până la 2500 sau 3000 de vagoane, ceeace reprezinta aproximativ cam 32% din cantitatea totală de material, care se expedia pe calea Nistrului.

In afară de cereale, un al doilea produs, care se exporta şi duce în cantităţi mari pe această apă, erau lemnăriile, şi cantitatea medie o putem socoti la 2000 de vagoane pe an. Aceste lemne erau nu numai din pădurile Basarabiei, dar şi din acele ale Podoliei. Pe lângă lemne se transportau multe materiale de construcţie ca: piatră, cărămidă, nisip, var etc, şi cantitatea anuală se ridica la 420—450 de vagoane.

Toate aceste produse, de cari am vorbit mai sus au format aşa zisul export de materii pe cale fluvială. Dar în afară de el au fost produse importante în cantităţi de asemeni destul de mari şi cari în cifră rotundă, anuală ar fi:

Felul materialelor	Cantitatea medie importată Vegoane
1. Cereale	2000—2100.—
2. Lemnărie	1200—1250.—
3. Lemne de construcţie	400— 600.—
4. Alte produse	100— 150.—

Dacă lucrul stă astfel în ceeace priveşte acest transport pe Nistru, şi de oarece astăzi el este complect anihilat din cauza evenimentelor politice, ne putem explica foarte uşor greutatea, pe care o întâmpină producătorii basarabeni de a-şi duce produsele lor.

Când o cale de transport aşa de importantă, cum era Nistrul lipseşte, este evident, că este aproape imposibil de înlocuit, şi de aceea avem obligaţiunea ca să îndreptăm cât mai curând drumurile de uscat, pentruca să nu stingherim cu totul comerţul regiunilor limitrofe răsăritene ale Basarabiei.

Transportul pe Nistru ar fi putut lua o dezvoltare şi mai mare încă, dar sunt şi oarecari dificultăţi de navigaţiune cari împiedecă de multe ori vasele de tonaj ceva mai măricel de a circula pe dânsul. In primul loc nu în tot cursul anului apele sunt mari, aşa ca să permite navigaţia până în părţile cele mai de sus ale fluviului, iar în al doilea pe albia Nistrului se găsesc de multe ori praguri de nisip şi stânci sub apă, cari împiedecă foarte mult plutirea mai cu seamă în sezonul apelor mici.

Aceste cantităţi de pietre, cari acopăr în multe părţi fundul albiei Nistrului, se datoresc la o mulţime de rovine, ce sunt pe malul acestei ape, şi de unde aceste pietre proviu pentrucă malurile apei nu sunt întărite în mod artificial cu piatră, după cum ar trebui să fie.

Din aceste rovine ploile torenţiale aduc cantităţi enorme de pietre, nomol şi nisip, pe care îl depun pe fundul albiei, aşa încât se paralizează pentru câtva timp sau pentru totdeauna transportul pe vase al materialelor.

Prin urmare, la reluarea relaţiunilor normale cu Rusia, autorităţile noastre vor trebui să ia două categorii de măsuri:

1. — Va trebui imediat să se proceadă la scoaterea vaselor scufundate din fundul apei, vase care după o revizuire oarecare ar putea fi văzute dacă mai pot sau nu a fi reparate. Ele reprezintă un capital de câteva milioane-aur care în momentul de faţă ar avea o foarte mare importanţă pentru economia generală a provinciei noastre. Şi, când zicem acest lucru, nu socotim valoarea lor ca materie intrinsecă, ci ca material transportabil putându-se duce produsele Basarabiei dela o localitate la alta, şi înlesnind astfel schimbul şi comerţul.

2. — Va trebui ca guvernul nostru să se gândească la mijloacele technice cele mai moderne, cu ajutorul cărora să poată fi făcut Nistrul navigabil pe o cât mai mare întindere. Astăzi, din cauză că nu s'a navigat pe el de ani de zile, de aceea în multe părţi el este înnisipat, aşa că navigaţiunea este cu totul împiedecată.

12) LEGATURILE ECONOMICE ŞI DE TRANSPORT INTRE BASARABIA ŞI REGIUNILE INVECINATE.

In împrejurările de faţă, când frontiera de est a ţării este închisă pentru ori şi ce trafic de mărfuri de materii prime sau derivate, întregul transport şi odată cu aceasta întregul comerţ al Basarabiei se îndreaptă spre două puncte principale şi anume: în sud spre Reni, Brăila, Galaţi, iar în spre nord spre Noua Suliţă-Cernăuţi-Nepolocăuţi.

Aceasta bine înţeles în ceeace priveşte transportul, care se face pentru export, de oarece celelalte transporturi se fac şi pe direcţiunea principală de circulaţie Iaşi—Vasile Lupu—Chişinău—Tighina.

Aceste două puncte, deci Renii (respectiv Galaţii) şi Noua Suliţă (respectiv Nepolocăuţii) constitue astăzi şi vor constitui multă vreme şi pentru viitor punctele principale de respiraţie ale Basarabiei. Prin aceste puncte au trecut în cei 10 ani de stăpânire românească aproape întreaga cantitate de materii prime sau derivate, cari formau stocul de export al acestei provincii.

Dacă cercetăm puţin situaţiunea înainte de 1918, vedem că aceste două puncte constituiau pentru Basarabia legătura cu occidentul, iar pentru Rusia posibilitatea de a comunica şi a şi trece mărfurile ca tranzit spre Jugoslavia şi Bulgaria. In ceeace priveşte punctul Noua Suliţă dela nordul acestei provincii el era considerat pentru exportul de mărfuri pe calea ferată ca al doilea punct principal de export după Odesa, din întreaga regiune.

Luate în proporţii la sută faţă de toate căile ferate ale Basarabiei, linia din nordul ei, care mergea dela Moghilău la Noua Suliţă, precum şi acea care mergea dela Ocniţa la Răbniţa, făceau transporturi cu mărfuri de export de circa 44,3%. Linia de cale ferată Vasile Lupu—Bulboca—Tighina făcea transport de 21,%, iar cea dela Tighina—Basarabeasca—Reni de 34%.

Atât în spre Odesa, cât şi în spre nord se făcea un export destul de mare de materii prime, export care se ridica înainte de războiu la proporţia de 68,3% din întreaga producţiune a provinciei, socotită pe zece ani normali dinainte de războiu (1902—1911) (după N. Moghileanski).

Ca să ne putem face o idee de importanţa acestui export nu avem decât să examinăm alăturatul tablou luat după datele ruseşti ale zemstvei care ne arată cantităţile de diverse materii, ce au trecut frontierele Basarabiei în cursul a 10 ani, adecă în intervalul de timp normal dela 1902—1911.

Felul Cerealelor	Cantitatea medie exportală anuală. In vagoane a 10000 kg. vagonul	Raportul % din producţia totală a plantelor
1. Grâu	17.390	26,5%.—
2. Secară	6.109	9,3%.—
3. Orz	13.148	20,0%.—
4. Ovăs	1.324	2,0%.—
5. Porumb	26.700	40,6%.—
6. Alte Plante	1.037	1,6%.—
Total . . .	65.708	100,0%.—

Prin urmare posibilitatea de export a Basarabiei a fost pe timp de zece ani normali de 65.000 sau aproape 66.000 de vagoane în termen mediu. Maximul cantităţilor, după cum se vede din cifre îl prezintă porumbul, cu toate că înainte de războiu marea proprietate, care era în floare cultiva pe o suprafaţă destul de întinsă grâul.

Ei bine, dacă aceasta era cantitatea totală, medie, de export pe an, atunci făcând proporţia celor 44,3% de cantităţi de materii, cari se transportau pe liniile ferate din nordul Basarabiei, ajungem la concluzia, că treceau în spre Polonia şi Bucovina cam 29.108 vagoane pe fiecare an. Tot acest transport se făcea prin Noua Suliţă, unde era pe vremuri şi staţia de descărcare din vagoanele ruseşti şi trecerea mărfurilor în vagoanele normale ale celorlalte ţări din apus. Acest transport era destul de mare, şi dacă socotim ca pe vremuri numai 1000 de lei-aur costul materialului din fiecare vagon, rezultă, că valoarea măr-

furilor, ce treceau spre Polonia şi alte ţări ale apusului se ridica la 29.108.000 lei-aur, sau 931.456.00 lei hârtie, socotind egal un leu aur cu 32 lei hârtie.

Noi am socotit numai 1000 de lei-aur un vagon de 10.000 kg., cu toate acestea trebue să spunem, că erau produse, cari costau mult mai mult, şi ca atare deci se ridica şi suma totală.

Cele mai multe mărfuri destinate exportului erau depozitate în gări sau porturi, după cum s'a amintit şi mai sus. Depozitarea se făcea mai mult în gările din nordul provinciei decât în cele din sudul ei, şi lucrul acesta se poate vedea din tabloul de mai jos, în care sunt arătate principalele staţii de cale ferată, în cari se depozitau anual, şi de unde se transportau apoi în diferite regiuni ale Rusiei sau ale altor ţări din Europa Centrală (după cifrele statistice ale Zemstvei).

Numele Staţiunilor	Cantitatea depozitată Vagoane
1. Varniţa	7.062.—
2. Pârliţi	3.524.—
3. Chişinău	2.995.—
4. Drokia	2.782.—
5. Lipcani	2.712.—
6. Mărculeşti	2.628.—
7. Schinoasa	2.421.—
8. Rogojeni	2.251.—
9. Dondueşani	2.028.—
10. Târnova	1.936.—
11. Floreşti	1.934.—
12. Căueşani	1.066.—
Total . . .	33.339.—

La acest total de vagoane, cari se depozitau în cifră rotundă anual, în sus menţionatele localităţi din Basarabia trebue să mai adăogăm încă şi cele 6400 de vagoane, cari se depozitau pentru export în gara Bălţi, gară care poate

fi considerată din punctul de vedere al transporturilor ca un nod central, comercial, de prima importanţă pentru nordul provinciei.

In adevăr, oraşul Bălţi şi întreg acest judeţ joacă din punct de vedere economic un rol preponderant în provincia noastră dela răsărit, şi dacă ar exista legătură de cale ferată, transversală, care să lege acest oraş cu Botoşanii, prin Ştefăneşti, Dângeni sau Truşeşti şi să meargă legătura până la Burdujeni, atunci întreaga Bucovină s'ar putea mai repede aproviziona cu cereale şi fructe basarabene, iar partea aceasta din stepa Basarabiei s'ar putea aproviziona la rândul ei mai uşor cu lemne din Bucovina. Nu ar fi nevoe de făcut marele ocol fie pe la nord, pe la Noua Suliţă, fie pe la sud prin Iaşi—Vasile Lupu.

In această parte a Basarabiei se simte mai cu deosebire o foarte mare nevoe de lemnărie pentru construcţii, care în felul acesta ar putea să fie procurată poate pe preţ mai eftin din Bucovina, transportul fiind mai lesnicios de făcut.

Experienţa din ultimul timp ne a arătat că o bună parte din produsele Basarabiei sunt foarte necesare Poloniei, şi lucrul se observă în special acum, de când cu dezorganizarea imperiului rus. Polonezii nu mai pot importa cantităţi suficiente de materii, cum importau înainte de războiu, şi chiar dacă aduc astfel de materii din Rusia, s'a constatat că ele sunt de calitate mai inferioară decât alte produse similare aduse din ate părţi. Mai înainte polonezii se puteau aproviziona cu cantităţi importante de produse din regiunea Donului sau din Ukraina. Ori, acum în multe regiuni ale Rusiei nici pentru consumaţiunea internă nu sunt suficiente produsele, aşa că nici vorbă nu poate să fie de export.

Astăzi statul polon trebue să se gândească la alte ţări, de unde să se aprovizioneze cu materii prime, şi de aceea Basarabia pe viitor poate să joace unul din principalele roluri în această direcţiune. Trebue de sigur să se facă un aranjament economic special în această privinţă.

Prin portul Dantzig polonezii au posibilitatea de a aduce mărfuri din America sau din alte părţi ale lumii, însă capacitatea acestui port nu este suficientă, pentru ca

să satisfacă toate nevoile de import și de consum intern ale Poloniei, care este o țară așa de mare, și cu atâtea nevoi din punct de vedere economic.

Dar ceeace este important pentru Basarabia, este faptul că ea nefiind o provincie industrială, și cum industria românească din celelalte provincii ale noastre nu este în măsură complectă de a satisface pe deplin și nevoile ei, de aceea ne-am putea gândi la o intensificare a afacerilor comerciale între această parte a României și Polonia, de unde Basarabia și-ar putea procura tot materialul industrial necesar, și pe care cu prisosință îl produce industria poloneză.

Dacă ne-am gândi la o intensificare a exportului din Basarabia, în Polonia, am vedea că și din punct de vedere a economiei transportului este un mare avantaj. In adevăr distanțele de transport pentru diversele produse sunt mult mai mici între Basarabia și Polonia, decât între Polonia și Ungaria sau Cehoslovacia și Austria. In modul acesta evident că și costul acestui transport va fi mai mic, și ca atare deci am fi în măsură în cazul unui export bine organizat să putem noi românii, să concurăm cu mărfurile basarabene pe multe state producătoare ale Europei centrale. Chiar înainte de războiu, când regiunile poloneze atât din Polonia rusească, cât și din cea austriacă aveau posibilitatea de a se aproviziona cu materii prime și din alte provincii rusești, Basarabia dădea Poloniei cantități însemnate de cereale sau alte plante, după cum se poate constata din cifrele statistice rusești, din tabloul de mai jos.

Cantitățile de mărfuri trecute la export.

Felul mărfurilor exportate în Stațiuni	Grâu	Secară	Orz	Ovăs	Porumb	Alte plante	Total
	Vagoane						
1. Dantzig	98	23	231	4	208	14	578.—
2. Varșovia	901	171	236	36	243	25	1592.—
3. Liubomir	7	10	25	1	63	2	108.—
4. Alte stații	175	82	147	24	318	42	788.—
Total. . . .	1181	286	639	65	812	83	3066.—

Observând acest tablou vedem, că grâul dintre plantele agricole era cel mai mult cerut pe piață în Polonia, iar în al doilea loc venea porumbul. Exportul era destul de mare, și socotind prețul numai de 1.000 lei pe vagonul de 10.000 kg. găsim că Basarabia dădea anual acestei țări produse prime în valoare de 3.086.000 lei-aur, sau 98752000 lei-hârtie. In mediu prin urmare 100.000.000 lei-hârtie, anual.

Schimbul de mărfuri pe cale mai întinsă, pe care trebue să-l facem cu Polonia este o chestiune, care trebue să ne preocupe în primul loc. Va trebui tocmai să profităm de situațiunea actuală, socială și economică din Rusia sovietică și Ukraina, pentruca să ne putem plasa în primul loc mărfurile noastre. Să deprindem cu orice preț piața poloneză cu aceste mărfuri, de oarece în momentul când în Rusia se va normaliza situațiunea, atunci evident, că vom avea din partea acestei țări o concurență foarte puternică, de oarece și ea ca și noi dispune mai mult de materii prime agricole, pe cari le va putea pune în cantități foarte mari nu numai pe piața poloneză, dar și pe alte piețe ale Europei centrale.

Așa cum sunt împrejurările astăzi, Rusia va trebui să se refacă economicește, dar până atunci noi i-am putea lua înainte. Refacerea nu se va putea face într'un an sau doi, ci va trebui poate cel puțin 10 sau 15 ani, pentru ca lucrurile din punct de vedere economic să revină la normal. Și, chestiunea cea mai principală, pe care rușii o vor avea-o de rezolvit, va fi aceea a găsirii modalității de a se introduce capitalul străin în această țară. Dar este o mare întrebare, care se va pune și anume: vor voi capitaliștii străini ca să-și vâre capitalurile lor în întreprinderile rusești? Chestiunea conflictului economic între Rusia și Anglia este încă o chestiune destul de recentă, care ne poate arăta până la un punct cu câtă greutate vor pătrunde de acum înainte capitalurile străine în această țară. Capitalul englez era un mare atuu pentru Rusia, și dacă acesta deodată a dispărut, nu se poate preciza așa de ușor cine l'ar putea înlocui.

De multe ori piedecele, cari s'au pus înaintea noastră, în ceeace privește exportul, se datoresc în cea mai mare parte lipsei de aranjament a transporturilor. De multe ori

staţiunea dela Nepolocăuţi este aproape complect blocată de vagoane destinate pentru export, aşa că manevrarea este destul de îngreuiată. Ori acest lucru se datoreşte tocmai defectuozităţii de expediere a vagoanelor din diferitele staţiuni către punctele de frontieră. Ceeace se petrecea acum câţiva ani în staţiunea Noua Suliţa, când funcţiona încă linia largă, rusească, acum se petrece lucrul la Nepolocăuţi. Ori, pentru bunul mers al lucrurilor toate aceste lucruri trebue să dispară, căci numai astfel exportul de mărfuri se va putea face la timp.

Polonia în părţile ei de sud putem zice că se poate aproviziona numai din România şi în special numai din Basarabia. Dacă ar trebui aceste regiuni, ca să aducă materia primă prin Dantzig, costul transportului ar fi mult mai mare, pe deoparte iar pe de alta şi mărfurile ar putea să sosească cu mari întârzieri.

Dar mai este încă o chestiune, de care trebue să ţinem socoteală, Polonia are astăzi multe mărfuri, cari trebue să treacă tranzit pe la noi pentru a fi încărcate pentru export în portul Galaţi. Ori, astăzi pentru acest tranzit noi nu dispunem decât de linia Nepolocăuţi-Burdujeni-Mărăşeşti-Galaţi. Această linie constitue în acelaş timp şi artera principală de scurgere a mărfurilor din vestul Moldovei, aşa că ea este extrem de împovărate, mai cu seamă că este şi linie simplă şi nu dublă. De aceea acest tranzit de mărfuri este de multe ori întârziat. Prin urmare va trebui să ne gândim serios şi la o a doua linie, care ar merge pe la Noua Suliţa-Ocniţa-Bălţi-Vasile Lupu-ChişinăuZloţi-Reni şi eventual Galaţi. Pentru aceasta însă ar trebui să se urgenteze lucrările liniei Chişinău-Zloţi, ca să se reducă distanţa.

Dacă mărfurile pe acesta al doilea traject ar fi oprite la Reni în loc de a merge cu ele până la Galaţi, am descongestiona şi portul Galaţi, care de multe ori este ticsit de sute de vagoane, cari îşi aşteaptă descărcarea lor. In acelaş timp am face ca şi portul Reni să mai progreseze puţin, scoţându-l din lâncezeala, în care se găseşte astăzi.

Când regimul rusesc dăinuia în Basarabia, activitatea principală în ceeace priveşte transportul era pe direcţiunea Noua-Suliţă-Moghilev şi Ungheni-Tiraspol. Prima

ducea produsele Basarabiei spre Moghilev, Jmerinka, Moscova şi Petrograd, iar cea de a doua spre Odesa, Herson şi Nikolaev. Ori, astăzi când regimul rusesc a dispărut în această provincie, atunci toate direcţiunile de scurgere a produselor, fie pentru exportul basarabean, fie pentru transportul de tranzit al altor state trebue să nu mai fie îndreptate spre est, ci spre nord şi spre sud. Spre răsărit chiar dacă se vor normaliza lucrurile, niciodată nu vom avea un export aşa de mare din Basarabia în Ukraina, de oarece după cum am mai amintit şi în altă arte ea produce aproape aceleaşi mărfuri, pe cari le avem şi noi în Basarabia, aşa că nu va avea prea multă nevoe de mărfurile noastre. Cel mult în primele timpuri după normalizarea lucrurilor se va simţi poate mare nevoe de sare şi petrol, derivate ale subsolului, pe cari Rusia nu le mai poate produce în aceeaşi cantitate ca înainte de războiu, şi aceasta tot din cauza retragerii din afaceri a capitalului străin şi în special a celui englezesc. Dar, pentru acest export vom avea la dispoziţie actualele linii ferate, basarabene, cari se îndreaptă către răsăritul provinciei.

In fine, ca să putem încheia aceste mici observaţiuni asupra exportului şi aranjamentelor de transport, trebue să mai amintim, că acest export nu se face în Basarabia cu aceeaşi intensitate în toate lunile anului, ci în unele el este mai intens, decât în altele. Lucrul acesta se poate vedea de altfel din cifrele ruseşti ale tabloului de mai jos.

Numele Lunilor	Proporţia exportului %
1. Ianuarie	8,2%.—
2. Fevruarie	7,2%.—
3. Martie	5,6%.—
4. Aprilie,	5,7%
5. Mai	6,0%
6. Iunie	5,5%
7. Iulie	8,1%.—
8. August	15,3%.—
9. Septemvrie	12,0%.—
10. Octomvrie	9,2%.—
11. Noemvrie	8,5%.—
12. Decemvrie	8,7%.—
Total. . . .	100,0.—

BIBLIOTECA CĂMINULUI STUDENŢESC SPIRU HARET

Diferența cantitativă, care se poate observa din acest tablou în favoarea lunilor August și Septemvrie este destul de mare în comparație cu celelalte luni. Acest export intens coincide cu acel care se face din Moldova în alte părți, de oarece este o foarte mare potrivire de climat, așa încât cele mai multe dintre plantele agricole și într'o provincie și în cealată ajung aproape simultan la maturitate.

Dar, pe lângă Polonia, o altă țară din Europa centrală, care de sigur are multă nevoe de produsele noastre, este Cehoslovacia. Tot așa de apropiată și Cehoslovacia ca și Polonia, va avea posibilitatea de a duce dela noi din Basarabia mai ușor diverse materii prime, pe cari aducându-le din alte părți, le va plăti mai scump din cauza transportului și a distanțelor mai mari.

Din toate acestea se poate deduce, deci, că Basarabia are o mare necesitate de export de produse și în special de vinuri, așa încât pentru ameliorarea situațiunii sale economice trebue să-i înlesnim tocmai acest export fie pe calea de uscat, fie pe calea de apă, — Din moment ce ea va avea piața de desfacere mai mult sau mai puțin asigurată, ea poate că va putea produce și mai mult, și în acelaș timp și mărfuri de calitate mai bună, căci producătorii fiind asigurați de mărfurile lor că vor fi vândute ,vor face ca și ele să fie mai corespunzătoare cu cerințele pieții.

13) CONSIDERAȚIUNI FINANCIARE

In situațiunea de astăzi, când în toate regiunile țării noastre este foarte mult de refăcut din cauza marilor neajunsuri economice, pe cari le-a adus marele război, în mod implicit trebue să dăm întreaga noastră atențiune tuturor chestiunilor de ordin financiar, cari vor constitui baza restaurării provinciilor noastre, românești.

Considerând în această direcțiune lucrul pentru Basarabia, după vechea organizare rusească atât guvernul prin instituțiile sale, cât și instituțiile particulare au căutat să pună la dispoziția pieței acestei provincii capitalurile, de cari ea a avut nevoe.

Rușii nu au dat atât cât puteau să dea, pentru ca această provincie să înflorească mai mult, cu toate acestea nu se

poate zice, că din punct de vedere a foastelor lor interese, ei nu au pus la îndemâna producătorilor străini de neamul nostru tot de ce ei au avut nevoe.

Pentru a lămuri această chestiune, vom considera în primul loc situațiunea financiară de Stat, și apoi pe aceea a diverselor institute de credit, particulare, pe cari le avea și le are Basarabia.

a) Institutele financiare de Stat

Când România la 1918 a alipit la sânul ei această provincie, ea a găsit ca instituții de Stat financiare, administrațiile financiare publice (Kaznaceistvele), banca de Stat rusă, banca agrară de Stat a nobilimii, banca țărănească, creditul mărunt al zemstvelor, iar ca instituție anexă, uniunile cooperative cu centrala lor.

Toate aceste instituțiuni publice funcționau cu un personal aproape exclusiv rusesc, și chiar cea mai mare parte dintre moldovenii, cari serveau în astfel de instituții erau aproape toți rusificați. Existau totuși din fericire și escepțiuni dela această regulă generală, și numai datorit acestui fapt s'au putut organiza mai târziu administrațiile financiare românești, de Stat.

Din cauza împrejurărilor sociale, prin cari a trecut Basarabia în anii 1917 și 1918 în toate aceste instituții financiare era o debandadă foarte mare. Totul era dezorganizat în aranjamentul financiar rusesc al acestei provincii, și de aceea încasările se făceau cu cea mai mare dificultate. Și, dacă această dezordine domnia în institutele financiare ale Statului, cu atât ea era mai mare în administrațiile zemstvelor, unde locuitorii refuzau de a mai plăti dările. Aceste dări, cari erau percepute de zemstve se încasau ca sume în plus peste nevoile financiare ale Statului și în baza unor legi speciale anume întocmite. Aceste legi dădeau o oarecare autonomie zemstvelor, cari aveau în felul acesta o administrațiune specială diferită și independentă de acea a Statului rus.

Ca să ne putem da însă mai bine socoteală de acest lucru, am căutat să ne servim de datele oficiale rusești, asupra

situaţiunii veniturilor şi cheltuelelor acestor zemstve în cursul anilor 1913, 1914 şi 1917.

Anii	Totalul veniturilor Lei aur	Totalul Cheltuelilor Lei aur	Diferenţă Lei aur
1913	22.798.354	23.429.939	—631.585.—
1914	25.577.389	23.429.939	1.690.706.—
1915	24.125.862	30.429.939	—6.522.480.—

Aceste cifre ne arată, că nici în anii normali această instituţie (zemstva) nu stătea tocmai pe roze, şi motivul este din cauza cheltuelelor mari, pe cari le avea de suportat, de oarece după cum am zis şi în altă parte, pe socoteala lor stătea aproape întreaga situaţiune economică a acestei provincii.

Din cauza dificultăţilor de încasare a dărilor, şi instituţia financiară pendinte de zemstve, care era *creditul mărunt*, se găsea în alternative anuale de progres sau de regres, după nevoile mai mari sau mai mici, pe cari le avea diversele instituţii, ce se găseau sub ocrotirea acestor zemstve. In genere putem spune, că multe dintre instituţiile zemstvelor au fost ajutate cu fonduri de către creditul mărunt.

Această instituţie financiară dădea oarecari ajutoare şi cultivatorilor de pământ în anii normali. In anii de revoluţie acest ajutor nu a mai putut să fie dat, din cauză că depunerile se reduseseră foarte mult, de oarece multe economii depuse de către ruşi în special au fost retrase de teamă să nu fie luate de către autorităţile noastre şi confiscate în folosul Statului. Această falşă credinţă, care se răspândise în populaţiunea Basarabiei odată cu venirea noastră acolo, a făcut ca atât dela banca Statului, cât şi dela această instituţie financiară a zemstvelor să se retragă capitaluri, cari se ridicau la mijlocul anului 1918 la circa 3.000.000 de ruble aur, ceeace ar reveni la 255.360.000 lei-hârtie, socotit leul-aur egal cu 32 lei-hârtie.

Ori, este evident că această sumă pe vremuri, şi chiar astăzi juca şi joacă un foarte mare rol, aşa că pe de o parte

s'a dat în cap instituţiilor, iar pe de alta s'a retras cultivatorilor posibilitatea de a mai găsi la îndemână capitalul necesar pentru cultivarea pământului.

Ridicarea aceasta a sumelor, ce formau economiile publice, s'a făcut şi în cursul anului 1918, cu toate măsurile de oprire, pe cari le luase pe vremuri atât fostul directorat al finanţelor din Basarabia, cât şi Ministerul central, respectiv. Lucrul se poate vedea mai bine din alătur.ta situaţiune a casei de economii de pe lângă administraţiile financiare ale diverselor judeţe, situaţie, care arată starea acestor depuneri pe ziua de 1 Octombrie, 1918, precum şi pe cea de 1 Mai, 1919:

Instituţii Financiare	1 Oct. 1918 Lei	1 Mai 1919 Lei
1. Casa de economie de pe lângă banca Statului	7.613.205.	6.810.587.—
2. Administraţia financiară din Chişinău	1.033.747	940.430.—
3. Administraţia financiară din Orhei	2.022.802	1.584.154.—
4. Administraţia financiară din Tighina	5.295.270	5.157.005.—
5. Administraţia financiară din Bălţi	5.860.539	5.617.281.—
6. Administraţia financiară din Ismail şi Cahul	8.971.153	8.457.528.—
7. Administraţia financiară din Soroca	4.042.320	4.584.630.—
8. Administraţia financiară din Hotin	3.104.588	3.000.000.—
Total. . . .	37.943.624	40.151.737.—

Totalul sumelor retrase s'ar părea că nu este prea mare, de oarece el s'ar ridica numai până la 1.692.009 de lei. Dar

trebue să ne gândim, că lucrul se petrecea în 1918, când leul nostru era aproape leu-aur. Astăzi suma este cât se poate de mare.

Cifrele de mai sus arată, că cele mai puține depuneri se găseau la administrația financiară din Chișinău pe ziua de 1 Octomvrie, 1918. Rușii avuseseră toată vremea ca înainte de acest termen să ridice sumele de bani depuse. In Chișinău pe acele vremuri se găseau încă ototputernicii rusizmului, și ca atare tot de aci a trebuit să plece și inițiativa ridicării banilor, de oarece ziceau ei *„noi nu avem încredere în administrația românească"*.

Pe de altă parte, cei mai mulți dintre ruși își aveau depuse economiile lor la banca Statului sau la băncile particulare, și când zicem acest lucru, ne referim mai cu seamă la cei din clasa de sus, cari natural aveau cele mai mari sume depuse.

Considerând chestiunea încă și din alt punct de vedere, trebue să recunoaștem, că după 1917, din cauza revoluției rusești și din cauza rezultatelor războiului, cari începuseră a se simți destul de mult, viața începuse a se scumpi în Basarabia, așa încât acei din clasa de jos, cât și cei din clasa de sus aveau nevoe de a recurge la propriile lor economii pentru a face față obicinuitelor cheltueli zilnice.

O situațiune precară, financiară o găseam și în clasa de jos însă cea mai mare era în clasa de sus, a foștilor proprietari de pământ, cari în 1918 nu mai erau în stăpânirea vechilor lor proprietăți.

Din cauza îngreuerii materiale a vieții, precum și din tendința ce se înăscuse în păturile populațiunii basarabene de a nu mai achita dările către Stat sau comună, încasările în această provincie mergeau foarte greu, mai cu seamă că la început abia se instalase și administrațiunea financiară, românească. Din această pricină, pentru susținerea cheltuelelor acestei provincii s'a deschis de către Ministerul de Finanțe al României un prim credit pe seama exercițiului 1918—1919 din bugetul Vechiului Regat, în sumă de 5.000.000 lei, egalați cu aproape 2.500.000 lei-aur, după cursul valutar de pe acea vreme.

Această sumă era destinată pentru achitarea a 25% din valoarea efectelor, cari s'au aflat la banca Statului rus din Chișinău. Aceste efecte fuseseră trimise la banca Statului rus din Rostov, iar în drum au fost arse sau furate de bolșevici (să zicem că așa ar fi și adevărul adevărat???). Ca atare deci guvernul român a dat un prim sprijin proprietarilor basarabeni, cari stăpâneau cele mai multe din acele efecte.

Dar, pe lângă această sumă, statul Român a mai venit în urmă și cu altele, pentruca să facă a se ridica starea economică din această provincie, care era destul de precară încă și din cauza secetei grozave, care a bântuit'o în 1918.

A trebuit să se ajute pe de altă parte și instituțiile zemstvelor, cari în 1918 au avut un venit total de 4.067.706 lei și o cheltuială, ce s'a ridicat la cifra destul de respectabilă pentru acele vremuri de, 48.225.129 lei. Prin urmare zemstvele au avut ele singure un deficit de 44.157.423 lei, care a trebuit să fie imediat și cel puțin în parte acoperit, pentruca să se poată menține instituțiile diferite, cari interesau de astă dată și pe guvernul român.

Pentru susținerea acestor instituții, precum și pentru preîntâmpinarea altor cheltueli, pe cari le-a avut Basarabia, s'a deschis din nou pe seama Ministerului de Finanțe diverse credite, cari dela 10 Noemvrie, 1918 și până la 30 Martie, 1919 s'au ridicat la suma de lei, 62.571.386, din care Basarabia nu a mai dat nimic îndărăt. Ori, această sumă reprezenta după valuta de atunci, aproximativ cam 15.000.000 lei-aur, sau circa 480.000.000 lei hârtie, după valuta, un leu aur egal 32 lei-hârtie.

Toate aceste sume, pe cari Vechiul Regat le-a pus în vremuri așa de critice la dispoziția Basarabiei, reprezintă poate temelia așezării finanțelor publice a acestei provincii. In anii următori situațiunea aceasta a continuat, așacă Vechiul Regat a trebuit și mai pe urmă să ajute Basarabia. In acelaș timp prin măsurile luate dela București, s'a pus și o oarecare stavilă cheltuelelor mari și dezordonate, cari se făceau stabilindu-se în acelaș timp și un buget mai sistematizat a foastelor directorate, buget, care pentru a-

nul 1919 a fost aprobat prin Inaltul Decret Regal din 7 Iunie, 1919, cu No. 2197.

In baza acestui buget s'au stabilit pentru diferitele directorate ale Basarabiei următoarele sume:

Directoratele	Suma fixată anual Lei
1. Finanțe	45.047.500.—
2. Interne	85.530.500.—
3. Justiție	18.200.000.—
4. Agricultură	27.400.000.—
5. Industrie	2.800.500.—
6. Instrucție	84.000.000.—
7. „Casa Noastră“	8.000.000.—
Total . .	270.978.500.—

Suma este destul de respectabilă, și în ea nu se coprinde și bugetul comunicațiilor, care era socotit aparte. Prin urmare numai bugetul directoratelor propriu zise reprezinta aproape jumătate din bugetul Vechiului Regat înainte de război.

După anii 1918 și 1919 începe pentru finanța de Stat a Basarabiei o eră de oarecare ameliorare în ceeace privește încasarea veniturilor, de oarece autoritățile noastre în drept luase măsuri energice pentru a executa pe toți acei, cari aveau de achitat sume către Stat.

Aceste venituri au crescut treptat, treptat, cu cât ne apropiem de anul 1925, și situațiunea încasărilor Basarabiei din anul 1918 până la 1924 se poate vedea din cifrele de mai jos:

Anii	Veniturile încasate Lei
1918	128.594.668.—
1919	573.410.426.—
1920	637.536.691.—
1921	812.233.271.—
1922	1.136.686.001.—
1923	1.501.465.990.—
1924	1.806.101.009.—
Total. . . .	6.596.027.966.—

Sumele de mai sus reprezintă pentru anul 1918 încasările făcute numai dela 1 Decemvrie a acelui an, lăsându-se la o parte tot ceeace era socotit încasat de către administrațiile financiare rusești.

Dacă luăm acum această cifră totală de încasări făcute în cursul celor șapte ani, și o repartizăm pe județe, avem cifrele de mai jos:

Județele	Quantumul veniturilor Lei
1. Hotin	499.906.060.—
2. Soroca	542.425.521.—
3. Orhei	393.281.740.—
4. Bălți	682.425.521.—
5. Lăpușna	2.373.065.587.—
6. Tighina	422.072.591.—
7. Cetatea-Albă	574.208.083.—
8. Ismail	801.208.083.—
9. Cahul	307.434.780.—
Total. . . .	6.596.027.966.—

Observând mai de aproape aceste cifre, vedem că cele mai mari venituri le-a adus județul Lăpușna, și cele mai puține județul Cahul. Diferența așa de mare de sumă între Lăpușna și alte județe se datorește de sigur însuși orașului Chișinău, care este destul de mare și care are o populație de circa 50% din populația județului, din care face parte. Pe de altă parte mai trebue să cunoaștem că în primii ani după război Chișinăul a fost un centru comercial de prima categorie, și putem zice, centrul marilor afaceri ce s'au încheiat. Chiar diversele tranzacțiuni comerciale, cari priveau alte județe, se făceau de multe ori tot în Chișinău. Prin urmare deci, dela toate acestea Statul a avut ocaziunea de a încasa taxele legale, cuvenite.

O atențiune deosebită trebue să dăm de asemeni și încasărilor, cari s'au făcut în acelaș interval de timp în județul Ismail, unde cifra totală s'a ridicat la 801.208.083 lei.

Aci încasările publice s'au datorit marilor transacţiuni comerciale, cari s'au făcut în portul oraşului Ismail, cât şi în celelalte două porturi Reni şi Chilia Nouă. In special trebue să menţionăm cifra tranzacţiunilor, cari anual se închee la Chilia Nouă, şi care de multe ori este mai mare chiar decât la Ismail.

In oraşul Cetatea Albă şi în judeţul respectiv încasările s'au ridicat numai la cifra de 574.208.083 lei, sumă care ar fi putut să fie ceva mai ridicată în caz că frontiera din spre Ukraina ar fi fost deschisă. Prin portul său situat pe malul Limanului Nistrului, judeţul Cetatea Albă făcea în timpii normali un intens trafic comercial, de oarece mărfurile din multe părţi ale provinciei treceau de aci, prin Bugaz în Marea Neagră, pentru ca să meargă spre Odessa.

Astăzi această regiune cu portul ei trebue să o considerăm închisă din punct de vedere comercial, de oarece din cauza evenimentelor de ordin politic singura eşire, pe care o au mărfurile şi din aceste regiuni este numai prin Reni, Ismail şi Chilia Nouă. Şi pentrucă este legătură de cale ferată între Cetatea Albă şi Reni, mai multă marfă merge către acest port decât către Ismail.

Către Chilia Nouă se îndreaptă de aci cantităţi mari de mărfuri cantităţi ce ar fi şi mai mari, dacă ar exista măcar o şosea cum se cade între Cetatea Albă şi Chilia Nouă. Dar cu toată neexistenţa unei bune legături de comunicaţie între Chilia şi Cetatea Albă, cu toate acestea mai cu seamă înainte de 1923 sau 1924, şi imediat după războiu zeci de care încărcate cu cereale mergeau zilnic către Chilia Nouă.

In aceeaş interval de timp, dintre judeţele de câmp ale provinciei, judeţul Bălţi a fost acela, care a adus cele mai mari venituri ţării întregi, cifra lor ridicându-se la 682.425.521 lei. In adevăr atât judeţul, cât mai ales oraşul Bălţi este cel mai mare centru comercial al Basarabiei de Nord, aşa că tranzacţiunile comerciale se fac nu numai cu mărfuri, cari aparţin acestui judeţ, ci şi cu acelea, cari vin din judeţele limitrofe, cum sunt Hotinul şi Soroca, şi chiar o parte din regiunea de vest a judeţelor Lăpuşna şi Orhei.

Intru cât priveşte judeţele Tighina şi Soroca, şi acestea în tocmai ca şi Cetatea Albă făceau înainte de războiu un mare trafic de mărfuri pe Nistru, lucru care în anii din urmă nu s'a mai putut face. In felul acesta toate mărfurile au fost îndreptate către interiorul sau către nordul provinciei. Deşi distanţa mai cu seamă dela Soroca şi până la Ismail sau Reni este foarte mare, cu toate acestea imediat după războiu, sute de care încărcate cu cereale din aceste regiuni se îndreptau către porturile dunărene. Pierdeau astfel oamenii săptămâni întregi cu drumurile, când ei timpul îl puteau mai cu folos utiliza în alte direcţiuni. Nu era posibil pe acele vremuri de a se face transportul cum se cade pe căile ferate, de aceea locuitorii erau forţaţi de a recurge la transporturile cu căruţele.

Din cauză că cu calea ferată nu se putea transporta decât foarte puţin relativ, de aceea şi Statul a avut puţine încasări dela căile ferate. Ca să dăm un exemplu de încetineala mersului trenurilor, nu avem decât să citâm cazul unor vagoane de marfă, cari dela staţiunea Floreşti şi până la Reni au trebuit să facă o lună şi patru zile, pe când cu căruţa ar fi trebuit numai 16 zile, cel mult.

Balanţa comercială

In acelaş interval de timp, de care am vorbit mai sus, Basarabia a avut şi o sumă de cheltueli, pe cari le putem da în mod global în comparaţie cu veniturile pe intervalul de timp dela 1 Decemvrie 1918 şi până la 1 Martie, 1924. Vom da aceste venituri şi cheltueli pe categorii de operaţiuni şi apoi pe judeţe.

Felul Operaţiunilor	Venituri Lei	Cheltueli Lei
1. Total bugetar	2.162.594.686	2.135.516.969.—
2. Operaţiuni de trezorerie	1.204.144.833	1.098.319.293.—
3. Zemstvele judeţene	323.492.865	310.926.577.—
4. Camera de comerţ	4.028.163	3.636.890.—
5. Casa de depuneri, consemnaţiuni şi economie	1.304.922.469	1.276.892.816.—
Total	4.999.183.016	4.825.292.545.—

Repartizând acum aceste venituri şi cheltueli pe judeţe avem cifrele din tabloul de mai jos:

Judeţele	Escedent	Venituri	Cheltueli
	Lei	Lei	Lei
1. Hotin	16.511.620	393.637.576	377.125.946
2. Soroca	19.426.485	411.166.962	391.740.477
3. Bălţi	9.899.204	494.658.277	484.759.073
4. Orhei	25.747.138	314.611.704	288.864.566
5. Lăpuşna	31.674.237	1.737.244.508	1.705.570.271
6. Tighina	16.526.982	356.181.901	339.654.919
7. Cetatea Albă	18.749.539	458.604.021	439.854.482
8. Ismail	16.806.480	614.980.306	598.173.826
9. Cahul	17.648.777	217.197.758	199.548.981
Total. . .	172.990.462	4.998.283.013	4.825.292.541

Din toate aceste cifre se poate vedea, că balanţa bugetară a fost încheiată în favoarea veniturilor, ele fiind mai mari cu 173 de milioane în cursul acestor 7 ani, decât cheltuelele.

Acest excedent în favoarea veniturilor a fost numai de lei, 9.900.000 în judeţul Bălţi, ceeace arată că dintre toate judeţele Basarabiei aci au fost cheltuelele cele mai mari în ra raport cu veniturile.

In tot cazul se poate spune, că cifra veniturilor a crescut mai mult după 31 Martie, 1924, de oarece încasările totale pe acest an până la 1 Ianuarie 1925 au fost de 2.200.731.429 lei, însă şi cheltuelele au fost încă şi mai mari, ele ridicându-se până la cifra de 2.223.367.871 lei, ceeace înseamnă că ele au întrecut cu 22.636.442 de lei cifra veniturilor. In aceste încasări, cari s'au făcut, intră bine înţeles şi unele rămăşiţe, cari nu putuseră să fie încasate în anii precedenţi. Se dăduse dispoziţiuni speciale administraţiilor financiare, ca să facă aceste operaţiuni. Şi, cu această ocaziune putem zice că vreo doi sau trei ani în Basarabia nimeni nu a plătit dări, aşa încât era explicabilă cifra mare a cheltuelelor faţă de cea a veniturilor.

Când s'a organizat în urmă atât situaţiunea financiară, cât şi întreaga chestiune a proprietăţii rurale, atunci numai s'a putut stabili în mod precis sumele, pe cari trebuia să le plătească fiecare contribuabil către Stat în conformitate cu noile legi financiare cari au fost stabilite pentru ţara întreagă.

In afară de administraţiile de Stat propriu zise, pe cari le-am găsit în Basarabia, am zis că mai aveam aci încă două instituţiuni cu caracter de Stat, şi anume, *banca nobiliml'i* şi *banca ţărănească*. Dintre aceste două, banca agrară de Stat, a nobilimii, a căutat să dea în toate timpurile un ajutor financiar destul de eficace, fiind vorba numai de proprietari ruşi sau alţi străini, cari se înfruptau cu sume date de această instituţie.

De oarece ea a continuat a funcţiona chiar sub administraţiunea românească în anii 1918 şi 1919, de aceea ea a căutat a face împrumuturi şi în aceşti doi ani, până la liquidarea ei complectă.

Cu operaţiunile, pe cari ea le făcuse sub vechea dominaţiune rusă, precum şi cu acelea din 1918 făcute sub stăpânirea românească, ajunsese ca la 1 Ianuarie, 1919 să aibă situaţiunea următoare:

S'au făcut în total 722 de împrumuturi sub gaj de 496.842 de hectare, dându-se o sumă de 127.512.640 lei. Pentru aceste împrumuturi efectuate încasările anuale se ridicau la cifra de 7.440.663 lei. In general s'a socotit pentru fiecare desitină (1,09 Ha.) o valoare de 343 lei.

Banca ţărănească, care era o instituţie, ce avea de scop de a cumpăra pământuri şi a le vinde la săteni, în intervalul de timp dela 1907 şi până la 26 Aprilie 1919 a distribuit la săteni o întindere totală de 60.611 Ha. de pământ, ce echivalează aproape cu o contravaloare de 30.117.562 lei. Pe ţimpuri desitina de pământ a fost socotită pe preţ de 614 lei.

b) Institutele financiare particulare

Pe lângă instituţiile financiare de Stat, pe cari le avem în Basarabia, mai sunt încă şi instituţii particulare, cari prezintă o destul de mare importanţă prin contribuţia, pe

cari ele o aduc comerţului general al ţării şi finanţelor Statului român.

Dar aceste instituţiuni au avut de suferit în anii de război, pe de o parte din cauza lui, iar pe de alta din cauza începutului de revoluţie rusească, care s'a manifestat în anii 1917 şi 1918 în Basarabia. Schimbarea sistemului de proprietate şi transformarea acestei proprietăţi în proprietate mică, nu putea să rămână fără influenţă asupra repartiţiei capitalului precum şi asupra plasamentului lui, care era făcut de diversele instituţiuni financiare particulare.

Inainte de război marea proprietate basarabeană avea cont deschis la băncile mari, cari aveau sucursale în Basarabia, cum a fost de pildă:

1. Banca ruso-asiatică.
2. Banca de scont din Odesa.
3. Banca rusă pentru comerţul exterior.
4. Banca internaţională din Petrograd.
5. Banca siberiană.

In 1914 marile institute financiare ale Basarabiei posedau un capital (după corectări de cifre căpătate în urmă) social de 137 milioane lei, capital care în 1920 s'a ridicat la 1.285.000.000 lei, în urma transformării capitalului primitiv considerat aur, în lei pe valuta zilei. De asemeni, tot în 1914 aceste bănci mai dispuneau încă de rezerve, cari împreună cu capitalul social se ridicau la cifra de lei 177.857.000. In 1921 acest capital creşcute la 1.851.986.401 lei.

Capitalul acestor bănci ruseşti din Basarabia ar fi fost încă şi mai mare, însă o bună parte din acest capital a fost luat de bolşevici, aşa că Sovietele datoresc astăzi o sumă destul de respectabilă depunătorilor din toate aceste bănci basarabene.

Din bilanţul reunit al băncilor notate mai jos:

1. Banca internaţională de comerţ din Chişinău.
2. Banca rusă pentru comerţul extern din Chişinău, Bălţi şi Cetatea Albă.
3. Banca de scont din Odesa, sucursala Chişinău.

4. Banca ruso-asiatică din Chişinău.
5. Banca unirea din Chişinău.
6. Banca de comerţ a Siberiei din Cetatea-Albă.

rezultă că sumele datorite acestor banci de către guvernul sovietic ar fi fost pe ziua de 1 Ianuarie, 1921 de:

1. Datoria administraţiilor şi sucursalelor băncilor din Rusia către sucursalele acestor bănci in Basarabia, ar fi fost de, ruble	40.227.196.—
2. Debitul aceloraşi bănci din Rusia pentru plăţile făcute lor pentru incasso efectelor de încărcare pe căile ferate, ruble	742.087.—
3. Datoria administraţiei guberniale a Basarabiei către sucursala băncii internaţionale de comerţ din Petrograd (sucursala Chişinău) pentru hârtia predată pentru tipărirea imprimatelor necesare alegerii constituantei ruse in Ianuarie, 1918; ruble	24.420.—
4. Datoria guvernului sovietic pentru banii în numerar predaţi spre păstrare de către sucursala băncii internaţionale de comerţ din Petrograd (sucursala Chişinău) către banca rusească de comerţ şi industrie din Tiraspol, în urma prohibirii importului în Basarabia; ruble	13.600.—
Total . . .	41.007.303.—

Dar dacă băncile din Basarabia aveau de încasat această mare sumă, in acelaş timp aveau şi de dat administraţiilor financiare ori altor diverse instituţii particulare suma de 7.320.175 ruble. Această sumă trebue de sigur să fie scăzută din suma de sus, rămânându-ne în cazul acesta 33.697.131 de ruble-aur, datorie a guvernului sovietic către băncile basarabene.

In afară de această sumă guvernul actual al Rusiei a pus stăpânire încă şi pe diverse efecte cu dobânzile lor, efecte ce aparţineau clientelei băncilor. Aceste efecte după cursul bursei din Petrograd dela 1 Decemvrie, 1917 se ri-

dicau la cifra globală de : 11.333.147 de ruble, cari puteau pe acele vremuri să fie socotite încă cel puţin pe jumătate ruble-aur.

Ca atare deci, întreaga datorie a guvernului sovietic către aceste bănci, ce au devenit actualmente patrimoniu naţional românesc, se ridică la suma de 45.020.277 de ruble. Dacă socotim la data de 1 Decemvrie 1917 rubla pe cursul de 2,31 lei, cari erau încă lei-aur, ajungem la concluzia că întreaga datorie rusă către aceste instituţii basarabene s'ar ridica la cifra de 103.996.839 lei-aur. Socotind acum valoarea medie a leului-aur la 32 lei-hârtie, atunci ajungem la rezultatul de 3.327.898.848 lei-hârtie datorie a Rusiei Sovietice către cele 10 bănci basarabene.

Direcţiile băncilor basarabene pretind însă, ca atunci când Rusia sovietică va face eventual plata tuturor acestor datorii, să se socotească rubla pe cursul de lei 2,66, adecă pe un curs normal al ei ori, în cazul acesta evident că datoria Rusiei ar fi şi mai mare.

Acest aport financiar al băncilor bsarabene este cât se poate de important pentru noi, şi ceeace a fost dăunător pentru economia generală a acestei provincii, a fost faptul că din considerente de ordin social şi financiar aceste institute nu s'au putut menţine pe piaţa basarabeană. Ele au trebuit să sisteze operaţiunile tocmai din cauză, că nu aveau la îndemână capital lichid, cu care să poată continua afacerile mai departe.

In timpii normali, când aceste instituţii nu mai aveau la îndămână capitalul necesar, recurgeau imediat la centralele lor din Petrograd, Moscova sau Odesa, care le trimeteau noi fonduri, cu cari ele continuau operaţiunile. Acum însă, când legătura lor cu foasta metropolă s'a rupt, evident că nu mai aveau cui să se adreseze, aşa încât au fost nevoite să sisteze orice operaţiune.

Din motive de ordin naţional aceste instituţii nu au voit decât atunci când au ajuns la aman, să se adreseze marilor instituţii româneşti de credit, pentruca să capete fonduri; şi aceasta din cauza orgoliului lor propriu pe de o parte, iar pe de alta din cauza neîncrederii, pe cari o

aveau conducătorii acestor instituţii în moneta noastră naţională.

Tot acest capital al băncilor ruseşti, precum şi acel al băncilor româneşti, cari s'au înfiinţat aci după 1919 era plasat mai cu deosebire la comercianţi, lucru contrar de ceeace se petrecea înainte de războiu. Atunci agricultura era ramura aproape exclusivă, către care se îndrepta majoritatea plasamentului bancar, de oarece aşa cum erau împrejurările sociale pe vremuri agricultura reprezinta întreaga garanţie pentru tot felul de plasamente. Către alte ramuri de activitate omenească, cum era de pildă industria sau comerţul, capitalul rusesc se îndrepta mai puţin şi aceasta a fost de sigur una dintre principalele cauze, pentru cari industria basarabeană este încă şi astăzi în stare aşa de rudimentară. Cele câteva instalaţiuni mai mari, pe cari le găsim în comunele urbane nu reprezintă decât o infimă parte din ceeace ar trebui să fie industria acestei provincii.

Ca chestiune de ordin financiar propriu zis trebue să amintim, că în 1923 se găseau în Basarabia 48 de bănci, cari lucrau, şi cari aveau un plasament în cifră rotundă de 520—530 de milioane lei. Această cifra era mică în raport cu valoarea bogăţiilor acestei provincii. Astăzi acest plasament pentru cele mai multe dintre instituţii a crescut, aşa că îl putem socoti pentru cele vreo 56 de bănci mai principale ridicându-se la cifra de 850 de milioane de lei. In tot cazul, faţă de nevoile economice ale Basarabiei am avea nevoe de un plasament de cel puţin 2½ până la 3 miliarde de lei, şi încă şi în cazul acesta poate că suma ar fi mică.

In genere după cum am amintit mai sus, astăzi plasamentul este aproape cu totul comercial, foarte puţin industrial şi tot aşa de puţin agricol. Proporţia aproximativă a acestui plasament se ridică în mediu la:

1. Credit rural, agricol	12%
2. Credit industrial rural sau urban	31,6%.
3. Credit comercial	55,4%.

Această repartiție a plasamentului a suferit în anii din urmă schimbări destul de importante din cauza restrângerii creditelor agricole și rurale, industriale etc, așa încât proporțiile aproximative ar fi următoarele pentru începutul anului 1924:

1. Credit rural, agricol	9%.
2. Credit industrial	22.%.
3. Credit comercial	68,5%

Reducerea plasamentului bancar din agricultură s'ar fi făcut și mai mult încă, dar cauza a fost însăși rezistența, pe care au opus'o producătorii, cari nu au putut să achite la termenele scurte fixate de bănci cota împrumuturilor lor. Ei nu dispuneau de numerar, de oarece el intrase pe de o parte în mâna însăși a instituțiilor de credit, iar pe de alta în mâna tuturor speculanților cari chiar dacă îl dădeau din nou în circulație, luau procente foarte mari ceeace constituie o dificultate enormă pentru debitori.

In felul acesta pe diferitele piețe comerciale a aparut acea acalmie, care făcea ca produsele agricole să nu fie prea mult întrebate, așa încât nici bieții cultivatori săteni nu puteau să adune numerar, cu care să facă față plăților la bănci. Niciodată după revoluția rusă nu au rămas mărfurile mai puțin întrebate în Basarabia, ca în perioada anilor 1923 și 1924, și mai cu seamă către începutul anului celui din urmă, când lipsa de numerar devenise foarte acută, datorită și scăderii puterii de cumpărare a leului.

In comerț, însă din contra găsim o creștere a plasamentului și după cum am zis mai sus toate împrumuturile s'au dat mai mult negustorilor străini de pe la orașe. Avantajul acestor împrumuturi comerciale era că ele se făceau pe termene de cel mul trei luni, așa încât în timpul unui an, cu dobânzi ce variau și variază încă între 25—30% în mediu, rula capitalul de mai multe ori.

Din punct de vedere al noii politici bancare, care s'a intronat în țară, în ultimii ani, poate că acest sistem a fost bun, cu toate acestea ca români avem obligațiunea de a ne uita și la interesele economice, generale ale acestei provin-

cii, și de aceea s'ar impune oarecari restricțiuni, cari ar trebui făcute, și aceasta pentru mai multe motive.

I. — Cea mai mare parte dintre actualii comercianți basarabeni sunt improvizați, așa că ei nu dispun de capitalul lor propriu, decât în foarte mică măsură. Unii dintre dânșii nu au de loc capital și în cazul acesta lucrează aproape exclusiv pe baza unor aranjamente speciale, cu capitaluri puse lor la dispoziție de către diversele instituții de credit. Dacă de pildă astăzi băncile ar voi să lichideze pe unii dintre acești negustori, ele ar vedea că pentru un debitor direct, ele ar mai trebui să mai cheme încă și pe alți doi, trei, cari nu apar în registrele de contabilitate ale băncii, dar de fapt sunt debitori de ai ei.

Lucrul acesta nu se constata în Basarabia înainte de război, și pe când în acele timpuri negustorii lucrau cu 65—75% capital al lor propriu, astăzi cea mai mare parte dintre dânșii lucrează numai cu 10—25% capitalul lor, iar restul capital împrumutat. Și acest din urmă caz, poate că este unul dintre cele mai favorabile, dacă ne referim la garanția propriu zisă a capitalului plasat de bănci.

2. — Chiar dacă băncile nu ar avea momentan greutăți prea mari din partea acestora, cu toate acestea trebue să ne gândim, că mulți dintre dânșii deși au firme comerciale înscrise, nu și-au clarificat decât numai în parte situațiunea lor socială și politică. Mulți dintre dânșii sunt de acei veniți în ultimii ani de peste Nistru.

Dacă într'un caz eventual aceștia nu ar putea face față plăților nu știm cam care ar fi modalitatea de despăgubire a institutelor de credit. Și ceeace trebue de reținut, este faptul, că aproape nici unul din aceștia nu este român ci toți sunt străini.

3. — Când acești așa ziși negustori vin la bănci ca să ia credit, motivează natural împrumutul pe necesități de cumpărări sau achitări de mărfuri cumpărate. In realitate însă ei au nevoe de capital pentru speculația pur și simplă a banului. De la băncile mai puțin speculative ei capătă capitalul cu 18—22% pe an, capital pe care îl plasează apoi cu dobânzi, ce ajung dela 12—14% pe lună.

Aceste dobânzi mari le sunt plătite în majoritate de agricultorii mici și chiar de cei mari, cărora li se refuză

gajurile rurale la bănci. Şi dacă agricultorilor nu li se dă bani decât cu greutăţi, motivul băncilor este că aceştia nu având firmă comercială, nu pot fi traşi la răspundere, după cum pot să fie traşi comercianţii. Dar la această obiecţiune se pote foarte uşor pune înainte argumentul, că dacă la 1922 agricultorii basarabeni nu prea prezentau o oarecare garanţie, din cauza nearanjării pe deplin a proprietăţii rurale, astăzi însă nu se mai poate zice de loc acest lucru.

Din contra trebue să fie primiţi cu braţele deschise şi cultivatorii de pământ de către toate institutele de credit basarabean, acordându-li-se şi lor împrumuturi, de oarece tocmai ei reprezintă adevăratul element românesc, care trebue susţinut şi încurajat.

Plasând capitalul numai în comerţ, institutele de credit în Basarabia nu fac decât *să încurajeze clasele minoritare*, lăsând cu totul în părăsire pe cele româneşti, cari sunt elemente majoritare, şi cari mai mult decât oricare altele au nevoe de sprijin şi ocrotire financiară, *mai cu seamă acum, când minoritarii pe cale tacită caută să acapareze atât profesiunile libere cât şi pe cele de stat ale ţării noastre, pentru ca să aibă conducerea afacerilor şi în această direcţiune după cum o au în direcţiunea economică şi financiară.*

4. — Toţi aceşti negustori în marea lor majoritate minoritari îşi au îndreptate privirile lor către răsărit, aşa că la orice moment ei ar putea să fie gata a servi şi alte interese. Pe de altă parte, chiar acum după zece ani dela unire, negustorii încă nu şi-au îndreptat privirile lor comerciale complect către marele nostre centre de populaţie. Ei mai păstrează încă vederile lor vechi, străine şi legăturile cu firmele străine. Şi majoritatea acestor firme se găseau în Odesa sau în alte mari oraşe ale foastei Rusii.

Cu toate dobânzile mari, pe cari le pretind atât institutele de credit cât şi particularii, cu toate acestea capitalurile, cari există, circulă, şi ar circula şi mai mult, dacă sătenii nu ar strânge banii aşa de mult, păstrându-i sub grinzi, şi dacă cămătarii şi-ar micşora pretenţiunile lor în cazul împrumuturilor.

Mai înainte, când institutele de credit erau mai largi în

acordarea acestor împrumuturi, a existat posibilitatea ca şi pentru făuritorii industriei să se găsească puţin capital pe piaţă. Acum însă, când nevoile industriaşilor au devenit din ce în ce mai mari, sumele ce ei le căpătă cu împrumut, nu sunt suficiente pentru acoperirea tuturor nevoilor.

Multe dintre băncile basarabene au cerut lichidarea împrumuturilor făcute către industriaşi, de oarece majoritatea acestor împrumuturi erau mai mult un fel de ipoteci, aşacă ele nu erau lichide. Capitalurile din astfel de împrumuturi au fost incredinţate afacerilor comerciale, scurtându-se astfel termenele de plată, ceeace pentru împrejurările de faţă este un avantaj pentru bănci, nu însă şi pentru cei ce solicită împrumuturile.

Retragerea capitalurilor din întreprinderile industriale s'a făcut mai cu deosebire în ajunul şi imediat după crearea creditului industrial. Nici nu începuse bine operaţiile această instituţie, şi băncile basarabene ceruse debitorilor industriali lichidarea datoriilor lor.

Necesităţile de Capital

In Basarabia, unde este totul de făcut în toate direcţiunile, este nevoe de un mare capital, pe care din nefericire nu-l putem pune imediat la dispoziţie, de oarece nici institutele româneşti de credit din vechiul Regat nu prea îl au la îndămână.

Şi în această direcţiune, dacă punem faţă în faţă plasamentul institutelor basarabene de credit, pe care ele l'au avut în anul 1923, cu cel dinainte de războiu, precum şi cu plasamentul aproximativ de astăzi vom observa diferenţe destul de mari. Ca să concretizăm mai bine acest lucru, vom lua de pildă regiunea Tighinei, care înainte de 1914 era finanţată cu suma de 30.000.000 ruble-aur, ceeace echivala cu 79.800.000 lei-aur, adecă pe valuta de astăzi, 2.543.600.000 lei-hârtie. Ori, la finele anului 1922 şi începutul lui 1923 întreg plasamentul tuturor institutelor de credit nu era decât de 22.000.000 lei-hârtie. Astăzi acest plasament a trecut de 100.000.000 lei.

Alt exemplu îl putem avea în regiunea Cetatea-Albă.

Aci, înainte de 1915 funcționau 13 bănci, cari aveau un plasament de circa 25 milioane de ruble-aur, ceeace echivala cu 66.500.000 lei-aur. Ori, în 1922 nu mai funcționau în această regiune decât numai 5 institute de credit cari aveau un plasament de circa 25.000.000 lei-hârtie; plasament, care astăzi a trecut de 150.000.000 lei. Acest ultim plasament ar corespunde deci, cu unul de 4.000.000 lei-aur dinainte de războiu.

Dar, exemple de acest fel s'ar putea da mai multe, dacă s'ar lua în considerare și alte regiuni de nord ale Basarabiei.

Rezultă deci că împrumuturile date în urmă au fost cu totul insuficiente, așa încât piața basarabeană s'a resimțit și cei cari au avut mai multe greutăți de suportat din această cauză, au fost cultivatorii de pământ, cărora de multe ori le-au lipsit capitalurile necesare pentru punerea în valoare a avuțiilor lor.

Mulți dintre săteni au astăzi teren suficient de lucru, dar nu au cu ce să-l lucreze. Le lipsește în primul loc inventarul mort, modern, așa că ei sunt încă nevoiți a se servi de vechile instrumente de lucru, instrumente ce nu mai corespund împrejurărilor de astăzi. O bună parte dintre țăranii basarabeni dispun tot de vechile pluguri de lemn pe cari le întrebuințau și pe ceie câteva prăjini de loc, pe cari le posedau înainte de 1914. Ori, astăzi când ei dispun de câteva hectare de loc, este evident, că ar avea absolută nevoe de altfel de mașini și unelte agricole cu cari vor putea pune în valoare acest pământ.

In ultimul timp, prin cooperative sau prin alte chipuri s'au mai reînoit multe din instrumentele de lucru, dar tot așa de multe trebuesc să fie reînoite și de acum înainte.

In tot cazul, dacă Basarabiei i s'ar pune la dispoziție ceiu puțin un capital de 3.000.000.000 lei pentru agricultură și de 1.500.000.000 până la 2.00.000.000 pentru industrie, am putea zice că și această provincie ar avea posibilitatea în curs de doi sau trei ani să se dezvolte mult mai bine pe tărâmul economic, aducând astfel un aport de producțiune mult mai sensibil în economia generală a României Mari.

—— ⊙ ——

ANEXA

Pentru ca onoraţii cititori să aibă o imagine completă asupra provinciei noastre dintre Prut și Nistru, am crezut necesar să dau ca anexă a acestei sumare lucrări o hartă a Basarabiei, administrativă și politică.

Am utilizat la fixarea localităților dictionarul statistic al acestei regiuni, ce a fost publicat anterior. Cum însă în ultimul timp unele dintre localități și-au schimbat în mod oficial denumirile lor, de aceea am ținut socoteală în cea mai mare parte și de aceste schimbări.

In genere pot afirma, că au fost trecute în această hartă aproape toate localitățile (comune și cătune) mai principale ale Basarabiei, rămânând poate numai o mică parte netrecute, și anume dintre acelea, cari nu au putut technicește să fie trecute pe o hartă, care are o scară relativ mică. Aceste localități sunt de altfel prea mici, așacă unele dintre ele nu sunt constituite decât numai din câteva case (5—10 case). Ca atare deci, pentru scopul, în care este întocmită harta, aceste localități am crezut că nu prezintă o prea mare importanță, spre a fi figurate.

Diviziunea politică a Basarabiei în plăși și județe este cea nouă, și ca atare deci, deși sunt figurate în toate părțile localitățile chiar până în Prut, însă după liniile de limită a județelor oricine poate vedea că unele părți din foastele județe ale Basarabiei revin acum județelor de peste Prut, și anume: Dorohoi, Botoșani, Iași, Fălciu.

In legătură cu această hartă politică și administrativă a Basarabiei am căutat a reda în mod reprezentativ câteva diagrame întocmite pe date statistice, cari să arate câteva din cele mai importante chestiuni economice, cari interesează astăzi și cari sunt la ordinea zilei în Basarabia. Și, aceste chestiuni sunt trei mai principale la număr, și

anume: cea etnică, cea a culturii suprafeţelor de teren şi a producţiunii agricole şi cea a repartiţiei proprietăţii rurale tocmai ca să se poată face o legătură între modificările aduse proprietăţii prin noua lege agrară şi între producţiunea acestei provincii.

Ca chestie anexă trebue să mai avem în vedere, tocmai în legătură cu punerea în aplicare a noilor dispoziţiuni privitoare la producţiunea de alcool, şi pe acea a consumului acestui material. De la acest consum arătat prin cifre precum şi dela cifrele ce ne arată pe răspânditorii băuturilor alcoolice, ne vom putea face o idee clară de ceeace este în Basarabia şi de ceeace rebue făcut în această direcţiune, pentru schimbarea stării de astăzi, care nu poate să fie decât destul de dăunătoare din punct de vedere organic şi economic pentru populaţiunea acestei provincii.

HARTA REPARTIȚIEI DENSITĂȚEI NAȚIONALITĂȚILOR IN BASARABIA

CARTE DE LA DENSITÉ DE LA REPARTITION DES NATIONALITÉS EN BESSARABIE
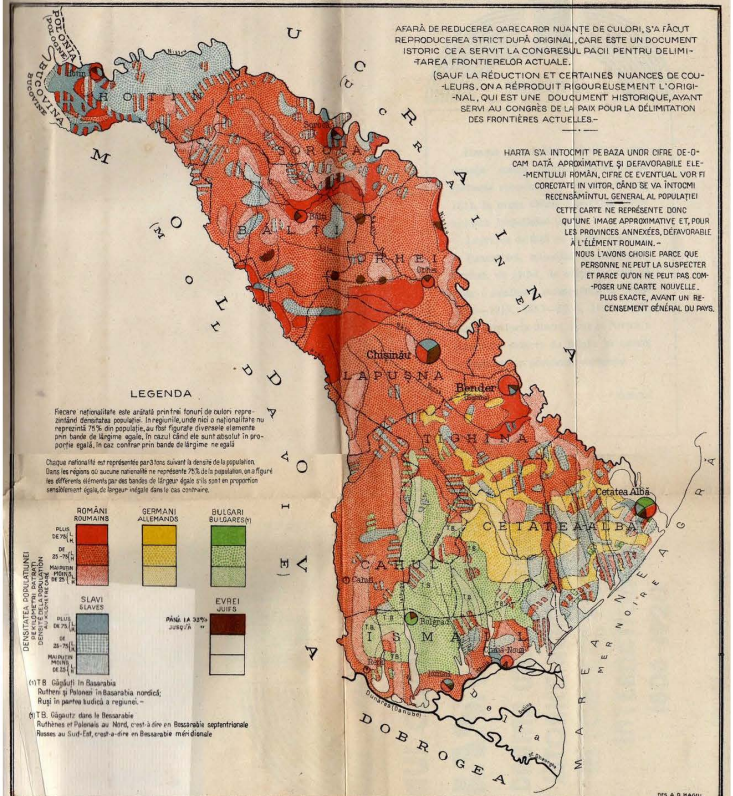
COPIE DUPA EMM. DE MARTONNE PROFESSOR LA SORBONA
D'APRES LES ANNALES DE GÉOGRAPHIE N° 158 TOME XXIX, 1920